

KOMITEANMIETINTÖ 2002:8
KOMITTÉBETÄNKANDE 2002:8

*Muutoksenhakutoimikunnan
jatkomietintö*

*Kommissionen för ändringssökande
Andra betänkandet*

OIKEUSMINISTERIÖ

KOMITEANMIETINTÖ 2002:8

*Muutoksenhakutoimikunnan
jatkomietintö*

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
20.11.2002

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Komiteanmietintö	
Muutoksenhakutoimikunta		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: Olavi Heinonen Sihteerit: Anne Hallavainio ja Pasi Kumpula		Toimielimen asettamispäivä 18.1.2001	
Julkaisun nimi Muutoksenhakutoimikunnan jatkomietintö			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Esityksessä pyritään kehittämään ja selkeyttämään muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen sekä lainvoimaisia tuomioistuinratkaisuja koskevaa ylimääräistä muutoksenhakua eräiltä osilta. Eräiden selvien virheiden jälkikäteinen oikaiseminen siirrettäisiin asianomaisen tuomioistuimen omaan toimivaltaan.</p> <p>Esityksellä parannettaisiin korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätös sellaisissa oikeudellisissa kysymyksissä, joissa siihen on tarvetta. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan, että korkein oikeus voisi rajata valitusluvan tällaiseen oikeuskysymykseen asiassa, jossa asian tosiseikasto on jo kattavasti selvitetty hovioikeudessa.</p> <p>Voidakseen keskittyä nykyistä paremmin ennakkoratkaisujen antamiseen korkein oikeus voisi esityksen mukaan käsitellä valituslupahakemukset kokoonpanossa, johon asian laadun mukaan kuuluisi vähintään yksi ja enintään kolme jäsentä.</p> <p>Yhdenvertaisuussyistä valtiolliset rikokset siirrettäisiin käsiteltäviksi käräjäoikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeuden sijasta.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Oikeudenkäyntimenettely, muutoksenhaku, korkein oikeus, ylimääräinen muutoksenhaku			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Komiteanmietintö 2002:8		ISSN 0356-9470	ISBN 952-466-010-5
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Publishing Oy		Kustantaja	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
20.11.2002

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation	
Kommissionen för ändringssökande		Kommittébetänkande	
Ordförande: Olavi Heinonen Sekreterare: Anne Hallavainio och Pasi Kumpula		Uppdragsgivare	
		Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
		18.1.2001	
Publikation (även den finska titeln)			
Kommissionen för ändringssökande. Andra betänkandet.			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Syftet med propositionen är att utveckla och klarlägga systemet för fullföljd av talan från hovrätten till högsta domstolen samt det extraordinära ändringssökandet som gäller lagakraftvunna domstolsavgöranden till vissa delar. Behörigheten att i efterhand rätta vissa klara fel överförs på domstolen i fråga.</p> <p>Genom propositionen förbättras högsta domstolens möjligheter att ge prejudikat i sådana rättsliga frågor där ett sådant är nödvändigt. I detta syfte föreslås att högsta domstolen skall kunna begränsa besvärstillståndet till en dylik rättsfråga i ett mål eller ärende där fakta i saken redan har utretts på ett heltäckande sätt i hovrätten.</p> <p>För att högsta domstolen i större utsträckning än i dag skall kunna koncentrera sig på att meddela prejudikat, föreslås det i propositionen att domstolen skall kunna behandla ansökningar om besvärstillstånd i en sammansättning till vilken beroende på sakens natur hör minst en och högst tre ledamöter.</p> <p>Av jämlikhetsskäl föreslås det att landsförräderibrott och högförräderibrott skall behandlas i första instans i tingsrätten i stället för i hovrätten.</p>			
Nyckelord			
Rättegångsförfarande, ändringssökande, högsta domstolen, extraordinärt ändringssökande			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer		ISSN	ISBN
Kommittébetänkande 2002:8		0356-9470	952-466-010-5
Sidoantal	Språk	Pris	Sekretessgrad
	finska		offentligt
Distribution		Förlag	
Edita Publishing Oy			

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 18 päivänä tammikuuta 2001 toimikunnan tarkastelemaan muutoksenhakujärjestelmää yleisissä tuomioistuimissa ja sen uudistustarpeita laaja-alaisesti. Toimikunta otti nimekseen muutoksenhakutoimikunta ja antoi

hovioikeusvaihetta koskevan osamietinnön lokakuussa 2001 (KM 2001:10). Sen perusteella on annettu hallituksen esitys valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi 91/2002 vp.

Jatkomuutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien toimeksiannon määräysten mukaan menettelysäännöksiä korkeimmassa oikeudessa oli ajantasaistettava, jotta ylimmälle tuomioistuimelle kuuluva lainkäytön ohjaustehtävä on asianmukaisesti hoidettavissa. Käsittelyn tulee keskittyä tutkittaviksi otetuissa valituksissa esiintyvien oikeuskysymysten ratkaisuun. Tuli myös tarkastella voimavarojen soveliasta kohdentamista valituslupahakemusten käsittelyyn.

Ylimääräisessä muutoksenhaussa oli selvitettävä, missä laajuudessa voidaan käyttää itseoikaisua ja mitkä asiat kuuluvat ylempien tuomioistuinten toimivaltaan. Ylimääräisen muutoksenhaun perusteiden ja keinojen tarkoituksenmukaisuutta oli tarpeen tarkastella.

Edelleen toimikunnan oli oikeusastejärjestystä koskien selvitettävä, mitkä asiat on tarkoituksenmukaista käsitellä hovioikeudessa ensimmäisenä asteena. Tuli myös tutkia, onko tarvetta ohivalitusmenettelyyn, jossa yleisesti merkittävässä asiassa saadaan nopeutetusti korkeimman oikeuden laintulkintaohje.

Toimikunnan oli tehtävä ehdotuksensa hallituksen esityksen muodossa ja alun perin annettava mietintönsä maaliskuun 2002 loppuun mennessä. Omasta aloitteestaan oikeusministeriö pidensi jatkomietinnön esittämisen määräaikaan 31 päivään lokakuuta 2002 saakka.

Toimikunnan puheenjohtajaksi oli kutsuttu korkeimman oikeuden presidentti *Olavi Heinonen*, varapuheenjohtajaksi hovioikeudenpresidentti *Ingvar Krook* ja jäseniksi käräjätuomari *Anna-Kaisa Aaltonen*, asianajaja *Leena Innanen*, hallintoneuvos *Heikki Karapuu*, oikeustieteen kandidaatti *Päivi Korpiola*, erityisasiantuntija *Sakari Laukkanen*, lainsäädäntöneuvos *Iiro Liukkonen*, vsn. professori *Johanna Niemi-Kiesiläinen*, hovioikeudenneuvos *Olavi Snellman* ja kihlakunnansyyttäjä *Marita Vilko*. Presidentti Krookille, hallintoneuvos Karapuulle ja kihlakunnansyyttäjä Vilkolle on sittemmin myönnetty pyynnöstä ero toimikunnan jäsenyydestä. Vilkon tilalle määrättiin valtiosyyttäjä *Petri Jääskeläinen* ja Karapuun tilalle hallintoneuvos *Heikki Kanninen*. Korkeimman oikeuden esityksestä toimikunnan jäseneksi määrättiin oikeusneuvos *Pauliine Koskelo*. Petri Jääskeläisen tultua valituksi eduskunnan apulaisoikeusasiamieheksi hänelle myönnettiin ero toimikunnasta ja tilalle määrättiin valtiosyyttäjä *Jarmo Rautakoski*.

Toimikunnan pysyvinä asiantuntijoina ovat toimineet edelleen professori *Antti Jokela* ja lainsäädäntöneuvos *Tatu Leppänen* sekä sivutoimisina sihteereinä viskaali *Anne Hallavainio* ja oikeussihteeri *Pasi Kumpula*.

Toimikunta on jatkomietintöä valmistellessaan kokoontunut 23 kertaa.

Mietintöön liittyvät Innasen eriävä mielipide sekä Koskelon ja Liukkosen lausumat.

Saatuaan työnsä valmiiksi toimikunta kunnioittavasti luovuttaa jatkomietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 20 päivänä marraskuuta 2002

Olavi Heinonen

Anna-Kaisa Aaltonen

Leena Innanen

Heikki Kanninen

Päivi Korpiola

Pauliine Koskelo

Sakari Laukkanen

Iiro Liukkonen

Johanna Niemi-Kiesiläinen

Jarmo Rautakoski

Olavi Snellman

Anne Hallavainio

Pasi Kumpula

Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen ja asian käsittelyä siellä sekä ylimääräistä muutoksenhakua koskevien oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä pyritään kehittämään ja selkeyttämään muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen sekä lainvoimaisia tuomioistuinratkaisuja koskevaa ylimääräistä muutoksenhakua eräiltä osilta. Eräiden selvien virheiden jälkikäteinen oikaiseminen siirrettäisiin asianomaisen tuomioistuimen omaan toimivaltaan.

Esityksellä parannettaisiin korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätös sellaisissa oikeudellisissa kysymyksissä, joissa siihen on tarvetta. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan, että korkein oikeus voisi rajata

valitusluvan tällaiseen oikeuskysymykseen asiassa, jossa asian tosiseikasto on jo kattavasti selvitetty hovioikeudessa.

Voidakseen keskittyä nykyistä paremmin ennakkoratkaisujen antamiseen korkein oikeus voisi esityksen mukaan käsitellä valituslupahakemukset kokoonpanossa, johon asian laadun mukaan kuuluisi vähintään yksi ja enintään kolme jäsentä.

Yhdenvertaisuussyistä valtiolliset rikokset siirrettäisiin käsiteltäviksi käräjäoikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeuden sijasta.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto	5
1.1. Korkeimman oikeuden tehtävä ja sen täyttäminen	5
1.2. Ohivalitus ja ennakkoratkaisupyyntö	5
1.3. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena	5
1.4. Ylimääräinen muutoksenhaku	6
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
2.1.1. Korkeimman oikeuden kokoonpano.....	6
2.1.2. Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen.....	7
2.1.2.1. Valituslupa valituksen edellytyksenä.....	7
2.1.2.2. Menettely korkeimmassa oikeudessa.....	8
2.1.2.2.1. Valituslupaperusteet.....	8
2.1.2.2.2. Lupahakemus.....	9
2.1.2.2.3. Lupahakemuksen käsittely	10
2.1.2.2.4. Valituksen käsittely	11
2.1.3. Ennakkoratkaisupyyntö ja ohivalitus.....	13
2.1.4. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena	13
2.1.4.1. Yleistä	13
2.1.4.2. Hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena ratkaistavat asiat	14
2.1.4.2.1. Valtiolliset rikokset.....	14
2.1.4.2.2. Virkarikokset	14
2.1.4.2.3. Oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät erityissäännökset.....	14
2.1.4.3. Helsingin hovioikeus ja Turun hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena	15
2.1.4.3.1. Virka- ja sotilasrikosasiat	15
2.1.4.3.2. Kansainväliset perheoikeudelliset asiat.....	15
2.1.4.3.3. Muut asiat.....	16
2.1.4.4. Menettely hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävissä asioissa	17
2.1.4.4.1. Menettely hovioikeudessa	17
2.1.4.4.2. Muutoksenhaku hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa annettuihin ratkaisuihin.....	18
2.1.4.4.3. Muutoksenhakuasian käsittely korkeimmassa oikeudessa	19
2.1.5. Itseoikaisu ja ylimääräinen muutoksenhaku	20
2.1.5.1. Yleistä itseoikaisusta	20
2.1.5.2. Yleistä ylimääräisestä muutoksenhausta	21
2.1.5.3. Ylimääräiset muutoksenhakukeinot	22
2.1.5.4. Menetetyn määräjän palauttaminen	23
2.1.5.5. Kanteluperusteet ja -määräajat	24
2.1.5.6. Tuomionpurkuperusteet	25
2.1.5.6.1. Riita-asiat	25

2.1.5.6.2. Purku rikosasiassa vastaajan eduksi	27
2.1.5.6.3. Purku rikosasiassa vastaajan vahingoksi	27
2.1.5.6.4. Määräajat	27
2.1.5.6.5. Erityistilanteita	27
2.1.5.7. Kantelu- ja purkuperusteet käytännössä	29
2.1.5.8. Menettely ylimääräisessä muutoksenhaussa	31
2.1.5.9. Muutostarpeet	32
2.2. Kansainvälinen vertailu	32
2.2.1. Ruotsi	32
2.2.1.1. Korkeimman oikeuden kokoonpano	32
2.2.1.2. Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen	33
2.2.1.3. Ennakkoratkaisu	34
2.2.1.4. Ylimääräinen muutoksenhaku	34
2.2.2. Norja	34
2.2.3. Tanska	35
2.2.4. Saksa	36
2.2.5. Ranska	37
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	38
3.1. Esityksen tavoitteet	38
3.2. Keskeiset ehdotukset	39
3.2.1. Korkeimman oikeuden päätösvaltaisuus	39
3.2.1.1. Valituslupa-asian käsittely	39
3.2.1.2. Korkeimman oikeuden kokoonpano muissa tilanteissa	41
3.2.2. Valitusasian käsittely korkeimmassa oikeudessa	41
3.2.2.1. Valituksen käsittelyn rajaus	41
3.2.2.2. Valituksen käsittely	43
3.2.2.3. Muita kysymyksiä	44
3.2.2.3.1. Valitusaika	44
3.2.2.3.2. Valituslupahakemuksen ja valituksen erottaminen	44
3.2.2.3.3. Kelpoisuus edustaa asianosaisia korkeimmassa oikeudessa	45
3.2.2.3.4. Oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksianto	46
3.2.3. Ennakkoratkaisupyyntö ja ohivalitus	47
3.2.3.1. Tarve ja menettelyn käyttöaste	47
3.2.3.2. Menettelyn järjestämistapa	48
3.2.3.3. Arviointia	49
3.2.4. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena	50
3.2.5. Korkein oikeus toisena asteena	51
3.2.6. Ylimääräinen muutoksenhaku	51
3.2.6.1. Perusteet	51
3.2.6.2. Menettely	52
4. Esityksen vaikutukset	52
4.1. Taloudelliset vaikutukset	52
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	52
5. Asian aikaisempi valmistelu	53

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	54
1. Lakiehdotusten perustelut	54
1.1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	54
2 luku. Päätösvaltaisuudesta.....	54
21 luku. Oikeudenkäyntikuluista	57
30 luku. Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen	59
31 luku. Ylimääräisestä muutoksenhausta.....	65
1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta	81
1.3. Laki korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta.....	81
1.4. Laki hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta.....	84
1.5. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta	85
1.6. Laki kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta	86
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	86
3. Voimaantulo	86
4. Säättämisjärjestys	87
LAKIEHDOTUKSET	89
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	89
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta	93
korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta.....	94
hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta.....	95
rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta	96
kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta	97
RINNAKKAISTEKSTIT	98
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	98
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta	110
korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta.....	111
hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta.....	115
rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta	116
kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta	118

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

1.1. Korkeimman oikeuden tehtävä ja sen täyttäminen

Korkein oikeus on vuodesta 1980 lukien toiminut pääasiallisesti ennakkopäätöstuomioistuimena. Korkeimman oikeuden päätehtävänä onkin nykyisin huolehtiminen lainkäytön yhtenäisyydestä ja oikeuskäytännön ohjaamisesta. Tämä onnistuu, kun korkein oikeus voi riittävästi keskittyä juttuihin, joiden ratkaisemisella on yleistä merkitystä oikeusohjeena muissa samanlaisissa asioissa.

Asian käsittely korkeimmassa oikeudessa, mukaan lukien tuomioistuimen toimivaltainen kokoonpano eri tilanteissa ja valitusluvan tarkoituksenmukainen rajaaminen, on pyrittävä järjestämään niin, että kaikki korkeimmalle oikeudelle annetut tehtävät voidaan asianmukaisesti täyttää.

Asian käsittelyä korkeimmassa oikeudessa koskevat menettelysäännöt ovat voimassa olevassa laissa väljiä. Tämä mahdollistaa asian laatuun nähden tarkoituksenmukaisen menettelytavan valinnan. Oikeudenkäynti korkeimmassa oikeudessa ei rakennu samalla tavalla välittömyysperiaatteelle kuin alemmissa oikeuksissa. Koska tuomioistuimen tehtävänä on ensi sijassa ennakkoratkaisujen antaminen oikeuskysymyksissä, asiat voidaan pääsääntöisesti käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Suullisessa käsittelyssä lähinnä täydennetään kirjallisesti esitettyä aineistoa.

1.2. Ohivalitus ja ennakkoratkaisupyyntö

Oikeustilan nopeaksi selvittämiseksi periaatteellisesti merkittävässä asiassa, jollaisia on useita vireillä tai tulossa vireille, on eräissä vertailumaissa mahdollista saattaa alioikeuden ratkaisu suoraan ylimmän tuomioistuimen tutkittavaksi ohivalituksin. Vaihtoehtoisesti alioikeus voi pyytää oikeuskysymyksestä ennakkoratkaisua korkeimmalta oikeudelta. Suomessa laki ei mahdollista kumpaakaan menettelyä. Tarve on voitu toistaiseksi täyttää vapaaehtoisjärjestelyin, asian nopeasta käsittelystä sopimalla ja jättämällä toiset samanlaiset asiat odottamaan. On syytä selvittää, onko tarvetta menettelyn kehittämiseen lainsäädännöllä.

1.3. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena

Eräitä asiaryhmiä on tavallisesta oikeusastejärjestyksestä poiketen säädetty käsiteltäväksi ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeudessa. Tätä asiaa koskeva sääntely periytyy osaksi vuosikymmenien takaa. Sen takia on syytä arvioida, missä määrin tämä on edelleen perusteltua, vai onko erityisesti yhdenvertaisuusnäkökohdista aihetta edelleen yhtenäistää sääntelyä niin, että asioiden käsittely siirretään alkamaan kärjäoikeudesta.

1.4. Ylimääräinen muutoksenhaku

Ylimääräisen muutoksenhaun keinoin voidaan puuttua ratkaisuihin, jotka ovat saaneet lainvoiman, mutta joita rasittaa vakava sisällöllinen tai menettelyllinen virhe. Määräaika muutoksen hakemiseksi tai muuta prosessointia varten voidaan myös palauttaa, jos asianosainen ei ole voinut tointa tehdä laillisen esteen vuoksi, tai muusta erittäin painavasta syystä. Ylimääräistä muutoksenhakua tarvitaan sen varmistamiseksi, että aineellinen oikeudenmukaisuus voi toteutua siinäkin tapauksessa, että ratkaisu sen jo saatua lainvoiman osoittautuu virheellisille perusteille rakentuvaksi. Toisaalta oikeusvarmuuden liittyvistä syistä menettelyn käytöala on pidettävä suppeana.

Ylimääräisen muutoksenhaun piiriin kuuluu myös eräitä sellaisia tapausryhmiä, jotka koskevat selvistä perusteista johtuvan oikaisun tekemistä jo lainvoiman saaneeseen ratkaisuun. Erityisesti tällaisissa tapauksissa nykyiset toimivaltasäännökset, joiden mukaan nämäkin asiat on käsiteltävä korkeimmassa oikeudessa, ovat epätarkoituksenmukaisia. Ylimääräistä muutoksenhakua koskevan sääntelyn uudistamistarvetta arvioidaan myös muilta osin. Muun muassa selvitetään ihmisoikeuksien kansainvälisessä valvontakäytännössä tehtävien ratkaisujen vaikutusta ylimääräisen muutoksenhaun järjestämiseen.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Korkeimman oikeuden kokoonpano

Korkeimmasta oikeudesta annetun lain (74/1918) 2 §:n (206/2000) mukaan korkeimmassa oikeudessa on presidentti ja muina jäseninä vähintään viisitoista oikeusneuvosta. Vuoden 2002 alusta korkeimmassa oikeudessa on presidentti ja 19 jäsentä. Ennen kuin jäsenmäärä lailla 1694/1992 vahvistettiin nykyiseksi, se oli vähintään 21 (laissa 804/1949). Jäsenmäärän vähentäminen on ollut mahdollista, kun korkeimmasta oikeudesta on tullut ensi sijassa ennakkopäätöksiä antava tuomioistuimien lakkauttaminen (väliaikaisesti lailla 1693/1992 vuoden 1993 alusta ja pysyvästi lailla 948/1996 vuoden 1997 alusta lukien) mahdollisti jäsenmäärän vähennyksen kahdella, kun ei enää ollut kahta jäsentä kiinnitettynä tuohon lainvalmistelutehtävään.

Perustuslain (731/1999) 100 §:n 2 momentin mukaan ylimmät tuomioistuimet ovat tuomionvoipia viisijäsenisinä, jollei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää.

Korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 §:n (106/1979) 1 momentin mukaan lainkäyttöasiat käsitellään pääsääntöisesti jaostoissa. Lain 7 a §:ssä säädetään päätösvaltaisuudesta. Pykälän 1 momentin (106/1979) mukaan korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäseninen. Säännös koskee valituksen käsittelyä asiassa, jossa on myönnetty valituslupa tai jossa muutosta haetaan korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämättä, sekä pääosaa ylimääräisistä muutoksenhakemuksista.

Lain 7 §:n 2 momentin nojalla asia tai sen osa voidaan määrätä käsiteltäväksi täysistunnossa. Korkeimman oikeuden työjärjestyksen (787/1994) 16 §:n mukaan näin voidaan tehdä presidentin määräyksestä, kun asiaa käsitelleen jaoston puheenjohtaja ilmoittaa asian presidentille siitä syystä, että jaoston mielipide poikkeaa korkeimman oikeuden aikaisemmin omaksumasta oikeusperiaatteesta tai lain tulkinnasta. Presidentti voi myös määrätä laajakantoisen tai periaatteellisesti tärkeän asian tai siihen kuuluvan kysymyk-

sen ratkaistavaksi täysistunnossa. Täysistunnossa käsittelemisen sijasta presidentti voi samoin edellytyksin määrätä asian käsiteltäväksi vahvennetulla jaostolla paitsi milloin aikaisempi ratkaisu on tehty täysistunnossa tai vahvennetulla jaostolla. Vahvennettuun jaostoon kuuluu 11 jäsentä.

Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään 7 a §:n 2 momentin (268/1995) mukaan jaostossa, jossa on vähintään kaksi ja enintään kolme jäsentä, jollei kysymystä valitusluvan myöntämisestä joltakin osalta siirretä ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä, jolloin toimivaltainen on valituksen käsittelevä kokoonpano. Valituslupa-asiain kokoonpanoksi säädettiin laissa 106/1979 kolme jäsentä. Sotilas oikeudenkäyntiasioiden tämä kokoonpano tuli käyttöön lailla 330/1983.

Valituslupa-asioiden käsittelyä koskee myös 7 a §:n 7 momentti (268/1995). Sen mukaan kaksijäsenisessä jaostossa käsitelty asia on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jos jaoston jäsenet eivät ole ratkaisusta yksimieliset. Säännös perustuu hallituksen asiaa koskeneeseen esitykseen. Kuten säännöksen esitöissäkkin (hallituksen esitys korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisesta 231/1994 vp.) oli ollut lähtökohtana, kolmijäsenisessä jaostossa ovat mukana asiaa käsitelleet jäsenet.

Samoin 4 momentin (330/1983) mukaan muita kuin korkeimman oikeuden omia ratkaisuja koskevia ylimääräisiä muutoksenhakemuksia voidaan käsitellä kolmijäsenisessä jaostossa, jos asiassa vain päätetään välitoimesta kuten tilaisuuden varaamisesta selvityksen antamiseen tai hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Korkeimman oikeuden aloitteeseen 19.9.2001 sisältyvän selvityksen mukaan kolmijäsenisessä jaostossa ratkaistiin tutkittaviksi otetuista purkuasioista näin puolet, 169 kaikkiaan 341:stä asiasta vuonna 2000.

Pykälän 5 momentissa (268/1995) säädetään, että turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskeva asia voidaan ratkaista jaostossa, jossa on vain yksi jäsen. Tältä osin sääntely perustuu hallituksen esitykseen 231/1994 vp. Vuonna 2001 yhden jäsenen kokoonpanossa myönnettiin yhdessä asiassa turvaamistoimi sekä määrättiin 27 asiassa täytäntöönpano keskeytettäväksi. Keskeyttämispyyntö hylättiin tässä kokoonpanossa 74 asiassa. Jaostolla, lähinnä valituslupa-asiata käsiteltäessä määrättiin täytäntöönpano keskeytettäväksi 19 asiassa.

Pykälän 6 momentin (330/1983) viittaussäännöksen mukaisesti sovellettavan sotilas oikeudenkäyntilain (326/1983) 3 §:n 3 momentin mukaan korkeimman oikeuden viisijäsenisessä ja sitä suuremmissa kokoonpanossa on säännönmukaisen kokoonpanon lisäksi kaksi sotilasjäsentä. He eivät siis osallistu esimerkiksi valitusluvasta päättämiseen sotilasrikosasiassa, jonka alioikeus on ratkaissut ensimmäisenä asteena.

2.1.2. Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen

2.1.2.1. Valituslupa valituksen edellytyksenä

Muutoksenhausta hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvussa (104/1979). Pääsääntöisesti hovioikeuden ratkaisuihin sen käsiteltäväksi saatetuissa muutoksenhakuasioissa haetaan muutosta pyytämällä valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Asiassa, jonka hovioikeus on ratkaissut ensimmäisenä oikeusasteena, haetaan muutosta valituslupaa pyytämättä.

Valituslupaa pyytämällä haetaan muutosta myös hovioikeuden ratkaisuun asiassa, joka on kanteluteitse saatettu hovioikeuden ratkaistavaksi. Tältä kannalta ovat samassa asemassa asiat, joissa kantelu hovioikeudelle on ollut ylimääräistä muutoksenhakua alioikeuden menettelyvirheen rasittamaan ratkaisuun ja ne, joissa säännönmukaiseksi muutoksenhakukeinoksi käräjäoikeuden ratkaisuun on säädetty kantelu. Näin korkein oikeus on ratkaisussaan 1995:180 vahvistanut, että muutosta hovioikeuden ratkaisuun, jolla oli hylätty vaatimus käräjäoikeudessa vangittuna pidettäväksi määrätyn henkilön laskemisesta vapaaksi, haetaan pyytämällä siihen valituslupa korkeimmalta oikeudelta.

Ratkaisuihin, joista valittamiseksi on oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan pyydetty valituslupaa, luetaan myös ne ratkaisut, jotka koskevat vasta hovioikeudessa tehtyä, muutoksenhakuasiana siellä käsiteltävään pääasiaan liittyvää vaatimusta. Hallituksen esityksessä muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten uudistamisesta 106/1978 vp. s. 13 mainitaan tällaisesta ratkaisusta esimerkkinä vaatimus asianosaisella hovioikeudessa olleiden kulujen korvaamisesta.

Oikeuskäytännössä on täsmennetty, mitkä ovat liitännäiskysymyksiä, joihin annetusta hovioikeuden ratkaisusta valittamiseksi tarvitaan valituslupa.

Valituslupaa edellyttävät siten muutoksenhakuasian käsittelyssä hovioikeudessa tehty turvaamistointa tai täytäntöönpanon keskeyttämistä koskeva ratkaisu (KKO 1999:106 ja 2002:22), oikeudenkäyntiavustajaa tai –asiamiestä koskevat määräykset (KKO 2001:55 sekä päätös 13.6.2001 nro 1258 asiassa R 2000/405), ratkaisu oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta (KKO 2001:53) samoin kuin todistelukustannuksia koskevat ratkaisut (KKO 2002:6 ja 2002:77). Myös muutoksen hakeminen hovioikeuden ratkaisuun, jolla on hylätty väite hovioikeustuomarin esteellisyydestä, edellyttää valituslupaa. Valituslupaa pyytämällä haetaan muutosta myös hovioikeuden ratkaisuun, jolla on päätetty uskottun miehen määräämisestä konkurssipesään.

Selostettu ratkaisukäytäntö merkitsee, että valituslupaa pyytämättä voidaan valittaa vain niissä asioissa, joissa oikeudenkäynti pannaan vireille hovioikeudessa.

2.1.2.2. Menettely korkeimmassa oikeudessa

2.1.2.2.1. Valituslupaperusteet

Niissä asioissa, joissa edellytetään valituslupaa, asian käsittelyssä on kaksi erillistä vaihtetta: lupaharkinta ja, jos lupa myönnetään, itse valituksen käsittely.

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:ssä on säädetty perusteista, joilla valituslupa voidaan myöntää. Sääntely on tyhjentävä, eli lupaa ei voida myöntää muulla perusteella. Toisaalta luvan myöntäminen on harkinnanvaraista niin, että lupaperusteiden käsillä olosta ei välttämättä seuraa, että valituslupa myönnetään. Käytännössä tämä harkinnanvaraisuus ilmenee erityisesti silloin, kun ratkaistavana on valitusluvan myöntäminen ennakkopäätöksen antamiseksi lain tulkinnasta. Painavaan syyhyn valituslupaperusteena liittyy jo lähtökohtaisesti harkinnanvaraisuutta. Toisin on silloin, jos asiassa havaitaan merkityksellinen purku- tai kanteluperuste.

Ottaen huomioon korkeimman oikeuden tehtävä lainkäytön ohjaajana, ennakkopäätöseruste on valituslupaperusteista ensisijainen. Tämä peruste on laissa määritelty siten,

että lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Peruste tulee siten kysymykseen silloin, kun asian ratkaisemisella korkeimmassa oikeudessa on yleistä oikeudellista merkitystä. Valituslupaperuste soveltuu tilanteisiin, joissa oikeusyhteisössä tarvitaan ohjetta säännöksen tulkinnasta tai muun oikeudellisen kysymyksenasettelun ratkaisemiseksi, joko siksi että asiasta ei ole oikeuskäytäntöä tai se on ristiriitaista taikka on yhteiskuntakehityksestä tai muista syistä johtuvaa tarvetta aikaisemman tulkinnan uudelleentarkasteluun.

Purkuperusteella valituslupa voidaan myöntää, jos siihen on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen sellaisen oikeudenkäynti- tai muun virheen takia, jonka perusteella ratkaisu olisi ylimääräisen muutoksenhaun johdosta purettava tai poistettava. Tämän lupaperusteen itsenäinen merkitys on käytännössä melko vähäinen, vaikka siihen verrattain usein valituslupaa haettaessa vedotaankin. Luvan myöntäminen tällä perusteella edellyttää, että hovioikeuden ratkaisua tai menettelyä rasittaa purku- tai kanteluperusteen muodostava virhe. Näitä tilanteita esiintyy harvoin.

Valituslupa voidaan myöntää myös, jos siihen on olemassa muu painava syy. Tämän perusteen olemassaoloa on harkittava ensisijaisesti muutoksenhakijan kannalta. Jo valituslupajärjestelmää luotaessa lähdettiin kuitenkin siitä, että kyseinen lupaperuste on luonteeltaan poikkeuksellinen: tarkoituksena on mahdollistaa valitusluvan myöntäminen selvästi kohtuuttomien tai muuten epäoikeudenmukaisten ratkaisujen korjaamiseksi, kun asia on muutoksenhakijalle erityisen tärkeä. Käytännössä myös tämän valituslupaperusteen merkitys on vähäinen.

2.1.2.2.2. Lupahakemus

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännökset valituslupahakemuksen sisällöstä ovat niukat. Luvun 6 §:n mukaan lupahakemuksessa on mainittava se 3 §:ssä säädetty peruste, jolla valituslupaa pyydetään. Lisäksi hakijan on mainittava syyt, joiden nojalla hakija katsoo, että valitusluvan myöntämiseen on edellä tarkoitettu peruste.

Käytännössä valituslupahakemukset ovat usein puutteellisia. Sen sijaan, että niistä riittävästi tai selkeästi kävisi ilmi, mitkä seikat tai oikeuskysymykset hakijan käsityksen mukaan muodostavat lain mukaisen valituslupaperusteen, monissa hakemuksissa vain viitataan kaikkiin laissa mainittuihin lupaperusteisiin ja siirrytään sen jälkeen perustelemaan pääasiaa koskevia vaatimuksia. Silloinkin, kun valituslupaperustetta pyritään perustelemaan, se jää usein varsin yleiselle tasolle. Saatetaan esimerkiksi rajoittua toteamaan, että kysymyksessä on tulkinnanvarainen oikeuskysymys ja että sen ratkaisemisella on yleistä merkitystä. Vastaavasti oikeuskäytännön yhtenäisyyden kohdalla tyydytään monesti toteamaan, että käytäntö alioikeuksissa on ristiriitaista, tekemättä tarkemmin selkoa erisuuntaisesta oikeuskäytännöstä.

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 9 §:n mukaan korkein oikeus voi kehottaa hakijaa täydentämään lupahakemustaan. Tähän ryhdytään kuitenkin varsin harvoin. Yhtenä syynä on ollut, että valituslupa voidaan myöntää muullakin kuin hakijan vetoamalla perusteella, jos sellaisen havaitaan olevan käsillä.

2.1.2.2.3. Lupahakemuksen käsittely

Korkeimmalle oikeudelle osoitettava lupahakemus ja valitus toimitetaan hovioikeudelle. Hakemukseen ei vastata oma-aloitteisesti, vaan vasta korkeimman oikeuden kehotuksesta. Käytännössä vastausta pyydetään tässä vaiheessa vain, jos siihen harkitaan olevan tarvetta valituslupaedellytysten arvioinnin kannalta. Suurin osa valituslupa-asioista ratkaistaan vastausta pyytämättä. Hovioikeus toimittaa korkeimmalle oikeudelle hakemuksen ja valituksen liitteineen sekä asiaa koskevan asiakirjavihon ja jäljennöksen ratkaisustaan.

Välittömästi saapumisensa jälkeen asia annetaan esittelijälle valmisteltavaksi. Asiaryhmäjoon myötä esittelijät erikoistuvat jossakin määrin eri oikeudenaloille. Kaikki jäsenet sen sijaan osallistuvat kaikenlaisten asioiden käsittelyyn.

Asian valmistelutoimet riippuvat sen kiireellisyydestä. Tarvittaessa korkein oikeus määrää, että hovioikeuden ratkaisua ei panna täytäntöön tai täytäntöönpanoa jatketa. Tällainen määräys voidaan antaa myös ennen valituslupahakemuksen ratkaisemista.

Valitusluvan myöntämisestä päätetään esittelystä kaksijäsenisessä kokoonpanossa. Esittelyä varten esittelijä laatii kirjallisen muistion, johon kootaan asian ratkaisemiselle tarpeellinen, lähinnä oikeustilaa koskeva selvitys. Valitusluvan myöntämisestä tai epäamisestä päätettäessä tutkittavana ei ole alemman oikeuden ratkaisun oikeellisuus sinänsä, vaan ainoastaan kysymys siitä, onko käsillä lain mukainen valituslupaperuste. Näin ollen myös esittelijän muistion painopiste on lupaharkinnassa merkityksellisen oikeudellisen aineiston kokoamisessa, erityisesti siltä kannalta, onko aihetta myöntää valituslupa.

Muistiossa esitettävä vallitsevan oikeustilan tarkastelu on sellaista ainesta, jota lähtökohtaisesti tulisi sisältyä jo itse lupahakemukseen valituslupapyynnön perusteluina mutta jota käytännössä usein on hakemuksessa käsitelty enintään vajavaisesti. Muistiossa selostetaan sovellettavien säännösten lisäksi tarpeellisilta osin oikeuskäytäntöä ja myös oikeuskirjallisuutta. Muistio sekä lupahakemus ja alempien oikeuksien ratkaisut jaetaan jäsenille viimeistään viikkoa ennen esittelyä. Myös jutun asiakirjat ovat tässä vaiheessa jäsenten käytettävissä.

Käytännössä noin kymmenesosassa tarjotuista asioista valituslupa myönnetään. Vuonna 2000 valituslupa-asioita ratkaistiin 1930, joista lupa myönnettiin 182:ssa asiassa. Valituslupahakemusten käsittely kesti keskimäärin 5,2 kuukautta. Vuonna 2001 asioita ratkaistiin 1986 ja lupia myönnettiin 188.

Sekä Suomessa että Ruotsissa on arvioitu, että noin kaksi kolmasosaa hakemuksista on selviä suuntaan taikka toiseen. Myönnettyjen valituslupien pieni suhteellinen osuus on osoitus siitä, että korkeimpaan oikeuteen tulee runsaasti lupahakemuksia asioissa, joissa selvästikään ei ole perusteita valitusluvalle. Yhdessä perusteltujakin lupahakemuksia vaivaavien sisällöllisten puutteiden kanssa nämä selvästi perusteettomat hakemukset kuluttavat merkittäväällä tavalla korkeimman oikeuden voimavaroja.

Arviolta kolmannes jäsenten työajasta kuluu valituslupa-asioden käsittelemiseen. Esittelijöiden kohdalla tämä osuus on vielä suurempi. Asian laadusta riippuen valituslupaperusteiden tutkiminen yksittäisessä asiassa voi aiheellisesti vaatia varsin runsaastikin

aikaa. Ongelmana on kuitenkin se, että myös selvästi menestymismahdollisuuksia vailla olevien lupa-asioiden käsittelyyn kuuluu niiden suuren määrän vuoksi paljon voimavaroja.

Valituslupa voidaan myöntää koskemaan koko asiaa tai vain osaa siitä. Valituslupa voidaan näin rajata selvästi erotettaviin ja toisistaan riippumattomiin hovioikeuden ratkaisun osiin, kuten rikosasiassa tiettyyn syytteessä tarkoitettuun tekoon tai riita-asiassa erillisiin vaatimuksiin, joita koskevat ratkaisut voivat saada osittaisen lainvoiman. Valituslupa voidaan myöntää koskemaan myös sivuvaatimuksista tehtyjä ratkaisuja, kuten oikeudenkäyntikuluja tai vahingonkorvausvaatimusta ilman että sen perusteena oleva rikosvastuu tutkittaisiin uudelleen. Rikosasiassa valituslupa voidaan myös rajata koskemaan vain seuraamusta, kuten rangaistuslajia tai rangaistuksen mittaamista.

Sen sijaan ei ole katsottu mahdolliseksi valituslupan rajaamista koskemaan vain asiassa esillä olevaa yksittäistä, valituslupaperusteen kannalta merkityksellistä kysymystä, jollei se ole edellä esitetyin tavoin itsenäinen osakysymys asiassa. Valituslupaa ei siten ole voitu rajata tiettyjen oikeuskäytännön ohjaamisen kannalta merkityksellisten kysymysten oikeudelliseen harkintaan, vaan kun valituslupa on myönnetty, myös asian toiseikasto tulee vedotuilta osiltaan tutkittavaksi.

Valitusluvasta päätettäessä ratkaistavana on vain se, onko asiassa valituslupaedellytyksiä. Alemman oikeuden ratkaisun kohteena oleva asia sinänsä ei tällöin ole muulta kannalta tutkittavana. Päätös, jolla valituslupa on jätetty myöntämättä, ei siten merkitse korkeimman oikeuden kannanottoa alemman oikeuden ratkaisun oikeellisuuteen. Tällainen päätös merkitsee ainoastaan sitä, että asiassa ei ole ollut perusteita valituslupan myöntämiselle.

Viime vuosina monet myönnettyistä valitusluvista ovat koskeneet menettelysäännösten soveltamista. Tämä lienee suurelta osin seurausta siitä, että oikeudenkäyntimenettelyä koskevaa lainsäädäntöä on viime vuosikymmenellä laajalti uudistettu. Toisena tekijänä lienee kuitenkin se, että aineellisoikeudelliset kysymykset usein nivoutuvat todisteluun tavalla, joka edellyttäisi todistelun uudelleen arvioimista vielä korkeimmassa oikeudessa ja vaatisi esitetyn suullisen todistelun jälleen uutta vastaanottamista ainakin osittain. Välttämättömyys ryhtyä tähän vielä kolmannessakin oikeusasteessa voi johtaa siihen, että katsotaan perustellummaksi olla myöntämättä valituslupaa, vaikka asiassa sinänsä saattaisi olla aineellisen oikeuden kannalta ennakkoratkaisun arvoinen kysymys tai kysymyksiä.

Valituslupien ja sitä kautta korkeimman oikeuden ratkaisutoiminnan kohdentumisen kannalta onkin pidetty ongelmallisena sitä, että nykyisten säännösten ei ole katsottu antavan riittäviä mahdollisuuksia tarpeen mukaan rajata asian tutkintaa korkeimmassa oikeudessa tarkoituksenmukaisella tavalla.

2.1.2.2.4. Valituksen käsittely

Valituslupan myöntämisen jälkeen asia valmistellaan esiteltäväksi korkeimmalle oikeudelle valituksen ratkaisemista varten. Korkein oikeus ei voi antaa oikeusohjeita muussa yhteydessä kuin yksittäisiä lainkäyttöasioita ratkaistessaan, vaan ennakkopäätöksetkin annetaan niin, että samalla ratkaistaan konkreettinen lainkäyttöasia, jossa on kysymys puheena olevan oikeusongelman tulkinnasta. Korkeimman oikeuden ratkaisut sisältävät

siten valituksen johdosta annettavan kannanoton hovioikeuden ratkaisuun, joka pysytetään tai jota muutetaan korkeimman oikeuden lähemmin esittämillä perusteilla. Nämä perusteet ilmentävät sen oikeusohjeen, joka ennakkoratkaisulla halutaan viestittää oikeusyhteisölle.

Menettely valitusasiaa käsiteltäessä on nykyisin järjestetty niin, että se esittelijä, joka on valmistellut asian valituslupavaihetta varten, kokoaa aineiston ja tekee ehdotuksen myös valituksen ratkaisemiseksi. Sen sijaan jäsenet, jotka ratkaisevat asian, voivat olla kokonaan toiset kuin ne, jotka ovat päättäneet valitusluvasta. Valituksen ratkaisee viisi jäsentä, jollei asiaa periaatteellisesti tärkeänä tai aikaisemmasta oikeuskäytännöstä poikkeamiseksi siirretä vahvennetussa jaostossa tai täysistunnossa käsiteltäväksi.

Valitusluvan myöntämisen jälkeen pyydetään vastapuolelta vastaus, ellei sitä ole pyydetty jo aikaisemmin. Pääsääntöisesti vastaus kuitenkin pyydetään vasta tässä vaiheessa. Samalla ilmoitetaan valittajalle siitä, että hänelle on myönnetty valituslupa ja hänen valituksensa siten otettu korkeimman oikeuden käsiteltäväksi.

Valtaosa valitusasioista ratkaistaan korkeimmassa oikeudessa esittelystä kirjallisen aineiston pohjalta. Tarvittaessa korkein oikeus toimittaa suullisen käsittelyn. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta. Säännökset suullisista käsittelyistä ovat niukat.

Useimmiten korkeimman oikeuden suullinen käsittely on luonteeltaan lähinnä muuta oikeudenkäyntiaineistoa täydentävä. Sen tarkoitus voi olla esimerkiksi, että asianosaiset voivat suullisesti esittää oikeuskysymyksen ratkaisua koskevia näkökohtia ja heille voidaan esittää kysymyksiä. Joissakin tapauksissa korkeimmassa oikeudessa taas on ollut tarpeen ottaa vastaan todistelua laajastikin uudelleen. Säännösten joustavuus on antanut mahdollisuuden käsitellä asia kulloinkin sopivimmalla tavalla. Ennen varsinaista istuntoa on asianosaisten kanssa voitu järjestää valmisteluistunto, jossa on kartoitettu se, missä laajuudessa asiaa on suullisesti tarkoituksenmukaista käsitellä. Suullisia käsittelyjä on viimeisenä kolmena vuotena järjestetty viisi kunakin ja siten vähemmän kuin edeltäneinä vuosina.

Valitusesittelyyn asia valmistellaan yksityiskohtaisemmin ja asian ratkaisemista silmällä pitäen. Valmistelua johtamaan määrätään kullekin asialle myös tarkastava jäsen. Käytännössä esittelijät kuitenkin valmistelevat asiat varsin itsenäisesti.

Esittelijä laatii ehdotuksensa korkeimman oikeuden ratkaisuksi ja esittää sen perusteet muistiossa. Siinä tehdään kattavasti selkoa oikeustilasta ja ongelmista, joiden ratkaisemiseksi valituslupa on myönnetty. Eri oikeuslähteiden kanta esitetään. Kohteena olevan yksittäistapauksen ratkaisemisen edellyttämässä laajuudessa selvitetään ja punnitaan sen tosiseikat. Ennen esittelyä tarkastava jäsen tarkastaa ratkaisuluonnoksen kuvailevat jakot, erityisesti kannanotot tosiseikastoon.

Esittely tapahtuu suullisesti. Keskustelun jälkeen tehdään ratkaisu, jonka pohjalta esittelijä laatii toimituskirjaluonnoksen. Tätä ratkaisua voidaan muuttaa, kun jäsenet vuorollaan tutustuvat asiakirjoihin sekä harkitsevat asiaa ja muokkaavat ratkaisun perusteluja. Tarvittaessa he kokoontuvat uudelleen neuvottelemaan ratkaisusta. Jos ilmenee tarvetta tarkistaa aikaisempaa oikeuskäytäntöä, tulee harkittavaksi ratkaisukokoonpanon laajentaminen.

Vaikka asiassa olisi toimitettu suullinen käsittely, ratkaisun tekemistä varten asia yleensä esitellään ratkaisukokoonpanolle. Korkeimman oikeuden suullinen käsittely ei siten yleensä ole pääkäsittely, jossa esitettävään aineistoon yksin tukeutuen asia ratkaistaisiin, vaan suullinen käsittely on useimmiten täydentävä elementti asian käsittelyssä.

Asian ratkaisevat jäsenet päättävät annettavan ratkaisun mahdollisesta julkaisemisesta oikeusohjeena. Samoin he päättävät julkaistavan ratkaisun otsikosta, jossa tiivistetysti kuvataan se oikeuskysymys, joka on julkaisemisen perusteena.

Ratkaisun sisällön ja sanamuodon tultua päätetyksi laaditaan taltio, joka vielä kiertää jäsenillä allekirjoitettavana. Korkeimman oikeuden tuomio ja päätös annetaan päivättyinä sille päivälle, josta alkaen se on asianosaisen saatavissa. Vuonna 2000 ratkaistujen asioiden käsittely valituslupahakemuksen saapumisesta korkeimman oikeuden pääasiallisen ratkaisun antamiseen kesti keskimäärin 15 kuukautta ja vuonna 2001 vastaavasti 18 kuukautta. Vuonna 2000 julkaistiin 129 ennakkoratkaisua, ja vuonna 2001 julkaistuja ratkaisuja oli 140.

2.1.3. Ennakkoratkaisupyyntö ja ohivalitus

Voimassa olevassa oikeudessa ei ole menettelyä, jolla yksittäisen asian käsittelyssä poikettaisiin säännönmukaisesta oikeusastejärjestyksestä ylimmän tuomioistuimen oikeusohjeen nopeutetuksi saamiseksi.

2.1.4. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena

2.1.4.1. Yleistä

Yleisten tuomioistuinten toimivaltaan kuuluvissa asioissa ensimmäinen oikeusaste on säännönmukaisesti käräjäoikeus. Tämä palvelee kansalaisten yhdenvertaisuutta oikeudenhoidossa niin, että mahdollisuudet saattaa asia ylempien oikeuksien tutkittavaksi ovat yhtäläiset eri asioissa. Lisäksi järjestely edistää oikeudenhoidon painopisteen asetumista käräjäoikeusmenettelyyn. Laissa on kuitenkin säädetty tiettyjä asiaryhmiä käsiteltäviksi ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeudessa. Tällaisissa asioissa hovioikeuden ratkaisuun tyytymätön voi hakea siihen muutosta korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämättä.

Hovioikeuslain 2 §:n 2 momentin (957/2000) mukaan hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena maan- ja valtiopetosrikosta koskevat asiat sekä syyteasiat, jotka koskevat sen alaisten käräjäoikeuksien tuomareiden ja laissa tarkemmin säädetyin tavoin myös muiden tuomioistuinlaitoksen virkamiesten ja yleisten syyttäjien virkarikoksia. Viitatus lain säätämällä hovioikeuden toimivaltaa virkarikosasioissa kavennettiin huomattavasti juuri yhdenvertaisuusnäkökohtien perusteella (hallituksen esitys eräiden virkasyytteiden oikeuspaikkaa koskevien säännösten muuttamiseksi 57/2000 vp. s. 10). Lisäksi hovioikeudet käsittelevät muut laissa niiden ratkaistaviksi säädetyt asiat.

Yksinomaan Helsingin tai Turun hovioikeuden käsiteltäväksi on säädetty joitakin lukumäärältään varsin vähäisiä asioita, joita käsitellään lähemmin 2.1.4.3. jaksossa. Näiden asioiden osalta on poikkeusta tavanomaisesta oikeusastejärjestyksestä perusteltu joko maantieteellisillä syillä tai asioiden ratkaisemisessa tarvittavan erityisasiantuntemuksen turvaamisella.

2.1.4.2. Hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena ratkaistavat asiat

2.1.4.2.1. Valtiolliset rikokset

Maan- ja valtiopetosrikokset, joista säädetään rikoslain 12 ja 13 luvussa (578/1994), ovat perinteisesti kuuluneet käsiteltäviksi ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeudessa. Siellä noudatettu aikaisemmin lähtökohtaisesti kirjallinen menettely on myös mahdollistanut käsittelyn luottamuksellisuuden.

Käytäntö on ongelmallinen kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Käsittelyn luottamuksellisuus voidaan turvata julkisuutta rajoittamalla samoin tavoin riippumatta siitä, missä oikeusasteessa asia käsitellään.

Maanpetos- tai valtiopetosrikosasioita on vähän. Esimerkiksi vuonna 2000 ei hovioikeuksissa tullut vireille yhtään ja vuonna 2001 yksi asia.

2.1.4.2.2. Virkarikokset

Historiallisista syistä hovioikeudet olivat pitkään ylimpien virkamiesten virkasyyteasiain oikeuspaikkoja. Enimmillään hovioikeuksissa syytettävien virkamiesten lukumäärä virkanimikkeittäin laskettuna oli yli sata. Oikeustila muuttui tältä osin merkittävästi 1.12.2000, jolloin tuli voimaan eräiden oikeuspaikkaa koskevien säännösten kumoamisesta annetun lain 2 § (962/2000). Kyseisen säännöksen voimaan tultua ei enää sovelleta asetuksia eikä asetusten säännöksiä, joissa virkasyytteen käsittelyn oikeuspaikaksi on ensimmäisessä oikeusasteessa säädetty hovioikeus.

Hovioikeudessa syytetään edelleen virkarikoksesta käräjäoikeuden laamannia, käräjätuomaria ja maaoikeusinsinööriä, hallinto-oikeuden jäsentä ja esittelijää, sota-oikeuden puheenjohtajaa ja jäsentä sekä valtiosyyttäjää, johtavaa kihlakunnansyyttäjää, kihlakunnansyyttäjää ja apulaissyyttäjää.

Virallisen syyttäjän ajamia virkasyyteasioita ei hovioikeuksissa ensimmäisenä asteena juuri esiinny. Asianomistajan yksin ajamia virkarikosasioita, joissa yleensä vaaditaan rangaistusta asianomistajan asian ratkaiselle tuomarille tai ratkaisuehdotuksen tehneelle esittelijälle, tulee sen sijaan hovioikeuksissa vuosittain vireille joitakin kymmeniä. Tällaiset rangaistusvaatimukset ovat useimmiten perusteettomia eivätkä johda vaadittuun lopputulokseen. Niinpä vuonna 2000 hovioikeudessa ratkaistuista 58 virkasyytteestä 40 jätettiin tutkimatta, 16 hylättiin ja hyväksyttiin vain 2. Vuonna 2001 ratkaistiin 88 asiaa, joista 68 jätettiin tutkimatta, hylättiin tai raukesi 20 ja jälleen vain 2 hyväksyttiin.

2.1.4.2.3. Oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät erityissäännökset

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 luvun 11 §:n 2 momentin (963/2000) mukaan hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa voidaan toisen rikosasian yhteydessä käsitellä sellainen syyte, joka muuten olisi käsiteltävä alemmassa tuomioistuimessa, jos rikoksilla on yhteyttä keskenään ja syytteiden käsitteleminen ylemmässä tuomioistuimessa katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin ja muihin seikkoihin nähden soveliaaksi. Luvun 12 §:n mukaan samoin voidaan menetellä myös rikokseen perustuvia julkisoikeudellisia vaatimuksia käsiteltäessä.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ää (362/1960) on myös mahdollista soveltaa hovioikeuksissa. Säännöksen mukaan sitä, joka häiritsee käsittelyä tahi ei tottele oikeutta tai sen puheenjohtajaa taikka muutoin loukkaa tuomioistuimen arvoa tai joka oikeudessa tahi oikeuteen annetussa kirjoituksessa käyttää loukkaavaa taikka epäkunnioittavaa puhe- tai kirjoitustapaa, saa oikeus omasta aloitteestaan heti rangaista sakolla.

Edellä sanottuja säännöksiä sovelletaan hovioikeuksissa hyvin harvoin.

2.1.4.3. Helsingin hovioikeus ja Turun hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena

2.1.4.3.1. Virka- ja sotilasrikosasiat

Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena eräitä virkamiehiä koskevat virkasyyteasiat. Virkarikoksesta syytetään Helsingin hovioikeudessa markkinaoikeuden puheenjohtajaa ja jäsentä, korkeimman oikeuden esittelijää, oikeusasiamiehen kanslian kansliapäällikköä, esittelijäneuvosta, vanhempaa oikeusasiamiehensihteeriä ja oikeusasiamiehensihteeriä, korkeimman hallinto-oikeuden esittelijää, vakuutusylituumaria ja vakuutus-oikeuden muuta jäsentä sekä työtuomioistuimen presidenttiä, työtuomioistuineuvosta, jäsentä, varajäsentä ja sihteeriä. Yhteistä näille kaikille on, että kyseisten virkamiesten toimipaikka on Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena myös virkasyyteasiat, joissa vastaajana on jonkin muun hovioikeuden kansliapäällikkö, asessori tai viskaali. Vastaavasti Turun hovioikeus käsittelee ensimmäisenä asteena virkasyyteasiat, joissa vastaajana on Helsingin hovioikeuden kansliapäällikkö, asessori tai viskaali. Säännökset ovat perusteltuja sen vuoksi, ettei ketään edellä sanotuista virkamiehistä syytettäisi virkarikoksesta samassa hovioikeudessa, jossa hän virassaan toimii.

Sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitetut sotilasrikosasiat käsitellään yleensä joukko-osaston mukaan määräytyvässä käräjäoikeudessa, jonka ratkaisukokoonpanoon kuuluvat sotilasjäsenet. Helsingin hovioikeus käsittelee kuitenkin ensimmäisenä oikeusasteena sotilasoikeudenkäyntiasiat, joissa vastaajana on joukko-osaston komentaja tai vähintään majurin arvoinen upseeri taikka vähintään majurin virkaa vastaavassa muussa sotilasvirassa palveleva henkilö. Tällöin hovioikeuden ratkaisukokoonpanoon kuuluvat sotilasjäsenet, joiden tulee olla vähintään majurin arvoisia upseereita. Ensimmäisenä oikeusasteena ratkaistavia sotilasoikeudenkäyntiasioita on Helsingin hovioikeudessa vain vähän. Vuosina 2000 ja 2001 vireille tuli yhteensä neljä asiaa.

2.1.4.3.2. Kansainväliset perheoikeudelliset asiat

Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena joitakin melko vähälukuisia kansainväliseen perheoikeuteen liittyviä asioita. Lakien esitoissa on poikkeusta tavanomaisesta oikeusastejärjestyksestä perusteltu sillä, että kyseiset asiat edellyttävät ratkaisijaltaan kansainväliseen perheoikeuteen liittyvää erityisasantuntemusta. Sen vuoksi niiden käsitteleminen on katsottu tarkoituksenmukaiseksi keskittää yhteen tuomioistuimeen, jotta kyseisessä tuomioistuimessa voidaan saavuttaa asioiden ratkaisemiseen tarvittava riittävä harjaannus ja perehtyneisyys. Tuomioistuimeksi on valittu Helsingin hovioikeus, vaikka kyseisten lakien säätämiseen johtaneet kansainväliset sopimukset eivät sinänsä edellytä, että asiat käsiteltäisiin ensimmäisenä asteena muutoksenhakutuomioistuimessa.

Edelleen Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena avioliittolain 123 §:ssä (1226/2001) tarkoitetut avioliiton peruuntumiseen tai puolisoien asumuseroon tai avioeroon tuomitsevan päätöksen vahvistamista koskevat asiat, milloin päätös on annettu vieraassa valtiossa eikä se ole ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa. Lisäksi Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 37 – 43 §:ssä (38, 41 a, 42 a, 42 b ja 43 b § sekä 41 ja 42 §:n 1 momentti laissa 175/1996) tarkoitetut lapseksiottamisesta ja ottolapsisuhteen purkamisesta annetun päätöksen vahvistamista koskevat asiat, milloin päätös on annettu vieraassa valtiossa eikä se ole ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessakin. Hovioikeuden asiasta antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

Myös eräät lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat kansainvälisluonteiset asiat käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin hovioikeudessa. Tällaisia ovat lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 25 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat muussa vieraassa valtiossa kuin Pohjoismaissa annetun, lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa sekä lain 26 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat lapsen poisviemisen luvattomuuden vahvistavan päätöksen täytäntöönpanoa. Lisäksi tällaisia asioita ovat lain 31 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat määräyksen antamista lapsen palauttamisesta Haagissa 25.10.1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehdyn sopimuksen nojalla eli niin sanottuja lapsikaappausasioita ja lain 36 §:ssä (186/1994) tarkoitetut asiat, jotka koskevat vieraassa valtiossa annetun, lapsen palauttamista koskevan päätöksen tunnustamista tai sen täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamista.

Vielä Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain (370/1983) 11 §:ssä tarkoitetut ulkomailla annetun elatusapupäätöksen täytäntöönpanoa koskevat hakemukset. Toimivaltasäännös perustuu lapsen elatusapua koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Haagissa 2.10.1973 tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain (339/1987) 2 §:ään.

Vuosina 2000 ja 2001 Helsingin hovioikeudessa tuli vireille yhteensä kahdeksan lapsikaappausasiaa. Muita kansainväliseen perheoikeuteen liittyviä asioita tuli vireille yhteensä 369. Huomattavin asiaryhmä on ulkomailla annettujen avioerotuomioiden vahvistaminen. Nämä asiat ovat hakemusluonteisia. Kansainvälisten perheoikeusasioiden yhteismäärä ei ole kovin suuri, mutta saattaa lisääntyä kansainvälisten perhesuhteiden yleistyessä edelleen.

2.1.4.3.3. Muut asiat

Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena vielä eräitä muita, kansainväliseen vahingonkorvausoikeuteen ja kuljetusoikeuteen liittyviä asioita, joilla on liittyviä kansainväliseen prosessioikeuteen.

Vahingonkorvausoikeuden alalla Helsingin hovioikeuden toimivaltaan ensimmäisenä oikeusasteena kuuluvat ydinvastuulain (484/1972) 39 §:ssä tarkoitetut hakemukset toisessa sopimusvaltiossa annetun tuomion täytäntöönpanosta ydinvahingon korvaamista koskevassa asiassa. Säännös perustuu Pariisissa 29.7.1960 tehtyyn, vahingonkorvaus-

vastuuta ydinvoiman alalla koskevan yleissopimuksen 13 artiklan d kohdan määräykseen.

Lisäksi Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena merilain 22 luvun 6 §:ssä (421/1995) tarkoitetut hakemukset ulkomailla annetun tuomion täytäntöönpanosta öljyvahingon korvaamista koskevassa asiassa. Toimivaltasäännös vastaa asiassällöltään aluksista aiheutuvista öljyvahingoista johtuvasta vastuusta annetun lain (401/1980) 19 §:ää, joka puolestaan perustuu öljyn aiheuttamasta pilaantumisvahingosta johtuvasta siviilioikeudellisesta vastuusta Brysselissä 29.11.1969 tehdyn yleissopimuksen (SopS 80/1980) 10 artiklaan.

Kansainvälisen kuljetusoikeuden ja prosessioikeuden alaan kuuluvista asioista Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena tiekuljetussopimuksista annetun lain (345/1979) 43 §:ssä tarkoitetut hakemukset ulkomailla annetun tuomion täytäntöönpanosta kansainvälistä kuljetusta koskevassa asiassa. Säännös vastaa tavarankansainvälisessä tiekuljetuksessa käytettävästä rahtisopimuksesta Genevessä 19.5.1956 tehdyn yleissopimuksen (SopS 48 – 50/1973) eräiden määräysten hyväksymisestä ja sanotun yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain (667/1973) 7 §:n säännöstä.

Vielä Helsingin hovioikeuden toimivaltaan kuuluvat ensimmäisenä oikeusasteena linjakonferenssien käyttäytymissääntöjä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain (468/1986) 17 §:ssä tarkoitetut pyynnöt kansainvälisessä pakollisessa sovittelussa annetun suosituksen täytäntöönpanosta.

Kansainväliseen vahingonkorvaus- ja kuljetusoikeuteen liittyviä asioita ei tullut Helsingin hovioikeudessa lainkaan vireille vuonna 2000 eikä vuonna 2001.

2.1.4.4. Menettely hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävissä asioissa

2.1.4.4.1. Menettely hovioikeudessa

Oikeudenkäyntimenettelyä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa koskevat oikeudenkäymiskaaren 27 luvun säännökset uudistettiin lailla 165/1998. Uudistuksen tarkoituksena oli, että oikeudenkäyntimenettely hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteenakin käsittelemissä asioissa täyttää erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset myös suullisuuden osalta. Oikeudenkäyntimenettely hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemissä asioissa tuli siten järjestää samaan tapaan kuin uudistettu käräjäoikeusmenettely. Niinpä oikeudenkäymiskaaren 27 luvun 1 §:ssä säädetään, että asioiden vireilepanossa ja valmistelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden osalta säädetään. Säännökset ovat oikeudenkäymiskaaren 5 luvussa (1052/1991, osaksi muutettu laeilla 595/1993 ja 768/2002) sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvussa.

Riita- ja rikosasia tulee hovioikeudessa vireille hovioikeuden kirjaamoon toimitettavalla haastehakemuksella. Puutteellinen haastehakemus on tarvittaessa täydennettävä samalla tavoin kuin käräjäoikeudessaakin. Haasteen ja haastehakemuksen tiedoksiannosta huolehtii hovioikeus.

Valmistelusta vastaa ja siinä tehtävistä ratkaisuksista päättää yksi hovioikeuden jäsen. Tarvittaessa asiassa voidaan toimittaa suullisen valmistelun istunto, johon hovioikeus kutsuu asianosaiset. Valmistelun päätyttyä asia ratkaistaan hovioikeuden kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä.

Oikeudenkäymiskaaren 27 luvun 2 §:n mukaan hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos se on asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuulemiseksi taikka muutoin asian selvittämiseksi tarpeen. Hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa pääkäsittelyn toimittaminen ei siten aina ole välttämätöntä. Tämä johtuu siitä, että monet hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemistä riita-asioista ovat hakemusasian luonteisia kuten erilaiset ulkomaisten tuomioiden tunnustamisasiat. Myös ensimmäisen asteen rikosasioista esimerkiksi ne, jotka koskevat alioikeustuomarien toimessaan tekemiä selviä ja riidattomia virheitä tai muiden virkamiesten tekemiä tunnustettuja tai muuten selviä virkarikoksia, ovat usein ratkaistavissa kirjallisen aineiston perusteella.

Asianosaisilla on myös hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävissä asioissa oikeus saada pyynnöstään toimitetuksi suullinen käsittely. Sen vuoksi oikeudenkäymiskaaren 27 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetään, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Pykälän 2 momentin mukaan pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa tarkoitettusta syystä tarvitse toimittaa, jos riita-asiassa kanne on myönnetty tai kanteesta on luovuttu. Samoin jos riita- tai rikosasiassa kantajan vaatimus havaitaan selvästi perusteettomaksi tai jos asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys, suullista käsittelyä ei asianosaisen pyynnöstä huolimatta tarvitse järjestää. Mainitut poikkeustapaukset ovat osittain samoja, joilla pääkäsittelypyyntö voidaan evätä myös hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemissä asioissa.

Jos asiassa toimitetaan pääkäsittely, asia käsitellään siinä suullisesti, välittömästi ja keskitetysti samalla tavoin kuin käräjäoikeudenkin pääkäsittelyssä. Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimittaessa noudatetaan muutoinkin soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään. Mainitut käräjäoikeuden pääkäsittelyä koskevat säännökset ovat riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 6 luvussa ja rikosasioiden osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvussa.

Asiat, joissa ei toimiteta pääkäsittelyä, ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Oikeudenkäyntimenettely hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävissä asioissa on äskettäin uudistettu keskityksen, välittömyyden ja pääsääntöisesti myös suullisuuden periaatteiden varaan rakentuvaksi. Uudistustarpeita ei nyt ole.

2.1.4.4.2. Muutoksenhaku hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa annettuihin ratkaisuihin

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan asiassa, jonka hovioikeus on ratkaissut ensimmäisenä oikeusasteena, haetaan muutosta korkeimmalta oikeudelta suoraan, pyytämättä ensin valituslupaa, joka edellytetään hovioikeuden muutoksenhakuasteena antamista ratkaisuksista valittamiseksi.

Haettaessa muutosta hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemässä asiassa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun (104/1979) 13 – 17 §:n säännöksiä. Luvun 13 §:n mukaan hovioikeuden ratkaisuun on liitettävä valitusosoitus, josta ilmenee, miten ratkaisuun tyytymättömän on meneteltävä saattaakseen valituksensa korkeimman oikeuden tutkittavaksi ja miten valitukseen vastataan. Valituksen tekemisen ja sen sisällön osalta on voimassa, mitä muutoksenhausta hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemässä asiassa on säädetty luvun 5 ja 6 §:ssä.

Luvun 14 §:n mukaan valittajan vastapuolen kuuluu oma-aloitteisesti vastata valitukseen 14 päivässä muutoksenhakuajan päättymispäivästä. Vastauksen antamista varten vastapuoli saa hovioikeuden kirjaamosta jäljennökset valituskirjelmästä ja siihen liitetystä asiakirjoista. Vastauskirjelmä on toimitettava hovioikeuden kirjaamoon viimeistään vastausmääräajan päättymispäivänä. Vastauksen sisällöstä on vastaavasti voimassa, mitä luvun 11 §:ssä on säädetty muutoksenhausta hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemässä asiassa.

Ulkoasianministeriö, joka toimii New Yorkissa 20.6.1956 tehdyn elatusavun perimistä ulkomailla koskevassa yleissopimuksessa tarkoitettuna vastaanottavana viranomaisena Suomessa, on 17.5.2000 oikeusministeriölle osoittamassaan kirjelmässä tehnyt aloitteen oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 14 §:n muuttamisesta. Lakialoitteessa ehdotetaan, että ainakin ulkomailla annettuja elatusapupäätöksiä koskevissa asioissa hovioikeuden päätöksestä tehty valitus valitusasiakirjoineen annettaisiin tuomioistuimen toimesta tiedoksi valittajan vastapuolelle ja että oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 14 §:ssä vastauksen antamiselle säädettyä 14 päivän määräaika pidennettäisiin tai että tuomioistuin ainakin oikeutettaisiin pyynnöstä pidentämään kyseistä määräaika. Oikeusministeriö on osoittanut aloitteen käsiteltäväksi toimikunnassa.

Hovioikeus lähettää valitus- ja vastauskirjelmän liitteineen sekä asiaa koskevan asiakirjavihon ja jäljennöksen hovioikeuden ratkaisusta korkeimpaan oikeuteen.

2.1.4.4.3. Muutoksenhakuasian käsittely korkeimmassa oikeudessa

Hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa koskevan muutoksenhakuasian käsittelystä korkeimmassa oikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 18 – 21 §:ssä. Täydentäviä säännöksiä, jotka koskevat muun muassa erilaisten täydennyspyyntöjen lähettämistä, korkeimman oikeuden ratkaisun kirjoittamista ja hovioikeuden ratkaisun täytäntöönpanoa, on luvun 22 – 27 §:ssä.

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta. Korkein oikeus voi myös määrätä, että asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuuleminen toimitetaan muussa tuomioistuimessa.

Asianosaiset saadaan kutsua suulliseen käsittelyyn uhalla, että poissaolo ei estä asian ratkaisemista. Asianosaiseen, jonka henkilökohtaista kuulemista korkein oikeus pitää tarpeellisena, on kuitenkin sovellettava, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvussa on säädetty asianosaisen velvoittamisesta saapumaan asian jatkokäsittelyyn.

Korkein oikeus saa erityisestä syystä ottaa huomioon asianosaisen sille määräajan jälkeen toimittaman lisäselvityksen, jollei sen esittäminen ole luvun 7 tai 12 §:ään sisältyvän preklusiosäännöksen mukaan kiellettyä. Jos korkein oikeus ottaa lisäselvityksen huomioon, sen on pääsääntöisesti varattava vastapuolelle tilaisuus antaa lausunto selvityksen johdosta.

Korkeinta oikeutta toisena oikeusasteena velvoittavat tarvittaessa järjestämään suullisen käsittelyn samat Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykset ja soveltamiskäytäntö kuin hovioikeutta muutoksenhakuasteena (ks. KM 2001:10 s. 28 – 33 ja HE 91/2002 vp. s. 13 – 19). Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 20 §:n sanamuoto mahdollistaa ja noudatettu käytäntö on turvannut suullisuuden asianmukaisen toteutumisen.

2.1.5. Itseoikaisu ja ylimääräinen muutoksenhaku

2.1.5.1. Yleistä itseoikaisusta

Itseoikaisumenettelyssä ratkaisun antanut tuomioistuimien tai viranomaisen itse korjaa virheellistä ratkaisuaan, joko omasta aloitteestaan tai asianosaisen tai jonkun muun vaatimuksesta. Kohteena voivat olla lainvoimaiset tai lainvoimaa vailla olevat ratkaisut. Oikaisu koskee säännönmukaisesti ratkaisun sisällöllistä virhettä.

Säännökset itseoikaisusta yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 – 12 (165/1998) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 11 luvun 9 – 11 §:ään. Itseoikaisun käyttöala on niiden mukaan edelleen suppea. Säännökset mahdollistavat itseoikaisun vain lasku- ja kirjoitusvirheiden ja muiden niihin rinnastettavien selvien virheiden korjaamiseksi. Kysymys on teknisluonteisesta virheestä, joka on ulkopuolisenkin havaittavissa ja ilmenee tuomiosta ja sen liiteasiakirjoista itsestään. Harkintavirhe, esimerkiksi rangaistuksen tai korvauksen määrää koskeva virhe ei ole tällainen (hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa 154/1990 vp. s. 27, hallituksen esitys rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi 82/1995 vp. s. 133).

Alioikeusuudistuksen yhteydessä mahdollistettiin laissa tuomion täydentäminen itseoikaisun muotona silloin, kun jostakin asianosaisen yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta ei ole tuomiossa lausuttu. Tuomiota ei kuitenkaan voida täydentää, jos siinä ei ole lausuttu viran puolesta määrättäväksi kuuluvasta velvoitteesta kuten valtion varoista maksettujen suoritusten korvaamisesta (HE 154/1990 vp. s. 37). Tuomiota voidaan täydentää kahden viikon kuluessa sen antamisesta. Dispositiivisessa asiassa täydentämisen edellytyksenä on asianosaisen pyyntö. Asianosaiset on kutsuttava täydentämisen tekemistä merkitsevään käsittelyyn uhalla, että täydennys poissaolosta huolimatta tehdään. Jos sovinto ei ole sallittu, täydennys voidaan tehdä virankin puolesta. Asianosaisilta on tällöin ensin pyydettävä kirjallinen lausuma asiasta.

Tuomion virheellisestä korjaamisesta saa kannella, väärästä täydentämisestä puolestaan valittaa hovioikeuteen.

Hallintomenettelyssä itseoikaisu on hallintomenettelylain (596/1982) 26 §:n mukaan käytettävissä laajemmin kuin yleisissä tuomioistuimissa. Se tulee kysymykseen myös asiavirheiden korjaamiseksi, jos päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvi-

tykseen tai ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Asiavirheen korjaaminen edellyttää asianosaisen suostumusta. Valmisteltavana olevassa hallintolaisissa itseoikaisun käyttöalaa edelleen laajennettaisiin myös menettelyvirheet käsittäväksi. Suostumusta edellyttäisiin enää korjattaessa ratkaisua asianosaisen vahingoksi, paitsi jos yleinen tai yksityinen etu vaatii tällaista korjausta. Hallintolainkäytössä itseoikaisun edellytykset ovat hallintolainkäyttölain 56 §:n mukaan samanlaiset kuin yleisten tuomioistuinten ratkaisujen osalta. Vain päätöksestä itsestään tai siihen liittyvästä asiakirjasta ilmenevä virhe voidaan korjata. Väärän henkilön käsitteleminen asianosaisena on myös tällainen itseoikaisuna korjattavissa oleva virhe, jos asiakirjoista selvästi ilmenee oikea asiantila (hallituksen esitys laiksi hallintolainkäytöstä ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi 217/1995 vp.). Korjausta ei voida tehdä, jos se johtaa asianosaiselle kohtuuttomaan lopputulokseen.

Ulosottomenettelyssä itseoikaisu on laajasti käytettävissä (ulosottolain 9 luvun 1 – 4 §, 197/1996). Täytäntöönpanotointa, jota rasittaa asiavirhe niin, että se perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, voi ulosottomies itseoikaisuna korjata viran puolesta taikka asianosaisen tai sivullisen aloitteesta ja sen jälkeen kun on tarvittaessa esimerkiksi puhelimitse kuultu sitä, jolle oikaisusta voi aiheutua haittaa. Toimitettua huutokauppaa eikä jakoluetteloa eikä ilman laissa säädettyjä lisäedellytyksiä eräitä muitakaan luvun 1 §:ssä mainittuja täytäntöönpanotoimia ei kuitenkaan saa oikaista. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa ei tulisi ryhtyä itseoikaisuun vaan asianosaisen tulisi tehdä ulosottovalitus käräjäoikeuteen (hallituksen esitys ulosottoviranomaisia ja ulosmittausasioiden muutoksenhakua koskevan lainsäädännön uudistamisesta 106/1995 vp. s. 60). Ulosottomies voi oikaista myös ratkaisua, josta on tehty ulosottovalitus käräjäoikeuteen. Valitus tutkitaan vain siltä osin kuin virhettä ei ole itseoikaisuna korjattu. Itseoikaisun toimittamisesta saa valittaa käräjäoikeuteen. Siitä ei saa valittaa, että vaadittua itseoikaisua ei ole tehty.

Jos oikaisuvaatimus on aiheellinen, tuomioistuin tai viranomainen itse oikaisee ratkaisuaan. Jos taas hakemukseen ei suostuta, asia tulee voida saattaa ylemmän tuomioistuimen ratkaistavaksi, joko viran puolesta tehtävänä alistuksena tai niin, että asianosainen saa valittaa sinne. Silloinkin kun hakemus on hyväksytty ja ratkaisua oikaistu, vastapuolen oikeusturva saattaa edellyttää, että hän voi saattaa oikaisun lainmukaisuuden ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Tähän liittyviltä ongelmilta välttymiseksi itseoikaisun käyttöalaa onkin vanhastaan pidetty suppeana.

Aloitteeseen 19.9.2001 johtaneessa valmistelussa on korkeimmassa oikeudessa esitetty tuomioistuimen oman ratkaisun oikaisemisesta, että se olisi mahdollista vain tilanteissa, joihin ei liity materiaalista harkintaa. Verrattuna hallintolainkäyttöön lainvoimaisiin ratkaisuihin voidaan puuttua harvemmin erityisesti vastapuolen oikeusturvan vuoksi (toimivaltaiset kokoonpanot -työryhmän muistio 15.3.2001 s. 19 ja 20). Kuitenkin esimerkiksi poissaolon johdosta tuomittu sakko voitaisiin poistaa, kun näytetään laillinen este, sakon tuominneessa tuomioistuimessa tai rangaistusmääräys poistaa väärää henkilöä koskevana käräjäoikeudessa.

2.1.5.2. Yleistä ylimääräisestä muutoksenhausta

Ylimääräisessä muutoksenhausta voidaan erityisin edellytyksin ottaa uuteen tutkintaan jo lainvoimaisesti ratkaistu asia.

Lainvoimaisiin ratkaisuihin kohdistuva ylimääräinen muutoksenhaku käsittää oikeudenkäyntivirheeseen perustuvan kantelun, lainvoiman saaneen tuomion purkamisen ratkaisua rasittavan aineellisen virheen perusteella sekä menetetyn oikeudenkäyntimääräajan palauttamisen laillisen esteen tai muun erittäin painavan syyn vuoksi. Ylimääräisestä muutoksenhausta säädetään oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa (109/1960), jota on vähäisiltä osin muutettu ja täydennetty laeilla 104/1979 ja 755/1997. Säännökset vastaavat läheisesti Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 58 ja 59 luvun säännöksiä. Alioikeuden menettelyvirheestä kannellaan hovioikeuteen. Muut ylimääräiset muutoksenhakuasiat kuuluvat korkeimman oikeuden toimivaltaan.

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun esitöissä sääntelyn lähtökohdaksi asetetaan varmistuminen siitä, että oikeusturva toteutuu silloinkin, kun varsinaiset muutoksenhakukeinot eivät ole riittäneet tätä takaamaan. Oikeusvarmuusnäkökohdista johtuen kuitenkin vain erittäin tärkeät syyt voivat oikeuttaa ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttämisen (hallituksen esitys ylimääräistä muutoksenhakua koskevaksi lainsäädännöksi 14/1958 vp. s. 1). Esitöissä ei nimenomaisesti perustella Ruotsin lain mukaista yksityiskohtaista sääntelytekniikkaa mutta todetaan aikaisemman lain heikkoutena olleen, ettei purku- ja kanteluperusteita ollut selvästi ilmaistu laissa, purkuhakemukselle asetettu määräaika eikä asian käsittelyä säännelty (HE 14/1958 vp. s. 3).

Vuonna 2000 korkeimmassa oikeudessa ratkaistiin 429 ja vuonna 2001 puolestaan 381 ylimääräistä muutoksenhakemusta. Vuonna 2000 niitä oli 15 % kaikkiaan ratkaistuista 2 817 asiasta, vuonna 2001 taas 14 % ratkaistuista 2 697 asiasta. Kolmessa neljäsosassa ylimääräisen muutoksenhaun asioista hakemus hylättiin tai jätettiin tutkimatta. Asiar ryhmän suhteellinen osuus on ollut kasvamassa, sillä esimerkiksi vuonna 1995, jolloin korkeimmassa oikeudessa annettiin kaikkiaan 5 002 ratkaisua, 447 eli 9 % niistä koski ylimääräistä muutoksenhakua.

Hallintolainkäyttölain (586/1996) 11 luvussa on säännökset ylimääräisestä muutoksenhausta hallintolainkäyttöasioissa. Muutoksenhakukeinot ovat kuten yleisissä tuomioistuimissa kantelu, menetetyn määräajan palauttaminen ja purku. Säännökset ovat kuitenkin yleisluonteisempia ja erityisesti purun edellytykset väljemmät kuin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa. Esimerkiksi purkuperusteena on ilmeisesti väärän lain soveltamisen lisäksi erehdys.

2.1.5.3. Ylimääräiset muutoksenhakukeinot

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 – 6 §:ssä on säännökset kantelusta, ja 7 – 16 §:ssä on säännelty lainvoiman saaneen tuomion purkaminen. Vielä säädetään 17 ja 18 §:ssä menetetyn määräajan palauttamisesta.

Kantelu perustuu tuomioon johtaneessa menettelyssä tapahtuneeseen vakavaan virheeseen. Purku taas perustuu tuomiossa itsessään olevaan sisällölliseen virheeseen tai siihen, että on ilmennyt uusia, asian oikeaan ratkaisuun vaikuttavia seikkoja. Menetetyn määräajan palauttaminen eroaa näistä kahdesta, koska se ei lähtökohtaisesti perustu virheeseen, vaan siihen, että asianosainen ei ylivoimaisen esteen vuoksi ole ehtinyt määräjassa ryhtyä johonkin toimeen, esimerkiksi ilmoittaa tyytymättömyyttä.

Kuten edellä on todettu, purkua ja menetetyn määräajan palauttamista pyydetään aina korkeimmalta oikeudelta. Kantelu tehdään hovioikeudelle, jos se koskee käräjäoikeuden

ratkaisua ja korkeimmalle oikeudelle, jos se koskee hovioikeuden tai korkeimman oikeuden ratkaisua.

Ylimääräiseen muutoksenhakuun sovelletaan samoja yleisiä periaatteita kuin varsinaiseen muutoksenhakuunkin. Muutosta voivat hakea asianosaiset, joille lainvoimainen tuomio on haitallinen. Oikeutus näiden muutoksenhakukeinojen käyttämiseen ulottuu kuitenkin laajemmalle. Laillisuusvalvojat, eli valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies voivat turvautua ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin, jos siihen on tehdyn kantelun tai toimitettujen tarkastusten perusteella aihetta. Myös ratkaisun tehnyt tuomari voi oman virheensä havaittuaan hakea ratkaisunsa poistamista tai purkamista. Virallinen syyttäjä, jonka tehtävänä on valvoa yleistä etua, voi hakea purkaa sekä vapautetun syytetyn vahingoksi että tuomitun eduksi.

2.1.5.4. Menetetyn määräajan palauttaminen

Tyytymättömyyden ilmoittamiselle tai valittamiselle taikka muulle oikeudenkäynnissä tehtävälle toimelle asetettu määräaika voidaan määräajan päättymisen jälkeen palauttaa, jos toimeen ei ole voitu ryhtyä laillisen esteen vuoksi tai jos hakemukselle muutoin esitetään erittäin painavia syitä. Menetetyn määräajan palauttamista on haettava kirjallisesti 30 päivän kuluessa estymisen lakkaamisesta ja viimeistään vuoden kuluessa siitä päivästä, jona määräaika päättyi. Tällaisia hakemuksia saapuu korkeimmalle oikeudelle vuosittain noin 50, joista hyväksytään noin viidennes.

Menetetyn määräajan palauttamisen edellytykset ovat käytännössä pitkälti vakiintuneet. Laillisen esteen sisältö ilmenee oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:n (1052/1991) säännöksestä. Estettä merkitsee sen mukaan lähinnä sellainen asianosaisen tai tämän asiamiehen sairaus ja liikenneyhteyksien katkos, jonka vuoksi toimenpidettä ei ole voitu tehdä määräajassa. Yksittäistapauksiin on kuitenkin liittynyt tulkintakysymyksiä esimerkiksi siitä, miten postinkulun viivästystä tai asiamiehen laiminlyöntiä on arvioitava määräajan palauttamisperusteena. Oikeuskäytännössä määräajan palauttamiseen on oikeuttanut lisäksi esimerkiksi se, että ratkaisun antamisesta ei ole ilmoitettu asianmukaisesti.

Määräajan palauttamista koskeviin hakemuksiin liitetty aineisto ja muukin asian ratkaisemiselle tarpeellinen selvitys on asian luonteesta johtuen yleensä varsin suppeaa. Jos hakemus perustuu tuomioistuimen laiminlyöntiin esimerkiksi ratkaisun antamispäivän ilmoittamisessa tai muuhun sellaiseen seikkaan, on hakemuksen perustana olevat tosiasiat varmennettava asianomaiselta tuomioistuimelta hankittavalla selvityksellä.

Se, mitkä eri määräajat ovat palautettavissa ja palauttamisperusteiden lähempi sisältö perustuu lähinnä korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöön. Suoraan laista ei ilmene, että palautettavissa ovat vain niin sanotut prosessuaaliset määräajat eli ne, joiden kuluessa on ollut tehtävä jokin prosessitoimi kuten pantava kanne vireille tai haettava muutosta. Sen sijaan erilaiset aineellisoikeudelliset määräajat kuten tietyn sopimuksen tai päätöksen moittimiselle varattu aika, eivät ole palautettavissa. Myöskään se, mikä muodostaa palauttamisperusteeksi kelpaavan esteen, ei ole laissa lähemmin säännelty. Tämä olisi-kin vaikeaa tilanteiden vaihtelevuus huomioon ottaen.

2.1.5.5. Kanteluperusteet ja -määräajat

Lainvoimainen ratkaisu voidaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n nojalla kantelun johdosta poistaa, jos kohdeasian käsittelyssä on tapahtunut vakava menettelyvirhe. Edellytykset ovat samat riita- ja rikosasioissa ja riippumatta siitä, kenen kannalta myönteisesti tai vastaisesti kohdeasia oli ratkaistu.

Pykälän 1 kohdan mukaan lainvoiman saanut tuomio voidaan näin poistaa, jos oikeus ei ole ollut kokoonpanonsa puolesta päätösvaltainen taikka jos asia on otettu tutkittavaksi, vaikka on ollut olemassa sellainen seikka, jonka johdosta oikeuden olisi omasta aloitteestaan pitänyt jättää asia tutkimatta.

Päätösvaltaisuuden puuttuminen tarkoittaa yleensä sitä, että asia on laatuunsa nähden ratkaistu muussa kokoonpanossa kuin joka lain mukaan on toimivaltainen tai joku jäsenistä on ollut esteellinen, vaikka oikeudessa olisikin ollut lain vaatima määrä esteettömiä jäseniä.

Toinen 1 kohdassa mainittu kanteluperuste on asian käsitteleminen ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumisesta huolimatta. Nämä liittyvät tuomioistuimen alueelliseen, asteelliseen ja asialliseen toimivaltaan. Ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumisen tuomioistuin on velvollinen oma-aloitteisesti selvittämään, kun taas tahdonvaltaiset prosessinedellytykset tutkitaan vain asianosaisen esittämästä väitteestä. Tämän kanteluperusteen tarkoittama tilanne olisi käsillä esimerkiksi, jos erityiseen asiaryhmään kuuluva asia ratkaistaisiin muussa kuin lain mukaan noissa asioissa toimivaltaisessa käräjäoikeudessa.

Säännöksen 2 kohdan perusteella lainvoiman saanut tuomio voidaan poistaa, jos poissa oleva, jota ei ole haastettu, tuomitaan taikka jos henkilö, jota ei ole kuultu, muutoin kärsii haittaa tuomiosta. Säännöksen piiriin kuuluu ensinnä tilanne, jossa asianosainen ei lainkaan ole saanut tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa. Toisaalta säännös kattaa sellaiset tapaukset, joissa ei ole kuultu jotakuta muuta henkilöä, jonka asemaan ratkaisu vaikuttaa epäedullisesti.

Pykälän 3 kohdan mukaan on poistettavissa tuomio, joka on niin sekava tai epätäydellinen, ettei siitä käy selville, miten asiassa on tuomittu. Ratkaisun täytäntöönpano ei tällöin yleensä ole mahdollista. Säännöksen käyttöalaa eivät kuulu selvät kirjoitusvirheet ja muut vastaavat virheet, jotka tuomioistuin korjaa itseoikaisuna. Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 11 ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 10 § antavat mahdollisuuden ratkaisun täydentämiseen, jos siinä on jäänyt lausumatta jostakin vaatimuksesta.

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 4 kohdan mukaan tuomio voidaan poistaa myös, jos oikeudenkäynnissä on tapahtunut muu oikeudenkäyntivirhe, jonka havaitaan tai voidaan otaksua olennaisesti vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Säännös kattaa muut kuin edellisissä kohdissa erikseen mainitut, erityisen vakavat mutta epätavalliset menettelyvirheet. Käytännössä kantelun perusteena onkin useimmiten tämän kohdan piiriin kuuluva virhe. Virheen vaikuttaminen lopputulokseen on säädetty lisäedellytykseksi, jotta tässä suhteessa merkityksettömien virheiden johdosta ei oikeusvarmuutta vaarantaen ryhdyttäisi poistamaan lainvoimaisia, sisällöllisesti asianmukaisia ratkaisuja.

Lain säätämisen jälkeen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin merkitys ihmis- ja perusoikeutena on korostunut. Tämä merkitsee, että jos oikeudenmukainen oikeudenkäynti ei ole menettelyvirheen takia toteutunut, virheen on oletettava lain tarkoittamassa mielessä voineen vaikuttaa lopputulokseen, jolloin kanteluperuste on olemassa. Korkein oikeus onkin ratkaisussaan 1995:95 todennut, että lainkäyttöä kohtaan tunnettavan luottamuksen takia on tärkeää, ettei määräystä oikeudenkäyntivirheen vaikutuksesta ratkaisun lopputulokseen tulkita ahtaasti.

Tuomiolauselman sekavuuteen (oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 3 kohta) perustuvalla kantelulle ei ole määräaika. Muuten kantelun määräaika on kuusi kuukautta. Määräaika lasketaan pykälän 1 ja 4 kohdissa tarkoitetuissa tapauksissa siitä päivästä, jona tuomio sai lainvoiman ja 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa siitä, kun kantelija sai tuomiosta tiedon.

Apulaisoikeuskansleri on oikeusministeriölle tiedoksi toimittamassaan päätöksessään 14.6.2002 Dnro 11/20/02 katsonut, että riita-asioiden ylimääräisen muutoksenhaun määräajat ovat varsin lyhyitä erityisesti niissä tapauksissa, joissa kansainvälinen ihmisoikeuksien valvontaelin toteaa ihmisoikeusloukkauksen kohdeasian oikeudenkäynnissä. Päätöksessään, johon on antanut aiheen Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitean langettava ratkaisu, jossa oli ollut kysymys vastapuolen kuulemisesta hovioikeusmenettelyssä, apulaisoikeuskansleri esittää harkittavaksi, onko aihetta lainsäädännön muuttamiseen. Oikeusministeriö on osoittanut asian käsiteltäväksi muutoksenhakotoimikunnassa.

2.1.5.6. Tuomionpurkuperusteet

Purkuperusteet on oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa ryhmitetty prosessilajeittain. Rikosasiassa on osaksi eri edellytykset purkaa tuomio vastaajan eduksi kuin hänen vahingokseen. Perusteista riita-asioissa säädetään 7 §:ssä, 8 §:ssä on säädetty syytetyn eduksi koituvasta purusta rikosasiassa ja 9 §:ssä syytetyn vahingoksi tapahtuvasta purusta. Perusteita on kolmenlaisia. Ensinnä asian ratkaisuun on voinut vaikuttaa rikollinen menettely (7 ja 8 §:n 1 ja 2 kohta). Toiseksi oikeudenkäyntiaineisto on voinut olla puutteellista tai ratkaisu perustunut selvään virheeseen (3 ja 4 kohta). Vielä on erityissäännöksiä, 9 a §:ssä yhteisen rangaistuksen kohtuullistamiseen liittyen ja 11 §:ssä sen varalta, että ratkaisu koskee väärää henkilöä.

2.1.5.6.1. Riita-asiat

Riita-asiassa annettu tuomio voidaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 7 §:n 1 kohdan nojalla purkaa, jos oikeuden jäsen tai virkamies taikka asianosaisen edustaja tai avustaja on asian käsittelyssä syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jonka voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Edustajan tai avustajan rikollisella menettelyllä tarkoitetaan vain purkua hakevan asianosaisen omaa valtuutettua, ei vastapuolta tai hänen asiamiestään. Ruotsalaisen esikuvan (rättegångsbalken 58 luvun 1 §:n 1 mom.) mukainen rajaus ei tosin ilmene säännöksen sanamuodosta.

Rikoksen vakavuudelle tai laadulle ei ole asetettu kynnyksiä, mutta rikollisen menettelyn täytyy kuitenkin olla sellaista, että se on ainakin voinut vaikuttaa asian ratkaisemiseen. Purun hakeminen tällä perusteella ei edellytä, että rikos olisi todettu tuomioistuimen ratkaisulla tai rikosepäilyyn vuoksi ryhdytty esitutkintaankaan. Toisaalta purkamisen

edellytykset, lähinnä rikoksen vaikutus asian ratkaisuun, harkitaan itsenäisesti siinäkin tapauksessa, että perusteeksi vedotusta rikoksesta olisi lainvoimainen ratkaisu.

Momentin 2 kohdan mukaan ratkaisu voidaan purkaa myös, jos asiakirja, jota on käytetty todisteena, on ollut väärä tai asiakirjan antajan tietien sisällykseltään totuudesta poikkeava taikka jos totuusvakuutuksin kuultu asianosainen tai todistaja tai asiantuntija on tahallansa antanut perättömän lausuman, ja asiakirjan tai lausuman voidaan otaksua vaikuttaneen lopputulokseen.

Kysymys on siis totuudenvastaisesta todistusaineistosta, eli ennen muuta väärennetyistä asiakirjoista tai perättömistä lausumista. Kirjallisen todistelun osalta säännös on avoin, eli minkä tahansa asiakirjan virheellisyys voi olla purkuperuste edellyttäen, että asiakirjalla on ainakin saattanut olla merkitystä asian ratkaisemiselle. Henkilötodistelun osalta purkuperuste on kuitenkin sidottu myös kuulemisen muodolliseen puoleen, eli ilman valaa tai vakuutusta kuullun asianosaisen kertomuksen totuudenvastaisuus ei ole lainkohdan tarkoittama purkuperuste.

Momentin 3 kohdan mukaan tuomio voidaan purkaa, jos vedotaan seikkaan tai todisteseen, jota ei aikaisemmin ole esitetty, ja sen esittäminen todennäköisesti olisi johtanut toiseen lopputulokseen.

Säännöksessä tarkoitetaan sellaista aikaisemmin esittämätöntä selvitystä, joka aikanaan oikeudenkäynnissä esitettynä olisi luultavasti johtanut toisenlaiseen ratkaisuun. Kysymys täytyy olla uusista perusteista tai vanhojen perusteiden tueksi esitetyistä uusista todisteista. Siten uudet oikeudelliset perustelut tai pelkästään vanhojen todisteiden arvioimisen mahdolliset virheet eivät kuulu lainkohdan alaan. Uusi selvitys on suhteutettava purettavaksi vaaditun ratkaisun perusteena oleviin seikkoihin ja todisteisiin. Varmuutta ratkaisun muuttumisesta ei kuitenkaan edellytetä. Tämän kohdan soveltamiseen on pykälän 2 momentissa lisäksi asetettu preklusioehto. Hakijan on saatettava todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota hakemuksessaan esittämäänsä seikkaan tai todisteseen ennen tuomion antamista tai että hänellä on ollut pätevä syy jättää siihen vetoamatta.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan tuomio voidaan purkaa, jos se perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Kysymys ei sanamuodosta huolimatta aina ole lain säännöksestä, vaan laajemmin ratkaisun normipohjasta. Esimerkiksi vakiintuneen oikeuskäytännön vastainen ratkaisu voi olla säännöksen tarkoittamin tavoin virheellinen. Säännös tarkoittaakin erehdystä tuomioistuimen oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. Näin sen alaan kuuluvat myös ilmeiset virheet harkinnanvaraisista asioista päätettäessä kuten selvästi epäsuhtainen rangaistus tai korvausmäärä.

Lainkohdan tarkoittama virhe voi kuitenkin koskea vain oikeusohjeiden soveltamista. Näytön arvioinnissa sattuneet virheet eivät säännöksen sanamuodon ja vakiintuneen tulkinnan mukaan ole purkuperusteita.

Riita-asian purkuedellytyksiä sovelletaan luvun 15 §:n mukaan myös rikosjutussa annettuun ratkaisuun vahingonkorvaus- tai muun yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta. Jos rangaistusvaatimuksesta annettu tuomio kuitenkin puretaan, voidaan tuomio muiltakin osin purkaa, vaikka riita-asioiden purkuedellytykset eivät täytyisikään.

2.1.5.6.2. Purku rikosasiassa vastaajan eduksi

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:ssä purun edellytykset rikosasian vastaajan eduksi ovat rikolliseen menettelyyn perustuvan 1 kohdan osalta samat kuin riita-asiassa, mutta myös syyttäjän rikokset oikeuttavat purkuun. Väärää todistetta koskeva 2 kohta ja viimeisesti väärää lain soveltamista koskeva 4 kohta ovat samat 7 §:n vastaavien kohtien kanssa.

Uuden selvityksen perusteella (3 kohta) tuomio voidaan purkaa, jos vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei aikaisemmin ole esitetty, ja sen esittäminen todennäköisesti olisi johtanut vastaajan vapauttamiseen tai siihen, että rikokseen olisi ollut sovellettava lievempiä rangaistussäännöksiä. Todennäköisyys ratkaisun muuttumisesta ei kuitenkaan ole välttämätön edellytys purkamiselle, vaan purkamiseen on aihetta myös, jos syyllisyys on uudella aineistolla saatettu epäilyksen alaiseksi. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä vähäisempi epäily ratkaisun oikeellisuudesta riittää purkamisen perusteeksi.

2.1.5.6.3. Purku rikosasiassa vastaajan vahingoksi

Purku on mahdollinen myös rikosasian vastaajan vahingoksi, mutta tälle on asetettu kaikkein tiukimmat edellytykset. Virka- ja muut rikosperusteet voivat johtaa purkuun vain, jos rikollinen menettely on johtanut olennaisesti lievempien rangaistussäännösten soveltamiseen. Uuteen selvitykseen perustuvalla hakemukselta edellytetään, että kysymys on rikoksesta, josta säännöllisen rangaistusasteikon mukaan voi seurata ankarampi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta tai viraltapano. Sääntely eroaa Ruotsista, jossa purku on mahdollinen jo kun kysymys on rikoksesta, josta saattaa seurata vuotta ankarampi rangaistus. Uuteen seikkaan tai todisteeseen vetoaminen edellyttää, että vetoamatta jättämiselle on varsinaisessa oikeudenkäynnissä ollut este tai pätevä syy.

2.1.5.6.4. Määräajat

Rikosasiassa purkua voidaan vastaajan eduksi hakea määräaikojen estämättä. Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 10 §:ssä on säädetty määräajoista riita-asiassa ja rikosasiassa vastaajan vahingoksi. Määräaika purun hakemiselle on vuosi. Määräaika alkaa siitä, kun hakemuksen kohteena oleva ratkaisu sai lainvoiman. Tämä määräaika on ehdoton väärän lain soveltamisen kohdalla.

Muiden purkuperusteiden osalta määräaika saattaa alkaa myöhemminkin. Uuden selvityksen kohdalla se lasketaan siitä päivästä, jona hakija sai tiedon hakemuksen perusteena olevasta seikasta. Mikäli hakemus nojautuu rikolliseen menettelyyn, määräaika lasketaan siitä, kun asiaa koskeva tuomio sai lainvoiman. Riita-asiassa tuomion purkamista ei kuitenkaan enää viiden vuoden kuluttua tuomion lainvoimaiseksi tulosta saa hakea kuin erittäin painavista syistä.

2.1.5.6.5. Erityistilanteita

Rikoslain 7 luvun 6 §:ään (751/1997) liittyen oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 9 a §:ssä (755/1997) on erityissäännös. Tuomio rikosasiassa voidaan sen mukaan purkaa myös, jos rangaistusta määrättäessä on rikoslain 7 luvun 6 §:ssä säädetyin tavoin otettu huomioon toinen rangaistus ja viimeksi mainittu rangaistus on sittemmin poistettu taikka

sen perustana ollut syyte on kokonaan tai osittain hylätty tai rangaistus on muuten olennaisesti muuttunut.

Tämän säännöksen perusteella purettiin vuonna 2001 yksi ratkaisu (KKO 2001:127). Käräjäoikeudessa oli aikaisemmin tuomittu 7 vuoden tuomio katsottu riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsitellyistä rikoksista. Ensimmäinen tuomio kuitenkin alennettiin hovioikeudessa myöhemmin 5 vuodeksi. Korkein oikeus piti rangaistuksen muuttumista olennaisena ja osoitti asian alempaan oikeuteen rangaistusseuraamuksen käsittelemiseksi uudelleen.

Jos henkilöä on käsitelty toisena, tuomio voidaan purkaa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 11 §:n mukaan määräajasta riippumatta. Tällöin voidaan rikosasiassa annettu tuomio purkaa ja oikaista syytetyn vahingoksikin, jos erehdys on johtunut hänen syystään. Mahdollisuutta ratkaisun oikaisemiseen syytetyn vahingoksi on käytetty vähän, esimerkiksi vuonna 2001 ei ollenkaan.

Useissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen osapuolina olevissa valtioissa on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen langettava ratkaisu säädetty nimenomaiseksi perusteeksi asian ottamiselle uuteen käsittelyyn. Vastaavan säännöksen puuttuminen Suomesta ei ole kuitenkaan käytännössä estänyt näin menettelemästä. Lainvoimaiseen ratkaisuun sisältynyt salassapitomääräys purettiin ratkaisun KKO 1998:33 kohteena olleessa asiassa, kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli todennut Suomen syyllistyvän ihmisoikeusrikkomukseen, jos tietoja sivullisen henkilön yksityiselämästä sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi hovioikeuden määräämän lyhyehkön salassapitomääräjän jälkeen. Määräys purettiin ilmeisesti väärään lain soveltamiseen perustuneena. Asiallisesti kohderatkaisu oli ollut kansallisen lainsäädännön mukainen, mutta sittemmin ihmisoikeussopimuksen vastaiseksi todettu ratkaisu.

Kansainvälisen ihmis- ja perusoikeuksien valvontaelimen ratkaisu, jolla kansallisen tuomioistuimen ratkaisu todetaan sisällöllisesti jonkin Suomea sitovan ihmis- tai perusoikeusvelvoitteen vastaiseksi, voidaan yleensä ottaa huomioon uutena seikkana tai toisinaan myös osoituksena siitä, että kohderatkaisu oli perustunut ihmisoikeusvelvoitteen vastaisesti ilmeisesti väärään lainsoveltamiseen.

Purkuhakemus siihen uuteen seikkaan nojautuvana, että kansainvälinen ihmisoikeuksien valvontaelin on todennut sopimusloukkauksen, on mahdollinen loukkauksen toteutamisajankohdasta laskettavassa määräajassa eikä siten ole tarvetta säätää erityistä määräaikaa näissä asioissa.

Sen sijaan ne kansainväliset valvontaratkaisut, joissa todetaan kohdeasian käsittelyssä noudatetun menettelyn laiminlyöneen oikeusturvatakeita, aiheuttavat ongelmia kohderatkaisun poistamisessa voimassa olevan lain mukaan. Kysymys on kansallisen lainsäädännön jaotuksen mukaan oikeudenkäyntivirheistä. Niihin perustuva kantelu on kuitenkin tehtävä kuuden kuukauden kuluessa kohderatkaisun lainvoimaiseksi tulosta. Kansainväliset valvontaratkaisut annetaan säännönmukaisesti tätä myöhemmin. Siksi on tarvetta mahdollistaa kantelu näissä tilanteissa vielä kansainvälisen valvontaratkaisun antamisen jälkeen eräin edellytyksin.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on 19.1.2000 hyväksynyt suosituksen asioiden uudesta valtiosisäisestä käsittelystä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden

johdosta [Recommandation sur le réexamen ou la réouverture de certaines affaires au niveau interne suite à des arrêts de la Cour européenne des Droits de l'homme / Recommendation on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights, R (2000) 2]. Suosituksen mukaan asia pitäisi voida ottaa uuteen käsittelyyn, jos ihmisoikeustuomioistuimen tuomiossa on todettu kansallinen ratkaisu ihmisoikeussopimuksen vastaiseksi tai sopimusr loukkaus on johtunut niin vakavista menettelyvirheistä, että on vakavia epäilyksiä ratkaisun oikeellisuudesta. Sopimusr loukkauksesta tulee lisäksi edelleen aiheutua asianosaiselle hyvin vakavia seurauksia, joita ei voida hyvittää rahakorvauksella eikä korjata muuten kuin tutkimalla asia uudelleen.

2.1.5.7. Kantelu- ja purkuperusteet käytännössä

Kantelun ja purun rajanveto perustuu menettelyllisten ja aineellisten virheiden erottelulle. Käytännössä muutoksenhakukeinojen raja on osoittautunut joissakin tapauksissa tulkinnanvaraiseksi ja soveltamisalat osin peittävät toisensa. Vertailun vuoksi todettakoon, että hallintolainkäyttölaissa (586/1996) lopputulokseen mahdollisesti vaikuttanut menettelyvirhe on nimenomaisesti säädetty sekä kantelu- että purkuperusteeksi (59 ja 63 §).

Muutoksenhakemuksissa kantelu- ja purkuperuste käytännössä usein esiintyvät rinnakkaisina tai päällekkäisinä. Varsin tavallista on, että objektiivisesti arvioiden lähinnä menettelyvirheisiin nojautuva hakemus on nimetty purkuhakemukseksi. Syynä tähän saattaa tosin usein olla se, että kantelun määräajat ovat lyhyemmät ja ne ovat jo ehtineet kulua umpeen. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa kynnys hakemuksen tutkimiselle purkuna on muodostunut varsin alhaiseksi. Yleensä tähän on riittänyt varsin yksilöimätönkin väite ratkaisun lopputuloksen virheellisyydestä. Hakemuksista yli 80 prosenttia käsitellään purkuina. Noin 10 prosenttia hakemuksista käsitellään osin purkuna ja osin kanteluna ja loput 10 prosenttia yksinomaan kanteluin.

Korkeimpaan oikeuteen kantelu- ja purkuhakemuksia saapuu vuosittain runsaat 350 ja määrä on ollut kasvussa. Yleisimpiä kanteluperusteita ovat tuomarin esteellisyys ja oikeudenkäynnissä tapahtuneiksi väitetyt menettelyvirheet, jotka kuuluvat lähinnä 1 §:n 4 kohdan alaan. Purkuperusteista taas useimmin vedottuja lienevät tuomion antamisen jälkeen ilmenneet uudet seikat ja ilmeisesti väärä lainsoveltaminen. Verraten usein väitetään myös tuomareiden syyllistyneen virkavirheisiin oikeudenkäynneissä. Nämä perusteet esitetään usein yhdessä niin, että tuomarin katsotaan olleen ennakoasenteen vuoksi esteellinen ja lisäksi hänen väitetään menetelleen oikeudenkäynnissä virheellisesti.

Tapaukset, joissa kantelu johtaa ratkaisun poistamiseen tuomiovirheen johdosta, ovat harvinaisia. Vuonna 2001 korkeimmassa oikeudessa annetuista ratkaisuista yhdessäkään kantelu ei johtanut lainvoimaisen ratkaisun poistamiseen. Hovioikeuksissa kanteluja on myös vähän, vuonna 2001 yhteensä alle 40. Näistä hyväksyttiin vajaa kolmasosa. Hyväksytyt hakemukset olivat yleensä viranomaisaloitteisia. Poistaessaan käräjäoikeuden ratkaisun hovioikeus säännönmukaisesti palautti asian käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

Riita-asioissa annettuja ratkaisuja puretaan myös harvoin. Vuonna 2001 tällaisia ratkaisuja annettiin korkeimmassa oikeudessa seitsemän. Näistä viisi perustui uuteen selvi-

tykseen ja kaksi väärään lain soveltamiseen. Rikosperusteilla tai todisteiden vääryyden perusteella ei siis purettu yhtään ratkaisua. Myös pidemmältä ajalta kokemukset ovat samansuuntaiset.

Lainvoimaisia ratkaisuja puretaan selvästi yleisimmin rikosasian vastaajan eduksi. Samoin kuin riita-asioissa, purku perustuu useimmiten uuteen selvitykseen tai ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Vuonna 2001 ei annettu yhtään ratkaisua, jossa purku olisi perustettu muihin seikkoihin. Tuomioita purettiin rikosasioissa yhteensä 90.

Uuden selvityksen perusteella vuonna 2001 puretuista ratkaisuista kolmessa oli aidosti kysymys siitä, että asiassa oli ilmennyt uusia todisteita, jotka saattoivat tuomitun syyllisyyden epäilyksen alaiseksi. Annetut ratkaisut purettiin ja asiat osoitettiin uudelleen käsiteltäviksi. Yhdessä asiassa oli sittemmin ilmennyt, että tuomittu oli teot tehdessään ollut ymmärrystä vailla. Ratkaisua oikaistiin korkeimmassa oikeudessa. Kaikissa näissä tapauksissa purkua olivat hakeneet rikosasian vastaajat itse.

Tiedonkulun katkoksi laskettavista syistä vuonna 2001 purettiin ja oikaistiin 12 ratkaisua. Tyypillisesti näissä oli kysymys poissaolosta oikeudesta laillisen esteen vuoksi. Hakijoina olivat suunnilleen yhtä usein asian ratkaissut tuomari ja poissaolosta sakkoon tuomittu henkilö.

Eniten purettiin rangaistusmääräyksiä, jotka oli kirjoitettu väärälle henkilölle, eli käytännössä joku oli ilmoittanut väärät henkilötiedot rangaistusmääräysmenettelyssä. Näitä hakemuksia hyväksyttiin 38 ja niissä yhtä lukuun ottamatta hakijana oli apulaisvaltakunnansyyttäjä.

Ilmeisesti väärän lainsoveltamisen johdosta purettiin vuonna 2001 yhteensä 35 ratkaisua. Ratkaisuista 13 koski vapaudenmenetyksajan vähentämistä tuomitusta rangaistuksesta. Tavallisimmin vähennystä oikaistiin yhdellä päivällä, mutta enimmillään virhe oli yli kaksi kuukautta. Toiseksi yleisin oikaistu virhetyyppi koski yhteisen rangaistuksen määräämättä jättämistä tilanteessa, jossa täytäntöönpantavaksi määrätystä ehdollisesta tuomiosta ja uudesta rikoksesta olisi tullut määrätä yhteinen rangaistus. Näitä ratkaisuja purettiin ja oikaistiin 10. Loput 12 ratkaisua koskivat nekin lähinnä teknisluonteisiksi laskettavia virheitä, eli esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämisessä tapahtuneita vähäisiä virheitä.

Rikosasioissa hakemuksia hyväksytään siis verraten runsaasti, mutta kysymys on lähes poikkeuksetta varsin vähäisistä asioista ja selvistä virheistä. Useimmat tällaisista nykyisin korkeimmassa oikeudessa käsiteltävistä asioista olisivat sopineet ratkaistaviksi itseoikaisumenettelyssä tai rangaistusmääräyksiä koskien esimerkiksi käräjäoikeudessa.

Lukuun ottamatta ratkaisua KKO 2001:127, jossa kysymys oli oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 9 a §:n soveltamisesta, vuonna 2001 ei annettu yhtään ratkaisua, jossa tuomio olisi purettu rikosasian vastaajan vahingoksi. Yleensäkin tällaiset ratkaisut ovat harvinaisia.

Käytännössä ylimääräiset muutoksenhakemukset painottuvat toisin kuin lain säännöksissä. Laissa korostuvat asian käsittelyssä tapahtuneet rikokset ja esitetyt väärät todisteet, mutta näitä perusteita ei käytännössä esiinny usein. Tapaukset olisivat sinänsä hoi-

dettavissa yleisluonteisinkin säännöksiin. Esimerkiksi hallintolainkäyttölain 63 §:ssä ei ole mainittu nimenomaisesti tällaisia purkuperusteita.

Nykyisen säännökset ovat myös kirjoittamistavaltaan vanhentuneita ja kasuistisia. Sääntelyllä pyrittiin aikanaan yksityiskohtaisuuteen ja täsmällisyyteen. Aiemmin oli ongelmana ollut, että purkuperusteet olivat paljolti kehittyneet vailla kirjoitetun lain tukea, niin sanottuna analogisena restitutiiona. Ylimääräinen muutoksenhaku säänneltiin ottamalla lähes sellaisinaan Ruotsin säännökset oikeudenkäymiskaaren 31 lukuun.

On selvää, että ylimääräisen muutoksenhaun käyttöala on pidettävä suppeana. Ylimääräisellä muutoksenhaulla puututaan lainvoimaisiin ratkaisuihin. Oikeusvarmuuden toteutumisen kannalta tämän tulee olla mahdollista vain poikkeuksellisesti. Tätä edellyttää erityisesti toisen asianosaisen oikeusturva. Yksityiskohtaisella sääntelyllä onkin tavoiteltu säännösten suppeaa soveltamista.

Ylimääräisen muutoksenhaun perusteiden yksityiskohtainen sääntely voi kuitenkin johtaa myös ongelmiin. Yksityiskohtaisillakaan säännöksillä ei voida varautua kaikkiin yksittäistapauksiin, minkä vuoksi toisinaan voi esiintyä tapauksia, jotka eivät suoraan sovi säännösten nimenomaiseen sanamuotoon. Käytännössä tilanteet, joissa syytä tuomion purkamiseen tai poistamiseen on ollut, on voitu kuitenkin ratkaista säännösten tulkinnalla.

2.1.5.8. Menettely ylimääräisessä muutoksenhaussa

Ylimääräiset muutoksenhakemukset tehdään kirjallisesti. Hakemuksiin sisältyy usein vaatimus lainvoimaisen ratkaisun täytäntöönpanon kieltämisestä. Mikäli lainvoimaisen tuomion perusteella ollaan juuri ryhtymässä johonkin peruuttamattomaan täytäntöönpanotoimeen, esimerkiksi häätöön tai omaisuuden pakkohuutokauppaan, täytäntöönpanokielto ratkaistaan erikseen. Muutoin erillisiä ratkaisuja täytäntöönpanokieltovaatimuksista pyritään välttämään.

Lain mukaan hakemukseen on liitettävä jäljennös hakemuksen kohteena olevasta ratkaisusta. Käytännössä tämä kuitenkin usein puuttuu. Hakemusta kuitenkin harvoin täydennetään tällä tai muullakaan perusteella. Jäljennös kohteena olevasta ratkaisusta hankitaan viran puolesta samalla, kun hakemuksen kohteena olevaan ratkaisuun liittyvä asiakirjavihko lainataan korkeimpaan oikeuteen.

Asian käsittely on säännönmukaisesti kirjallista. Jos ilmenee tarvetta todistelun vastaanottamiseen, asia voidaan tätä varten osoittaa alempaan oikeuteen.

Korkeimmassa oikeudessa esittelijä tarvittaessa pyytää asiaa valmistellessaan täydennykset hakemukseen, vastapuolen vastauksen ja hankkii muun selvityksen. Hovioikeudessa tämä kuuluu myös esittelijän tehtäväksi tarvittaessa valmistelusta vastaavan jäsenen ohjauksessa. Yleensä vastausta ei kuitenkaan pyydetä, koska suuri osa hakemuksista on ilmankin todettavissa selvästi perusteettomiksi. Tällaisina hylättävien hakemusten ohella vastauksen pyytämistä on pidetty tarpeettomana myös niissä tilanteissa, joissa laillisuusvalvoja tai ratkaisun tehnyt tuomari hakee rikosasiassa ratkaisun purkua syytetyksi tuomioistuimessa tapahtuneen virheen vuoksi.

Hakemuksen hylkäävät ratkaisut perustellaan useimmiten lyhyesti. Tätä ei ole pidetty ongelmallisena perus- tai ihmisoikeuksiin kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytännössä on katsottu, ettei sopimuksen 6 artikla ylipäättään ulotu enää varsinaisen oikeudenkäynnin päättymisen jälkeiseen menettelyyn. Silloin kun hakemuksessa on vedottu yksilöidysti johonkin purkuperusteeseen, pyritään myös hylkäävän ratkaisun perustelut kirjoittamaan niin, että hakija saa perustellun vastauksen hakemukselleen esittämäänsä perusteeseen.

Toistuvien hakemusten kohdalla on myöhemmistä hakemuksista jätetty tutkimatta kohdat, jotka on aikaisempien hakemusten yhteydessä hylätty. Käytännössä tämä on johtanut varsin työlääseen hakemusten vertailuun.

Ratkaisut, joilla hakemus lainvoimaisen tuomion poistamisesta tai purkamisesta hyväksytään perustellaan poikkeuksetta yksityiskohtaisesti.

Kohdeasian ratkaisun poistaessaan korkein oikeus käyttää säästeliäästi mahdollisuutta ratkaista asia uudelleen. Tavallisesti asia palautetaan alempaan oikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

2.1.5.9. Muutostarpeet

Kantelun ja purun rajanvedon on todettu olevan osin epäselvä ja tulkinnanvarainen. Näiden muutoksenhakukeinojen erillisyydestä luopuminen olisi harkinnan arvoista erityisesti, jos käräjäoikeuden ratkaisuihin kohdistuvat purkuperusteisetkin hakemukset siirrettäisiin hovioikeuksien käsiteltäviksi.

Pääosa ylimääräisistä muutoksenhakemuksista koskee kuitenkin hovioikeuksien ratkaisuja ja menettelyä, ei käräjäoikeuden. Toimivallan siirrolla käräjäoikeusasioiden osalta ei siten olisi juurikaan vaikutusta korkeimman oikeuden asiamääriin.

Kantelu- ja purkuperusteita koskevat säännökset ovat kirjoitustavaltaan osin vanhentuneita. Säännösten soveltamiskäytäntö on kuitenkin vakiintunutta, eikä merkittäviä sisällöllisiä epäkohtia ole niissä ilmennyt. Myöskään säännösten kirjoitustavan uudistamiseen ei siten ole katsottu olevan tässä yhteydessä aihetta.

Asioiden käsittelyssä noudatettavan menettelyn yhdenmukaistamista tarkoittavia ehdotuksia tehdään jäljempänä 3.2.6.2. jaksossa.

2.2. Kansainvälinen vertailu

2.2.1. Ruotsi

2.2.1.1. Korkeimman oikeuden kokoonpano

Ruotsin korkeimmassa oikeudessa on vähintään kuusitoista jäsentä. Nykyisin heitä on juuri tuo määrä. Jäsenmäärää on toistuvasti vähennetty. Yhden jäsenistä hallitus nimittää tuomioistuimen puheenjohtajaksi. Korkein oikeus toimii kahtena tai useampana jao-
stona.

Myös Ruotsin korkein oikeus on lähtökohtaisesti tuomionvoipa viisijäsenisenä. Käytännössä tämä kokoonpano ratkaisee valitukset asioissa, joissa on myönnetty valituslupa.

Muissa käsittelyvaiheissa ja asioissa kokoonpano on yleensä toinen. Samanlaisin edellytyksin kuin Suomessa asia voidaan siirtää täysistunnon tai vahvennetun jaoston ratkaistavaksi. Vahvennetussa jaostossa on yhdeksän jäsentä.

Valituslupahakemukset ratkaisee pääsääntöisesti yksi jäsen. Kokoonpano mahdollistettiin lailla 1981:1088 yksinkertaisissa asioissa. Enempää kuin kolme jäsentä ei saa osallistua valituslupa-asian käsittelyyn. Pääasian käsittelyn yhteydessä ratkaistavaksi siirretty osa valituslupa-asiasta käsitellään kuitenkin valituksen ratkaisevassa kokoonpanossa.

Lailla 1989:352 yksi jäsen säädettiin pääsääntöisesti toimivaltaiseksi kokoonpanoksi valituslupa-asioissa. Kokoonpanon pienentämistä kolmesta tähän perusteltiin sillä, että useimmiten kysymys, myönnetäänkö valituslupa on selvä ja että korkeimman oikeuden tulee voida keskittyä valitusten ratkaisemiseen ja ennakkopäätösten antamiseen niissä asioissa, joissa valituslupa myönnetään. Yksi jäsen ratkaiseekin noin 80 % valituslupa-asioista.

Yksinkertaisessa asiassa kolme jäsentä voi ratkaista vangitsemista tai matkustuskieltoa koskevan kysymyksen samoin kuin ylimääräisiä muutoksenhakemuksia. Jos korkein oikeus on aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta samaa asiaa koskevan purkuhakemuksen eikä hakija esitä mitään hakemuksen tutkimisen kannalta merkityksellistä uutta, yksi jäsen on toimivaltainen jättämään hakemuksen tutkimatta tai hylkäämään sen.

Edelleen yksi jäsen voi päättää asian raukeamisesta valituksen peruuttamisen tai raukeamisen johdosta, valituksen tutkimatta jättämisestä, asioiden yhdistämisestä sekä ratkaista valituksen, joka tehdään hovioikeuden ratkaisusta jättää sen omaa käsittelyratkaisua koskeva valitus myöhästyneenä tutkimatta, samoin kuin hovioikeuden ratkaisusta turvaamistointa tai lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanoa koskevilla asioilla.

Tuomioistuinlaitoksen ja muutoksenhakujärjestelmän rakenteellisista eroista johtuen korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta muissa vertailumaissa ei tarkastella.

2.2.1.2. Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen

Muutoksenhakuun korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden toisena asteena ratkaisemista asioista tarvitaan valituslupa, joka voidaan myöntää vain jos asian tutkiminen korkeimmassa oikeudessa on tärkeää lainkäytön ohjaamiseksi tai asian tutkimiseen siellä on erityistä syytä esimerkiksi siksi, että käsillä on purku- tai kanteluperuste tai asian ratkaisu hovioikeudessa on perustunut vakavaan laiminlyöntiin tai vakavaan erehdykseen. Valituslupa voidaan rajoittaa asian osaan.

Valitusaika korkeimpaan oikeuteen on neljä viikkoa. Pääkäsittelyä järjestämättä korkein oikeus voi ratkaista erityisesti prejudikaattikysymyksen, asian, jossa se muilta kuin prejudikaattikysymystä koskevilta osilta nojautuu hovioikeuden arviointiin asiasta, tai täysistunnon tai vahvennetun jaoston käsiteltäväksi kuuluvan asian. Lisäksi pääkäsittely saadaan jättää järjestämättä samoin edellytyksin kuin hovioikeudessakin.

2.2.1.3. Ennakkoratkaisu

Asiassa, jossa sovinto on sallittu, käräjäoikeus voi asianosaisten suostumuksin ja sikäli kuin korkein oikeus myöntää siihen ennakkopäätösperusteella luvan, pyytää korkeimmalta oikeudelta sitovan ennakkoratkaisun asiassa esiin tulevasta kysymyksestä.

2.2.1.4. Ylimääräinen muutoksenhaku

Ylimääräiset muutoksenhakekeinot ovat myös Ruotsissa purku, kantelu tuomiovirheen perusteella ja menetetyn määräajan palauttaminen. Niiden käytön edellytykset ovat samanlaiset kuin Suomessa. Kuitenkin ylimääräiset muutoksenhakemukset alioikeuden ratkaisuihin sekä hakemukset määräajan palauttamiseksi valituksen ajamiseksi perille hovioikeudessa käsittelee hovioikeus eikä korkein oikeus.

Itseoikaisuna voidaan korjata samanlaiset selvät virheet kuin Suomessakin. Lisäksi b-pullista ratkaisua voidaan täydentää, jos sen yhteydessä on unohtunut tehdä siinä kuuluvaksi tehtävä päätös. Kun kaksi viikkoa on kulunut ratkaisun antamisesta, täydennys on mahdollinen vain asianosaisten pyynnöstä ja jos vastapuoli ei sitä vastusta.

Jos rangaistukseen tuomittu on antanut vääriä henkilötietoja, tuomiota voidaan syyttäjän vaatimuksesta oikaista.

2.2.2. Norja

Muutoksenhaku ylioikeudesta korkeimpaan oikeuteen edellyttää riita-asiassa valituslupa, jos valitus koskee alle 100 000 kruunun varallisuusarvoa. Rikosasiassa vaaditaan aina valituslupa eikä valitusperusteeksi kelpaa todistusharkinta syyllisyyskysymyksessä. Valitusluvan edellytyksenä on sekä riita- että rikosasiassa, että ratkaisulla on merkitystä laajemmin kuin vain käsillä olevassa asiassa taikka ensinnä riita-asiassa, että asialla on erityistä merkitystä valittajalle, ja toiseksi rikosasiassa, että muusta syystä on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Korkeimman oikeuden valituslupa-asiain jaosto voi kuitenkin riita-asiassa kieltää valituksen perilleajamisen, jos se yksimielisesti katsoo, ettei valitus menesty ollenkaan tai ilman että olisi muutettava valituksenalaisessa ratkaisussa tehtyä ratkaisua, joka edellyttää asianosaisten tai todistajien välitöntä kuulemistä tai katselmuksen toimittamista. Valituksen perilleajaminen voidaan kieltää myös, jos jaosto katsoo yksimielisesti, että asialla ei ole ratkaisevaa merkitystä muussa kuin käsillä olevassa asiassa eikä muuta perustetta sen tutkimiseen korkeimmassa oikeudessa.

Jos korkeimmassa oikeudessa olisi todistelutarkoituksessa kuultava muita henkilöitä kuin asiantuntijoita, asianosaisten on riita-asiassa itse tarjottava tämä todistelu alioikeudelle, joka ottaa sen vastaan. Korkein oikeus voi myös palauttaa jutun alempaan oikeuteen siltä osin kuin sen ratkaisemiseksi on tarpeen vastaanottaa todistelua. Rikosasiassa pyyntö todistelun vastaanottamisesta esitetään korkeimman oikeuden valituslupa-asiain jaostolle.

Käsittelyratkaisuihin voidaan tietyin rajoituksin hakea oikaisua asian ratkaisseelta tuomioistuimelta itseltään (*kjaeremål*). Määräaika on kaksi viikkoa. Riita-asiassa vastapuolella on mahdollisuus tämän jälkeen myös vaatia oikaisua viikon määräajassa. Oi-

kaisuvaatimus ei ilman lain tai tuomioistuimen tätä tarkoittavaa määräystä lykkää ratkaisun oikeusvaikutuksia. Vaatimuksen hyväksyessään tuomioistuin itse oikaisee ratkaisuaan. Muuten se siirtää asian ylemmälle tuomioistuimelle. Asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä eikä annettuun ratkaisuun pääsääntöisesti enää saa hakea muutosta.

Samankaltaisilla perusteilla kuin Suomessa ja Ruotsissa lainvoiman saaneen tuomion purkamista, ei kuitenkaan ilmeisesti väärän lainsoveltamisen oikaisemiseksi, voidaan pyytää asian uutta käsittelyä (*begjaering om optagelse*). Ratkaisu voidaan myös purkaa, jos kansainvälinen lainkäyttöelin tai Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea on todennut sen olevan ristiriidassa Norjan kansainvälisten velvoitteiden kanssa ja uusi käsittely oletettavasti johtaa toiseen lopputulokseen tai käsittelyssä on laiminlyöty näitä velvoitteita ja on perusteita otaksua että virhe on vaikuttanut ratkaisun sisältöön ja uusi käsittely on välttämätön virheestä johtuneen vahingon korjaamiseksi.

Lailla 2001:63 on perustettu erityinen toimikunta käsittelemään ylimääräiset muutoksenhakemukset. Toimikunta ei tee asiaratkaisua vaan hakemuksen hyväksyessään osoittaa asian kohderatkaisun tehneessä tuomioistuimessa uudelleen käsiteltäväksi.

Itseoikaisuna korjataan tuomioistuimen omasta aloitteesta kirjoitus-, lasku- ja muut selvät virheet. Asianosaisen pyynnöstä ja vastapuolen kuulemisen jälkeen voidaan oikaista myös tuomioperustelujen virheellisyydet, ristiriidat ja epätäydellisyydet ja täydentää tuomiota siinä ratkaistavaksi kuuluneella seikalla. Hakemus on tehtävä kahden viikon kuluessa tuomion julistamisesta. Oikaisupäätöksestä saa kannella vain menettelyvirheen tai sillä perusteella, että korjaus on laajempi kuin laki sallii. Asianosaisaloitteisesta tuomioperustelujen korjauspäätöksestä saa valittaa.

2.2.3. Tanska

Muutoksenhaku ylioikeuden toisena asteena ratkaisemissa asioissa edellyttää valituslupaa, jonka erityinen lautakunta voi myöntää, jos asia on periaatteellista laatua, tai rikosasiassa myös, jos siihen on erityistä syytä. Valituslupaa on pyydettävä riita-asiassa kahdeksassa ja rikosasiassa kahdessa viikossa ylioikeuden tuomion julistamisesta. Valitusaika on riita-asiassa neljä ja rikosasiassa kaksi viikkoa valituslupan myöntämisestä. Valitusta ei siis ole tarpeen oheistaa jo valituslupahakemukseen. Valitus ei voi rikosasiassa perustua näytön arviointiin vaan ainoastaan menettelyvirheeseen, rangaistuksen kohtuuttomuuteen tai rikoslain väärään soveltamiseen. Valitusasia käsitellään korkeimmassa oikeudessa samanlaista menettelyä noudattaen kuin ylioikeudessa.

Sikäli kuin käsittelyratkaisuihin saadaan erikseen hakea muutosta, käytettävissä oleva muutoksenhakekeino on kantelu (*kjaere*). Muutosta haetaan ylemmältä tuomioistuimelta mutta muutoksenhakemus toimitetaan siihen tuomioistuimeen, jonka ratkaisusta on kysymys. Muutoksenhaun määräaika on kaksi viikkoa ratkaisun tekopäivästä. Muutoksenhaku ei ilman lain tai tuomioistuimen tätä tarkoittavaa määräystä lykkää ratkaisun oikeusvaikutuksia. Asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä ellei erityisestä syystä järjestetä suullista käsittelyä. Jatkomuutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen edellyttää valituslupaa.

Ylimääräisen muutoksenhaun johdosta korkein oikeus voi riita-asiassa erityisestä syystä ja määräämällään tavalla sallia asian uuden käsittelyn tai valituksen määräaikojen umpeuduttua. Rikosasiassa hakemus tehdään erityistuomioistuimelle ja asian uusi käsittely

tapahtuu sen aikaisemmin käsitellessä ylioikeudessa. Uuden käsittelyn edellytykset ovat samantyyppiset kuin tuomionpurun Suomen ja Ruotsin oikeudessa, joskaan ilmeisesti väärä lainsoveltaminen ei ole purkuperuste.

2.2.4. Saksa

Jatkomuutoksenhaku ylioikeuden ratkaisuun on nimeltään *Revision*. Jos asian käsittely on alkanut *Amtsgericht*issä ja *Landgericht* on toiminut muutoksenhakuasteena, revisio-tuomioistuin on *Oberlandesgericht*. Jos taas asian käsittely on alkanut *Landesgericht*issä ja muutosta sen ratkaisuun haettu *Oberlandesgericht*iltä, revisiota haetaan korkeim-malta oikeudelta (*Bundesgerichtshof*).

Riita-asiassa revisio on mahdollinen vain, jos jatkomuutoksenhaun kohteena olevan ratkaisun antanut tuomioistuin on itse tuomioissaan sallinut revision tai jos revisiotuo-mioistuin sen eri hakemuksesta sallii. Kohderatkaisun antaneen tuomioistuimen päätök-sestä olla sallimatta revisiota saa myös valittaa.

Revisioperusteet ovat, että asialla on periaatteellista merkitystä tai että oikeuskehitys tai lainkäytön yhtenäisyys edellyttää revisiotuomioistuimen ratkaisua. Valitus voidaan pe-rustaa vain väitteeseen, että ylioikeus on soveltanut väärin liittovaltion oikeutta. Tähän rinnastetaan Suomen oikeuden kanteluperusteita vastaavat oikeudenkäyntivirheet.

Muutoksenhaun määräaika on yksi kuukausi, tarkempien valitusperusteiden esittämisel-le kaksi kuukautta kohderatkaisun tiedoksisaannista. Vastamuutoksenhaku on mahdolli-nen.

Revisiotuomioistuin tutkii ensinnä, onko olemassa revisioperuste ja muutoksenhaku siten mahdollinen.

Tutkittaviksi otetuissa asioissa järjestetään suullinen käsittely. Tosiseikastoja ei käsitellä vaan ne jäävät kohderatkaisun varaan. Havaitessaan kohderatkaisun vääräksi revisio-tuomioistuin poistaa sen ja palauttaa jutun uuteen käsittelyyn. Revisiotuomioistuin voi kuitenkin suoraan ratkaista asian erityisesti, jos ratkaisu riippuu vain lain tulkinnasta.

Ensimmäisen oikeusasteen riita-asiassa antama ratkaisu ennakkopäätösarvoisessa asia-sa voidaan vastapuolen ja revisiotuomioistuimen suostumuksin saattaa suoraan revisio-tuomioistuimen tutkittavaksi (*Sprungrevision*). Lisäedellytys on, että asiaa eivät koske valitusrajoitukset ylioikeuteen.

Rikosasiassa revisio on mahdollinen *Landgericht*in ensimmäisenä ja toisena asteena ratkaisemissa asioissa samoin kuin ylioikeuden ensimmäisenä asteena ratkaisemissa asioissa. Muutoksenhakutuomioistuin on asian laadun mukaan joko ylioikeus tai kor-kein oikeus. Revisiota voidaan myös käyttää valituksen sijasta. Revisioilmoituksen määräaika on viikko ratkaisun julistamisesta ja perustelujen määräaika kuukausi ilmoi-tuksen jättämisestä. Rikosasiassa revisiohakemus lykkää ratkaisun oikeusvaikutuksia. Hakemus voidaan syyttäjän esityksestä suoraan hylätä, jos revisiotuomioistuin yksimie-lisesti pitää sitä ilmeisesti perusteettomana. Muuten asia käsitellään pääkäsittelyssä. Asian ratkaiseminen suoraan tai palauttaminen tapahtuu kuten riita-asiassa.

Ylimääräiset muutoksenhakukeinot riita-asiassa eli mitättömyys- ja restitutiokanteet (*Nichtigkeits- und Restitutionsklage*) vastaavat Suomen tuomiovirhekantelua ja hakemusta lainvoiman saaneen tuomion purkamiseksi. Rikosasiassa ylimääräinen muutoksenhaku voidaan perustaa myös ihmisoikeustuomioistuimen langettavaan tuomioon. Toimivaltainen on asian ratkaissut tuomioistuin, revisioasioissa yleensä kuitenkin kohdeasiassa toimivaltainen valitusaste (*Landgericht* tai ylioikeus).

Kirjoitus-, lasku- ja muut selvät virheet voidaan korjata itseoikaisuna viran puolesta. Tuomion sisällölliset virheellisyydet, puutteet, epäselvyydet ja ristiriitaisuudet voidaan oikaista ja tuomiota täydentää asianosaisen hakemuksesta kahden viikon kuluessa tuomion antamisesta.

2.2.5. Ranska

Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen on Ranskassa luonteeltaan ylimääräistä muutoksenhakua, sillä tämä ylin oikeusaste ei ratkaise asiaa aineellisesti vaan todetessaan hovioikeuden soveltaneen lakia väärin, kumoaa ja poistaa valituksenalaisen ratkaisun ja palauttaa asian ratkaistavaksi johonkin hovioikeuteen. Asian tosiseikaston ollessa valituksenalaisen ratkaisun valossa selvä korkein oikeus voi poikkeuksellisesti itsekin antaa asiaratkaisun.

Aika valitusilmoituksen tekemiselle on riita-asiassa kaksi kuukautta. Ilmoitus ja siitä viidessä kuukaudessa tehtävä valitus annetaan korkeimman oikeuden kirjaamoon, joka ilmoittaa niistä vastapuolelle. Valituksen tiedoksi saatuaan vastapuolella on kolme kuukautta vastausaikaa. Vain tähän tehtävään erikseen kelpoisuuden saaneet asianajajat voivat edustaa asianosaisia korkeimmassa oikeudessa. Erikseen laissa säädetyissä asioissa asianosaisten ei kuitenkaan tarvitse käyttää korkeimmassa oikeudessa esiintymään kelpoisia asiamiehiä. Valituskirjelmän ja vastauksen määräajat ovat tällöin kolme ja kaksi kuukautta. Molemmissa menettelylajeissa määräaikoja voidaan lyhentää virankin puolesta. Vastavalitus on mahdollinen. Kirjelmien vaihdon päätyttyä toimitetaan julkinen istuntokäsittely.

Rikosasiassa on annettava valitusilmoitus viidessä päivässä asian ratkaisseeseen hovioikeuden kirjaamoon. Hakijan on annettava valitusilmoituksensa tiedoksi viralliselle syyttäjälle. Itse valituksen tekemiseen on aikaa kuukausi valitusilmoituksen jättämisestä. Rikosasiassa voidaan kuten hovioikeudessaakin pyytää valituksen välitöntä käsittelyä. Jos asianosaisia edustavat asianajajat, jutulle määrätty tarkastava jäsen asettaa vielä määrääjän, johon mennessä näiden on annettava lisäkirjelmänsä.

Korkein oikeus antaa ratkaisunsa julkisasiamiehen julkisen kannevallan valvojana lausuttua mielipiteensä. Rikosasiassa järjestetään suullinen käsittely. Tuomion kohteena on sovellettava säännös itse, ei yksittäinen oikeusriita. Valamiesoikeuksien tuomioihin voidaan hakea muutosta vain sillä perusteella, että rangaistus on tuomittu väärän rikoksen asteikolta. Jos hakijan hylättyä valitusta pidetään oikeuden väärinkäyttönä, hänet voidaan tuomita enintään 3000 euron sakkoon ja maksamaan vastapuolelle vahingonkorvausta.

Alempi tuomioistuin voi pyytää korkeimmalta oikeudelta uudesta, vaikeasta ja monissa riidoissa esiin tulevasta laintulkintakysymyksestä neuvoa-antavan lausunnon.

Muita ylimääräisen muutoksenhaun muotoja selostetun *pourvoi en cassation*in lisäksi ovat riita-asiassa kantelutyypinen väliintulo (*tierce opposition*), jossa sivullinen väittää lainvoimaisesti ratkaistun asian koskevankin häntä, ja tuomionpurku (*recours en révision*). Riita-asiassa purkua haetaan purettavaksi pyydetyn ratkaisun antaneelta tuomioistuimelta, rikosasiassa korkeimmalta oikeudelta. Korkeimman oikeuden ratkaisut eivät voi olla purun kohteena. Ylimääräisen muutoksenhaun väärinkäytöstä voidaan määrätä 15 – 15 000 euron sakko. Rikosasiassa on mahdollinen virallisen syyttäjän valitus korkeimpaan oikeuteen oikeustilan selvittämiseksi vailla vaikutusta asianomaisen jutun lopputulokseen (*pourvoi dans le seul intérêt de la loi*).

Riita-asian tuomion olennaiset virheet ja puutteet voidaan ilman määräaika-a korjata itseoikaisuna asianosaisen hakemuksesta tai viran puolesta. Asianosaisia on kuultava. Vuoden kuluessa ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta sitä voidaan asianosaisen hakemuksesta täydentää, jos jostakin vaatimuksesta on jäänyt lausumatta.

Rikosasia voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut ihmisoikeusvelvoitteiden loukkauksen asian käsittelyssä. Lisäedellytys on, että tuomitulle johtuu loukkauksesta haitallisia seurauksia, joita ihmisoikeustuomioistuimen tuomitsema hyvitys ei riittävästi korjaa. Hakemus on tehtävä korkeimmalle oikeudelle vuoden kuluessa ihmisoikeustuomioistuimen tuomion antamisesta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Esityksen tavoitteet

Tuomioistuimet antavat oikeussuojaa ratkaisuillaan mutta myös sitä kautta, että asiat käsitellään asianmukaisessa, tasapuolisessa ja laissa säännellyssä menettelyssä. Viime aikoina erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännön välityksellä tämä oikeussuojan menettelyllinen puoli on tullut yleiseen tietoisuuteen. Se hahmotetaan nykyisin tärkeäksi oikeusturvan takeeksi. Lainsäädännössä tuleekin kiinnittää huomiota siihen, että oikeudenkäyntimenettely on havainnollisesti ja ajantasaisesti säännelty. Perustuslain 21 §:n 2 momentin säännöksessä, jonka mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla, pyritään samaan.

Oikeudenkäyntiä käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa koskevat säännökset on uudistettu 1990-luvulla. Korkeinta oikeutta koskevia säännöksiä ei samassa yhteydessä tarkasteltu eikä ajantasaistettu. Siellä noudatettavan menettelyn sääntely rakentuu siten joiltakin osin sen menettelyn varaan, jota aikaisemmin noudatettiin alemmissa oikeuksissa. Tästä johtuu tarvetta täsmentää korkeimman oikeuden menettelysäännöksiä, erityisesti selventää laissa suullisuuden asemaa.

Korkeimman oikeuden päätehtävä on oikeuskäytännön ohjaaminen ennakkopäätöksillä. Tuomioistuimen kokoonpanoa koskevien säännösten tulee osaltaan varmistaa, että korkeimmalla oikeudella on riittävät voimavarat tähän tehtävään eikä niitä tarpeettomasti käytetä sellaisiin asioihin, jotka asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta voidaan ratkaista pienemmässä kokoonpanossa. Tarpeellisten tulkintaohjeiden saamiseksi oikeusyhteisölle tulisi myös olla mahdollista, että korkein oikeus voisi ratkaista asian osittain ja lähinnä sen oikeudellisen kysymyksen, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi ja muilta osin tukeutua tosiseikastoon sellaisena kuin se on asian aikaisemmassa käsittelyssä vahvistettu.

Ylimääräisen muutoksenhaun järjestelmää selkeytetään ja yksinkertaistetaan. Toimivaltaa siirrettäisiin selvissä asioissa kohderatkaisun tehneelle tuomioistuimelle itselleen. Menettely kaikkien ylimääräisten muutoksenhakemusten käsittelyssä mahdollisuuksien mukaan yhdenmukaistettaisiin, mutta niihin vakiintuneisiin perusteisiin, joilla lainvoimainen ratkaisu voidaan poistaa tai määräämää palauttaa, ei puututa. Menettelyn kulku säänneltäisiin laissa nykyistä kattavammin ja havainnollisemmin.

Hovioikeuden toimivaltaa ensimmäisen asteen tuomioistuimena tarkastellaan ja tarvittaessa rajataan osaksi uudelleen asianosaisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja oikeudenkäyntijärjestyksen yhtenäistämiseksi.

3.2. Keskeiset ehdotukset

3.2.1. Korkeimman oikeuden päätösvaltaisuus

3.2.1.1. Valituslupa-asiain käsittely

Valituslupahakemusta käsiteltäessä ei järjestetä yksittäistä oikeussuhdetta soveltamalla lakia siihen liittyviin tosiseikastoihin. Valituslupamenettelyssä on kysymys vain siitä, otetaanko valitus korkeimmassa oikeudessa tutkittavaksi vai jääkö hovioikeuden ratkaisu suoraan pysyväksi. Tutkinnan kohteena on vain se, onko olemassa laissa säädettyä valituslupaperustetta, ennen muuta ennakkopäätöksen tarvetta. Sen sijaan valituslupavaiheessa tutkinnan kohteena ei ole se, onko hovioikeuden ratkaisu oikea. Valituslupamenettelyssä päätetään, mitkä asiat korkein oikeus ottaa tutkittavakseen.

Korkein oikeus myöntää vuosittain valitusluvan noin 10 %:ssa tarjotuista asioista. Valituslupamenettelyssä on osoittautunut, että valtaosa asioista on selviä. Niissä valituslupa on epäilyksittä myönnettävä tai jätettävä myöntämättä. Sama kokemus on saatu Ruotsista, jossa valituslupajärjestelmä on ollut käytössä kymmenen vuotta kauemmin kuin Suomessa.

Hakemuksessa esitetyn aineiston lisäksi kootaan virkatyönä selvitystä oikeustilasta sen hahmottamiseksi, onko asiassa valitusluvan tarvetta. Niinpä korkeimman oikeuden esittelijä valmistaa kussakin asiassa kirjallisen muistion, jossa esitellään vedotut valituslupaperusteet, selvitetään oikeustila lainsäädännön, sen esitöiden, oikeuskäytännön ja kirjallisuuden perusteella. Lopuksi esittelijä tekee perustellun ehdotuksensa siitä, onko valitusluvan myöntämiseen aihetta vai ei. Muistioon, alempien oikeuksien ratkaisuihin ja hakemukseen sekä tarpeen mukaan asiakirjoihin tutustuminen ja asian suullinen esittely näiden pohjalta varmistavat sen, että valitusluvasta päätettäessä huomionarvoiset näkökohdat tulevat otetuiksi varteen.

Se, että huomattava osa valituslupahakemuksista ei johda tulokseen, johtuu ilmeisesti valituslupajärjestelmän puutteellisesta tuntemuksesta. Asianosaiset saattavat edelleen tehdä valituslupahakemuksen ajatellen, että korkein oikeus ottaisi asian tutkittavakseen kontrolloidakseen alempien oikeuksien ratkaisun oikeellisuuden yksittäistapauksessa. Aikaisemman, vuoteen 1980 noudatetun lain mukaan tilanne oli tämä: korkein oikeus tarkasti aina hovioikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuden. Ennakkopäätöstuomioistuimelle tämä tehtävä ei kuulu. Nykyisin lainkäyttöratkaisujen oikeellisuudesta vastaavat viime kädessä hovioikeudet niin kuin muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä 25.10.2001 on todettu 1.1. jaksossa.

Ruotsissa yhden jäsenen toimivalta mahdollistettiin valituslupa-asioissa vuonna 1982 ja siitä tuli pääsääntö vuonna 1989, valituslupajärjestelmän oltua käytössä noin kaksikymmentä vuotta. Suomessa hallituksen esitys 231/1994 vp. yhden jäsenen toimivallasta valituslupa-asiaissa ei toteutunut. Esitystä ei ilmeisesti riittävästi perusteltu eikä tarkasteltu valituslupajärjestelmän olemuksen ja tavoitteiden kautta. Esityksen käsittelyssä eduskunnassa ei siten vakuututtu siitä, että kysymys ei ole oikeusturvan puutteesta, jos valituslupahakemuksen ratkaisee korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen.

Mahdollisuus valituslupa-asian ratkaisemiseen yhden jäsenen kokoonpanossa tulisi sisällyttää lakiin. Näin ollen ehdotetaan, että valitusluvan myöntämisestä tai myöntämättä jättämisestä voisi korkeimmassa oikeudessa päättää myös yksi jäsen. Asia käsiteltäisiin kuitenkin kaksi- tai kolmijäsenisessä jaostossa, jos sen laatu sitä edellyttää. Tarvetta tähän olisi silloin, kun valitusluvan myöntäminen tai myöntämättä jättäminen ei ole selvää, vaan asiassa on huomionarvoisia näkökohtia molempiin suuntiin.

Perusteena ehdotukselle on ensinnä se, että valitusluvasta päätettäessä ei sovelleta oikeussääntöjä oikeussuhteisiin ja ratkaista hakemuksen kohteena olevaa asiaa. Kysymys on vain siitä, onko käsillä valituslupaperuste ja otetaanko asia tutkittavaksi. Päätöksenteon pohjana ovat hakemus, alempien oikeuksien ratkaisut sekä esittelijän muistio ja siihen sisältyvä perusteltu ehdotus sekä tarpeellisessa laajuudessa jutun asiakirjat. Yhdenkin jäsenen ratkaistessa valituslupa-asian harkinta perustuu siihen, että kaksi lainoppinutta henkilöä ottaa kantaa asiaan, esittelijä ehdotuksessaan ja jäsen sen sekä muun aineiston pohjalta.

Toiseksi merkittävä osa valituslupa-asioista on selviä ratkaista. Tarvetta kolleegiseen käsittelyyn, johon osallistuu enemmän kuin yksi jäsen, ei siten aina ole. Valituslupaa haetaan usein asioissa, joissa selvästi ei ole perusteita valitusluvan myöntämiselle ja joissa on ilmeistä, että arviointi ei riipu siitä, missä kokoonpanossa valituslupa-asia käsitellään. Kolleegisen kokoonpanon käyttö tulisi voida kohdentaa niihin tapauksiin, joissa on tarpeellista ja hyödyllistä, että useampi kuin yksi jäsen arvioi asiaa valituslupaperusteiden kannalta. Kokoonpanon tulisi siis voida määräytyä asian laadun mukaan. Erityisesti näin on, kun asiassa on näkökohtia sekä valitusluvan myöntämiseksi että sitä vastaan. Myös valitusluvan rajaamiseksi asian tarkoituksenmukaista osaa koskemaan käsittely useamman kuin yhden jäsenen jaostossa voisi olla eduksi.

Jos asia olisi ensin saatettu yhden jäsenen käsiteltäväksi, kokoonpanoa laajennettaisiin tarvittaessa ennen asian ratkaisemista. Nykyisinkin kysymys valitusluvan myöntämisestä voidaan siirtää kahden jäsenen kokoonpanosta kolmen jäsenen kokoonpanossa ratkaistavaksi, vaikka kysymys ei olisikaan erimielisyydestä jäsenten kesken. Vastaavasti valituslupa-asia olisi ehdotuksen mukaan aina siirrettävissä yhden jäsenen käsittelystä isompaan kokoonpanoon, jos osoittautuu, ettei asia ole selvä.

Kolmas peruste ehdotukselle on, että valituslupajärjestelmää on nyt sovellettu yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Perusteet, joilla valituslupa myönnetään, ovat vakiintuneet. Käytännön yhtenäisyyttä ei vaarantaisi se, että hakemukset ratkaisisi selvissä tapauksissa yksi jäsen.

Ehdotusta valmisteltaessa on harkittu myös mahdollisuutta antaa valitusluvasta päättäminen korkeimman oikeuden ulkopuolisen viranomaisen tehtäväksi. Tätä ei kuitenkaan

ole pidetty tarkoituksenmukaisena, sillä on luontevinta, että lainkäyttötoiminnan kohdentumista koskeva päätöksenteko kuuluu asiat käsittelevälle tuomioistuimelle itselleen. Lisäksi lupaperusteita koskeva paras asiantuntemus on korkeimmalla oikeudella itsellään.

3.2.1.2. Korkeimman oikeuden kokoonpano muissa tilanteissa

Käsittelykokoonpanoa eräissä ylimääräisen muutoksenhaun asioissa kevennettäisiin nykyisestä. Näin tulisi käytettäväksi nykyistä laajemmin kolmen jäsenen kokoonpano asioissa, joissa se ei vaaranna asianosaisten oikeusturvaa. Lisäksi esitetään mahdolliseksi toistuvasti samassa asiassa esitettyjen aiheettomiksi osoittautuvien hakemusten käsittely myös yhden jäsenen kokoonpanossa.

Lakiin otettaisiin säännökset lainkäyttöasian ratkaisemisesta täysistunnossa tai yhden-toista jäsenen vahvennetussa jaostossa periaatteellisesti merkittävänä tai siksi, että ilmenee tarvetta tarkistaa aikaisempaa oikeuskäytäntöä. Nyt asiasta määrätään korkeimman oikeuden työjärjestyksessä.

Säännökset päätösvaltaisuudesta lainkäyttöasioissa otettaisiin oikeudenkäymiskaareen. Tämän vuoksi tulee muotoiltaviksi ja ryhmiteltäviksi uudelleen muita asioita koskevia säännöksiä korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta, jotka edelleen sisältyisivät korkeimmasta oikeudesta annettuun lakiin. Näitä asioita koskevaa sääntelyä ei ehdoteta muutettavaksi.

3.2.2. Valitusasian käsittely korkeimmassa oikeudessa

3.2.2.1. Valituksen käsittelyn rajaus

Voimassa olevan lain mukaan valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan vain osaa valituksen kohteena olevasta hovioikeuden ratkaisusta sen mukaan kuin 2.1.2.2.3. jaksossa on selostettu. Nykyisin käytettävissä olevat mahdollisuudet valitusluvan myöntämiseen osittaisena ovat kuitenkin sekä korkeimman oikeuden tehtävien että asiaan osallisten näkökulmasta epätarkoituksenmukaisen rajalliset. Niitä tulisi kehittää edelleen, jotta edellytykset tarpeellisten valituslupien myöntämiseen paranisivat.

Etenkin kun otetaan huomioon, että asiassa on yleensä toimitettu perusteellinen tutkinta pääkäsittelyineen jo kahdessa alemmassa oikeusasteessa, joissa merkityksellinen todistelu on vastaanotettu ja näyttö arvioitu, on monesti epätarkoituksenmukaista, jos asian käsittely korkeimmassa oikeudessa näytön vastaanottamista ja arvioimista kolmanteen kertaan. Ajan kulumisen vuoksi todistelun luotettavuus ei yleensä parane eikä kaikkia todistajia kenties ole enää käytettävissäkään esimerkiksi kuolemantapausten vuoksi. Myöskään oikeudenkäyntikustannusten sekä asianosaisille ja todistajille aiheutuvan vaivan vuoksi näytön uudelleen vastaanottamista vielä ylimmässä oikeusasteessa ei useinkaan voida pitää perusteltuna. Lisäksi välttämättömyys uusien näytön arviointi voi merkitä epävarmuutta siitä, mahdollistaako ratkaisun tosiseikkaperusta lopulta kannanoton asiassa esillä olevaan, yleisemmältäkin kannalta merkitykselliseen oikeudelliseen kysymykseen.

Edellä mainitut syyt voivat nykyisin johtaa siihen, että korkein oikeus ei myönnä valituslupaa, vaikka asiassa voisikin olla aineksia ennakkoratkaisuun. Laajentamalla käytettävissä olevia mahdollisuuksia valitusluvan rajaamiseen parannettaisiin korkeimman

oikeuden edellytyksiä myöntää valituslupia etenkin oikeudellisesti merkittävässä kysymyksissä edellä mainittuja epäkohtia välttämällä. Todettakoon, että Ruotsissa, missä korkeimmassa oikeudessa noudatettava valituslupajärjestelmä muutoin vastaa läheisesti Suomessa omaksuttua, on asiallisesti vastaavat uudistukset toteutettu jo vuonna 1989 (ks. rättegångsbalken 54 kap. 11 § ja 55 kap. 12 §, RProp. 1988/89:78 ja SOU 1986:1 "Högsta domstolen och rättsbildningen").

Ennakkoratkaisutoiminnan entistä paremmaksi kohdentumiseksi niin, että oikeusyhteisölle merkitykselliset kysymykset saadaan tarvittaessa asianmukaisessa laajuudessa tutkittaviksi, ehdotetaan, että korkein oikeus voisi rajoittaa valituslupan kysymykseen, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin. Keskeistä on, että korkein oikeus voisi tällöin perustaa ratkaisunsa muilta osin hovioikeuden ratkaisuun. Oikeuskäytännön ohjaamisen kannalta merkityksellinen kysymys voisi olla puhdas oikeuskysymys, jolloin siis rajoitettaisiin tietyn kysymyksen oikeudelliseen arviointiin ja nojaututtaisiin näyttöratkaisun osalta hovioikeuden tuomioon.

Oikeuskäytännön ohjaamisen kannalta merkityksellinen kysymys ei kuitenkaan välttämättä olisi pelkästään oikeuskysymys, vaan korkein oikeus voisi tarvittaessa kohdistaa valituslupan tiettyyn asiassa esillä olevaan ennakkopäätösarvoiseen kysymykseen siltäkin tavoin, että se ottaa tältä osin myös näytön uudelleen arvioitavaksi. Tällöin todisteluakin voisi tulla otettavaksi vastaan korkeimmassa oikeudessa sanotun kysymyksen osalta. Riippuen siitä, mikä ennakkoratkaisun arvoisen kysymyksen tutkimiseksi kulloinkin on tarpeen, korkein oikeus voisi siis rajata valituslupan pelkästään tätä koskevaan oikeudelliseen arviointiin ja nojautua tosiseikkojen osalta hovioikeuden ratkaisuun, taikka niin, että tuon kysymyksen osalta myös näyttö tutkittaisiin ja arvioitaisiin vielä korkeimmassa oikeudessa.

Ehdotetulla säännöksellä olisi erityisesti merkitystä silloin, kun valituslupan aiheena on ennakkopäätösperuste. Kuten edellä on todettu, mahdollisuus rajoittaa asian tutkiminen korkeimmassa oikeudessa nykyistä joustavammin sen mukaan, minkälainen asiassa esiin tuleva kysymys kulloinkin on valituslupaperusteen kannalta keskeinen, parantaisi edellytyksiä ennakkoratkaisujen antamiseen. Ehdotus olisi siten sopusoinnussa valituslupajärjestelmän ja siihen perustuvan korkeimman oikeuden päätehtävän kanssa.

Uuden säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan rajoittuisi tilanteisiin, joissa tarve valituslupan myöntämiseen on ennakkopäätösperusteinen. Valituslupan rajaaminen edellä kuvatulla tavalla voisi toisinaan tulla ajankohtaiseksi myös silloin, kun asiassa on muu valituslupaperuste. Tällöin siis valituslupa voitaisiin rajata koskemaan sitä kysymystä, johon kyseinen valituslupaperuste liittyy, kuten tietyn prosessuaalisen menettelytavan oikeellisuuteen taikka seikastoon, jonka uudelleen tutkimiseen tai arvioimiseen havaitaan olevan painava syy.

Ehdotus ei merkitse periaatteellista muutosta korkeimman oikeuden tehtävään, esimerkiksi niin, että se tulisi nykyistä ratkaisevasti selvemmin painottumaan oikeuskysymysten tutkimiseen. Ei ole odotettavissa, että mahdollisuus rajata valituslupan kohde nykyistä joustavammin johtaisi suuriin muutoksiin valituslupakäytännössä. Esimerkiksi Ruotsissa vastaavaa säännöstä ei ole sovellettu laajamittaisesti. Ennakkoratkaisun pohjaksi soveltuvat ja soveltuisivat vastaisuudessakin parhaiten sellaiset asiat, joissa t-

siseikat ovat ylimpään oikeusasteeseen tultaessa mahdollisimman pitkälle riidattomat ja joissa on kysymys lähinnä asian oikeudellisesta arvioinnista.

Toisaalta asian laatu ja tila voi olla sellainen, etteivät nyt ehdotetut uudetkaan mahdollisuudet valitusluvan rajaamiseen ole sovellettavissa. Voi olla esimerkiksi niin, että asiasa esille tuleva oikeudellinen kysymys ei ole erotettavissa muusta aineksesta niin, että olisi edellytyksiä kysymyksen tutkimiselle ennakkoratkaisun antamiseksi. Myös hakemuksen taso saattaa olla niin heikko, ettei se anna asianmukaista pohjaa asian tutkimiseksi, vaikka esillä olisikin yleisemminkin merkittävä oikeuskysymys. Lisäksi voi osoittautua, ettei ole tarkoituksenmukaista rajata valituslupaa tiettyyn kysymykseen, ja siksi voi muunlainen ratkaisu olla parempi.

Niiden asioiden piiri, joihin nyt ehdotettu uusi säännös osittaisen valitusluvan myöntämisestä soveltuisi, olisi siis rajallinen. Ehdotettu mahdollisuus valitusluvan rajaamiseen on kuitenkin tärkeä, jotta korkeimmalla oikeudella tarvittaessa olisi mahdollisuus huolehtia oikeuskehityksestä silloinkin, kun sen käsiteltäviksi saatetut asiat sellaisinaan eivät tarjoa mahdollisuutta ennakkoratkaisuun, mutta sellainen on tarpeen antaa tietystä asiassa esillä olevasta kysymyksestä.

3.2.2.2. Valituksen käsittely

Suullisia käsittelyjä korkeimmassa oikeudessa koskeva sääntely ei riittävästi ilmennä käsittelyn suullisuudella tavoiteltavia, osaksi vaihtelevia päämääriä eikä sitä, että käsittely usein eroaa alempien oikeuksien pääkäsittelyistä. Laissa ehdotetaan siksi todettaviksi korkeimmassa oikeudessa järjestettävän suullisen käsittelyn tavoitteet, jotka ovat osaksi erilaisia kuin alemmissa oikeuksissa.

Ennakkopäätöstuomioistuimessa suullisen käsittelyn tarkoituksena voi olla keskustella asianosaisten ja tuomioistuimen jäsenten kesken ratkaistavana olevasta oikeuskysymyksestä, sen oikeasta hahmottamisesta ja ratkaisuun vaikuttavista oikeuslähteistä ja niiden merkityksestä. Näin esimerkiksi Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä on tarkoitus asiaa koskevan oppaan mukaan erityisesti vastata tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin sekä selventää ja syventää keskeisiä kirjallisesti esitettyjä näkökohtia. Suullinen käsittely antaa myös mahdollisuuden vastata lyhyesti niihin keskeisiin oikeudellisiin väitteisiin, jotka muiden asianosaisten kirjallisissa huomautuksissa on esitetty. Nimenomaan huomautetaan, että suullista käsittelyä on kuitenkin pidettävä ainoastaan kirjallista käsittelyä täydentävänä, eikä sen kuluessa tule toistaa kirjallisessa käsittelyssä jo esitettyä.

Vastaavassa tarkoituksessa voidaan Suomen korkeimmassa oikeudessa järjestää ennakkopäätösperusteella tutkittavina olevissa asioissa suullinen käsittely nimenomaan ratkaistavana olevasta oikeuskysymyksestä keskustelemiseksi silloin kuin tämä edistää asian käsittelyä, lähinnä harkittavina olevien ratkaisuvaihtoehtojen perusteita kiteyttämällä.

Suullisella käsittelyllä korkeimmassa oikeudessa voi olla muitakin tavoitteita ja toteuttamistapoja. Esimerkiksi todistelun uudeksi vastaanottamiseksi suullinen käsittely voi tulla järjestettäväksi korkeimmassa oikeudessakin. Tätä tarvetta vähentäisi kuitenkin, jos korkein oikeus ehdotuksen mukaan voisi ratkaista oikeuskäytännön ohjaamiseksi merkityksellisen kysymyksen ja muilta osin nojautua hovioikeuden ratkaisuun tai pa-

lauttaa asian alempaan oikeuteen tosiseikkojen uudeksi tutkimiseksi. Suullisen käsittelyn käytännön toteutuksessa sallittaisiin jousto asian kulloisenkin laadun mukaan.

3.2.2.3. Muita kysymyksiä

3.2.2.3.1. Valitusaika

Toimikunta on pohtinut mahdollisuutta lyhentää määräaikaa muutoksen hakemiseksi hovioikeuden ratkaisusta. Nykyisin määräaika on 60 päivää. Ruotsissa määräaika on neljä viikkoa. Lähinnä tietoliikenneolojen kehityksen vuoksi voitaisiin ehkä pitää riittävänä 30 päivän valitusaikaa, jota noudatetaan haettaessa muutosta alioikeudesta hovioikeuteenkin. Muutoksenhaussa korkeimpaan oikeuteen on kuitenkin keskeistä selvittää ja esittää perusteet valituslupan myöntämiselle. Esimerkiksi oikeuskäytännön käsille hankkiminen ja siihen perehtyminen ennakkopäätöksen tarpeen osoittamiseksi vie aikansa. Hakemuksen laatimiseksi jäsennehtynä ja sisällöltään harkittuna voi myös olla eduksi, että asian kypsyttelyyn on käytettävissä riittävästi aikaa. Valituslupahakemukselle ja siihen liitettävälle valitukselle asetettua määräaikaa ei siten ehdoteta muutettavaksi.

Sen sijaan niissä asioissa, jotka hovioikeus on ratkaissut ensimmäisenä oikeusasteena, valitus korkeimpaan oikeuteen ei edellytä valituslupaa. Muutoksenhaku näissä asioissa on siten läheisesti samanlaista kuin valitettaessa käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Käsiteltävien asioiden laatuun perustuvan yhtenäisyyden vuoksi valitusaika ehdotettaisiin näissä asioissa muutettavaksi samaksi 30 päiväksi kuin haettaessa muutosta hovioikeudessa.

3.2.2.3.2. Valituslupahakemuksen ja valituksen erottaminen

Toimikunta on myös harkinnut, tulisiko valituslupahakemus esittää erikseen niin, että vasta jos valituslupa myönnetään, korkein oikeus pyytäisi toimittamaan valituksen. Menettely varmistaisi sen, että valituslupahakemuksen laatimiseen paneuduttaisiin huolella ja valituslupaperusteiden käsilläoloa perusteltaisiin tarpeeksi. Valitusvaatimuksia ei myöskään tarpeettomasti esitettäisi siinä valtaosassa asioita, joissa valituslupaa ei myönnetä.

Toisaalta asiakirjojen erottelu voisi olla keinotekoista ja johtaa asioiden toistoon, erityisesti silloin kun valituslupaperusteena vedotaan asian ratkaisun erheellisyyteen eli purkuperusteeseen tai muuhun painavaan syyhyn. Niissä asioissa, joissa valituslupa myönnettäisiin, jouduttaisiin uutena vaiheena työstämään valituskirjelmä. Asianajokustannukset voisivat näissä asioissa enentyä.

Oikein toimittaessa muutoksenhakemus painottuu valituslupaperusteiden erittelyyn. Valitus voi olla suppea, vaatimukset lyhyesti toteava liitännäinen osa muutoksenhakemusta. Valituksen perusteena olevat vaatimukset on esitetty jo alemmissa oikeusasteissa eikä niiden laava läpikäynti enää ole tarpeen. Näin asiakirjojen eriyttämisestä ei olisi odotettavissa erityistä etua. Siksi ei ehdotetakaan, että valituslupahakemus ja valitus esitettäisiin erikseen.

3.2.2.3.3. Kelpoisuus edustaa asianosaisia korkeimmassa oikeudessa

Eräissä maissa, esimerkiksi Norjassa ja Ranskassa, on säädetty, että korkeimmassa oikeudessa asianosaiset saavat esiintyä vain tietyt kelpoisuusehdot täyttävän asianajajan edustamana. Sääntelyllä tavoitellaan sitä, että asiat esitetään ammattitaitoisesti ja syvällisesti eikä ylimmän tuomioistuimen tutkittaviksi soveltumattomia asioita tarjottaisi. Toisissa oikeuskulttuureissa menettelylle on tarvetta myös siksi, että ylimmässä tuomioistuimessa ei siellä yleensä ole esittelijävirka-kuntaa, joka valmistaisi asiat ratkaistaviksi.

Suomessa asianosainen saa itse ajaa asiaansa tuomioistuimessa. Asiamiestä ei ole välttämättä käytettävä ylimmissäkään tuomioistuimissa. Asiamiehenä tai oikeudenkäyntiavustajana saa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n (259/2002) mukaan toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut muut säädetty edellytykset täyttävä henkilö. Oikeusasteittain ei ole säädetty erityisiä kelpoisuusehtoja niin kuin vertailumaissa.

Tarkasteltaessa selostetuista lähtökohdista asianosaisten edustamisen järjestämistä korkeimmassa oikeudessa havaitaan, että erikoistumisella saavutetaan kiistatta etua. Asianosaisten nimessä esitettävät oikeudenkäyntiasiakirjat laadittaisiin asiantuntevasti ja tarjoaisivat siten yleensä hyvän päätöksentekoa-aineiston erityisesti valitusluvasta päätettäessä.

Toisaalta oikeudessamme ei ole missään yhteydessä säädetty velvollisuutta antaa asia asiamiehen ajettavaksi. Ehdoton velvollisuus käyttää asianajajaa korkeimmassa oikeudessa asioitaessa poikkeaisi tästä lähtökohdasta. Toisaalta on ilmeistä, että vaikka asianosainen saa ajaa asiaansa itse korkeimmassa oikeudessakin, oikeudellista asiantunte- musta vailla olevan asianosaisen on käytännössä vaikea toimia asiassa etujaan vastaa- valla tavalla.

Järjestely, jossa asianosainen saisi edelleen itse ajaa asiaansa korkeimmassa oikeudes- sakin, mutta asiamiestä tai avustajaa käytettäessä tämän olisi oltava tehtävään kelpoinen asianajaja, vaikuttaisi myös epäjohdonmukaiselta, joskin näin on esimerkiksi Norjassa. Ongelmallista voisi olla erityisesti asiamiehen vaihtaminen tilanteessa, jossa asianosais- ta alemmissa oikeuksissa edustanut asiamies tai avustaja ei olisi kelpoinen ajamaan asi- aa korkeimmassa oikeudessa.

Kuten jaksossa 2.1.2.2.3. on todettu, valituslupahakemuksia tehdään usein tapauksissa, joissa valituslupaperusteita ei selvästikään ole. Tämä on ongelmallista korkeimman oi- keuden voimavarojen kohdentumisen kannalta. Edellä on päädytty ehdottamaan, että vastaisuudessa tulisi olla mahdollista käsitellä valituslupahakemuksia asian laadun mu- kaan myös yhden jäsenen kokoonpanossa. Sellaiset järjestelyt, joilla edistettäisiin ha- kemusten tason paranemista ja jotka johtaisivat selvästi turhien hakemusten vähenemi- seen, voisivat siten vastata samoihin voimavarojen järkevää kohdentumista koskeviin tarpeisiin. Myöskään asianosaisen etua ei palvele se, että menestymisen mahdollisuuk- sia vailla olevasta hakemuksesta aiheutuu hänelle turhia kustannuksia, joten tältä kan- nalta vaatimus erityisvalmiudet hankkineen asiamiehen käytöstä voisi olla perusteltu myös asianosaisten näkökulmasta.

Toimikunta tyytyy toteamaan näkökohdat puoleen ja toiseen ja katsoo, ettei ole tarvetta tässä vaiheessa tehdä asiaa koskevia muutosehdotuksia.

3.2.2.3.4. Oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksianto

Korkein oikeus on lainsäädäntöaloitteessaan 14.1.1998 esittänyt oikeudenkäymiskaaren 11 lukuun lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirja voitaisiin antaa tiedoksi tuomioistuimessa laadittuna tiivistelmänä silloin, kun kuultavia on useita tai tiedoksi annettavana on laaja asiakirja. Menettely olisi aloitteen mukaan käytettävissä muutoksenhakutuomioistuimissa. Vaikka kuultavan osoite ei olisi tuomioistuimelle ilmoitettu, se voitaisiin selvittää oikeudenkäyntiasiakirjoista ja lähettää asiakirja tuohon osoitteeseen tarvitsematta ryhtyä kuulutustiedoksiantoon.

Oikeusministeriö on osoittanut aloitteen käsiteltäväksi toimikunnassa.

Aloitteessa ehdotetun säännöksen tarkoitus on yksinkertaistaa asiakirjaliikennettä tuomioistuimessa. Sääntely mahdollistaisi sen, että asiakirjoja ei jäljennetä ja postiteta tarpeettoman laajasti. Tiivistelmä myös auttaisi sen saavaa asianosaista hahmottamaan oikeudenkäynnin täsmällisen kohteen.

Toisaalta aloitteesta johtuisi, että tuomioistuimissa laadittaisiin asiakirjatiivistelmiä, joissa muotoiltaisiin uudelleen asianosaisten vaatimuksia ja niiden perusteita. Tämä voisi olla muutoksenhakuasioissa noudatettavan määräämisperiaatteen kannalta ongelmallista, sillä asianosaiset omilla prosessitoimillaan määräävät, missä laajuudessa ja minkäsisältöisten vaatimusten osalta asia saatetaan ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi. Asioissa joissa sovinto on sallittu, on myös tärkeää, että asianosaiset itse muotoilevat vaatimustensa perusteet, jotka näissä asioissa määrittävät tuomioistuimen tutkintavallan rajat. Ainakin tiivistelmä olisi esitettävä asianosaisten tarkastettavaksi, onko se laadittu hänen esityksensä oikein välittäen. Tämä viivyttäisi oikeudenkäyntiä jonkin verran.

Voimassa olevasta laista ei johdu estettä sille, että korkeimmassa oikeudessa asian käsittelyn edistämiseksi laaditaan alioikeuden valmistelussa käytettävän yhteenvedon omainen tiivistelmä asianosaisten vaatimuksista ja niiden perusteista ja esitetään se heille kommentoitavaksi.

Asianmukaisinta kuitenkin olisi, asianosaisten oikeudenkäyntiaineistoa koskevan määräämisperiaatteen kannalta, että tuomioistuin pyytäisi asianosaista itse laatimaan tiivistelmän asiakirjasta, jonka hän esittää. Tämä menettely voi kuitenkin osaltaan enentää oikeudenkäyntikuluja.

Asioita, joissa menettelyä tarvittaisiin, ovat lähinnä laajamittaiset maksukyvyttömyysmenettelyt ja maa-oikeusasiat, joissa muutoksenhakemuksen johdosta voi tulla kuultavaksi laaja asianosaisjoukko.

Maksukyvyttömyysmenettelyä koskevissa asioissa on kuitenkin käytettävissä kuultavien osoitetietojen selvittämiseksi yrityssaneerausasioissa selvittäjä ja konkurssissa pesänhoitaja. Heillä on tiedossaan menettelyyn osallisten henkilöiden yhteystiedot, koska nämä ovat valvoneet oikeuksiaan menettelyssä hänelle osoittamallaan yhteydenotolla, saatavansa ilmoittamalla tai selvittäjän tai pesänhoitajan suhtautumista siihen moittimalla. Selvittäjän ja pesänhoitajan velvollisuutena on valvoa menettelyyn osallisten velkojien ja tiettyyn rajaan asti myös velallisen etua. Oikeudenkäyntiasiakirjat noissa asioissa

voivat myös olla senlaatuisia, että tiivistelmän laatiminen niistä voi olla työlästä tai johdattaa asian sisällön vääristymiseen.

Maa-oikeusasioissa on aina käytettävissä mahdollisuus palauttaa asia toimitusmiehille sen jälkeen, kun maa-oikeuden ratkaisu mahdollisesti on kumottu. Kaikkien asiaan osallisten kuuleminen korkeimmassa oikeudessa ei näin ole välttämätöntä tässä vaiheessa vaan voi tapahtua toimituksessa asian palauttamisen jälkeen.

Asia voidaan järjestää myös oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 5 §:n 2 momentin (1056/1991) mukaisen nähtävänäpitösäännöksen avulla. Sen nojalla tuomioistuin voi määrätä, että laaja tai muuten hankalasti jäljennettävä asiakirja pidetään tuomioistuimessa nähtävänä sen sijaan, että se lähetettäisiin kullekin asianosaiselle jäljennöksenä. Mahdollisuus ei tosin koske haastehakemusta, vastausta eikä vastaavaa asiakirjaa eikä siten muutoksenhakutuomioistuimessa valitusta eikä vastausta siihen vaan vain lähinnä todisteina käytettäviä liiteasiakirjoja. Säännöksen soveltamisalan laajentamista varsinaisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin on syytä harkita erikseen.

Vielä voidaan todeta, että sähköinen asiakirjaliikenne vilkastuu tuomioistuimissa lähitulevaisuudessa (hallituksen esitys sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 17/2002 vp.). Tällöin tulee säännösin mahdollistaa se, että tuomioistuin ottaa vastaan asiakirjoja sähköisessä muodossa ja antaa ne sellaisina linjayhteydessä tiedoksi vastapuolelle tai muille asianosaisille. Menettely ratkaisisi jäljentämiseen liittyvät ongelmat mutta edellyttää, että kaikilla kuultavilla on sähköpostiyhteys tai vastaava käytössään.

Esitetyistä syistä toimikunta ei pidä tässä vaiheessa tarpeellisena uusia säännöksiä oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiantamisesta.

3.2.3. Ennakkoratkaisupyynnö ja ohivalitus

3.2.3.1. Tarve ja menettelyn käyttöaste

Käytännössä voi tulla esille tilanteita, joissa olisi tarpeellista selvittää oikeustila nopeutetusti. Oikeuselämässä voi esimerkiksi sopimussuhteissa esiintyä laajasti yhdenmukaisia tilanteita, joissa osapuolten oikeudet ja velvollisuudet eivät ole selvät vaan niiden täsmälliseksi määrittämiseksi tarvitaan tuomioistuinratkaisu. Erityisen korostunut tarve voi olla silloin, kun on kysymys uudesta oikeusinstituutista tai uusien säännösten tulkinnasta. Jos sama ongelma kertaantuu suuressa joukossa oikeussuhteita, olisi tarkoituksenmukaista, että ennakkoratkaisu olisi saatavissa nopeasti.

Nykytilanteessa on voitu menetellä niin, että suuren joukon oikeuskysymykseltään ja tosiseikastoltaan samanlaisia asioita tullessa tuomioistuimissa vireille, tuomioistuimet ja asianosaisten edustajat sopivat, että jokin tai jotkin näistä asioista käsitellään ennen muita ja näin saadaan ratkaisu, jota noudatetaan myös odottamaan jääneissä asioissa (ns. pilotti-menettely).

Pilotti-järjestely on pääosin toiminut silloin, kun siihen on ollut aihetta turvautua. Myös asioissa, joissa asianosaiset eivät ole halukkaita suostumaan pilottimenettelyyn, voi kuitenkin esiintyä laajassa mitassa samanlaisia kysymyksiä. Tällaisten tilanteiden hallitsemiseksi ja hoitamiseksi niin, että toteutuu asianosaisten yhdenvertaisuus, erityisesti jokaisen heistä oikeus saada asiansa käsitellyiksi kohtuullisessa ajassa, voisi olla tarpeen

ottaa lakiin menettelysäännökset, joiden mukaan toimien valitaan jokin tai joitakin asioista ja hankitaan niihin nopeutetusti ennakkoratkaisun luonteinen laintulkintaohje.

Menettelylle voi olla käyttöä myös muulloin kuin suuren joukon samanlaisia asioita tullessa vireille. Erityisesti uuden lainsäädännön tulkinnasta voi olla tarpeen saada nopeasti ylimmän tuomioistuimen oikeusohje ennen kuin asiaa koskevia soveltamisongelmia saatetaan laajassa mitassa tuomioistuinten tutkittaviksi.

Menettelyn käyttöasteen ennakointi on hankalaa. Suomi on pieni oikeusyhteisö. Siten kiireellisten ennakkoratkaisujen tarve vaihtelee. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Ruotsissa kärjäoikeudet ovat pyytäneet vuosittain kaksi tai kolme, vuodesta 1995 lukien kaikkiaan 13 ennakkoratkaisua korkeimmalta oikeudelta.

Voidaankin varovasti arvioida, että vakaiden oikeusolojen vallitessa kansallisen ylimmän tuomioistuimen nopeutetusti hankittavia ennakkoratkaisuja saatettaisiin tarvita vuosittain maassamme muutamia. Menettelyllä olisi periaatteellista merkitystä. Riippumatta siitä, missä määrin menettelyä kulloinkin tosiasiallisesti käytetään, oikeusturvan saamista edistäisi, että tuomioistuimilla tarvittaessa on mahdollisuus hankkia nopeasti ennakkoratkaisu.

3.2.3.2. Menettelyn järjestämistapa

Ylimmän tuomioistuimen laintulkintaohjeen nopeutettua saamista tarkoittava menettely voidaan järjestää joko niin, että asiaa ensimmäisenä asteena käsittelevä tuomioistuimien pyytää korkeimmalta oikeudelta laintulkintaohjeen (ennakkoratkaisu) tai niin, että alioikeus ensin ratkaisee asian mutta ratkaisusta voidaan valittaa suoraan korkeimpaan oikeuteen (ohivalitus).

Ennakkoratkaisumenettelyssä oikeuskysymykseen saataisiin suoraan vain korkeimman oikeuden ratkaisu. Ohivalitusmenettelyssä olisi ensin saatu myös kärjäoikeuden ratkaisu. Kumpikaan menettely ei siten noudattaisi kokonaan säännöllistä oikeusastejärjestystä. Oikeusastejärjestys on myös oikeusturvan tae, muutoksenhakuoikeuden harjoittamisen viitekehys. Ennakkoratkaisu- tai ohivalitusmenettely olisi kuitenkin tarkoitettu käytettäväksi asioissa, joissa on tärkeää nopeasti saada lopullinen ratkaisu laintulkintaongelmaan. Kysymys on näin oikeusvarmuuden turvaamisesta, siitä varmistumisesta, että samanlaiset asiat saadaan ratkaistuksi yhdenvertaisuutta edistäen samoin. Säännönmukaisesta oikeusastejärjestyksestä osittain poikkeamiselle on siten hyväksyttävä peruste.

Ohivalituksena toteutettavassa menettelyssä olisi ensin käyty täysimittainen kärjäoikeuskäsittely. Ennakkoratkaisumenettelyssä olisi puolestaan jo asian valmisteluvaiheessa erotettavissa oikeuskysymys, johon tarvitaan ratkaisuksi korkeimman oikeuden oikeusohje. Kysymys voitaisiin esittää nopeammin kuin ohivalitusmenettelyssä.

Välituomion antamista koskevat voimassa olevat säännökset oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 6 §:n 2 momentissa eivät myöskään ole käytettävissä pelkän oikeuskysymyksen ratkaisemiseksi (Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus II, 2001, s. 377). Kärjäoikeus ei näin voi ratkaista ensi vaiheessa vain oikeuskysymystä ja osoittaa asianosaiset hakemaan siihen muutosta erikseen. Lisäksi asian osan erottaminen välituomiolla ratkaistavaksi edellyttää, että ainakin jompikumpi asianosainen suostuu menettelyyn. Menettely on kaiken kaikkiaan käytettävissä vain riita-asiassa.

Oikeustilan nopeutettu selvittäminen ylimmästä tuomioistuimesta on esimerkiksi Ruotsissa rajoitettu riita-asioihin, joissa sovinto on sallittu. Rikosasioissa ennakkoratkaisua ei siten voida pyytää. Nimenomaan näissä asioissa voidaanakin katsoa oikeusturvan edellyttävän säännöllisen oikeusastejärjestyksen noudattamista. Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuen säännökset tuolla oikeudenalalla myös yleensä ovat täsmällisesti muotoiltuja ja avoimia tulkintakysymyksiä siten odotettavissa vähemmän kuin yksityisoikeudellisissa suhteissa. Ennakkoratkaisun tarve ei siten ole rikosasioissa yhtä ilmeinen kuin riita-asioissa. Estettä menettelyn sallimiselle rikosasioissa ei sinänsä olisi. Esimerkiksi uusien rikosten tunnusmerkistökijät voisivat olla seikkoja, joista ennakkoratkaisu saattaisi olla tarpeen saada.

Korkein oikeus toimii ennakkopäätöstuomioistuimena. Oikeusohjeilla, jotka se antaa, tulee olla yleistä kantavuutta. Jotta korkein oikeus voi varmistua, että ennakkoratkaisupyynnö koskee ennakkopäätöksen arvoista kysymystä, tulisi ennakkoratkaisun saamisen edellyttää samanlaista valituslupaperustetta kuin yleensäkin. Toisaalta menettely olisi asianosaisten oikeusturvan toteutumiseksi järjestettävä mahdollisuuksien mukaan niin, että tuomioistuimen pyytämä ennakkoratkaisu myös annetaan.

3.2.3.3. Arviointia

Menettelyä, jolla mahdollistettaisiin asian nopeutettu käsittely oikeusastejärjestyksestä poiketen ei nyt ehdoteta. Syyt ovat seuraavat:

Tuomioistuimet toimivat ratkaisten yksittäistapauksia. Ennakkoratkaisupyynnö alioikeudesta merkitsisi, että korkein oikeus ottaisi kantaa oikeuskysymykseen ratkaisematta samalla asiassa esitettyjä asianosaisten vaatimuksia. Menettely ei ehkä vaikeuksitta soveltuisi osaksi tuomioistuimen lainkäyttötehtävää.

Ohivalitusmenettelyssä taas jäisi pois mahdollisuus asian hovioikeuskäsittelyyn.

Poikkeamat yleisesti noudatettavasta oikeusastejärjestyksestä eivät ole asianosaisten yhdenvertaisuuden kannalta suotavia. Niinpä ennakkoratkaisupyynnö alioikeudesta korkeimpaan oikeuteen esimerkiksi Ruotsissa edellyttää asianosaisten suostumusta. Samasta syystä menettelyä voitaisiin niin kuin sielläkin käyttää lähinnä riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu.

Menettelyn käytännön järjestäminen ei ole ongelmaton. Ennakkoratkaisupyynnöä merkitsevässä menettelyssä olisi voitava varmistua, että asialla on ennakkopäätösarvo ja korkeimman oikeuden kannanotto siten perusteltu. Käytännössä tämä merkitsisi, että ennakkoratkaisupyynnö ja ohivalitus edellyttäisivät valituslupaa korkeimmasta oikeudesta. Tällöin kuitenkin menetettäisiin asian hyvin nopean käsittelyn mahdollisuus. Varsinkin jos lupaa ei myönnettäisi, aikaa hukkaantuisi.

Lisäksi voidaan todeta, että menettelyille ei ole vielä ilmennyt varsinaista tarvetta. Ennakkoratkaisupyynnöjen vähäinen määrä Ruotsissa tukee tätä päätelmää. Asia jääkin tarvittaessa erikseen valmisteltavaksi.

3.2.4. Hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena

Nykytilan tarkastelun yhteydessä on ilmennyt, että hovioikeudessa ensimmäisenä asteenä käsiteltäviä asioita on asiaryhminä ja lukumääräisesti vähän. Virkarikosten oikeuspaikkauudistus vähensi asiaryhmiä entisestään. Tämä on kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta oikeansuuntainen kehitys. Asioiden käsittelyn tulee noudattaa tavallista oikeusastejärjestystä, ellei siitä poikkeamiselle ole erityisiä perusteita.

Virkarikosten osalta on äskettäisessä uudistuksessa perusteellisesti harkittu, mitkä virkasyytteet kuuluvat hovioikeuden toimivaltaan ensimmäisenä oikeusasteena. Näitä ovat lähinnä alioikeustuomareita ja syyttäjiä koskevat asiat. Tässä suhteessa ei ole aihetta muutoksiin.

Kansainväliseen perhe- ja kuljetusoikeuteen liittyvissä asioissa on pyritty turvaamaan oikeuskäytännön yhtenäisyys keskittämällä tällaisia erityisasiantuntemusta edellyttäviä asioita Helsingin hovioikeudessa ensimmäisenä asteena käsiteltäviksi.

Asioiden keskittäminen ja siitä saatava etu erityisesti asiantuntemuksen saavuttamisesta ratkaisutoiminnassa voidaan toteuttaa tavallisen oikeusastejärjestyksen puitteissa. Näin on eräitä asiaryhmiä keskitetty johonkin tai joihinkin alioikeuksiin, esimerkiksi aineettomia oikeuksia koskevat asiat Helsingin käräjäoikeuteen, merioikeusasiat, maa-oikeusasiat ja eräät maksukyvyttömyysasiat joihinkin käräjäoikeuksiin.

Hovioikeuden toimivaltaan ensimmäisenä asteena kuuluvat asiat ovat lähinnä ulkomailta annettujen tuomioiden tunnustamis- ja täytäntöönpanoasioita. Muissa yhteyksissä, erityisesti Euroopan yhteisön lainsäädäntöä täytäntöön pantaessa on näissä asioissa toimivalta annettu käräjäoikeuksille.

Hovioikeuden käsiteltävistä näistä asioista monet ovat hakemusasian luonteisia ilman että asiassa on varsinaista vastapuolta. Vastaavanlaiset asiat käsitellään yleensä hakemusasioina käräjäoikeuksissa. Käräjäoikeudessa noudatetaan niiden käsittelyssä erityistä menettelyä, joka on soveliaampi ja joustavampi kuin hovioikeusmenettely näissä asioissa.

Olisikin yleensä perusteita muuttaa tarkastellut asiat käsiteltäviksi tavallista oikeusastejärjestystä seuraten ja siirtää joitakin niistä käräjäoikeuksien toimivaltaan. Asioiden säilyttäminen hovioikeuksissa ensimmäisenä asteena käsiteltävinä edellyttäisi erityisiä perusteita. Tällaisena voisi tulla kysymykseen lähinnä se, että asiat koskevat harvoin sovellettavaksi tulevan kansainvälisen yleissopimuksen tulkintaa, jota koskevan asiantuntemuksen hankkiminen käräjäoikeustyössä olisi vaikeaa.

Asioiden keskittämällä tavoiteltavien etujen turvaamiseksi asioiden käsittely tulisi asioita käräjäoikeuden toimivaltaan siirrettäessä asiaryhmittäin keskittää johonkin tai joihinkin käräjäoikeuksiin. Täsmälliset ehdotukset kunkin asian käsittelemään toimivaltaisesta tuomioistuimesta on kuitenkin soveliainta tehdä osana asianomaisten aineellisten lakien ajantasaistamista.

Sotilasrikoksissa asteellisesti toimivaltainen tuomioistuin riippuu vastaajana olevan sotilashenkilön sotilasarvosta ja virka-asemasta. Tämä on kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta perusteeton menettely nyky-yhteiskunnassa.

Sotilasoikeudenhoitoon liittyvien erityispiirteiden vuoksi, erityisesti siksi, että asiat käsitellään voimassa olevan sotilasoikeudenkäyntilain mukaan erityiskokoonpanossa, johon kuuluu eri arvoluokan sotilasjäsenet eri oikeusasteissa, oikeusastejärjestyksenkin yhtenäistäminen on kuitenkin toimikunnan käsityksen mukaan soveliainta tehdä muussa yhteydessä.

Valtiollisten rikosten käsittelylle ensimmäisenä asteena hovioikeudessa ei myöskään ole perustetta. Asioiden käsittelyn luottamuksellisuuden kannalta ei ole aihetta aloittaa käsittelyä hovioikeudessa. Käsittelyn ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuudesta tai salassapidosta voidaan määrätä yhtäläisin perustein siitä riippumatta, mistä oikeusasteesta on kysymys. Näin Suomen ja ulkovaltojen suhteiden luottamuksellisuus, joka voi tulla esiin valtiollisten rikosten käsittelyssä, voidaan turvata käräjäoikeudessa yhtä hyvin kuin hovioikeudessa.

3.2.5. Korkein oikeus toisena asteena

Edellä 2.1.4.4.3. jaksossa on todettu, että voimassa olevat säännökset joustavuudessaan riittävät takaamaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin niissäkin asioissa, jotka korkein oikeus käsittelee toisena oikeusasteena.

Asianosaisten kannalta on kuitenkin tarpeen yhtenäistää menettelyjä siltä osin kuin ne tarpeettomasti poikkeavat toisistaan eri oikeusasteissa ja niiden sisällä eri järjestyksessä käsiteltävissä asioissa. Nykyisin kaikissa muissa menettelyissä paitsi korkeimmassa oikeudessa toisena asteena käsiteltävissä asioissa vastaus annetaan asiaa käsittelevän tuomioistuimen itsensä pyynnöstä ja sen asettamassa määräajassa. Tämän vuoksi lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että myöskään asioissa, joissa korkein oikeus on toinen oikeusaste, valitukseen ei enää vastattaisi oma-aloitteisesti vaan korkeimman oikeuden pyynnöstä ja sen asettamassa määräajassa. Ehdotus varmistaa sen, että ei satu oikeudenmenetyksiä siksi, että asianosainen ei huomaisi antaa vastausta.

3.2.6. Ylimääräinen muutoksenhaku

3.2.6.1. Perusteet

Nykytilaa tarkasteltaessa 2.1.5.7. jaksossa on todettu, että perusteet, joilla lainvoimaisiin ratkaisuihin voidaan puuttua, tulee oikeusvarmuuden ylläpitämiseksi pitää suppeina. Voimassa olevat perusteet ovat varsin yksityiskohtaisia ja ne voisi olla aihetta ilmaisultaan nykyaikaistaa. Tästä voisi kuitenkin seurata, että oikeusyhteisö olettaisi samalla tavoiteltavan muutosta soveltamiskäytäntöön. Perusteiden soveltaminen onkin vakiintunutta eikä erityisiä ongelmia ole ilmennyt.

Hakemusten tekemiseen perusteiden sääntelyn uudistamisella ei oletettavasti olisi olennaista vaikutusta. Ehdotukset toimivaltaisen kokoonpanon muuttamisesta niin, että entistä useampia asioita voitaisiin käsitellä korkeimmassa oikeudessa muussa kuin viisijäsenisessä jaostossa, turvaavat sen, että korkeimman oikeuden lainkäyttötehtävä painottuu entistä selvemmin ennakkopäätösten tuottamiseen lainkäytön ohjaamiseksi.

Selostetuista syistä ei tehdä ehdotuksia ylimääräisen muutoksenhaun perusteita koskevan sääntelyn muuttamiseksi.

3.2.6.2. Menettely

Ylimääräisessä muutoksenhaussa noudatettavaa menettelyä ehdotetaan kehitettäväksi vastaamaan nykyistä lainsäädäntökäytäntöä ja sovitetaan paremmin muihin lainkäyttömenettelyihin. Toimivaltaa hajautetaan asioissa, joissa ei esiinny periaatteellisia kysymyksiä.

Eräät selvät virheet voitaisiin korjata niin, että virheellisen ratkaisun antanut tuomioistuin itse oikaisisi virheen. Tuomioistuinten toimivalta muussa ylimääräisessä muutoksenhaussa, jonka keinojen ja perusteiden jaottelu sinänsä säilytettäisiin nykyisen lain mukaisena, säilyisi pääosin ennallaan. Kuitenkin määräajan palauttaminen kärjäoikeusmenettelyn osalta ja muutoksen hakemiseksi kärjäoikeuden ratkaisuun siirtyisi hovioikeudelle, jonka toimivaltaan jo kuuluvat kantelut kärjäoikeuden menettelystä.

Ehdotusta perustellaan seuraavasti. Ne ylimääräiset muutoksenhaut, jotka varauksitta on hyväksyttävä, ovat yleensä viranomaisaloitteisia teknisen virheen korjauspyyntöjä. Tällaisten virheiden korjaamiseen korkeimman oikeuden myötävaikutus ei ole tarpeen, vaan asia voidaan laajasti hoitaa virheellisen ratkaisun tehneessä tuomioistuimessa.

Menettely- ja sisältövirheeseen perustuvien hakemusten määräajat yhtenäistettäisiin siltä osin kuin se on asiallisesti perusteltua.

Kantelu- ja purkuhakemusten käsittelyssä noudatettavien perusmääräaikaisten erilainen pituus ei ole tarkoituksenmukainen, koska toisinaan on tulkinnanvaraista, onko hakemuksen perusteena oleva seikka katsottava menettelyvirheeksi vai ratkaisun sisältöä koskeväksi virheeksi.

Ylimääräisten muutoksenhakemusten käsittelystä otettaisiin tarvittavia säännöksiä hakiin siltä osalta kuin käsittely poikkeaa säännönmukaisten asioiden käsittelystä. Nykyiset säännökset ovat aukollisia ja vanhentuneita eivätkä siten täytä sitä hyvän lainsäädännön vaatimusta, että oikeudenkäyntimenettelyä säädetään laissa.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole suoranaisia taloudellisia vaikutuksia.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Jos korkeimman oikeuden toimivaltaisia kokoonpanoja ehdotusten mukaisesti supistetaan ja valitusluvasta voidaan näin päättää yhdenkin jäsenen kokoonpanossa, tuomioistuimen voimavaroja voidaan kohdentaa nykyistä asianmukaisemmin. Tämä mahdollistaa tulevaisuudessa tuomioistuimen jäsenmäärän vähentämisen. Korkeimmasta oikeudesta annetun lain 2 §:n (206/2000) 1 momentin mukaan tuomioistuimen vähimmäisjäsenmäärä on nykyisin presidentti ja viisitoista oikeusneuvosta.

5. Asian aikaisempi valmistelu

Hallituksen esityksessä 231/1994 vp. ehdotettiin, että korkeimman oikeuden kokoonpano valituslupa-asiassa vaihtelisi yhdestä kolmeen jäseneseen ja määräytyisi asian laadun perusteella. Valitusluvan myöntämisestä olisi pääsääntöisesti päättänyt yksi jäsen. Eri-tyisesti laajat ja monimutkaiset asiat olisi käsitelty kaksi- tai kolmijäsenisessä jaostossa. Kaksijäsenisen jaoston jäsenten ollessa erimielisiä valitusluvan myöntämisestä, asia olisi siirretty kolmijäseniseen jaostoon.

Ehdotusta perusteltiin sillä, että valituslupahakemusten käsittelystä vapautuisi voimavaroja valitusten tutkimiseen, mikä parantaisi edellytyksiä hyvin perusteltujen ennakkoratkaisujen antamiselle. Tämä nähtiin tarpeelliseksi sisämarkkinaoikeuden tullessa sovellettavaksi Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen tullessa voimaan vuonna 1994 ja siksi, että vuonna 1990 voimaan tullut Euroopan ihmisoikeussopimus edellytti enenevässä määrin suullisten käsittelyjen järjestämistä. Lisäksi pääosassa, noin 80 prosentissa asioista on selvää, tuleeko valituslupa myöntää vai ei. Ruotsissa tällaiset valituslupa-asiat ratkaiseekin vakiintuneesti yksi jäsen. Asian laadun sitä edellyttäessä kollegiaalinen päätöksenteko olisi kuitenkin ollut edelleen käytettävissä. Se, miten määräytyisi, esitelläänkö asia yhdelle vai kahdelle jäsenelle, olisi jätetty korkeimman oikeuden päätettäväksi.

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa 26/1994 vp. perustuslakivaliokunta katsoi, että olisi selvitettävä, onko kansalaisten oikeusturvan ylläpitämiseksi mahdollista siirtyä yksijäseniseen kokoonpanoon valituslupa-asioissa. Lakivaliokunta päätyi mietinnössään 26/1994 vp. siihen, ettei valituslupa-asioiden ratkaisua voitu tuossa vaiheessa antaa yksijäseniselle jaostolle, vaan oli tarpeen, että asian käsittelyyn osallistuu vähintään kaksi jäsentä. Kollegiaalinen päätöksenteko oli näin säilytettävä myös selvien valituslupa-asioiden käsittelyssä, koska se mahdollistaa mielipiteiden vaihdon sekä johtaa monipuolisempaan ja yhtenevämpään harkintaan. Valiokunnan kantaan vaikutti mietinnön mukaan myös se, että alempien oikeuksien ratkaisukokoonpanojen jäsenmäärää oli edellisten vuosien aikana vähennetty ratkaisevasti. Tällä viitattiin ilmeisesti yhden tuomarin kokoonpanoon etenkin niissä käräjäoikeuksissa jotka olivat tulleet aiemmin kolmijäsenisinä toimineiden raastuvanoikeuksien sijaan ja hovioikeuksissa käyttöön otettuun ns. kevennettyyn kokoonpanoon, jossa esittelijä on jäsenenä mukana.

Muilta osilta ehdotettavia muutoksia ei ole aikaisemmin valmisteltu.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

2 luku. Päätösvaltaisuudesta

9 §. Pykälään otettaisiin säännökset korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta lainkäyttöasioita käsiteltäessä. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska 2 luku jo sisältää muita yleisiä tuomioistuimia koskevat säännökset asiasta. Korkeinta oikeutta koskeva sääntely on korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:ssä, joka kumottaisiin. Tuohon lakiin kuitenkin sisältyisivät edelleen säännökset päätösvaltaisuudesta muiden korkeimman oikeuden toimivaltaan kuuluvien asioiden kuin lainkäyttöasioiden käsittelyssä. Tältä osin viitataan 3. lakiehdotuksen perusteluihin.

Lainkäyttöasioiden päätösvaltaisuutta koskevat säännökset uudistettaisiin jäsenyykseltään ja kirjoitusasultaan sopimaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvussa oleviin muihin yleisiin tuomioistuimia koskeviin päätösvaltaisuussäännöksiin. Päätösvaltaisuuteen ehdotetaan edellä yleisperusteluissa tarkoitettuja muutoksia. Siten valituslupa-asioita voitaisiin käsitellä myös yhden jäsenen kokoonpanossa. Lisäksi ylimääräistä muutoksenhakua koskevia asioita voitaisiin nykyistä laajemmin ratkaista kolmen sekä eräissä tapauksissa yhdenkin jäsenen kokoonpanossa.

Ehdotettavat säännökset ilmaisisivat toimivaltaisen vähimmäiskokoonpanon. Niin kuin 3. lakiehdotukseen sisältyvästä korkeimmasta oikeudesta annetun lain 3 a §:stä ilmenee, asiaa voitaisiin erikseen päätettäessä käsitellä sen merkityksen johdosta vahvennetussa kokoonpanossa. Ainoastaan valituslupa-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n mukaiset kolme jäsentä olisi niin kuin nykyisinkin kokoonpanon suurin jäsenmäärä näissä asioissa.

Pykälän *1 momentti* koskisi muita lainkäyttöasioita kuin valitusluvasta päättämistä. Siitä säädettäisiin *2 momentissa*.

Selvyyden vuoksi *1 momentin* säännökset ryhmitettäisiin niin, että ensinnä todettaisiin, missä asioissa korkein oikeus on perustuslain 100 §:n *2 momentissa* ilmaistun pääsäännön mukaisesti päätösvaltainen viisijäsenisenä. Seuraavaksi lueteltaisiin asiat, jotka voidaan käsitellä kolmi- ja viimeksi yksijäsenisessä jaostossa. Pykälässä säädettäisiin, mikä on vähin, ja valituslupaa koskevassa asiassa enin, päätösvaltainen jäsenmäärä.

Momentin 1 kohdassa todettaisiin viisijäsenisessä jaostossa käsiteltävät asiat. Voimassa olevasta laista nämä eivät erikseen lueteltuina ilmene. Tärkein asiaryhmä ovat valitusasiat eli ensinnäkin valituksen käsittely asioissa, joissa valituslupa on myönnetty. Jos asiassa on myönnetty valituslupa vain osittain tai vain jollekulle hakijoista, kysymys valituslupan myöntämisestä muilta osin siirretään usein oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n *2 momentin* mukaisesti ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä. Tältä osin valituslupa-asia siirtyy viisijäsenisen jaoston toimivaltaan. Tästä säädettäisiin *2 momentissa* valituslupa-asian kokoonpanon sääntelyn yhteydessä.

Samoin viisijäsenisessä kokoonpanossa käsiteltäisiin asiat, jotka hovioikeus on ratkaisut ensimmäisenä asteena ja joissa siksi oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti haetaan muutosta valituslupaa pyytämättä.

Sen mukaan kuin hallituksen esityksessä vakuutuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 101/2002 vp. s. 110) ehdotetaan, tapaturma-asioissa saataisiin edelleen valituslupaa pyytämällä hakea muutosta vakuutuslaiksi ratkaisuun korvausvelvollisuuden osalta korkeimmassa oikeudessa. Nämä asiat kuuluisivat a kohdan pääsäännön alaan ja käsiteltäisiin valitusluvan myöntämisen jälkeen aina viisijäsenisessä jaostossa. Siten poistuisi korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:n 3 momentin (971/1981) mukainen mahdollisuus ratkaista näitä valituksia kolmijäsenisellä jaostolla. Säännös oli menettänyt käytännön merkityksensä, kun sotilasvammalain (404/1948) 29 §:n muutoksella (1225/1993) lakkautettiin mahdollisuus valittaa vakuutuslaiksi ratkaisusta sotilasvamma-asiaa suoraan korkeimpaan oikeuteen.

Viisijäsenisen jaoston toimivaltaa koskevan 1 kohdan b kohdassa todettaisiin, että myös ylimääräisten muutoksenhakemusten käsittely lähtökohtaisesti kuuluu tälle kokoonpanolle. Myöhemmissä kohdissa tehtävät ehdotukset kuitenkin merkitsisivät, että vastaisuudessa ylimääräisiä muutoksenhakemuksia enenevässä määrin voitaisiin käsitellä myös muissa, asian laatuun nähden tarkoituksenmukaisissa suppeammassa kokoonpanoissa silloin, kun ratkaisu on aineiston perusteella selvä tai kun kysymys on vain asian valmistelusta. Ei olisi kuitenkaan estettä käsitellä nämä asiat pykälän mukaisessa haajemmassa kokoonpanossa.

Asian laatu määräisi näin sen, missä kokoonpanossa ylimääräinen muutoksenhakemus korkeimmassa oikeudessa käsitellään. Asia ei siten kuuluisi poikkeuksettomasti viisijäsenisen jaoston toimivaltaan pelkästään sen vuoksi, että hakemus koskee korkeimman oikeuden ratkaisua. Viisijäsenistä jaostoa suppeampi kokoonpano tulisi seuraavan kohdan mukaan kuitenkin kysymykseen vain silloin, kun hakemus jätetään tutkimatta tai yksimielisesti hylätään, eli tapauksissa, joissa hakemus on selvästi aiheeton. Päätöstä siitä, että hakemuksessa tarkoitettu ratkaisu on poistettava tai purettava taikka menetetty määräaika palautettava, ei voitaisi tehdä viittä jäsentä suppeammassa kokoonpanossa. Tässä suhteessa mitään muutosta ei siis tapahtuisi.

Kolmijäsenisen kokoonpanon toimivallasta säädettäisiin momentin 2 kohdassa. Sen mukaan kolmen jäsenen jaosto olisi toimivaltainen ratkaisemaan ylimääräisen muutoksenhakemuksen, jos jaosto yksimielisesti päättäisi joko jättää tutkimatta tai hylätä sen. Tältä osin säännös vastaisi korkeimmasta oikeudesta annetun lain voimassa olevan 7 a §:n 4 momenttia. Ehdotettavaa säännöstä sovellettaisiin kuitenkin myös silloin, kun hakemus koskee korkeimman oikeuden ratkaisua.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin siitä, milloin korkein oikeus on päätösvaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa. Hän muodostaa tällöin korkeimman oikeuden jaoston yksin.

Kohdan a kohdan mukaan yksi jäsen olisi kuten nykyisinkin toimivaltainen ratkaisemaan turvaamistointia tai täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevan hakemuksen. Voimassa olevassa laissa säännös on korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:n 5 momentissa. Säännöstä sovelletaan ratkaistaessa näitä asioita erikseen. Jos

turvaamistointa tai täytäntöönpanoa käsitellään pääasian yhteydessä, ratkaisun tekee pääasiassa toimivaltainen kokoonpano.

Kohdan b kohdan säännös mahdollistaisi tarkoin rajoitetuin edellytyksin yhden jäsenen kokoonpanon ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa.

Nykyisin välitoimestakin yleensä päätetään eli esimerkiksi pyydetään vastapuolelta vastaus tai poistettavaksi vaaditun ratkaisun tekijältä selitys kolmijäsenisen jaoston välipäätöksellä, koska tähän liittyy harkintaa siitä, onko vastauksen tai selityksen pyytäminen tarpeen vai onko hakemus perusteettomana suoraan hylättävä. Mainitunlainen kokoonpano voi kuitenkin olla tarpeettoman laaja päättämään siitä, että välitoimi tehdään, koska välitoimi tarkoittaa lähinnä sellaisen oikeudenkäyntiaineiston kokoamista, jonka perusteella voidaan myöhemmin jaostossa ottaa asiallinen kanta hakemukseen. Yksi jäsen voisikin vastaisuudessa aina päättää välitoimesta, koska tämä on asian valmistelua, jollainen alemmissa oikeuksissakin kuuluu yhden tuomarin toimivaltaan eikä merkitse kannanottoa asian ratkaisuun.

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 6 §:n 3 momentin säännöstä vastaavasti ehdotetaan, että yksi jäsen voisi ratkaista ylimääräisen muutoksenhakemuksen, jos samaa asiaa tarkoittava hakemus on jo aikaisemmin laajemmassa kokoonpanossa hylätty tai jätetty tutkimatta eikä uuden hakemuksen tueksi esitetä merkityksellistä uutta aineistoa. Tällaisia uusintahakemuksia esiintyy verrattain usein ja ne työllistävät korkeinta oikeutta tarpeettomasti, koska asiallisesti on selvää, ettei hakemus voi menestyä. Uuteen hakemukseen annettu ratkaisu perustuu korkeimman oikeuden aikaisempaan kannanottoon merkityksellisiltä osin samaan oikeudenkäyntiaineistoon samassa asiassa, eikä laajemman kokoonpanon myötävaikutus siten enää ole tarpeen.

Yksi jäsen ei kuitenkaan olisi toimivaltainen, jos hakemukseen liittyy asian ratkaisun kannalta merkityksellistä uutta aineistoa. Tällaista olisivat erityisesti mahdolliset uudet seikat tai todisteet, joita ei ole ollut aikaisemmin käsillä. Lisäedellytyksenä olisi, ettei tämä aineisto ole selvästi asiaan vaikuttamatonta niin kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:ssä (571/1948) tarkoitetaan. Mikä tahansa lisäselvitys ei siten välttämättä ohjaisi asiaa laajempaan kokoonpanoon, vaan jotta näin tapahtuisi, uudesta aineistosta olisi oltava nähtävissä, että se voi vaikuttaa asian ratkaisuun.

Siitä, että yhden jäsenen kokoonpano on käytettävissä vain, kun asian ratkaisemiseksi esitetty merkityksellinen oikeudenkäyntiaineisto ei poikkea siitä, joka esitettiin edellisen, hylätyn tai tutkimatta jätetyn hakemuksen tueksi, seuraa, että tässä kokoonpanossa hakemus niinkään hylätään tai jätetään tutkimatta.

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevat asiat ovat lainkäyttöasioina ratkaistavia (KKO 2002:27). Oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunta ehdottaa mietinnössään (KM 2002:1), että asiat voitaisiin kaikissa tuomioistuimissa käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Koska korkeimmassa oikeudessa esiintyy tarvetta viipymättä mahdollistaa näiden asioiden käsittely tässä kokoonpanossa, ehdotetaan d kohdassa erikseen säädettäväksi tästä mahdollisuudesta käsitellä asiat yhden jäsenen kokoonpanossa. Oikeudenkäynnin julkisuuslainsäädännön uudistuksen yhteydessä nyt ehdotettava erillissäännös voidaan silloin tarpeettomaksi käyvänä poistaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätösvaltaisesta kokoonpanosta valituslupa-asiassa. Niin kuin yleisperustelujen 3.2.1.1. jaksossa todetaan, valituslupavaiheessa ei ratkaista lainkäyttöasioita aineellisesti vaan valikoidaan tarjotusta aineistosta ne asiat, joiden käsittely on korkeimman oikeuden tehtävänä ennen muuta ennakkoratkaisun antamiseksi lain tulkinnasta. Kysymys on ainoastaan sen tutkimisesta, onko asiassa laissa säädetty valituslupaperuste.

Lainkohdan mukaan korkein oikeus olisi valituslupa-asiassa päätösvaltainen yksijäsenisenä. Asian laadun mukaan käsittelyyn tulisi osallistua useampiakin jäseniä, enimmillään kolme. Tämä on mahdollista myös Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan.

Laajempaa kokoonpanoa tulisi käyttää silloin, kun valituslupa-asia ei ole selvä. Tilanne olisi tämä erityisesti, kun asiassa on varteenotettavia näkökohtia valitusluvan myöntämisen puolesta ja sitä vastaan. Myös osittaisena myönnettävän valitusluvan tarkoituksenmukaiseksi rajaamiseksi käsittely useamman kuin yhden jäsenen kokoonpanossa voisi olla eduksi.

Jos asiaa yksin käsittelevä jäsen on epätietoinen, myönnetäänkö valituslupa vai ei ja jos myönnetään niin miten rajattuna, hän voisi siirtää asian kahden jäsenen kokoonpanossa käsiteltäväksi. Jos nämä kaksi jäsentä olisivat erimielisiä, olisi kokoonpanoon nimenomaisen säännöksen mukaisesti otettava vielä kolmaskin jäsen asian ratkaisemiseksi. Sääntely vastaisi tältä osin korkeimmasta oikeudesta annetun lain voimassa olevaa 7 a §:n 7 momenttia. Viivytyksen välttämiseksi asia voitaisiin myös ohjata suoraan kolmen jäsenen kokoonpanoon.

Pykälän 3 momentin mukaan voitaisiin jaostoon ottaa lisäjäsen. Säännöksellä turvattaisiin se, että jos asian käsittelyn kestäessä jollekulle jäsenelle tulee este, kokoonpano olisi edelleen kuitenkin päätösvaltainen eikä käsittelyä jouduttaisi toistamaan. Asiasta ei nykyisin ole säännöksiä, mutta tietävästi korkeimmassa oikeudessa on näin toisinaan menetelty. Käräjäoikeutta koskevalla oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:n 1 momentin (1052/1991) säännöksellä on myös tämä päätösvaltaisuuden turvaamistavoite, käräjäoikeudessa tarvittavan asiantuntemuksen vahvistamisen lisäksi (hallituksen esitys riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi 15/1990 vp. s. 46). Vastaavasti kuin käräjäoikeuden vahvennetun kokoonpanon osalta, korkeimmassa oikeudessa lisäjäsen myös osallistuisi ratkaisuun, vaikka kokoonpano ilman häntäkin edelleen olisi päätösvaltainen. Lisäjäsenen tarvetta esiintyisi lähinnä valitusasian käsittelyssä erityisesti silloin, kun asiassa toimitetaan suullinen käsittely ja ratkaisu annetaan vasta myöhemmin.

Pykälän 4 momentti sisältäisi korkeimmasta oikeudesta annetun lain voimassa olevaa 7 a §:n 6 momenttia vastaavan viittauksen siihen, että sotilasoikeudenkäyntiasioissa korkeimman oikeuden kokoonpanoon kuuluvat myös sotilasjäsenet sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään. Tämä säännös on sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 3 §:n 3 momentissa (269/1995).

21 luku. Oikeudenkäyntikuluista

17 §. Pykälässä olisivat säännökset oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta ylimääräisessä muutoksenhaussa. Pykälän 1 momentti koskisi tilannetta, jossa hakemus

pääosin hyväksytään ja 2 momentti päinvastaista tilannetta, jossa hakemus pääosin hylätään.

Ylimääräisessä muutoksenhaussa on kysymys poikkeusluonteisista asioista, joista voidaan määrätä vain tuomioistuimen päätöksellä. Yleensä ei johdu vastapuolesta tai muun kohdeasian asianosaisesta, että kohderatkaisua rasittaa purku- tai kanteluperuste. Vielä vähemmän näin on silloin, kun joku on menettänyt määräajan prosessitoimeen. Siten on perusteltua, että asianosaiset lähtökohtaisesti vastaavat kukin itse menettelystä heille aiheutuvista kustannuksista silloin, kun hakemus menestyy ja kohderatkaisu poistetaan tai menetetty määräaika palautetaan. Tämä olisi 1 momentin lähtökohta.

Voi kuitenkin esiintyä asioita, joissa oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen on erityistä syytä. Näin saattaa olla erityisesti, jos vastapuolen tietoinen menettely tai huolimattomuus on aiheuttanut sen, että asiassa on annettu ratkaisu, joka ylimääräisen muutoksenhaun johdosta poistetaan. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi ne, joissa ratkaisu puretaan, koska kohdeasian oikeudenkäynnissä on tietoisesti esitetty totuutta vastaamatonta todistelua. Tällöin sillä, jonka ylimääräinen muutoksenhakemus hyväksytään, olisi oikeus saada vastapuolelta tai muulta kohderatkaisun virheen aiheuttaneelta asianosaiselta korvausta kuluistaan. Virallisella syyttäjällä ei kuitenkaan olisi oikeutta saada korvausta rikosasian vastaajalta tai muulta vastapuoleltaan silloin, kun jokin ratkaisu hänen hakemuksestaan poistetaan.

Lakiteknisesti sääntelyn edellä kuvattu sisältö ilmaistaisiin viittaamalla luvun 2 §:ään (368/1999). Siinä säädetään niistä riita-asioista, joissa sovinto ei ole sallittu, että asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolen oikeudenkäyntikuluja.

Se, missä käsittelyvaiheessa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta määrätään, voi vaihdella asian laadun mukaan. Jos tuomioistuin itse välittömästi ratkaisee asian uudelleen poistamansa ratkaisun sijaan tulevilla uudella ratkaisulla, kuluista määrätään tässä samassa yhteydessä. Jos taas asia palautetaan uudelleen käsiteltäväksi, on tarkoituksenmukaista antaa asian uudelleen käsittelevälle tuomioistuimelle osoitus ratkaista pääasian yhteydessä, miten ylimääräisessä muutoksenhaussa syntyneet kulut korvataan. Pääasia-ratkaisun lopputuloksen vaikutus voidaan näin ottaa suoraan huomioon.

Momentissa ei säänneltäisi oikeudenkäyntikulujen korvaamista ylimääräisen muutoksenhaun kohteena olevaa asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä, vaan tästä määrätään yleisten oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten mukaisesti sen mukaan, miten pääasia tulee ratkaistavaksi asian mahdollisessa uudessa käsittelyssä.

Pykälän 2 momentin mukaan silloin, kun ylimääräinen muutoksenhakemus pääosin ei menesty, noudatettaisiin yleisiä säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Kohdeasian lajin mukaan tulisivat näin sovellettaviksi riita-asioissa luvun muut ja rikosasioissa oikeudenkäynnistä niissä annetun lain (689/1997) 9 luvun säännökset. Riita-asiaissa hakija olisi näin lähtökohtaisesti velvollinen korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut, jotka ovat johtuneet hylätyyn ylimääräiseen muutoksenhakemukseen vastaamisesta. Rikosasiassa vastaava velvollisuus voisi kohdata valtiota, jos syyttäjän hakemus hylätään, tai asianomistajaa, jonka hakemus hylätään. Rikosasian vastaajalle korvausvelvollisuus voi syntyä silloin, kun hänen sitten hylätyyn hakemukseensa on pyydetty vastaus muulta asianosaiselta kuin viralliselta syyttäjältä.

Momentin mukainen korvausvelvollisuus on perusteltu, sillä vastapuolen tulee voida oikeutetusti luottaa siihen, että asia on lainvoimaisella ratkaisulla järjestetty pysyvästi. Jos tätä asiantilaa yritetään horjuttaa eikä ylimääräinen muutoksenhaku menesty, on paikallaan, että asianosainen saa korvauksen kuluista, joita hänelle on aiheutunut siitä, että hän on vaatinut lainvoimaista ratkaisua pysytettäväksi voimassa. Kulujen korvausvelvollisuus hakemuksen hylkäämistilanteissa myös hillitsisi esittämästä ylimääräisiä muutoksenhakemuksia vailla asiallista perustetta.

Sen arvioimisessa, milloin ylimääräinen muutoksenhaku pääosin hyväksytään tai hylätään, jos ratkaisussa on aineksia molempiin suuntiin, saataisiin johtoa luvun 3 §:stä, jossa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta pääasiallisen ja osavoiton tilanteissa.

30 luku. Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

2 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään, missä asioissa valittaminen korkeimpaan oikeuteen edellyttää valituslupaa. Voimassa olevassa laissa näitä ovat ne, joissa valitetaan hovioikeuden ratkaisusta sinne tehtyyn valitukseen tai kanteluun. Niin kuin lainkohdan esitöistä (HE 106/1978 vp. s. 13) ja oikeuskäytännöstä (KKO 2002:6, 2002:22 ja 2002:77) ilmenee, myös muutoksenhakemuksen käsittelyssä hovioikeudessa tehdyistä liitännäisratkaisuista valittamiseen tarvitaan valituslupa.

Jäljempänä 31 luvun 18 ja 19 §:ssä ehdotetaan, että itseoikaisun luonteisesti korjattavissa olevia selviä virheitä tarkoittavat purkuhakemukset ja hakemukset määräajan palauttamisesta käräjäoikeusvaiheessa tai haettaessa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun siirtäisivät korkeimmasta oikeudesta alempien oikeuksien toimivaltaan.

Viimemainitut asiat ovat sellaisia, jotka on jo lainvoimaisesti ratkaistu alemmassa oikeudessa. Ylimääräisen muutoksenhaun johdosta ne sitten tulevat uudelleen tarkasteltaviksi. Alempi oikeus ratkaisee asian tällöin nimenomaan muutoksenhakuasteena. On perusteltua, että ylimääräiseen muutoksenhakemukseen alioikeudessa ja hovioikeudessa tai vain hovioikeudessa annetun ratkaisun saattaminen korkeimman oikeuden tutkittavaksi edellyttää valituslupaa. Näin on voimassa olevassakin laissa käräjäoikeusmenettelyä koskevien kantelujen osalta, jotka hovioikeus ratkaisee ensimmäisenä asteena.

Momenttia esitetään muutettavaksi niin, että selostettuihin, alemman oikeuden muunkinlaiseen ylimääräiseen muutoksenhakemukseen kuin kanteluun antamasta ratkaisusta korkeimpaan oikeuteen valittamiseksi tarvitaan valituslupa. Samassa yhteydessä täsmennetään säännöksen sanontaa niin, että se selvästi kattaa sen alaan jo tähänastisen tulkintakäytännön mukaan kuuluvat hovioikeuden muutoksenhakuasiaa käsitellessään tekemät liitännäisratkaisut. Sen ilmaisemiseksi, että myös nämä asiat kuuluvat valituslupamenettelyn piiriin, säännöksessä todettaisiin valituslupa edellyttävän aina, kun valitus koskee hovioikeuden muutoksenhakuasteena ratkaisemaa asiaa.

Säännös muotoiltaisiin samalla tavalla yleisesti kuin hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemia asioita koskeva 2 momentti, jossa ei mainita muutoksenhakemuksen tekijää. Hakija mainitaan vasta 5 ja 6 §:ssä, joissa osoitetaan hakija tekemään valituslupahakemus ja valitus ja toimittamaan ne hovioikeuden kirjaamoon.

3 §. Pykälän 2 *momentti* koskee valituslupan myöntämistä osittaisena. Yleisperustelujen jaksossa 3.2.2.1. todetuista syistä momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että valituslupan rajaaminen olisi mahdollista nykyistä joustavammin ja siten valituslupajärjestelmän toimivuuden kannalta tarkoituksenmukaisemmin tavoin.

Niin kuin voimassa olevan lainkin mukaan valituslupa voitaisiin momentin 1 kohdan mukaan myöntää koskemaan osaa hovioikeuden ratkaisusta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan vain joitakin asiassa esitetyistä vaatimuksista, jos asia on niiden osalta itsenäisesti ratkaistavissa. Valituslupa voidaan niin ikään rajata koskemaan vain tiettyä asianosaista, eli asiassa voidaan myöntää valituslupa vain jollekulle tai joillekulle hakijoista.

Kuten yleisperusteluissa on esitetty, mahdollisuuksia valituslupan myöntämiseen osittain tulisi kuitenkin laajentaa nykyisestä. Tästä säädettäisiin momentin 2 kohdassa.

Valituslupa voitaisiin ehdotetun säännöksen mukaan rajoittaa koskemaan paitsi osaa hovioikeuden ratkaisusta (1 kohta) myös sellaista asiassa olevaa kysymystä, jonka ratkaiseminen olisi tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin (2 kohta).

Valituslupan 2 kohdan mukaisesti rajatessaan korkein oikeus voisi muilta osin nojautua valituksen kohteena olevassa ratkaisussa todettuihin seikkoihin, eli yleensä hovioikeuden tuomioon. Tästä säädettäisiin 3 *momentissa*. Sen sijaan 2 momentin 1 kohdan mukaista hovioikeuden ratkaisun osaa koskevaksi rajoitettu valituslupa merkitsisi vaatimuskohdan tutkimista myös tosiseikastonsa puolesta, jos siitä on vielä riitaa.

Kuten yleisperusteluissa on todettu, valituslupan rajaaminen 2 momentin 2 kohdan mukaisesti ratkaistavaksi tarpeelliseen kysymykseen merkitsisi sitä, että korkein oikeus voisi rajoittaa asian tai siinä esiin tulevan kysymyksen tutkimisen sen oikeudelliseen arviointiin. Valituslupa voitaisiin siis myöntää nykyistä joustavammin silloin, kun asiassa tulee esille merkittäviä oikeudellisia kysymyksiä, ilman että ratkaisun antamiseksi olisi uudelleen otettava tutkittavaksi myös niitä koskeva näyttö, joka on esitetty ja arvioitu jo kahdessa alemmassa oikeusasteessa kenties hyvinkin laajamittaisiin pääkäsitteilyihin pohjautuneessa menettelyssä.

Myöntäessään valituslupan tietyn kysymyksen oikeudelliseen arviointiin rajattuna korkein oikeus voisi siis tosiseikkojen osalta perustaa ratkaisunsa siihen, mihin valituksen alaisessa hovioikeuden ratkaisussa on päädytty. Tällöin korkeimman oikeuden tutkittavaksi ja ratkaistavaksi jäävä asian tai kysymyksen oikeudellinen arviointi koskisi siis esimerkiksi sitä, miten tiettyä, asiassa sovellettavaksi tulevaa säännöstä on tulkittava ja mitä siitä esillä olevassa asiassa seuraa hovioikeuden ratkaisussa todetut tosiseikat huomioon ottaen, taikka sitä, mikä oikeudellinen merkitys kyseisille tosiseikoille on annettava.

Valituslupan rajoittaminen siten, että korkeimman oikeuden tehtäväksi jäisi vain asian tai sen osan oikeudellinen arviointi, ei kuitenkaan olisi ainoa vaihtoehto. Jos valituslupan perusteen kannalta katsotaan tarpeelliseksi, valituslupa voitaisiin rajata myös niin, että se koskisi tiettyä asiassa esiin tulevaa kysymystä sillä tavoin, että korkeimmassa oikeudessa ei rajoituta pelkästään oikeudelliseen arviointiin hovioikeudessa todettujen

tosiseikkojen pohjalta, vaan että tuon kysymyksen osalta myös näyttö otetaan vastaan ja arvioidaan korkeimmassa oikeudessa.

Oikeudellinen arviointi ei aina ole selkeästi erotettavissa näytön arvioinnista. Kysymys siitä, onko näyttökynnys tietyn seikan osalta täyttynyt, voi olla sillä tavoin sidoksissa esitetyn todistelun uskottavuuden arviointiin, että näytön riittävyyden arvioinnissa ei voida nojautua siihen, mitä ao. alempi oikeus on tosiseikkojen osalta todennut.

Tilanne voi muodostua myös esimerkiksi sellaiseksi, että korkein oikeus katsoo asian oikeudellisen arvioinnin kannalta merkitykselliseksi jonkin sellaisen seikan, jonka osalta hovioikeuden tuomio asiassa ei anna riittävän laajaa tai varmaa pohjaa ratkaisun tosi-asia-perustaksi. Jotta asianmukainen oikeudellinen arviointi olisi mahdollinen, voi siten olla tarpeen, että myös tiettyä seikkaa tai seikastoa koskeva näyttö selvitetään ja arvioidaan vielä korkeimmassa oikeudessa. Muilta osin, myös muita kuin valituslupakysymystä koskevien tosiseikkojen osalta, korkein oikeus voisi tällöin edellä todetuilla tavoin nojautua hovioikeuden tuomioon. Valitusluvan myöntäminen näytön vastaanottamisen osalta voitaisiin 3 momentista ilmenevin tavoin myös siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

Korkeimmalle oikeudelle tehtävää valitusta koskevia säännöksiä ei ehdoteta muutettavaksi, joten valittaja ei voisi rajata valitustaan pelkästään tällaiseen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tarpeelliseen kysymykseen. Valituslupahakemuksessa tulisi tällaisia kysymyksiä kyetä ottamaan esille ja painottamaan niiden arviointia. Ilmoittaessaan valitusluvan myöntämisestä ja pyytäessään vastauksen valitukseen korkeimman oikeuden tulisi ilmoittaa asianosaisille, minkä kysymyksen osalta ja millaisin rajauksin valituslupa on myönnetty, jotta vastauksessa ja myöhemmässä oikeudenkäynnissä voitaisiin painottaa tämän kysymyksen käsittelyä. Vastaustakaan ei tosin voida rajoittaa koskemaan yksin tällaista kysymystä, vaan vastauksen osalta voimassa oleva laki jäisi ennalleen.

Lainkohta mahdollistaisi osittaisten valituslupien erilaiset yhdistelmät. Valituslupa voitaisiin myöntää joiltakin kohdin esimerkiksi vain asian oikeudellista arviointia koskien ja joiltakin osin myös tosiseikaston tutkimiseksi.

Pykälän 4 momenttiin otettaisiin ensinnäkin voimassa olevan 2 momentin säännös siitä, että kun valituslupa myönnetään osittain, kysymys sen laajentamisesta asian muihin osiin voidaan siirtää ratkaistavaksi valituksen tutkimisen yhteydessä. Näin voidaan siirtää myöhemmin ratkaistaviksi kysymyksiä siitä, keille kaikille asianosaisille, mitä eri vaatimuksia koskien, tai mistä oikeudellisesti arvioitavina olevista eri kysymyksistä valituslupa myönnetään. Mahdollisuus on hyödyllinen, jotta ennakkopäätöksen sisältävä korkeimman oikeuden ratkaisu saadaan oikeuskäytännön ohjaamisen kannalta tarkoituksenmukaisesti kohdennetuksi ja tätä kohdistusta tarvittaessa tarkennetuksi vielä asian käsittelyn kestäessä. Valituslupaa ei kuitenkaan voida supistaa siitä, millaisena se jo on myönnetty.

Ruotsin lain mukaan on myös mahdollista, että korkein oikeus oikeuskysymyksen ratkaistuaan palauttaa asian tosiseikkojen uudeksi tutkimiseksi alempaan oikeuteen. Tästä ei ehdoteta nimenomaista säännöstä, sillä ylempi tuomioistuin voi muutenkin palauttaa asian alemmassa oikeudessa käsiteltäväksi, jos tarvetta tähän on. Tätä ei kuitenkaan olisi tarkoitettu säännönmukaiseksi menettelyksi, vaan yleensä korkein oikeus ratkaisisi asian itse edellytysten siihen ollessa olemassa.

13 §. Määräaika valituslupan pyytämistä ja valituksen tekemistä varten on 5 §:n mukaisesti 60 päivää hovioikeuden muutoksenhakuasteena ratkaisemissa asioissa. Sama määräaika koskee 13 §:n 2 momentin nojalla myös valituksia hovioikeuden ensimmäisenä asteena ratkaisemissa asioissa.

Valitusaika alioikeudesta hovioikeuteen on sen sijaan 30 päivää. Oikeudenkäyntimenettelyn havainnollisuuden kannalta on eduksi, jos samanlaisten prosessitointen määräajat ovat eri vaiheissa samoja.

Toisin kuin muutoksenhakuasiassa hovioikeuden ensimmäisenä asteena tekemiä ratkaisuja ei yleensä voida panna täytäntöön ennen kuin on selvillä, jääkö tuomio lainvoimaiseksi. Aikaisemmin, kunnes menettely lailla 104/1979 muutettiin vuoden 1980 alusta, hovioikeuden tuomioon ilmoitettiin valituksen ennakkotoimena tyytymättömyyttä. Näin saatiin nopeasti selville, jääkö hovioikeuden ratkaisu lainvoimaiseksi.

Niin kuin yleisperustelujen 2.1.4.3. jaksosta ilmenee, monet hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemistä asioista ovat hakemusasioita, joissa on kysymys ulkomaisen ratkaisun tunnustamisesta ja täytäntöönpanokelpoisuuden toteamisesta. Erityisesti näissä asioissa on tärkeää, että hovioikeuden ratkaisun lainvoimaisuus saadaan selville kohdullisessa ajassa.

Tietoliikenneolojen kehitys, erityisesti asiakirjojen toimittaminen enenevässä määrin sähköisesti, mahdollistaa osaltaan määräajan lyhennyksen.

Esitetyistä syistä ehdotetaan, että valitusaika hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemista asioista lyhennetään 30 päiväksi. Tämä todettaisiin uudessa *2 momentissa*, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyisi uudeksi *3 momentiksi*. Asiaa koskevan erillisen säännöksen takia se ei enää koskisi valitusaikaa.

14 §. Pykälä koskee vastaamista valitukseen asiassa, jonka hovioikeus on ratkaissut ensimmäisenä asteena ja jossa siis valitetaan valituslupaa pyytämättä. Koska ehdotetaan, että korkein oikeus tällöinkin pyytää vastauksen niin kuin valituslupaa edellyttävissä asioissa, säännökset asiasta siirretään luvussa ajallista menettelyvaihetta vastaten myöhemmäksi, 15 a §:ään. Näin tämä pykälä voitaisiin kumota.

15 §. Koska vastaus ehdotuksen mukaan aina annettaisiin vain korkeimman oikeuden pyynnöstä, maininnat oma-aloitteisesta vastaamisesta poistettaisiin.

15 a §. Myös hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemissa asioissa valitettaessa menettely muutettaisiin samaksi muiden lainkäyttömenettelyjen kanssa niin, että vastaus valitukseen annettaisiin korkeimman oikeuden pyynnöstä ja sen asettamassa määräajassa. Menettely mahdollistaa myös ohjeiden antamisen siitä, mitä kysymyksiä vastauksessa on käsiteltävä. Vastaus toimitettaisiin korkeimpaan oikeuteen. Pykälän *1 momentin* säännös on kirjoitettu mukaillen 26 luvun 3 §:ää, joka koskee vastaamista hovioikeudessa. Lisäksi viitattaisiin vastauksen sisällön osalta 11 §:n säännökseen niin kuin voimassa olevan 14 §:n 3 momentissa.

Jos valitus jätettäisiin oikeudenkäyntiedellytyksen puuttumisen vuoksi heti tutkimatta tai se olisi selvästi perusteeton, vastausta ei pyydetä. Tästä säädetäisiin *2 momentissa*.

20 §. Suullinen käsittely mahdollistettiin korkeimmassa oikeudessa lailla 104/1979. Sen esitöissä (HE 106/1978 vp. s. 19) suullisen käsittelyn tavoitteeksi nähtiin lähinnä asian selvittäminen ja henkilöiden kuuleminen tätä varten todistelutarkoituksessa.

Yleisperustelujen 3.2.2.2. jaksossa on todettu, että ennakkoratkaisuja antavassa tuomioistuimessa suullisella käsittelyllä on myös muunlaisia tavoitteita. Suullisen käsittelyn toteuttamistapa tulee sovittaa menettelyn kulloiseenkin tavoitteeseen.

Harkittaessa suullisen käsittelyn toimittamista, on otettava huomioon asiaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö. Asiaa on käsitelty lähemmin muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä KM 2001:10 s. 29 – 33 ja hallituksen esityksessä 91/2002 vp. s. 14 - 16. Ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä on todettu erityisesti, että jos muutoksenhakutuomioistuimessa on tutkittavana vain oikeudellinen kysymys, suullista käsittelyä ei ole välttämätöntä järjestää asianosaisen pyynnöstäkään.

Yleisperusteluissa tarkasteltu suullisen käsittelyn toteuttaminen keskusteluna oikeuskysymyksen ratkaisemisessa huomioon otettavista perusteista soveltuu korkeimpaan oikeuteen erityisesti, kun käsitellään asiaa, jossa valituslupa on myönnetty ennakkopäätöksen antamiseksi.

Viestinä oikeusyhteisölle, että suullisella käsittelyllä voi hyvin olla eri tavoitteita ja toteuttamistapoja, pykälä uudistettaisiin niin, että siinä nimenomaan todettaisiin, missä eri tarkoituksissa ja millä tavoin suullinen käsittely toimitetaan. Asian laadun mukaisesti tarpeellisen jouston mahdollistamiseksi ehdotetaan väljää, tapausittain joustavasti noudatettavaa sääntelyä.

Pykälän *1 momentissa* todettaisiin niin kuin voimassa olevassa laissakin, että suullinen käsittely korkeimmassa oikeudessa toimitetaan tarvittaessa, ei siis välttämättä kaikissa asioissa. Aloite suullisen käsittelyn pitämiseen voi niin kuin nytkin tulla asianosaiselta, tai korkein oikeus järjestää sellaisen omasta aloitteestaan.

Suullisen käsittelyn tavoitteisto ja siitä riippuvat pääasialliset toteuttamistavat todettaisiin uudessa *2 momentissa*.

Jo voimassa olevan lain nojalla suullisia käsittelyjä on pidetty oikeuskysymyksen ratkaisusta keskustelemiseksi (Roos, Ole: Muntlig förhandling i högsta domstolen, Korkein oikeus 75 vuotta, 1993, s. 115). Tätä kannustettaisiin mainitsemalla momentin 1 kohdassa suullinen käsittely kirjallista aineistoa täydentävänä asianosaisten kuulemisena. Olennainen osa tällaista kuulemistä on se, että asianosaiset keskustelevat toistensa perusteluista vaatimuksilleen.

Momentin 2 kohdassa mainittaisiin nykyiseenkin lakiin sisältyvä mahdollisuus suullisen käsittelyn toimittamiseen todistelun vastaanottamiseksi. Oikeudenkäyntijärjestyksessämme noudatetaan niin sanottua luottamuksensuojaa, jonka mukaan arviota suullisen todistelun uskottavuudesta ei saa muuttaa ilman että todistelu tarpeellisin osin otetaan uudelleen vastaan. Etenkin näissä tilanteissa todistelua voi tulla otettavaksi uudelleen

vastaan korkeimmassa oikeudessa. Tilanteet eivät kuitenkaan olisi kovin yleisiä, varsinkin jos edellä ehdotetun 3 §:n 3 momentin mukaisesti valituslupa voitaisiin rajata niin, että asian tosiseikkojen arvioinnin osalta korkein oikeus voisi nojautua hovioikeuden tuomioon.

Momentin 3 kohdan mukaan suullinen käsittely voitaisiin toimittaa myös muussa asian selvittämisen edellyttämässä tarkoituksessa tai laajuudessa. Säännös osoittaisi, että suullisen käsittelyn toteuttamisen tapa on verrattain vapaa ja mukautettavissa esillä olevien kysymysten laatuun.

Lainkohdan mukaan suullinen käsittely voitaisiin järjestää myös hovioikeuden keskitehtyn ja välittömän pääkäsittelyn muodossa, silloin kun sitä pidetään tarkoituksenmukaisena. Tilanne voi olla tämä varsinkin käsiteltäessä valitusta hovioikeuden ensimmäisenä astena ratkaisemasta asiasta. Näin voi toisinaan olla myös, jos hovioikeudessa on tapahtunut menettelyvirhe ja viivytyksen välttämiseksi on asianmukaista toimittaa suullinen käsittely korkeimmassa oikeudessa sellaisena kuin se olisi kuulunut hovioikeudessa käydä.

Oikeudenkäyntiaineisto korkeimmassa oikeudessa määräytyy valittavan menettelytavan mukaan osaksi eri tavoin. Jos toimitetaan pääkäsittelymuotoinen suullinen käsittely, asia ratkaistaan pääkäsittelyssä vedotun tai esitetyn aineiston perusteella. Muissa tilanteissa sitä vastoin oikeudenkäyntiaineisto määräytyy kuten kirjallisessa esittelymenettelyssäkin ja käsittää korkeimmassa oikeudessa esitetyn lisäksi sen laillisen aineiston, joka asian käsittelyssä on alemmissa oikeuksissa esitetty niitä vaatimuksia ja perusteita koskien, joista vielä on kysymys myös korkeimmassa oikeudessa.

Korkeimman oikeuden ohjeissa suullista käsittelyä varten vuodelta 1994 mainitaan mahdollisuus toimittaa suullinen käsittely jo valituslupahakemusta käsiteltäessä. Laista ei johdu estettä tälle menettelylle, mutta 20 §:n säännöksen sijoitus luvussa ja suullisen käsittelyn tavoitteet osoittavat menettelyä käytettävän lähinnä valitusta tutkittaessa. Valituslupaperusteiden käsillä olo tutkitaan säännönmukaisesti kirjallisessa menettelyssä ennen kuin vastaustakaan on pyydetty. Valitusluvan myöntäminen on aina korkeimman oikeuden harkinnassa. Suullisuus valituslupavaiheessa ei siten yleensä edistä asian käsittelyä.

Jotta suullinen käsittely jäsenyisi tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi ja etenisi sujuvasti, käsittelyä voi olla syytä valmistella asianosaisten kanssa etukäteen, esimerkiksi puhelinyhteydessä tai asianosaisten läsnä ollessa käytävässä neuvottelussa. Asianosaisten kanssa tulisi etukäteen selvittää, missä momentin mukaisessa tarkoituksessa tai useassa eri tarkoituksessa suullinen käsittely järjestetään. Korkeimmassa oikeudessa on myös ollut asianosaisten käytettävissä kirjallisia menettelytapaohjeita suullisista käsittelyistä.

Pykälän 3 momentiksi otettaisiin voimassa olevan 1 momentin jälkimmäisen virkkeen säännös osittaisen suullisen käsittelyn toimittamisen mahdollisuudesta. Sinänsä se, että suullinen käsittely useinkin koskee asian osaa, ilmenee jo 1 momentin ehdotetuista säännöksistä siitä, missä tarkoituksessa ja miten toimien suullinen käsittely toimitetaan. Jotta uusittua pykälää ei ymmärrettäisi niin, että lähtökohta olisi asian käsittely koko laajuudessaan suullisesti, rajoitussäännös säilytetään laissa. Käsittely voidaan rajoittaa

esimerkiksi oikeuskysymyksen tai jonkin tapahtumainkulun selvittämiseen (Roos, mas. 112).

Voimassa olevan 2 momentin säännös siitä, että korkein oikeus voi määrätä käsiteltävään olevassa asiassa todistelun otettavaksi vastaan muussa tuomioistuimessa, poistetaisiin, koska käytettävissä ovat 17 luvun 8 a – 8 e §:n säännökset niissä tilanteissa, joissa todistaja ei voi saapua tuomioistuimeen. Muussa tarkoituksessa käytettynä menettely ei ole sopusoinnussa todistelun välittömyysperiaatteen kanssa.

24 §. Hallituksen esityksessä 83/2001 vp. ehdotetaan tiedoksianto- ja kutsumismenettelyn yksinkertaistamista hovioikeudessa. Perusteluina on esitetty erityisesti, että muutoksenhakuasteessa käytävän oikeudenkäynnin asianosaisten tulee etunsa mukaisesti seurata asiansa käsittelyn etenemistä ja tarkkailla heille osoitettavia yhteydenottoja. Samat perustelut pätevät menettelyyn korkeimmassa oikeudessa. Menettelyt on tarkoituksenmukaista järjestää samanlaisiksi molemmissa oikeusasteissa. Siten vastausta ja muuta kirjallista lausumaa voitaisiin pyytää ja asianosaiset kutsua suulliseen käsittelyyn heidän prosessiosoitteeseensa osoitettavalla kirjeellä ja myös puhelimitse niin kuin 26 luvun ehdotetussa 28 §:ssä tarkemmin säädetään. Korkeinta oikeutta koskevan 30 luvun 24 § muodostettaisiin viittaussäännökseksi tuohon pykälään. Ehdotuksen perusteluna viitataan lähemmin hallituksen esitykseen 83/2001 vp. (s. 16 – 18 sekä 34 ja 35).

31 luku. Ylimääräisestä muutoksenhausta

2 – 6, 10 ja 12 – 14 §. Kun tuomioistuimen asteellinen toimivalta ja hakemusmääräajat mahdollisuuksien mukaan yhtenäistettäisiin, ei tarvita menettelylajikohtaisia menettelysäännöksiä vaan ne kumottaisiin. Yhdenmukaiset menettelysäännökset otettaisiin luvun loppuun uudeksi jaksoksi.

Väliotsikko 18 §:n edellä. Kaikkea ylimääräistä muutoksenhakua koskevat menettelysäännökset keskitettäisiin omaksi osastokseen luvun loppuun ja 18 §:n edelle lisättäisiin tämän osoittava otsikko. Menettelysäännökset mahdollisimman laajasti yhtenäistettäisiin. Menettelylajeista olisi näin saatavissa selvä yleiskuva ja vältettäisiin toisto.

Jakso koskisi menettelyä kaikissa ylimääräisissä muutoksenhakuasioissa. Siten säännöksiä olisi sovellettava myös haettaessa 16 §:n nojalla ylimääräisesti muutosta muihinkin lainkäyttöratkaisuihin kuin tuomioistuimen antamiin. Tästä syystä säännöksissä tarvittaessa erikseen mainittaisiin muu lainkäyttöelin tuomioistuimen rinnalla.

18 §. Pykälässä säädettäisiin kaikkia ylimääräisen muutoksenhaun lajeja koskien, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään hakemuksen. Nykyisestä poiketen ratkaisun tehnyt tuomioistuin voisi itse korjata eräät selvät virheellisyydet. Asia tulisi kuitenkin vireille eri hakemuksesta. Kysymys ei siis olisi tuomioistuimen oma-aloitteisesta itseoikaisusta niin kuin kirjoitus- tai laskuvirheen korjaamisessa. Aloiteoikeus määräytyisi kuten voimassa olevassa oikeudessa. Asian ratkaissut tuomari voisi näin hakea oikaisua ratkaisuunsa. Asiaa käsitellään 20 §:n perusteluissa.

Hovioikeus käsitelisi edelleen alioikeuden menettelyvirheisiin perustuvat kantelut. Määräajan palauttaminen prosessitointia varten käräjäoikeudessa tai muutoksen hakemiseksi niiden ratkaisuun siirrettäisiin hovioikeuden toimivaltaan.

Muut kuin edellä tarkoitetut itseoikaisun tapaan korjattavissa olevat eri oikeusasteiden, myös kärjäoikeuden, ratkaisujen sisältövirheet kuuluisivat edelleen korkeimman oikeuden toimivaltaan purkuasioina. Se käsittelisi edelleen myös hovioikeuksien menettelyä koskevat kantelut. Korkeimman oikeuden toimivaltaan kuuluisivat myös sen omia ratkaisuja ja menettelyä siellä koskevat hakemukset sekä erityistuomioistuinten, mukaan lukien maa-oikeuksina toimivien kärjäoikeuksien, ja muiden lainkäyttöelinten ratkaisuja ja menettelyä koskevat hakemukset.

Muutosta nykytilaan merkitsisi, että entistä useammat teknisluonteiset, asiakirjojen valossa selvät asiat käsiteltäisiin itseoikaisun luonteisesti siinä tuomioistuimessa, joka on lainvoimaisesti ratkaissut hakemuksen kohteena olevan asian. Tästä säädettäisiin *1 momentissa*.

Lainkohdan a kohdan nojalla voitaisiin korjata ensinnäkin siitä johtuvia virheitä, että henkilöä on käsitelty väärällä nimellä. Säännöksen mukaan kohdeasian käsitellyt tuomioistuin itse olisi kuitenkin toimivaltainen näistä luvun 11 §:ssä tarkoitetuista purkuasioista vain niissä, jotka koskevat rikosasioita. Muut henkilöä koskevaan erehdykseen perustuvat purkuasiat kuuluisivat 3 momentin mukaisesti edelleen korkeimmalle oikeudelle, sillä muissa kuin rikosasioissa kysymys asianosaisen oikeasta henkilöstä voi olla sidoksissa asian aineelliseen sisältöön.

Momentin b kohdan nojalla voitaisiin asian ratkaisseessa tuomioistuimessa käsitellä ne hakemukset, jotka tarkoittavat sitä, että poissaolon johdosta määrätty seuraamus laillisen esteen vuoksi poistettaisiin, sekä c kohdan mukaan hakemukset, joissa on kysymys siitä, että oikaistaisiin vapaudenmenetyksen perusteella rangaistuksesta rikoslain 3 luvun 11 §:n (1060/1996) mukaan tehtävää vähennystä.

Momentin d kohdan mukaan rikosasian ratkaisseessa tuomioistuimessa käsiteltäisiin myös luvun 9 a §:ssä tarkoitetut purkuasiat, joissa perusteena on se, että sittemmin oli poistettu tai olennaisesti lievennetty toisessa asiassa tuomittu rangaistus, jonka johdosta rangaistusta oli rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla kohtuullistettu. Tällöin on siis kysymys yhteistä rangaistusta koskevaan rikoslain 7 luvun järjestelmään liittyvästä ylimääräisen muutoksenhaun erityistilanteesta. Tällöin voi 9 a §:n mukaisesti tulla kysymyksen kohtuullistetun tuomion purkamisen sitä silmällä pitäen, että rangaistus mitataan uudelleen ja tuomitaan siis alkuperäistä ankarampana, koska syy silloiseen kohtuullistamiseen on poistunut. Tarkoituksenmukaista on, että kysymys 9 a §:n soveltamisesta ratkaistaan siinä tuomioistuimessa, joka on alunperin päättänyt tuomitsemansa rangaistuksen kohtuullistamisesta rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla.

Oikeusvarmuus siinä mielessä että lainvoimaisten lainkäyttöraatkaisujen pysyvyyteen voidaan luottaa, edellyttää, että ylimääräisen muutoksenhaun johdosta tapahtuva puuttuminen niihin jää poikkeukselliseksi ja suppea-alaiseksi menettelyksi. Oikeusturvavasyistä on tärkeää, että tämä vakiintuneeseen oikeustilaan puuttuminen on mahdollista vain tuomioistuimen toimenpitein. Mahdollisuutta ylimääräistä muutoksenhakua edellyttävään ratkaisujen oikaisemiseen ei siten ehdoteta uskottavaksi muun lainkäyttöelimen omaan toimivaltaan silloinkaan, kun sen ratkaisuun tai menettelyyn sinänsä voidaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 16 §:n nojalla ylimääräisen muutoksenhaun keinoin puuttua. Näin ollen 18 §:n 3 momentissa ehdotetaan, että ylimääräinen muutoksenhaku muiden lainkäyttöelinten kuin tuomioistuinten ratkaisuihin ja menettelyyn kuuluisi edelleen korkeimman oikeuden toimivaltaan.

Joidenkin muuta kuin tuomioistuimissa tapahtuvaa lainkäyttötoimintaa sisältävien ratkaisujen ja menettelyjen osalta on kuitenkin viimeksi sanotusta poiketen voitu säätää erikseen. Itseoikaisu muun kuin tuomioistuimen lainkäyttöraatkaisuun on voimassa olevassa oikeudessa annettu asianomaisen toimielimen tai virkamiehen omaksi tehtäväksi rangaistusmääräysmenettelyssä siitä annetun lain (692/1993) 19 §:ssä, ulosottoasioissa ulosottolain 9 luvun 1 – 4 §:n (197/1996) nojalla ja kiinteistötoimituksia koskien kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 271 – 277 §:n mukaisesti.

Ehdotettava 18 §:n 1 momentin säännös ei siten koskisi eikä rajoittaisi sellaista itseoikaisumenettelyä, josta muualla laissa säädetään. Näin oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 – 12 §:n (165/1998) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 11 luvun 9 – 11 §:n sekä esimerkiksi ulosottolain 9 luvun säännöksiä sovellettaisiin niissä tarkoitettuihin asioihin nyt ehdotettavien säännösten vaikuttamatta asiaan.

Nyt ehdotettava menettely kuitenkin poikkeaa viitatuista menettelyistä siinä, että tuomioistuin ei voi ottaa asiaa käsiteltäväkseen ilman asiaa koskevaa hakemusta, josta säädetään 20 §:ssä. Lainvoimaiseen ratkaisuun puuttuminen edellyttää asiaa koskevaa aloitetta. Sille ei sen sijaan ole edelleenkään estettä, että tuomioistuimen jäsen itse virheensä huomattessaan tekee tällaisen hakemuksen, joka sitten otetaan samassa toimivaltaisessa tuomioistuimessa käsiteltäväksi.

Rangaistusmääräyksen on rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 18 §:n 1 momentin nojalla toimivaltainen poistamaan asianomainen käräjäoikeus silloin, kun rangaistusmääräys perustuu väärään lainsoveltamiseen. Tähän nähden on perustelua laajentaa käräjäoikeuden toimivaltaa koskemaan myös teknisen oikaisun luonteinen ylimääräinen muutoksenhaku väärää henkilöä koskevaksi vahvistetun rangaistusmääräyksen poistamiseksi. Tätä koskeva esitys sisältyy 5. lakiehdotukseen.

Lainkohta koskisi myös poissaoloseuraamuksen, lähinnä esteettömän poissaolon johdosta tuomitun sakon poistamista silloin kun poissaolo on johtunut laillisesta esteestä. Yleisin este on sellainen kirjallisella lääkärintodistuksella todennettava sairaus, joka estää asianomaisen tulon oikeuden istuntoon tai läsnäolon siellä (ks. esim. KKO 2001:73). Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:n (1052/1991) 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaisesti erilaiset muutkin esteet voidaan hyväksyä sen mukaan kuin niiden pakottavuus näytetään toteen. Näissä tilanteissa poissaoloseuraamuksen poistaminen voi edellyttää suullisenkin todistelun vastaanottamista ylimääräistä muutoksenhakemusta käsittelevässä tuomioistuimessa tai muussa lainkäyttöelimessä. Menettely on tällöinkin tarkoituksenmukaisesti käytävissä juuri poissaoloseuraamuksen langettaneessa tuomioistuimessa tai muussa elimessä itsessään, koska sillä on asian aikaisemman käsittelyn perusteella valmius tähän. Menetetyn määräajan palauttamisen perusteena laillinen este kuitenkin tulisi tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa 2 ja 3 kohtien mukaisesti.

Seuraavat momentit koskevat muunlaisia hakemuksia kuin asiakirjojen valossa selvään virheeseen perustuvia.

Kuten nykyisin, hovioikeus olisi 2 momentin nojalla toimivaltainen käsittelemään alioikeuden menettelyä koskevat kantelut. Muiden yleistä lakia soveltavien lainkäyttöelinten

kuin tuomioistuinten menettelyä koskevat kantelut sen sijaan kuuluisivat edelleen 3 momentin mukaisesti korkeimman oikeuden toimivaltaan.

Määräajan palauttamisasioissa hovioikeus olisi toimivaltainen käräjäoikeusmenettelyssä noudatettavien määräaikojen osalta. Näitä olisivat myös ne määräajat, joiden kuluessa voidaan hakea muutosta käräjäoikeudelta, kuten määräaika ulosottovalituksen tekemiseksi. Lisäksi hovioikeuden toimivaltaan kuuluisivat määräajan palauttamishakemukset, jotka koskevat muutoksenhakua hovioikeuteen. Näin hovioikeudelta pyydetäisiin palautettavaksi määräaika tyytymättömyyden ilmoittamiseksi käräjäoikeuden ratkaisuun ja valituksen tai vastavalituksen tekemiseksi käräjäoikeuden ratkaisusta. Menetetyn määräajan palauttamiseen näissä asioissa tarve ei ole korostunut, koska käytettävissä on muutoksenhakumääräajan pidentäminen sen kestäessä.

Muutoksia ei ehdoteta siihen, minkälainen määräaika voidaan palauttaa. Näin ollen vakiintuneen käytännön mukaisesti palautettavia olisivat ns. prosessuaaliset määräajat eli ne määräajat, joiden kuluessa on tehtävä jokin toimenpide oikeuden valvomiseksi asian tuomioistuinkäsittelyssä. Niin sanotut aineelliset määräajat, jotka koskevat jonkin vaatimuksen esittämistä, kuten tietynlaisen kanteen vireille panemista, eivät sen sijaan ole yleensä palauttavissa.

Myöskään ei yleensä ole tarvetta menettelyn sisäisten määräaikojen palauttamiselle. Nämä ovat asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä asetettavia, tietyn toimenpiteen tekemiseksi niin kuin kanteeseen tai muutoksenhakemukseen vastaamiseksi varattavia määräaikoja. Jos käräjäoikeudessa ei riita-asiassa anneta vastausta, kanne yleensä hyväksytään yksipuolisella tuomiolla. Vastaaja voi tämän jälkeen saattaa asian uudelleen käsiteltäväksi vaatimalla takaisinsaantia. Hovioikeudessa puolestaan otetaan huomioon, mitä valittajan vastapuoli on esittänyt käräjäoikeudessa, jollei hän vastaa hovioikeudessa valitukseen.

Alueellisesti toimivaltainen olisi se hovioikeus, jonka tuomiopiirissä asian käsitelty käräjäoikeus sijaitsee, jollei erityislainsäädännöstä muuta johdu. Siten esimerkiksi sotilasoikeudenkäyntiasiassa toimivaltainen olisi aina Helsingin hovioikeus.

Pykälän 3 momentin mukaan muissa ylimääräisen muutoksenhaun asioissa toimivaltainen olisi korkein oikeus. Sen toimivaltaan kuuluisivat näin muut kuin 1 momentin mukaisesti itseoikaisun tapaan hoidettavat purkuasiat, esimerkiksi uuteen selvitykseen pohjautuvat hakemukset, riippumatta siitä, minkä tuomioistuimen ratkaisua asia koskee.

Lisäksi korkeimman oikeuden käsiteltäviksi kuuluisivat hovioikeuden tai korkeimman oikeuden sekä erityistuomioistuinten menettelyä koskevat kantelut. Sen toimivaltaan kuuluisi myös muutoksenhakua noiden tuomioistuinten ratkaisuihin koskevien määräaikojen palauttaminen.

Samoin korkeimmalle oikeudelle kuuluisi kaikkien muiden kuin tuomioistuinmuotoisten lainkäyttöelinten ratkaisuja koskevien kaikkien ylimääräisten muutoksenhakemusten käsittely niissä rajoissa, kuin se on ollut tähänkin asti mahdollista.

Ylimääräinen muutoksenhaku erityistuomioistuinten ratkaisuihin ja menettelyyn noudattaa sitä tuomioistuinlinjaa, johon käsiteltävä asia kuuluu. Lainkohdassa tarkoitettuja erityistuomioistuimia, joiden ratkaisuja tai menettelyä koskeva ylimääräinen muutok-

senhaku tehtäisiin korkeimpaan oikeuteen, olisivat siten markkinaoikeus silloin, kun se käsittelee sopimusehtojen valvontaan ja kuluttajille suunnattua markkinointia koskevia asioita, ja työtuomioistuimien kuin ylimääräinen muutoksenhaku niiden ratkaisuja tai menettelyä koskien on oikeuskäytännön mukaan mahdollista. Sotilasoikeudenkäyntiasioita, yrityssaneerausta tai ulosottovalituksia käsittelevät tai merioikeuksina toimivat kärjäoikeudet eivät sen sijaan olisi lainkohdassa tarkoitettuja erityistuomioistuimia. Kantelut ja menetetyt määräajan palauttaminen niiden osalta ohjautuisivat 2 kohdan mukaisesti hovioikeuteen, sillä näitä asioita käsittelevinäkin kärjäoikeudet ovat tuossa lainkohdassa tarkoitettuja alioikeuksia.

Maa-oikeusasioissa haetaan muutosta niitä käsittelevien kärjäoikeuksien ratkaisuihin kiinteistömuodostamislain (554/1995) 238 §:n mukaan korkeimmalta oikeudelta edellyttäen, että se myöntää valituslupan. Näin ollen myös ylimääräinen muutoksenhaku maa-oikeusasioissa ohjautuu nyt tehtävien ehdotusten asiaan vaikuttamatta korkeimpaan oikeuteen.

Tapaturmavakuutusasiassa saadaan korvausperusteen osalta hakea muutosta vakuutus-oikeuden ratkaisuun korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämällä. Hallituksen esityksen 101/2002 vp. mukaan näin olisi vastakin. Siten myös ylimääräinen muutoksenhakemus näissä asioissa voidaan tehdä korkeimmalle oikeudelle.

Valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuuasioiden käsittelystä annetun lain (196/2000) 17 §:n mukaisesti valtakunnanoikeus on itse toimivaltainen käsittelemään ratkaisujaan ja menettelyään koskevat purku- ja kanteluhakemukset.

Pykälän 4 *momentissa* todettaisiin, että erikseen säädetään, mikä tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kiinteistötoimituksia koskevat ylimääräiset muutoksenhakemukset. Kiinteistötoimituksissa useat virheet voidaan korjata itseoikaisuna kiinteistömuodostamislain (554/1995) 277 §:n mukaan. Ne ylimääräiset muutoksenhakemukset, joissa on kysymys muusta kuin itseoikaisuna korjattavasta virheestä, ohjautuvat nykyisin 278 §:n viittaussäännöksen mukaan korkeimpaan oikeuteen. Tilanne pysyisi 6. hakiehdotuksen mukaan samana.

19 §. Nykytilan ongelmana ylimääräisten muutoksenhakemusten käsittelyssä ovat kantelu- ja purkuhakemusten eripituiset määräajat. Järjestelmän havainnollisuuden vuoksi määräaikoja on tarpeen yhtenäistää. Ehdotetaan, että purku- ja kanteluasioissa noudatettaisiin pituudeltaan yhtenäistä kuuden kuukauden määräaika. Tämä todettaisiin pykälän 1 *momentissa*. Määräajan alkamisajankohta kuitenkin määräytyisi niin kuin voimassa olevassa laissakin eri tavoin hakemusperusteiden mukaan. Kolmatta ylimääräisen muutoksenhaun lajia, menetetyt määräajan palauttamista koskeva oma määräaikäsäännöksensä olisi 5 momentissa.

Kahdessa tilanteessa ylimääräinen muutoksenhaku olisi mahdollista määräaikojen sitomatta. Nämä olisivat niin kuin voimassa olevassa laissakin tuomion purkamisen rikosasian vastaajan eduksi luvun 8 §:n mukaan ja ratkaisun oikaiseminen väärää henkilöä koskevana, jota tarkoitetaan 11 §:ssä. Nämä poikkeukset todettaisiin 1 momentin jälkimmäisessä virkkeessä.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin tilanteittain, mistä ajankohdasta alkaa kulua määräaika kantelun tekemiseksi. Sääntely olisi pääosin sama kuin luvun voimassa olevan

2 §:n 2 momentissa. Uusia säännöksiä annettaisiin vielä tätä täydentäen 3 momentissa ihmis- ja perusoikeuksien kansainvälisen valvontaelimen ratkaisuun perustuvan kantelun määräajasta. Uutta olisi myös, että 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettulle, tuomion sekavuuteen perustuvalla kantelulle asetettaisiin määräaika.

Kuten voimassa olevan 2 §:n 2 momentissa, määräaika alkaisi kulua kohderatkaisun lainvoimaiseksi tulosta silloin, kun kantelu perustuu 1 §:n 1 tai 4 kohtaan eli siihen, että oikeudenkäynnin ehdoton edellytys on puuttunut tai on tapahtunut olennainen oikeudenkäyntivirhe. Näitä kanteluja koskisi momentin 1 kohta.

Jos kohderatkaisu olisi käräjäoikeuden ratkaisu, johon on ilmoitettava tyytymättömyyttä valituksen ennakkotoimena, ylimääräisen muutoksenhaun määräaika alkaisi siitä, kun tyytymättömyyden ilmoittamisaika 8 päivää on kulunut käräjäoikeusratkaisun antamisesta, jos tyytymättömyyttä ei ilmoiteta. Jos tyytymättömyys on ilmoitettu, mutta valitusta ei kuitenkaan tehdä, alioikeusratkaisu tulee lainvoimaiseksi valitusajan päättyessä.

Hovioikeuden muutoksenhakuasiassa antamaan ratkaisuun, johon ei ole haettu muutosta, kohdistuva ylimääräinen muutoksenhakemus olisi esitettävä kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun valitusajaksi, 60 päivää on kulunut hovioikeuden ratkaisun antamisesta ja ratkaisu siten tullut lainvoimaiseksi. Jos hovioikeuden ratkaisusta puolestaan on pyydetty lupaa saada valittaa korkeimpaan oikeuteen mutta lupaa ei myönnetä, hovioikeuden ratkaisu tulee lainvoimaiseksi, kun korkein oikeus hylkää lupahakemuksen. Korkeimman oikeuden ratkaisu tulee lainvoimaiseksi antopäivänään.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin luvun voimassa olevan 2 §:n jälkimmäistä virkettä vastaavasti 1 §:n 2 kohtaan perustuvia kanteluja koskien, että jos hakija ei ole saanut tietoa kohdeasian oikeudenkäynnistä tai häntä ei ole siinä kuultu, vaikka asia koskee hänen oikeuttaan, kantelumääräaika alkaisi vasta siitä, kun hakija on saanut tiedon kohderatkaisusta. Hakija olisi hakemuksensa tutkimatta jättämisen uhalla velvollinen osoittamaan, että on saanut perusteesta tiedon vasta myöhemmin.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettun tuomion sekavuuteen vetoavan kantelun määräaika alkaisi viimeistään siitä, kun tuomion ristiriitaisuus tai muu sen oikean ymmärtämisen mahdottomaksi tekevä sekavuus ilmenee. Tällä perusteella voitaisiin siis edelleen kannella 1 momentin määräajan jälkeenkin. Toisin kuin voimassa olevassa laissa, kantelumahdollisuus ei enää olisi ajallisesti rajoittamaton. Näin ehdotetaan siksi, että tuomion sekavuuden on yleensä katsottava olevan asianosaisen tiedossa tuomion antamisesta lähtien. Joskus kuitenkin seikka voi ilmetä vasta täytäntöönpanon yhteydessä.

Eräissä vertailumaissa on nimenomainen säännös, joka mahdollistaa lainvoiman saaneen ratkaisun poistamisen tietyin edellytyksin silloin, kun kansainvälinen lainkäyttö- tai valvontaelin toteaa, että asian käsittelyssä tai ratkaisussa on tapahtunut ihmis- ja perusoikeuksien loukkaus. Suomessa ei ole tarpeen säätää erityistä ylimääräisen muutoksenhaun perustetta tällaisia tapauksia varten, sillä olemassa olevat säännökset kantelun ja purun perusteista riittävät kattamaan myös ne. Sitä vastoin korjausta vaatii oikeudenkäyntimenettelyssä tapahtuneiden virheiden osalta määräajan sääntely.

Koska kansainväliset valvontaratkaisut tulevat säännönmukaisesti vasta pitkänkin ajan kuluttua sen jälkeen, kun kohderatkaisu on tullut lainvoimaiseksi, kantelun kuuden kuu-

kauden määräaika alkaisi näissä tapauksissa virheen todenneen kansainvälisen ratkaisun antamisesta. Tästä säädettäisiin pykälän *3 momentissa*.

Lainkohdassa tarkoitettu kansainvälinen lainkäyttö- tai valvontaelin olisi sellainen, jolla Suomen kansainvälisten sitoumusten nojalla on toimivalta tutkia oikeudenkäyntimenettelyn asianmukaisuutta. Nykytilassa näitä elimiä ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien ja Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomissio.

Tuomion poistaminen lainkohdan mukaan olisi mahdollista, jos kaksi sisällöllistä edellytystä täyttyvät.

Ensinnäkin kansainvälisen toimielimen ratkaisussa on ollut todettava, että menettely kohdeasian käsittelyssä on ollut sellaista, että siihen sisältyy valvottavana olevien kansainvälisten oikeuksien loukkaus. Kanteluperuste olisi näin se, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toteaa kohdeasian käsittelyn laiminlyöneen ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tai oikeussuojan takeita. Vastaavasti tuomion poistamista voitaisiin vaatia ihmisoikeuskomission sellaisen ratkaisun johdosta, jolla on todettu menettelyn loukkaamisen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 8/1976), lähinnä sen 14 artiklan määräyksiä.

Toiseksi tuomion poistaminen lainkohdan nojalla edellyttäisi erittäin painavia syitä. Tällä tarkoitetaan sitä, että poistaminen olisi tarpeen todetun oikeudenloukkauksen korjaamiseksi sen vuoksi, että loukkausta ei ole muilla keinoin jo tehokkaasti korjattu.

Sanotun toisen edellytyksen käsilläoloa tulisi arvioida niiden periaatteiden mukaan, jotka ilmenevät Euroopan neuvoston ministerineuvoston suosituksesta R (2000) 2, jota selostetaan yleisperustelujen 2.1.5.6.5. jaksossa.

Suosituksen mukaan uusi käsittely on menettelyvirheen vuoksi tarpeen silloin, kun sopimusloukkaus on johtunut niin vakavista menettelyvirheistä, että on vakavia epäilyksiä ratkaisun oikeellisuudesta ja sopimusloukkauksesta edelleen johtuu asianosaiselle hyvin vakavia seurauksia, joita ei voida hyvittää rahakorvauksella eikä korjata muuten kuin tutkimalla asia uudelleen.

Ehdotettavassa lainkohdassa tarkoitettua erittäin painavaa syytä ei siten yleensä olisi silloin kun ihmisoikeustuomioistuin on tosin todennut sopimusloukkausta merkitsevän menettelyvirheen mutta katsonut, että pelkkä loukkauksen toteaminen on riittävä seuraamus asiassa. Jos ihmisoikeustuomioistuin on lisäksi tuominnut loukkauksen kärsijälle maksettavaksi hyvitystä, on tarkasteltava, riittääkö se korvaamaan hänelle asiassa aiheutuneen haitan. Jos näin on, kohderatkaisun poistamiseen ja asian uuteen käsittelyyn ei myöskään yleensä olisi tarvetta.

Kuten suosituksesta ilmenee, ylimääräinen muutoksenhaku kansallisella tasolla edellyttää, että asiassa on edelleen tarvetta uuteen käsittelyyn. Esimerkiksi ajan kulumisen vuoksi asian uusi tutkiminen voi olla tarkoitukseton. Tällöin taloudellinen korvaus tai hyvitys voi jäädä sopimusloukkauksen ainoaksi seuraamukseksi.

Purkuhakemusten tekemisen määräaikojen laskemisesta säädettäisiin *4 momentissa*. Koska purkuhakemukset rikosasian vastaajan eduksi eivät 1 momentin mukaan ole

määräaikaan sidottuja, sääntely koskisi vain tuomion purkamista riita-asiassa 7 §:n ja rikosasian vastaajan vahingoksi 9 §:n nojalla.

Määräaika purkuhakemuksen tekemiseksi alkaisi joko siitä, kun hakemuksen kohteena oleva ratkaisu sai lainvoiman tai siitä, kun purun perusteeksi esitettävä seikka ilmeni. Myöhempi näistä ajankohdista olisi ratkaiseva, eli hakemusmääräaika alkaisi kulua vasta, kun molemmat asiat ovat tapahtuneet, kohderatkaisu saanut lainvoiman ja purkuperuste tullut tai sen pitänyt tulla hakijan tietoon.

Eräiden hakemusperusteiden osalta poikettaisiin kuitenkin tästä pääsäännöstä. Momentin kolmannen virkkeen mukaan riita-asiaa koskeva purkuhakemus, joka perustuu ilmeisesti väärään lainsoveltamiseen kohdeasiaa ratkaistaessa eli 7 §:n 1 momentin 4 kohtaan, olisi aina tehtävä 1 kohdan mukaisessa kuuden kuukauden määräajassa siitä kun kohdeasian ratkaisu tuli lainvoimaiseksi. Luvun voimassa olevan 10 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään vastaavasti, että purkuhakemus tällä perusteella on tehtävä tästä ajankohdasta laskettavassa määräajassa.

Momentin viimeisessä virkkeessä säädettäisiin vielä luvun voimassa olevaa 10 §:n 1 momenttia vastaavasti, että jos hakemus perustuu jonkun rangaistavaan menettelyyn, ylimääräisen muutoksenhaun määräaika alkaa aikaisintaan siitä, kun tämä menettely on lainvoimaisesti todettu asiaa koskevalla tuomiolla tai sellaisella syyttämättä jättämispäätöksellä, jossa teko kuitenkin todetaan tehdyksi. Perusteen vakavuus huomioon ottaen on perusteltua, että määräaika näissä tilanteissa pitenee suoraan lain nojalla, hakijan tarvitsematta lähemmin perustella asiaa.

Erikseen säädettäisiin *5 momentissa* rajoituksena 3 momentin mukaisiin määräaikoihin ja vastaavasti kuin nyt 10 §:n 2 momentissa, että riita-asiassa purkuhakemus olisi mahdollinen viiden vuoden kuluttua kohderatkaisun lainvoimaiseksi tulosta vain, jos hakemuksen tueksi esitetään erittäin painavia syitä. Kuten voimassa olevassa oikeudessa, rajoitus koskisi kaikkia riita-asioita siitä riippumatta, onko sovinto sallittu vai ei. Lainkohdan tarkoittamassa mielessä riita-asioita ovat myös yksityisoikeudellista suhdetta koskevat hakemusasiat.

Riita-asioissakaan ei ole tarkoituksenmukaista asettaa ehdotonta takarajaa purkuhakemuksille, sillä ilmenee tilanteita, joissa on selvästi tarpeen voida oikaista ratkaisua pitkänkin ajan kuluttua.

Riita-asiassa, samoin kuin rikosasian vastaajan vahingoksi tapahtuvaa purkua koskien, jäävät lisäksi voimaan luvun 7 ja 9 §:ssä säädetyt edellytykset, joiden vallitessa voidaan vedota uuteen seikkaan, eli se, että hakija saattaa todennäköiseksi, ettei ole voinut kohdeasian käsittelyssä sitä esittää.

Pykälän *6 momentissa* olisi säännökset menetetyn määräajan palauttamista haettaessa noudatettavasta määräajasta. Sääntely vastaisi voimassa olevaa 18 §:ää lähtökohdiltaan siinä, että hakemus olisi tehtävä ensi sijassa 30 päivässä prosessitoimen vedotun esteen lakkaamisesta. Määräajan ehdoton takaraja lyhennettäisiin kuuteen kuukauteen nykyisestä yhdestä vuodesta. Näin määräaika osaltaan yhtenäistyisi muiden ylimääräisten muutoksenhakemusten määräaikojen kanssa.

Oikeusvarmuuden kannalta on perusteltua, että määräaikoja prosessitointen tekemiseen ei palauteta pitkän ajan kuluttua. Asioissa on nimittäin säännönmukaisesti kysymys jo vahvistettuun oikeustilaan puuttumisesta niin, että asian käsittely avataan uudelleen. Vastapuolen ja muiden asiaan osallisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, ettei näin tehdä enää, kun heillä jo on perusteltu varmuus luottaa siihen, että asia on lopullisesti käsitelty. Ehdotetut kuusi kuukautta riittävät näistä syistä menetetyin määräajankin palauttamisen enimmäismääräajaksi.

20 §. Pykälässä säädettäisiin ylimääräisen muutoksenhakemuksen toimittamisesta ja sisällöstä. Pykälän *1 momentissa* todettaisiin, että hakemus osoitetaan ja toimitetaan sen käsittelemiseen toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Muuhun tuomioistuimeen toimitettu hakemus jätettäisiin tutkimatta. Palveluperiaatetta toteuttaen tuomioistuimen kuitenkin tulisi ensi sijassa siirtää hakemus toimivaltaiseen tuomioistuimeen.

Hakemuksen sisältöä koskisi pykälän *2 momentti*. Säännös sisältäisi luvun 3 ja 12 §:ään nykyisin sisältyvän sääntelyn havainnollisesti, valitusta hovioikeuteen koskevia 25 luvun 15 ja 16 §:n (165/1998) säännöksiä esikuvana käyttäen kirjoitettuna.

Hakemuksessa olisi 1 kohdan mukaan ilmoitettava, kuka on hakija eli kenen nimessä muutosta tai määräajan palauttamista vaaditaan. Se, kenellä on asiavaltuus tehdä ylimääräinen muutoksenhakemus, on käytännössä vakiintunut, eikä asiasta siksi ehdoteta erityisiä säännöksiä. Ylimääräisen muutoksenhakemuksen voivat näin tehdä se asianosainen, jolle kohderatkaisu on vastainen, tai joka on menettänyt määräajan aikomaansa prosessitoimeen. Lisäksi yleiset laillisuusvalvojat ja eräät viranomaiset ovat toimivaltaisia tekemään ylimääräisen muutoksenhakemuksen käsiteltävinään olevissa asioissa. Näin esimerkiksi vankeinhoitoviranomaiset voivat hakea purkua sillä perusteella, että yhteinen rangaistus tai vapaudenmenetystä vastaava vähennys rangaistuksesta on määrätty virheellisesti. Vakiintuneesti asiavaltuus on myös asian ratkaisella tuomarilla, kun kysymys on 18 §:n 1 momentissa tarkoitetuista selvistä virheistä, menettelyvirheestä tai väärästä lain soveltamisesta.

Momentin 2 kohdan mukaan hakemuksessa olisi ilmoitettava sen kohteena oleva ratkaisu tai määräaika. Hakemus koskee asiassa annettua lainvoimaista ratkaisua. Sikäli kuin korkein oikeus ei ole myöntänyt asiassa valituslupaa, hakemus koskee hovioikeuden ratkaisua, joka on näin jäänyt pysyväksi. Valitusluvan myöntämättä jättämisestä tarkoittava päätös ei tule sillä tavoin oikeusvoimaiseksi, että se estäisi ylimääräisen muutoksenhaun hovioikeuden ratkaisuun. Hakemusta ei siis ole aihetta kohdistaa tässä tilanteessa hovioikeuden ratkaisun lisäksi valituslupahakemukseen annettuun kielteiseen päätökseen.

Ratkaisu on identifioimistarkoituksessa yksilöitävä sen mukaan, mikä tuomioistuin tai muu lainkäyttöelin on sen tehnyt ja ilmoitettava ratkaisun tunnistetiedot kuten diaari- ja ratkaisunumero.

Lisäksi kohderatkaisu on 6 momentin mukaan liitettävä hakemukseen. Tämä jouduttaa asian käsittelyä.

Hakemuksesta olisi 3 kohdan mukaan ilmettävä vastapuoli eli se, joka on asian käsiteltyssä ollut vastakkaisessa asianosaisasemassa kuin hakija. Tämä on tarpeen, koska ylimääräinen muutoksenhaku voi vaikuttaa hänen oikeusasemaansa ja häneltä on siksi

yleensä pyydettyä vastaus hakemukseen. Se, kuka on vastapuoli, ilmenee kohderatkaisun tunnistetiedoista ja määräytyy vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan. Rikosasian vastaajan osalta vastapuolia ovat virallinen syyttäjä ja asianomistaja. Joissakin kirjaimisluonteisissa hakemusasioissa vastapuolta ei kuitenkaan ole.

Tarvittaessa olisi ilmoitettava muitakin asiaan osallisia heidän kuulemisekseen. Näitä voivat olla hakijan myötäpuoletkin eli samassa asianosaisasemassa olevat henkilöt esimerkiksi silloin, kun kysymys on muiden henkilöiden kanssa yhteisvastuullisesta suoritusvelvollisuudesta tai rikosasiasta, jossa ratkaisu on perustunut hakijan kanssa syytettyinä olleiden henkilöiden kertomukseen. Edelleen kuultavana ollut viranomainen tai muu taho voi olla asiaan osallinen, jota on tarpeen kuulla hakemuksesta ja tämä taho siksi yksilöitävä hakemuksessa. Esimerkiksi vakuutuslaitos, joka on kieltäytynyt suorittamasta liikennevakuutuskorvausta, on sitä koskevassa asiassa tässä asemassa.

Momentin 4 kohdan mukaan hakemuksessa olisi yksilöitävä vaatimukset. Tällä tarkoitetaan ensinnä vaatimusta siitä, että kohderatkaisu on poistettava tai määräaika palautettava.

Purku- ja kanteluhakemuksilla lisäksi tavoitellaan oikeustilan muuttamista siitä, mikä se oli kohderatkaisun mukaan. Tämä merkitsee tiettyjen muutosten tekemistä tuomio- tai päätöslauselmaan. Enempää kuin säännönmukainen valitus ylimääräinen muutoksenhaku ei ole käytettävissä ratkaisun pelkkiä perusteluja vastaan, elleivät perustelulausumat sisällä toteamuksia, joilla suoranaisesti määritetään asianosaisen oikeusasemaa esimerkiksi todeten hänen syyllistyneen johonkin menettelyyn, josta kuitenkaan esimerkiksi vanhentumisen takia ei voida määrätä seuraamusta.

Lainkohdan mukaan ylimääräisessä muutoksenhakemuksessa ilmoitettaisiin myös nämä vaatimukset, jotka ajankohtaistuvat, jos kohderatkaisu poistetaan. Muutosvaatimukset olisi muotoiltava niin, että selvästi ilmenee, miten ratkaisua vaaditaan muutettavaksi.

Momentin 5 kohta velvoittaisi ilmoittamaan vaatimusten perusteet. Näitä olisivat ensinnä ne perusteet, joiden johdosta hakija katsoo olevan käsillä edellä luvussa tarkoitettu tilanne, jossa ylimääräinen muutoksenhaku on mahdollinen. Lakimääräisten purku-, kantelu- tai määräajan palauttamisperusteiden erittely kuuluu siten tässä tehtäväksi. Jos kysymys on perusteesta, jonka hyväksymismahdollisuuksiin ajan kulumisen olennaisesti vaikuttaa, on myös perusteltava, miksi perusteeseen vedotaan juuri hakemuksen esittämisajankohtana. Tällaisia ovat erityisesti hakemukset, jotka nojautuvat sittemmin ilmeneeseen uuteen todisteeseen tai jonkun rangaistavaan menettelyyn purkuperusteena.

Toiseksi kohdan mukaan olisi esitettävä hakemuksen aineelliset perusteet eli ne, joiden johdosta kohderatkaisua vaaditaan muutettavaksi. Tässä yhteydessä tulee näin selostettavaksi, mikä virhe purku- tai kanteluperusteesta on johtunut asian ratkaisulle, ja miten ja millä lähemmällä perusteilla asia olisi kuulunut ratkaista.

Momentin 6 kohdan mukaan olisi ilmoitettava todisteet ja mitä niillä halutaan näyttää toteen. Tämä on tärkeää, jotta hakemusta voidaan arvioida jo asiakirjojen perusteella, koska ylimääräinen muutoksenhaku on leimallisesti kirjallista menettelyä. Purku-, kantelu- ja määräajan palauttamisperusteilta edellytetään vakuuttavuutta, sillä ylimääräisen muutoksenhakemuksen hyväksymisen kynnyksen tulee olla korkea, koska kysymys on lainvoimaisista ratkaisuista. Vakiintuneen oikeustilan muuttaminen edellyttää selvää ja

kiistatonta näyttöä. Todisteiden ja niillä toteen näytettävien seikkojen ilmoittaminen on siten tärkeää ylimääräisissä muutoksenhakemuksissa.

Hakemuksesta tulee selvästi ilmetä, miten todiste osoittaa yhtäältä ylimääräisen muutoksenhaun perusteen olemassaolon, esimerkiksi laillisen esteen sille, että prosessitoimi olisi voitu tehdä ajoissa ja määräaika olisi siksi palautettava, tai että joku on asian käsittelyssä syyllistynyt rangaistavaan menettelyyn ja asia siksi käsiteltävä uudelleen.

Toisaalta hakemuksen aineelliseksi tueksi esitettävien todisteiden osalta on selostettava, miten todisteesta johtuu, että kohderatkaisu on virheellinen ja sitä muutettava. Tässä jälkimmäisessä suhteessa todistusteemat ilmoitetaan samaan tapaan kuin haaste- tai säännönmukaisissa muutoksenhakemuksissa.

Kirjallisista todisteista kuvataan, miten toteen näytettävä seikka ilmenee asiakirjasta. Kuultaviksi pyydytyistä henkilötodistajista ilmoitetaan, keitä he ovat sekä mistä seikoista heitä kuultaisiin.

Pykälän 6 momentin mukaan kirjalliset todisteet on liitettävä hakemukseen, vähintään jäljennöksinä.

Pykälän 3 *momenttiin* otettaisiin kielellisesti ajantasaistettuna voimassa olevan 12 §:n 3 momentin säännös siitä, että vedottaessa uuteen seikkaan tai todisteeseen purkuperusteena, hakemuksessa on selvitettävä, miksi niihin ei ole voitu vedota oikeudenkäynnissä alun perin.

Pykälän 4 *momentissa* säädettäisiin hakemuksen käsittelyn mahdollistamiseksi tarpeellisten tietojen ilmoittamisesta, jotta tuomioistuimien saa yhteyden hakijaan ja vastapuoleen sekä nämä tarvittaessa suoraan toisiinsa. Sääntely vastaa säännönmukaista muutoksenhakua hovioikeuteen koskevaa 25 luvun 16 §:n 1 momenttia. Lainkohdan perusteluina voidaan siten viitata siihen, mitä hallituksen esityksessä oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta 33/1997 vp. s. 55 ehdotetun 13 §:n perusteluina ja lakivaliokunnan mietinnössä 19/1997 vp. s. 12 on esitetty. Sanontaa on edelleen selkeytetty.

Pykälän 5 *momentin* säännös hakemuksen allekirjoittamisesta on kirjoitettu hallintolainkäyttölain (586/1996) 24 §:n 3 momentin säännöstä mukailleen. Hakija allekirjoittaa hakemuksen, jos hän on sen itse laatinut, muuten tämän tehnyt asiamies tai avustaja. Säännös sallii myöhemmin myös sähköisen allekirjoituksen, kun se oikeudenkäyntiasioissa erikseen mahdollistetaan.

Pykälän 6 *momentissa* säädettäisiin 2 momentin 2 ja 6 kohtiin liittyen, että kohderatkaisu ja todisteet, joihin hakemuksessa nojaututaan, on liitettävä hakemukseen. Kohderatkaisu liitetään hakemukseen siksi, että voidaan varmistua kohderatkaisun oikeasta yksilöinnistä asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa. Ennen muuta kohderatkaisu on kuitenkin tarpeen hakemuksen oikeellisuuden arvioimiseksi tuomioistuimessa ja myös vastapuolelle, kun häneltä pyydetään vastaus. Vastapuolella ei enää välttämättä ole tallella kohderatkaisua, jos sen tekemisestä on kulunut pitkä aika.

Jos kohderatkaisua ei kuitenkaan ole liitetty hakemukseen, asiaa käsittelevä tuomioistuinhankkii sen virkatietä käyttöönsä. Tästä tuomioistuintyön sisäistä järjestämistä koskevasta asiasta ei enää tarvittaisi nimenomaista, voimassa olevan 4 §:n ensimmäistä virkettä vastaavaa säännöstä lakiin.

Momentin mukaan hakemukseen liitettäisiin myös vedotut kirjalliset todisteet niin kuin voimassa olevien 3 §:n ja 12 §:n 2 momentin mukaankin. Näin asiaa käsittelevä tuomioistuin ja vastapuoli voivat välittömästi arvioida hakemuksen menestymisen mahdollisuuksia.

21 §. Pykälä koskisi hakemusten puutteiden korjaamista. Pykälän *1 ja 2 momentin* sääntely vastaisi voimassa olevan 4 §:n 1 momenttia ja on kirjoitettu valitusta hovioikeuteen koskevan 26 luvun 1 §:n säännöksen mallin mukaan, sanontaa kuitenkin edelleen selkeyttäen. Täydennyttäminen on mahdollisuus, ei hakemusta käsittelevän tuomioistuimen velvollisuus kaikissa tilanteissa. Jos hakemus on selvästi käsittelyn perustaksi kelpaamaton tai aiheeton, täydennyttämistarvetta ei ole, vaan hakemus voidaan 23 §:n 1 momentin mukaisesti suoraan jättää tutkimatta tai hylätä.

Voimassa olevan lain maininta täydennyskehotuksen lähettämisestä postitse ei ole tarpeen, kun asia on selvä eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annetun lain (248/1965) 5 §:n 2 momentin yleissäännöksen mukaan.

Sellaista säännöstä kuin 26 luvun 1 §:n 2 momentti, jonka mukaan voidaan erityisestä syystä varata tilaisuus edelleen täydentää ensimmäisen täydennyksen jälkeen yhä puutteellista hakemusta, ei ehdoteta, kun ylimääräisessä muutoksenhaussa hakemusten tulee olla selviä ja täsmällisiä, jotta ne voitaisiin asianmukaisesti käsitellä ja kun ei ole toisaalta estettä myöhemmin, hakemusmääräajan vielä avoinna ollessa, tehdä uusi, täydellinen hakemus, vaikka ensimmäinen jätettäisiin puutteellisena tutkimatta.

22 §. Pykälän säännökset rakentuvat voimassa olevan 4 §:n 2 momentin ja 26 luvun 3 §:n säännösten mallin mukaan ajantasaistettuina.

Pykälän *1 momentissa* lähtökohtana on, että hakemukseen pyydetään vastaus, jollei 23 §:stä muuta johdu. Vastaus pyydetään siltä, jonka asemaan ylimääräinen muutoksenhakemus saattaa menestyessään vaikuttaa. Tyypillisesti tässä asemassa on se asianosainen, joka on ylimääräisen muutoksenhaun kohdeasiassa ollut hakijan vastapuoli nyt kysymyksessä olevan vaatimuksen osalta. Kun rikosvastuun toteutumista valvoo virallinen syyttäjä ja asianomistajan syyteoikeus nykyisin on toissijainen, asianomistajalta ei ole tarpeen pyytää vastausta esimerkiksi sellaisiin purkuhakemuksiin, joissa on kysymys yksistään rikosoikeudellisesta seuraamuksesta. Asianomistajaa ei olekaan tältä osin pidettävä hakijana olevan rikosasian vastaajan vastapuolena.

Vastapuolen lisäksi tai joskus sijasta vastaus saattaa tulla pyydettäväksi muultakin taholta. Tällainen taho on esimerkiksi hakijan kanssa yhteisvastuullinen velallinen tai samaan rikokseen osallinen, vaikkei hän olekaan hakijan vastapuoli. Vastaus olisi lainkohdan nojalla pyydettävä myös siltä asianosaiselta, jonka oikeusasemaan hakemus voisi vaikuttaa heikentävästi, jos hakija on jokin kokonaan ulkopuolinen taho kuten lailisuusvalvontaviranomainen. Sitä asianosaista, jonka eduksi ulkopuolisen hakemus vaikuttaisi, kuultaisiin 2 momentissa tarkoitettu lausunto pyytämällä, ellei hakija jo ole tätä asianosaista hänen etunsa riittävästi turvaten kuullut.

Jos hakemus ei suoranaisesti vaikuta asianomaisen kuultavan tahon oikeusasemaan mutta hänen kuulemisensa on asian käsittelyn kannalta eduksi, voidaan 2 momentin mukaisesti pyytää tältä taholta lausunto hakemuksesta.

Vastauksen sisällön ja jaottelun suhteen olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä hakemuksesta säädetään 20 §:ssä.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin muusta kuulemisesta hakemuksen johdosta kuin vastauksen pyytämisestä vastapuolelta.

Puheena olevassa 2 momentissa tarkoitettu lausunto tai selvitys pyydetäisiin tarvittaessa. Lausunto tai selvitys voitaisiin pyytää eri tahoilta, jotka luetellaan lainkohdassa. Näitä tahoja olisivat ensinnä kohderatkaisun antanut tuomioistuimien tai muu lainkäyttöelin. Yksittäistä tuomaria kohderatkaisun tekijänä ei enää laissa mainittaisi, vaan lausuntoa pyydetäessä meneteltäisiin niin, että lausuntopyyntö osoitettaisiin asianomaiselle tuomioistuimelle tai elimelle virastona tai toimielimenä ja sen sisällä hallinnollista tietä tarvittaessa pyydetäisiin kannanottoa myös asian ratkaisseelta yksittäiseltä tuomarilta tai muulta henkilöltä sisällytettäväksi viraston tai toimielimen nimessä laadittavaan lausuntoon. Laissa ei ole tarvetta kuitenkaan tämän tason sääntelyyn.

Toiseksi lausuntoa tai selvitystä voitaisiin pyytää miltä tahansa taholta, jonka kuuleminen voi olla merkityksellistä ylimääräisen muutoshakemuksen ratkaisemisen kannalta. Tämä on perusteltua, koska pyrkimys aineelliseen totuuteen on erityisesti purkuasioissa korostunut. Koska kohteena on jo lainvoimainen ratkaisu, asian käsittelyssä purku- tai kanteluperusteiden olemassaoloa tutkittaessa noudatetaan virallisperiaatetta. Näin on tärkeää, että tuomioistuimella on mahdollisuus omasta aloitteestaankin määrätä hankittavaksi oikeudenkäyntiaineistoa. Voimassa olevassa laissa tämä ilmaistaan 5 §:ssä.

Vastausta, lausuntoa ja selvitystä koskevan säännösten kirjoitustapa uusittaisiin. Ilmaisu vanhentuneen ja alistussuhdetta ilmaisevan selityksen vaatimisen sijasta puhuttaisiin kauttaaltaan lausunnon tai selvityksen pyytämisestä, myös kohderatkaisun tehneeltä tuomioistuimelta tai muulta lainkäyttöelimeltä. Aikaisempi sanonta on ollut harhaanjohtava, koska se on ymmärrettävissä niin, että on jo otettu kanta, että hakemus on perusteltu ja hyväksyttävä, ja toiseksi vaaditun selityksen antamatta jättämisestä ei jyrkästä sanonnasta huolimatta ole mitään seuraamusta. Viranomaisten velvollisuuksiin lisäksi kuuluu antaa pyynnöstä lausuntoja toisilleen.

Vastausta tai lausuntoa pyydetäessä pyynnön vastaanottajalle annettaisiin 3 *momentin* kuten voimassa olevan lainkin mukaan tiedoksi hakemus liitteineen, mukaan lukien kohderatkaisu. Tieto näistä on tarpeen vastauksen tai lausunnon laatimiseksi.

Pykälän 4 *momentissa* todettaisiin, että vastauksen, lausunnon tai selvityksen antamatta jättämisestä huolimatta asia ratkaistaisiin. Asian käsittelyssä noudatettava virallisperiaatte huomioon ottaen tuomioistuimen olisi tällöin itse hankittava tarvittava selvitys esimerkiksi pyytämällä virallislausuntoja 2 momentin nojalla.

23 §. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että hakemus jonka tutkimisen edellytys puuttuu, jätetään tutkimatta ja selvästi perusteeton hakemus vastaavasti hylätään. Tällöin ei pyydetä täydennystä eikä vastausta.

Säännös koskisi ensinnäkin asioita, joissa oikeudenkäynnin ehdoton edellytys puuttuu, hakemus on esimerkiksi tehty myöhässä ja jätetään siksi tutkimatta.

Selvästi perusteettomina hylättäviä ovat puolestaan hakemukset, joista on välittömästi nähtävissä, että niissä ei ole esitetty lain mukaista perustetta lainvoimaiseen ratkaisuun puuttumiselle tai määräajan palauttamiseksi. Käytännön kokemusten mukaan näitä on suuri osa niistä hakemuksista, jotka ehdotettavassa laissa eivät kuuluisi asianomaisen tuomioistuimen itsensä oikaistaviksi. Ylimääräinen muutoksenhaku voi johtaa tulokseen vain, kun hakemuksen tueksi on vakuuttavia perusteita sille, että kohderatkaisu on virheellinen tai määräajan palauttamiseen laissa tarkoitettu erittäin painava syy. Ylimääräisen muutoksenhaun perusteita siis tulkitaan suppeasti ja kynnys lainvoimaiseen ratkaisuun puuttumiseen on korkea.

Vastaus voitaisiin *2 momentin* nojalla jättää pyytämättä myös, jos hakemuksen hyväksyminen ei voi vaikuttaa haitallisesti kenenkään oikeusasemaan. Näin voitaisiin meretellä asioissa, jotka käsitellään 18 §:n 1 momentin mukaisesti asianomaisessa tuomioistuimessa itsessään. Esimerkiksi väärää henkilöä koskeva rangaistusmääräys voitaisiin syyttäjän vaatuksesta poistaa ilman että sen kohteena virheellisesti ollut henkilö enää kuultaisiin, kun asiakirjaselvitys on riittävä. Vastaavasti vapaudenmenetyksen perusteella tehtävä vähennys rangaistuksesta voitaisiin oikaista rangaistukseen tuomitun eduksi häntä kuulematta, koska kysymys on teknisen säännöksen soveltamisesta, jonka osalta syyttäjä tai asianomistaja eivät voi rikosasian vastaajan vastapuolina esittää vaatimuksia, jotka olisivat tuomioistuimen harkinnassa.

Vaikka asiasta ei laissa nimenomaan säädettäisikään, sellaisia yhteydenottoja, jotka eivät jäsenyksi yksilöidyiksi muutoksenhakemuksiksi, ei ole tarpeen ryhtyä lainkäyttöasioina käsittelemään. Näissä tilanteissa täydennyttäminen ja sen puuttumaan tai vaillinaiseksi jäämisen jälkeen tutkimatta jättäminen ei olisi tarpeen.

24 §. Voimassa olevasta laista pääosin puuttuvat säännökset ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelystä vastauksen pyytämisen jälkeen. Tätä koskisi ehdotettava 24 §.

Luvun voimassa olevan 4 §:n 3 momentin ja siihen viittaavan 13 §:n mukaan kantelu- tai purkuhakemuksen käsittelyssä voidaan kieltää tai keskeyttää kohderatkaisun täytäntöönpano. Tästä säädettäisiin ehdotettavan 24 §:n 1 momentissa. Perusteet ovat korkeimman oikeuden käytännössä vakiintuneet. Kielto tai keskeyttämismääräys annetaan yleensä vain silloin, kun hakemuksen perusteella on todennäköistä, että kohderatkaisu tai sen antamiseen johtanut menettely on virheellinen niin, että ratkaisu tulisi poistaa, ja täytäntöönpano aiheuttaisi asiointilan muutoksen, jota ei jälkikäteen voitaisi korjata.

Toimivaltainen olisi se kokoonpano, joka säännönmukaisestikin käsittelee turvaamistoimintaa tai täytäntöönpanoa koskevan asian ao. tuomioistuimessa, eli käräjäoikeudessa yksi tuomari sekä hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen.

Pykälän *2 momentissa* ilmaistaisiin yleinen periaate, että ylimääräisen muutoksenhakemuksen käsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka koskevat

säännönmukaista menettelyä asianomaisessa, ylimääräistä muutoksenhakemusta käsittelevässä tuomioistuimessa. Näin määräytyisi ensinnäkin tuomioistuimen toimivaltainen kokoonpano. Viittauksen nojalla tulisivat niinkään noudatettaviksi valmistelua ja jatkokäsittelyä, asian laadun mukaan pääkäsittelyä tai kirjallista käsittelyä, koskevat säännökset.

Käräjäoikeudessa sen toimivaltaan 18 §:n 1 kohdan nojalla kuuluvia asioita käsiteltäessä sovellettaisiin kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun (768/2002) säännöksiä hakemusasioiden käsittelystä. Näin tuomioistuimen kokoonpano ja menettely voidaan järjestää asian laatua vastaavasti tarkoituksenmukaisesti.

Muut oikeusasteet soveltaisivat niissä vireille pantuja ylimääräisiä muutoksenhakemuksia käsitellessään pääosin niitä säännöksiä, jotka koskevat asian käsittelyä asianomaisessa tuomioistuimessa ensimmäisenä asteena.

Jos taas ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia olisi saatettu ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi muutoksenhakemuksella, eli asia olisi jo ratkaistu alemmassa oikeudessa, muutoksenhakutuomioistuimessa sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin sen käsiteltäviin säännönmukaisiinkin muutoksenhakemuksiin, hovioikeudessa oikeudenkäymiskaaren 26 ja korkeimmassa oikeudessa 30 luvun säännöksiä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin suullisesta käsittelystä ylimääräisessä muutoksenhaussa. Pääosa ylimääräisistä muutoksenhakemuksista on senlaatuista, että asia voidaan ratkaista kokonaan kirjallisen aineiston perusteella. Näitä ovat erityisesti 18 §:n 1 momentissa asianomaisen tuomioistuimen itsensä oikaistaviksi ehdotettavat selvät asiat. Ihmisoikeussopimuksen määräykset, myöskään oikeudenkäynnin suullisuutta koskevat, eivät ole ylimääräisessä muutoksenhaussa sovellettavia. Momentissa säädettäisiinkin, että suullinen käsittely toimitetaan vain tarvittaessa ja tarpeellisessa laajuudessa.

Silloin kun suullinen käsittely toimitetaan, käsittely voi olla rajoitettu ja kohdentua niihin kysymyksiin, joiden suullinen selvittäminen on tarpeen. Jos ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelyssä otetaan vastaan henkilötodistelua, tätä varten on järjestettävä suullinen käsittely. Laajemmin asiaa ei tarvitse suullisesti käsitellä, ellei suullisuus edistä asian selvittämistä.

25 §. Pykälään sisältyvät säännökset menettelystä silloin, kun hakemus hyväksytään. Hyväksyminen voi olla täydellistä tai osittaista. Tällöin voi syntyä tarve paitsi poistaa tai purkaa kohderatkaisu myös oikaista sitä tai osoittaa asia uudelleen käsiteltäväksi, jos on kysymys kantelu- tai purkuasiasta, tai on asetettava uusi määräaika prosessointia varten, jos asia koskee määräajan palauttamista.

Pykälän 1 momentissa todettaisiin, että kantelu- tai purkuhakemuksen hyväksyminen merkitsee kohderatkaisun poistamista siltä osalta, jolta hakemus hyväksytään. Oikeustila palautuu näin siksi mikä se olisi ollut, jollei virheellistä kohderatkaisua olisi annettu. Vastaavat säännökset sisältyvät luvun voimassa oleviin 6 §:ään ja 14 §:n 1 momenttiin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ratkaisun oikaisemisesta tai asian osoittamisesta uudelleen käsiteltäväksi. Mahdollisuus uuden välittömän ratkaisun tekemiseen ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelyssä on rajallinen ja käytettävissä vain asioissa, jois-

sa on ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelyssä esitetyn aineiston perusteella yksiselitteistä, kuinka asia olisi kuulunut ratkaista.

Vastaavasti kuin voimassa olevan 14 §:n 1 momentin mukaan asia voitaisiin välittömästi ratkaista uudelleen, jos se on selvä. Esimerkkinä voidaan mainita 18 §:n 1 momentin c kohdassa tarkoitettu vapaudenmenetyksen vähentäminen rangaistuksesta liian pienenä. Vähennys voidaan asiakirjojen perusteella välittömästi oikaista. Koska oikaisu tapahtuu rikoksesta tuomitun eduksi, se ei edellytä hänen kuulemistaan muun tahon tekemästä hakemuksesta.

Sikäli kuin asia on virheellisen ratkaisun poistamisen jälkeen tulkinnanvarainen, esimerkiksi ei ole selvää, kuka muu henkilö mahdollisesti olisi syyllistynyt rikokseen, joka virheellisesti oli puretulla ratkaisulla luettu jonkun toisen syyksi, on sen sijaan oikeusturvasyistä välttämätöntä, että asia osoitetaan tavallisena oikeudenkäyntiasiana käsiteltäväksi säännönmukaisesti toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Näin asiassa aikanaan ovat tarvittaessa käytettävissä jälleen myös säännönmukaiset muutoksenhakukeinot.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin nimenomaisesti, että jos määräajan palauttamishakemus hyväksytään, hakemuksen käsittelevä tuomioistuin samalla asettaa uuden määräajan kysymyksessä olevan prosessitoimen tekemiseksi. Voimassa olevasta laista säännös puuttuu.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin voimassa olevan 14 §:n 2 momenttia vastaten, että ylimääräisen muutoksenhakemuksen kohderatkaisu palaa noudatettavaksi, jos asianosainen jättää jatkossa tekemättä toimenpiteen, johon hänet on ylimääräisen muutoksenhakemuksen hyväksyvässä ratkaisussa velvoitettu. Tyypillisesti tämä tarkoittaa, että hän ei pane vireille uutta riita-asian oikeudenkäyntiä kohdeasian vaatimusten uudeksi tutkimiseksi sitä koskeneesta osoituksesta huolimatta, tai hän ei noudata uuttakaan määräaikaa, joka hänelle on asetettu jo kertaalleen menetetyn tilalle. Sääntely turvaa vastapuolen oikeutta siinä, että ei kävisi niin, että hänelle myönteinen ratkaisu poistuisi purkuhakemuksen johdosta lopullisesti ilman että asiassa saataisiin uuttakaan ratkaisua tilalle.

Rikosasioissa sitä vastoin asia osoitetaan säännönmukaisesti viran puolesta otettavaksi uudelleen käsiteltäväksi, jos kohderatkaisu on poistettu. Asianosaisen omalla toiminnalla ei siten ole jatkokäsittelyn kannalta merkitystä.

26 §. Oikeusturvatakeena säädettäisiin, että ylimääräiseen muutoksenhakemukseen annettuun ratkaisuun haettaisiin muutosta samassa järjestyksessä kuin tuomioistuimen säännönmukaisessakin lainkäyttötoiminnassaan antamiin ratkaisuihin.

Muutoksenhakuaste olisi siten lähinnä ylempi tuomioistuin, jos sellainen on, ja menettely määräaikoineen sama kuin säännönmukaisissa lainkäyttöasioissa. Asiavaltuus olisi sillä, jolle ratkaisu on vastainen tai jonka tehtävä on valvoa julkista kannevaltaa asiassa.

Käräjäoikeuden toimivaltaan 18 §:n 1 momentin mukaan kuuluvissa asioissa saisi valittaa hovioikeuteen. Hovioikeuden ratkaisusta näissä asioissa saisi pyytää valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Samoin edellyttäisi valituslupaa 30 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan valittaminen ratkaisusta, jonka hovioikeus on antanut käräjäoikeuden tai muun lainkäyttöelimen menettelyä koskeneeseen kanteluun tai hakemukseen, joka on koske-

nut määräjän palauttamista käräjäoikeusmenettelyssä tai muutoksen hakemiseksi sen ratkaisuun.

Korkeimman oikeuden ratkaisusta ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa ei olisi mahdollista valittaa.

1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta

9 luku. Oikeudenkäyntikuluista.

9 §. Pykälässä säädetään viittauksena noudatettaviksi eräitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta sen lisäksi, mitä edellä luvussa on säädetty erityisesti rikosasioita koskien.

Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti*, jossa viittauksena todettaisiin, että ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa noudatetaan rikosasioissakin, mitä asiasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun ehdotettavassa 17 §:ssä. Tuon säännöksen nojalla sovellettava säännöstö riippuu siitä, onko ylimääräinen muutoksenhakemus pääosin hyväksytty, jolloin sovelletaan viitatuun luvun 2 §:n säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta samoin kuin riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vai hylätty. Viimemainitussa tilanteessa sovelletaan kohdeasian yleisiä oikeudenkäyntikulusäännöksiä, rikosasiassa siis puheena olevia oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun säännöksiä.

1.3. Laki korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta

3 §. Koska 1. lakiehdotuksen 31 luvun 18 §:ssä ehdotetaan eräiden selvien virheiden oikaisemiseksi tehtävien purkuhakemusten käsittelemistä kohderatkaisun antaneessa tuomioistuimessa itsessään ja määräjän palauttamista koskevien asioiden siirtämistä hovioikeuden toimivaltaan siltä osin kuin kohdeasia on käsitelty alioikeudessa, pykälän 5 kohtaa on vastaavasti muutettava. Samassa yhteydessä on tarkoituksenmukaista ajantasaistaa pykälän säännökset yleisesti.

Pykälässä lueteltaisiin eri kohtina korkeimman oikeuden lainkäyttötehtävät. Voimassa olevasta laista poiketen johdantolauseessa ei enää erikseen mainittaisi korkeimman oikeuden ratkaisun lopullisuudesta osoituksena siitä, että kysymys on ylimmästä oikeusasteesta. Tämä ilmenee muualta laista, erityisesti perustuslain 99 §:stä ja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 1 §:stä (354/1987).

Pykälän 1 kohdassa todettaisiin, että korkein oikeus käsittelee ja ratkaisee asiat, joissa valitetaan hovioikeuden ratkaisusta. Näitä asioita ovat jatkovalitukset hovioikeuden ratkaisusta, jotka se on muutoksenhakutuomioistuimena antanut sinne tehtyihin valituksiin ja kanteluihin, sekä valitukset hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemistä lainkäyttöasioista. Ilmaisuu kattaa myös ne liitännäisratkaisut, joita muutoksenhakemusten käsittelyssä tehdään. Sisällöllisesti kohta vastaa näin voimassa olevan pykälän 1 kohtaa.

Säännöksen 2 kohdassa todettaisiin voimassa olevia 2 ja 3 kohtaa vastaten, että korkein oikeus käsittelee erikseen säädetyissä tapauksissa myös asioita, joissa valitetaan muun tuomioistuimen kuin hovioikeuden tai muun lainkäyttöelimen ratkaisusta. Eri lainkäyttömenettelyjä koskevassa lainsäädännössä määriteltäisiin näin, missä muissa kuin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä lainkäyttöasioissa korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa.

Ehdotettavan kohdan alaan kuuluvia muutoksenhakumenettelyjä ovat lähinnä muutoksenhaku maa- ja metsätalouden toimivien käräjäoikeuksien ratkaisuihin kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 238 §:n mukaan, muutoksenhaku vakuutus- ja eläinlääkintäoikeuden ratkaisuihin korvausvelvollisuuden osalta tapaturma-asioissa ja valitukset markkinaoikeuden ratkaisusta eräistä markkinaoikeudessa käsiteltävistä asioista annetun lain (1528/2001) 21 §:n mukaan.

Edelleen 3 kohdassa säädettäisiin niin kuin voimassa olevassa 5 kohdassa korkeimman oikeuden käsiteltäviksi kuuluvan ylimääräistä muutoksenhakua koskevia asioita sen mukaan kuin erikseen niin säädetään.

Ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimman oikeuden toimivaltaan kuuluisivat näin edelleen asiat, joita 1. lakiehdotuksen 31 luvun 18 §:n 1 ja 2 momentin mukaan ei ehdoteta siirrettäviksi alemmissa oikeuksissa käsiteltäviksi. Muut kuin 18 §:n 1 momentissa tai rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 18 §:ssä tarkoitetut selviin virheisiin perustuvat purkuhakemukset ja hovioikeuden tai erityistuomioistuimen sekä korkeimman oikeuden omaa ratkaisua tai menettelyä koskevat hakemukset käsiteltäisiin siten edelleen suoraan korkeimmassa oikeudessa. Alempien oikeuksien käsittelemiä ylimääräisiä muutoksenhakemuksia tulisi edelleen tutkittaviksi 1 kohdan mukaan muutoksenhakemuksina hovioikeuksien ratkaisuihin.

Pykälän 4 kohdassa säilyisi voimassa oleva säännös siitä, että korkeimmassa oikeudessa käsitellään hovioikeuden presidenttiä ja jäsentä sekä valtakunnansyyttäjää ja apulaisvaltakunnansyyttäjää koskevat virkasyytteet.

Voimassa olevan 4 §:n 3 kohdan säännös siitä, että korkein oikeus ratkaisee, kuuluuko asia yleisten tuomioistuinten vai erikoistuomioistuinten tai hallintoviranomaisen toimivaltaan siirrettäisiin asiayhteyden perusteella 5 kohdaksi.

Pykälän 1 – 3 kohdan mukaisten lainkäyttöasioiden käsittelystä ja tuomioistuimen päätösvaltaisuudesta niitä käsiteltäessä säädettäisiin oikeudenkäymiskaassa. Tätä koskevat säännösethdotukset ovat 1. lakiehdotuksessa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:ssä. Tuomioistuimen päätösvaltaisuus 4 ja 5 kohdassa tarkoitetuissa asioissa määräytyisi perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan viideksi jäseneksi.

3 a §. Lain uuteen 3 a §:ään otettaisiin säännökset lainkäyttöasian täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa käsittelemisen edellytyksistä ja jaoston kokoonpanosta, joita nyt koskevat vain korkeimman oikeuden työjärjestyksen 16 §:n määräykset. Säännökset koskisivat kokoonpanon muodostamista ja sijoitettaisiin sen vuoksi korkeimmasta oikeudesta annettuun lakiin eikä oikeudenkäymiskaareen.

Jos päätösharkinnassa muotoutumassa oleva ratkaisu poikkeaisi aiemmasta linjasta, asia tulisi ensimmäisen virkkeen mukaan siirtää täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa

käsiteltäväksi. Kysymys on tilanteesta, jossa ilmenee tarvetta tai pyrkimystä muuttaa korkeimman oikeuden aikaisempaa tulkintaa. Menettely tulee sovellettavaksi lähinnä silloin, kun yhteiskuntakehitys antaa aiheen tarkastella aikaisempaa oikeuskäytäntöä uusista lähtökohdista vaikka sovellettavaa lakia ei olekaan muutettu.

Toinen peruste asian käsittelylle täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa olisi jälkimmäisen virkkeen mukaisesti asian suoraan havaittavissa oleva periaatteellinen merkitys. Tällöin päätös käsittelystä vahvennetussa jaostossa tai täysistunnossa voitaisiin tehdä jo aikaisemmassa käsittelyvaiheessa kuin ratkaisua harkittaessa. Erityisesti asioissa, joissa arvovaltaisen ratkaisun tarve on alusta asti nähtävissä samoin kuin niissä, joissa mahdollisesti tulee järjestettäväksi suullinen käsittely, on tarkoituksenmukaista voida alun perin osoittaa asia lopulliseen kokoonpanoon.

Vahvennetussa kokoonpanossa voidaan osoittaa käsiteltäväksi myös vain asian se osa, jossa tarvitaan vahvennetun kokoonpanon ratkaisu. Tätä mahdollisuutta rajoittaa kuitenkin 1. lakiehdotuksessa ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan kysymys valitusluvan myöntämisestä, jos sitä ei ole siirretty valituksen yhteydessä ratkaistavaksi, on käsiteltävä jaostossa, jossa on enintään kolme jäsentä.

Täysistunnon muodostavat korkeimman oikeuden kaikki virantoimituksessa olevat jäsenet, lainkäyttöasiassa myös määräaikaiset oikeusneuvokset silloin kun näitä on.

Vahvennetun jaoston kokoonpano olisi yksitoista jäsentä kuten nytkin. Yhdentoista jäsenen kokoonpano turvaisi sen, että enemmistön vahvennetussa jaostossa joka tapauksessa muodostaisivat muut kuin asiaa viisijäsenisessä jaostossa käsitelleet jäsenet. Laissa ei säädettäisi siitä, kuuluvatko vahvennettuun jaostoon aina viisijäsenisen alkuperäisjaoston jäsenet vai kootaanko vahvennettu jaosto kokonaan sattumanvaraisesti. Asia jäisi korkeimman oikeuden työjärjestyksessä määrättäväksi.

Menettely, jota noudatetaan asia vahvennettuun kokoonpanoon ohjattaessa jäisi yleensäkin korkeimman oikeuden sisäisten määräysten, lähinnä työjärjestyksen varaan. Asiasta ei ole tarpeen säätää laissa.

4 §. Pykälä sisältäisi voimassa olevaa sääntelyä vastaavat säännökset korkeimman oikeuden toimivaltaa muissa kuin lainkäyttöasioissa. Näinä mainittaisiin 1 kohdassa lausunnon antaminen vahvistettavana olevasta laista tasavallan presidentin pyynnöstä perustuslain 77 §:n mukaisesti, 2 kohdassa lausunnon antaminen rikoksenteikijän armahamisesta, josta säädetään perustuslain 105 §:ssä, 3 kohdassa Ahvenanmaan itsehallinto-laista (1144/1991) johtuvat tehtävät, erityisesti sen 19 §:n 2 momentissa ja 60 §:n 2 momentissa tarkoitettut lausunnot sekä 4 kohdassa rikoksenteikijän luovuttamiseen Suomesta liittyvän lausunnon antaminen sen mukaan kuin erikseen säädetään.

Pykälän 5 kohdassa säädettäisiin täydentävästi mahdolliseksi antaa korkeimman oikeuden hoidettaviksi myös muita kuin edellä sanottuja oikeudenhoitoon liittyviä tehtäviä. Näistä säädettäisiin erikseen ja niin, että ne ovat sopusoinnussa tuomioistuimen varsinaisen lainkäyttötehtävän kanssa ylimpänä tuomioistuimena.

Pykälän 6 kohdassa todettaisiin korkeimman oikeuden käsittelevän oikeushallintoasioita sen mukaan kuin laissa erikseen säädetään. Voimassa olevassa laissa korkeimmalle oi-

keudelle kuuluu alempien oikeuksien tuomarien nimittäminen vuotta pidemmäksi määräajaksi tuomareiden nimittämisestä annetun lain (205/2000) 18 §:n 1 momentin mukaan.

6 §. Voimassa olevassa pykälässä on korkeimman oikeuden perustamisvaihetta koskevia viittauksena ilmaistuja siirtymäsäännöksiä. Pykälään otettaisiin niiden sijasta säännökset korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta muissa kuin lainkäyttöasioissa

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kuten nykyisessä laissa, että oikeushallintoasiat ja lainsäädäntöaloitteet, joista säädetään 5 §:n 2 momentissa, käsitellään täysistunnossa.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että muut 4 ja 5 §:ssä tarkoitetut muut kuin lainkäyttöasiat käsitellään viisijäsenisessä jaostossa paitsi jos korkein oikeus päättää käsitellä asian tai sen osan täysistunnossa tai muussa laajemmassa kokoonpanossa.

7 §. Pykälän 1 momentissa säädetään, että asiat käsitellään korkeimmassa oikeudessa pääsääntöisesti jaostoissa. Tämä ilmenisi 1. lakiehdotuksessa ehdotettavasta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:stä lainkäyttöasioiden ja edeltä 6 §:stä muiden asioiden osalta. Säännös on siten tarpeeton.

Pykälän 2 momentissa on ehdotettavaa 6 §:ää vastaavia säännöksiä asioiden käsittelykokoonpanosta. Myös tämä säännös on tarpeeton.

Pykälä siten kumottaisiin.

7 a §. Korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevat säännökset on tarkoituksenmukaista sisällyttää 1. lakiehdotuksen mukaisesti oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun, jossa jo on asiaa koskevat säännökset muiden yleisten tuomioistuinten osalta. Pykälä näin kumottaisiin.

13 §. Pykälässä todetaan, että oikeudenkäynnissä korkeimmassa oikeudessa noudatetaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksiä. Pykälä kumottaisiin tarpeettomana.

14 §. Pykälässä säädetään korkeimman oikeuden työjärjestyksestä ja siitä, minkä asiaryhmien käsittelystä ylimääräiset oikeusneuvokset voidaan työjärjestyksessä vapauttaa. Viittaukset edellisiin pykäliin ajantasaistettaisiin vastaamaan nyt tehtäviä ehdotuksia asiaryhmien sinänsä muuttumatta.

1.4. Laki hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta

2 §. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin niin, että siitä poistettaisiin maininta valtiollisista rikoksista hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsiteltävistä asioista. Näin nämä asiat siirtyisivät käräjäoikeuden toimivaltaan. Muutos on yleisperusteluissa todettu yhdenvertaisuutta lainkäytössä edistäväksi.

1.5. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta

18 §. Edellä 1. lakiehdotukseen sisältyvän oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 18 §:n 1 momentissa ehdotetaan teknisluonteisten virheiden oikaisu kuten ratkaisun poistaminen siksi, että henkilöä on käsitelty toisena, mahdollisuuksien mukaan annettavaksi asianomaisen ratkaisun tehneen tuomioistuimen itsensä tehtäväksi. Tuossa yhteydessä on todettu, että muille lainkäyttöelimille tätä toimivaltaa ei kuitenkaan ole perusteltua antaa laajemmin kuin voimassa olevassa erityislainsäädännössä on tehty erityisesti ulosottoasioita ja kiinteistötoimituksia koskien. Samalla on kuitenkin mainittu, että rangaistusmääräysasioissa on voimassa olevan lain mukaan toimivaltainen poistamaan virheelliseen lainsoveltamiseen perustuvan rangaistusmääräyksen se käräjäoikeus, jonka tutkittavaksi syyttäjän antama rangaistusmääräys olisi voitu saattaa. Lisäksi käräjäoikeus on rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n voimassa olevan 1 momentin mukaan toimivaltainen käsittelemään rangaistusmääräyksen antamisen menettelyn virheellisyteen perustuvat kantelunluonteiset ylimääräiset muutoksenhakemukset.

Edelleen on tuon toisen lakiehdotuksen perusteluissa todettu, että näin ollen on perusteltua antaa käräjäoikeudelle toimivalta myös poistaa rangaistusmääräys, joka koskee väärää henkilöä. Tämä tehtävä kuuluu voimassa olevan lain mukaan korkeimmalle oikeudelle ja siirtyisi 1. lakiehdotuksen mukaan varsinaisissa tuomioistuinasioissa itseoikaisuna kysymyksessä olevan ratkaisun tehneen tuomioistuimen itsensä toimivaltaan.

Ehdotetaankin 18 §:n *1 momenttia* muutettavaksi niin, että käräjäoikeus on toimivaltainen poistamaan myös rangaistusmääräyksen, joka koskee väärää henkilöä. Säännöksen sanontaa samalla havainnollistettaisiin.

Sääntelyn estämättä voitaisiin edelleen hakea muilla, käytännössä harvemmin esiintyvillä perusteilla, esimerkiksi uuden selvityksen johdosta, rangaistusmääräyksen purkamista korkeimmalta oikeudelta.

Pykälän *2 momentin* mukainen ylimääräisen muutoksenhakemuksen määräaika yhtenäistettäisiin oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 19 §:ssä ehdotettavan kanssa samaksi kuudeksi kuukaudeksi. Voimassa oleva laki säädettäessä määräaika kaksinkertaistettiin aikaisempaan verrattuna yhteen vuoteen. Samalla muutettiin määräaika alkamaan rangaistusmääräyksen täytäntöönpanosta. Muutoksilla pyrittiin varmistamaan, että virheelliset rangaistusmääräykset saadaan poistetuiksi mahdollisimman kattavasti. Rangaistusmääräyksen virheellisyys tulee kuitenkin säännönmukaisesti ilmi viimeistään täytäntöönpanon yhteydessä. Myöhemmin kuin kuusi kuukautta tämän ajankohdan jälkeen tehtyjä hakemuksia ei olekaan juuri esiintynyt. Tämä määräajan alkaminen täytäntöönpanosta riittääkin turvaamaan sen, että virheelliset rangaistusmääräykset ehditään poistaa, vaikkei määräaika olisikaan pidempi kuin muussakin ylimääräisessä muutoksenhaussa noudatettavaksi ehdotettava kuusi kuukautta.

Systemaattisista syistä siirrettäisiin erilliseksi *3 momentiksi* voimassa olevan 1 momentin jälkimmäisen virkkeen säännös, jonka mukaan myöhemmin ei voida samasta teosta määrätä ankarampaa seuraamusta kuin pykälän nojalla poistetussa rangaistusmääräyksessä oli määrätty.

Pykälään otettaisiin selvyyden vuoksi vielä uusi *4 momentti*, jossa todettaisiin, että rangaistusmääräyksiä purkamisen muilla perusteilla kuuluu oikeudenkäymiskaaren 18 §:n 3 momentin mukaisesti korkeimman oikeuden toimivaltaan. Näitä asioita ovat esimerkiksi vaatimukset rangaistusmääräyksen poistamisesta tai oikaisemisesta ilmenneen uuden selvityksen johdosta.

Menetetyn määräajan palauttaminen rangaistusmääräyksen saattamiseksi kärjäoikeuden tutkittavaksi kuuluisi 1. lakiehdotukseen sisältyvän oikeudenkäymiskaaren 18 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisesti hovioikeuden toimivaltaan. Myös tämä todettaisiin säännöksessä.

1.6. Laki kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta

22 luku. Toimituksessa havaitun virheen korjaaminen ja ylimääräinen muutoksenhaku.

278 §. Pykälää on tarpeen muuttaa 1. lakiehdotukseen sisältyvien oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 18 §:n uusien säännösten johdosta. Selvyyden vuoksi säädettäisiin kiinteistönmuodostamislaisissa, että sen mukaisissa asioissa kuitenkin purku- ja kanteluhakemukset käsitellään korkeimmassa oikeudessa. Tämä on perusteltua asioissa edellytettävän oikeudenalan erityistuntemuksen vuoksi.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Liittyen 3. lakiehdotuksen 3 a §:ään tulee oletettavasti korkeimman oikeuden työjärjestyksessä edelleen säänneltäväksi, millaista menettelyä noudattaen asia ohjataan vahvennetussa kokoonpanossa käsiteltäväksi. Nykyisellään työjärjestyksessä määrätään, että jos jaoston enemmistö on ratkaisua harkitessaan poikkeamassa korkeimman oikeuden aikaisemmasta käytännöstä, puheenjohtajan tulee ilmoittaa asia presidentille, jotta tämä määräisi asian käsiteltäväksi laajemmassa kokoonpanossa.

Työjärjestyksensä korkein oikeus vahvistaa korkeimmasta oikeudesta annetun lain 14 §:n (60/1994) mukaan itse.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Koska 1. lakiehdotuksessa tehtävät ehdotukset tarkoittavat uudistaa muutoksenhakumennettelyä, niitä voidaan soveltaa vasta muutoksenhakemuksiin, jotka tehdään lain tultua voimaan. Siksi ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 30 luvun uusia säännöksiä sovelletaan vasta asioissa, joissa hovioikeus julistaa tai antaa ratkaisunsa uuden lain voimaan tultua.

Ehdotettavan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 15 a §:n mukaan myös hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemaa asiaa koskevaan valitukseen vastattaisiin vasta korkeimman oikeuden pyynnöstä. Tähän säännökseen liitettäisiin siirtymäsäännös, jon-

ka mukaan uutta menettelyä noudatettaisiin, ellei vastapuoli jo ole aikaisemman lain mukaisesti vastannut valitukseen oma-aloitteisesti. Korkeimman oikeuden olisi lain muuttuessa vireillä olevia asioita koskien tapauksittain varmistuttava, onko vastaaja valvonut puhevaltansa näissä asioissa ja tarvittaessa varattava tilaisuus vastauksen antamiseen.

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevia, 1. lakiehdotukseen sisältyviä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 17 §:n ja 31 luvun samoin kuin 2., 4. ja 5. lakiehdotuksen mukaisia uusia säännöksiä noudatettaisiin vain niissä asioissa, jotka tulevat vireille eli joissa ylimääräinen muutoksenhakemus tehdään lain tultua voimaan.

4. Sääntämisyjärjestys

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet ja sellaisena myös muutoksenhakuoikeus turvataan lailla.

Ehdotukset koskevat juuri muutoksenhakuoikeuden käytännön toteuttamista merkitsevän lainsäädännön ajantasaistuksia ja muita tarkistuksia. Ehdotettavat muutokset eivät merkitse rajoituksia muutoksenhakuoikeuteen.

Ehdotusten tarkoitus on päinvastoin entistä selkeämmin kuvata laissa oikeudenkäyntimenettely sellaisilta osilta, joita koskevat voimassa olevat säännökset ovat aukollisia ja vanhentuneita. Oikeudenkäyntien odotetaan tämän vuoksi muodostuvan sujuvammiksi.

Jotkin ehdotukset kuten se, että vastedes korkein oikeus pyytää vastauksen valitukseen hovioikeuden ensimmäisenä asteena antamista ratkaisuksista, nimenomaisesti edistävät perustuslaissa tarkoitettujen oikeusturvatakeiden toteutumista kuten tässä parantaa oikeutta tulla kuulluksi.

Edellä 1. lakiehdotuksen 30 luvun 3 §:n 2 momentissa ehdotetaan, että korkeimman oikeuden ratkaisu voitaisiin rajoittaa koskemaan kysymystä, jonka ratkaiseminen on oikeuskäytännön ohjaamiseksi tarpeen. Tällainen kysymys olisi tyypillisesti oikeudellinen, lähinnä säännöstulkinnan ongelma. Ratkaisunsa tosiasiapuolen korkein oikeus voisi perustaa tällöin siihen, mitä hovioikeus on todennut asiassa selvitettyksi.

Ehdotus ei merkitse poikkeamaa tuomioistuinten lainkäyttötehtävästä. Perustuslain 99 §:n 1 momentin mukaan korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa. Korkeimman oikeuden antamat ratkaisut olisivat vastaisuudessa aina kannanottoja tuomioistuimen käsiteltäviksi saatettuihin yksittäistapauksiin. Valitukseen antamallaan ratkaisulla korkein oikeus järjestää jonkin tosiasiasa olemassa olevan oikeussuhteen. Sikäli kuin korkein oikeus samalla tulkitsee lakia tai muuta oikeusohjetta, näin syntyvä ennakkopäätös toimii ohjeena oikeusyhteisölle vastaavanlaisia tapauksia varten (ks. m. hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi 1/1998 vp. s. 76).

Jo nyt voi olla niin, että korkeimpaan oikeuteen valitetaan vain lain tulkinnasta riitauttamatta enää samalla asian tosiseikkojen arviointia alemmissa oikeuksissa. Näin korkeimman oikeuden ratkaisu valitukseen tulee koskemaan vain asian oikeudellista arviointia.

Ehdotuksen mukaan tulisi mahdolliseksi, että korkein oikeus myös omasta aloitteestaan voisi rajata valituksen tutkinnan niin, että vaikka samalla pyydetäisiin tuomioistuinta arvioimaan todistelua edellyttäviä tosiseikkoja uudelleen, valituslupa myönnettäisiin koskemaan vain sellaista, lähinnä oikeudellista kysymystä, jonka ratkaiseminen on oikeuskäytännön ohjaamiseksi tarpeen. Tällainen tutkinnan piirin rajaaminen ei muuttaisi sitä asiantilaa, että korkeimman oikeuden ratkaisu koskisi sen käsiteltäväksi saatettua todellista asiaa. Abstraktit, ilman liityntää yksittäiseen asiaan annettavat laintulkinnat eivät edelleenkään tulisi kysymykseen.

Toimivaltaa ylimääräistä muutoksenhakua koskevista asioista ehdotettaisiin 1. lakiehdotukseen sisältyvän oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 18 §:n 1 momentin mukaisesti siirrettäväksi korkeimmalta oikeudelta sille tuomioistuimelle, joka on ratkaissut ylimääräisen muutoksenhakemuksen kohteena olevan asian. Siirto koskisi lainkohdassa erikseen mainittuihin seikkoihin perustuvia hakemuksia. Niille on yhteistä se, että ylimääräisen muutoksenhakemuksen perusteena esitettävä seikka on helposti ja yksiselitteisesti tarkistettavissa ja kohderatkaisun oikaisutarve tai sen puuttuminen siten epäilyksittä todettavissa.

Ylimääräisen muutoksenhaun piiriin kuuluvia asioita kuuluu voimassa olevassa laissa muillekin tuomioistuimille kuin korkeimmalle oikeudelle. Niin kuin viitatuun lainkohdan perusteluissa ja 5. lakiehdotuksen perusteluissa on selostettu, kantelut käräjäoikeuden menettelystä tehdään vakiintuneesti hovioikeudelle ja rangaistusmääräyksiä koskeva ylimääräinen muutoksenhaku jo voimassa olevassa laissa ohjautuu pääosin käräjäoikeuksiin.

Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan korkein oikeus on toimivaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa säädetä muuta jäsenmäärää. Tähän liittyen 1. lakiehdotuksessa ehdotettavassa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:ssä täsmennettäisiin asiaryhmittäin, missä asioissa korkein oikeus on toimivaltainen tässä pääsääntöisessä viiden jäsenen kokoonpanossa ja missä asioissa on käytettävissä muu kokoonpano.

Kaikkien kokoonpanovaihtoehtojen tavoite on varmistaa asian käsittely sellaisessa kokoonpanossa, että kaikki ratkaisua harkittaessa merkitykselliset seikat tulevat otetuiksi riittävästi huomioon. Näin esimerkiksi valituslupa-asioita käsittelevä kokoonpano vaihtelisi asian laadun mukaan niin, että ne asiat, joissa on näkökohtia valituslupan myöntämisen puolesta ja sitä vastaan, käsiteltäisiin suuremmassa kokoonpanossa kuin ne, joissa on selvää, että valituslupa myönnetään tai että sitä ei myönnetä.

Laissa säänneltäisiin myös edellytykset, joilla periaatteellisesti merkittävä asia tai kysymys voidaan korkeimmassa oikeudessa siirtää käsiteltäväksi laajemmassa kuin perusmuotoisessa viiden jäsenen kokoonpanossa. Tähän asti määräykset asiasta ovat olleet tuomioistuimen omassa työjärjestyksessä.

Ehdotetut lait ovat siten säädettävissä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 14 § sekä 31 luvun 2—6, 10 ja 12—14 §, sellaisina kuin ne ovat 31 luvun 2, 3, 6, 10 ja 12—14 § laissa 109/1960 sekä 30 luvun 14 § ja 31 luvun 4 ja 5 § laissa 104/1979,

muutetaan lain 2 luvun 9 §, 30 luvun 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 2 momentti, 15, 20 ja 24 § sekä 31 luvun 18 §, sellaisina kuin ne ovat 31 luvun 18 § laissa 109/1960, 30 luvun 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 2 momentti, 15 ja 20 § sekä 24 §:n 2 momentti laissa 104/1979 sekä 2 luvun 9 § ja 30 luvun 24 §:n 1 momentti laissa 1052/1991,

lisätään lain 21 lukuun uusi 17 § lailla 690/1997 kumotun tilalle, 30 luvun 3 §:ään uudet 3 ja 4 momentti, 13 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, lukuun uusi 15 a § sekä 31 lukuun uusi väliotsikko 18 §:n edelle ja uudet 19—26 §,

seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen muussa lainkäyttöasiassa kuin valituslupahakemusta käsiteltäessä:

- 1) viisijäsenenä
 - a) käsiteltäessä valitusta asiassa, jossa on myönnetty valituslupa tai jossa valitetaan valituslupaa pyytämättä; ja
 - b) ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jollei seuraavista kohdista muuta johdu;

- 2) kolmijäsenenä ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta, jollei 3 kohdasta muuta johdu; sekä

- 3) yksijäsenenä

- a) turvaamistointa tai täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa;

- b) ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jos päätetään vain välitoimesta tai korkein oikeus on aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta asiaa koskevan hakemuksen eikä siinä esitetä merkityksellistä uutta aineistoa; ja

- c) oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevassa erikseen käsiteltävässä asiassa.

Valituslupahakemusta käsiteltäessä korkein oikeus on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valituslupahakemus käsitellään asian laadun mukaan vähintään yhden ja enintään kolmen jäsenen kokoonpanossa. Kaksijäsenisessä jaostossa käsitelty asia on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jolleivät jaoston jäsenet ole ratkaisusta yksimieliset. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 3 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä jaosto.

Asian käsittelyssä jaostossa voi olla päätösvaltaisuuden turvaamiseksi lisäjäsen.

Korkeimman oikeuden kokoonpanosta so-tilasoikeudenkäyntiasioissa säädetään lisäksi niitä koskevassa lainsäädännössä.

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

17 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jossa hakemus pääosin hyväksytään, noudatetaan oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa, mitä edellä 2 §:ssä säädetään.

Jos hakemus pääosin hylätään, sovelletaan hakemuksen kohteena olevan asian laadun mukaan noudatettavia yleisiä säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

2 §

Hovioikeuden ratkaisusta valittamista varten on pyydettävä korkeimmalta oikeudelta valituslupa, jos valitus koskee hovioikeuden muutoksenhakuasteena ratkaisemaa asiaa.

3 §

Valituslupa voidaan myöntää osittain. Tällöin valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan

- 1) osaa hovioikeuden ratkaisusta; tai

2) kysymystä, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin.

Jos valituslupa myönnetään 2 momentin 2 kohdan mukaisesti rajoitettuna, korkein oikeus voi muilta osin perustaa ratkaisunsa valituksen kohteena olevassa ratkaisussa todettuihin seikkoihin.

Jos valituslupa myönnetään osittain, kysymys valitusluvan myöntämisestä muulta osalta voidaan siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

13 §

Määräaika valitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona hovioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.

15 §

Valituskirjelmän toimittamisesta suoraan korkeimpaan oikeuteen on vastaavasti voimassa, mitä 8 §:n 1 momentissa on säädetty.

Hovioikeuden tulee lähettää valituskirjelmä liitteineen korkeimmalle oikeudelle. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko sekä jäljennös hovioikeuden ratkaisusta.

15 a §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen korkeimman oikeuden määräämässä ajassa. Kehotuksen yhteydessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Korkein oikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava. Vastauksen antamisessa on noudatettava, mitä 11 §:ssä säädetään.

Vastausta ei pyydetä, jos valitus jätetään heti tutkimatta tai jos se hylätään selvästi perusteettomana.

Muutoksenhakuasian käsittely korkeimmassa oikeudessa

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn.

Suullinen käsittely toimitetaan

1) kirjallista aineistoa täydentävänä asia-
osaisten kuulemisena;

2) todistelun vastaanottamiseksi; tai

3) muussa asian selvittämisen edellyttä-
mässä tarkoituksessa ja laajuudessa.

Suullinen käsittely saadaan rajoittaa kos-
kemaan osaa muutoksenhaun kohteena ole-
vasta asiasta.

24 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset, kutsut
ja ilmoitukset annetaan tiedoksi noudattaen,
mitä 26 luvun 28 §:ssä (xxx/200x) säädetään
hovioikeusmenettelystä.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

Menettely

18 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa
asiassa toimivaltainen on se tuomioistuin,
jonka ratkaisua hakemus koskee, jos se tar-
koittaa

a) rikosasiassa annetun ratkaisun purkamis-
ta tai oikaisemista siksi, että henkilöä on kä-
sitelty toisena,

b) poissaolon johdosta määrätyn seura-
muksen poistamista laillisen esteen vuoksi;

c) vapaudenmenetystä vastaavan vähen-
nyksen tekemistä rangaistuksesta; tai

d) rikosasiassa annetun tuomion purkamis-
ta 9 a §:n nojalla.

Hovioikeus on toimivaltainen ylimääräistä
muutoksenhakua koskevassa asiassa myös,
jos asia koskee

1) kantelua käräjäoikeuden ratkaisusta; tai

2) määräajan palauttamista toimenpiteen
tekemiseksi käräjäoikeudessa tai muutoksen
hakemiseksi sen ratkaisuun.

Muissa kuin 1 ja 2 momentissa tarkoite-
tuissa ylimääräistä muutoksenhakua koske-
vissa asioissa toimivaltainen on korkein ö-
ikeus.

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta kiinteis-
töitoimituksia koskevassa ylimääräisessä
muutoksenhausta säädetään erikseen.

19 §

Määräaika kantelua ja tuomion purkua tar-
koittavan hakemuksen tekemiseksi on kuusi
kuukautta. Tuomion purkamista 8 §:n tai ö-
kaisemista 11 §:n nojalla voidaan kuitenkin
hakea määräajasta riippumatta.

Kanteluhakemuksen määräaika lasketaan

1) ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta, jos
hakemus perustuu 1 §:n 1 tai 4 kohtaan;

2) siitä, kun hakija sai tiedon ratkaisusta,
jos hakemus perustuu 1 §:n 2 kohtaan; ja

3) siitä, kun ratkaisun sekavuus ilmeni, jos
hakemus perustuu 1 §:n 3 kohtaan.

Jos kansainvälisten ihmisoikeusvelvoittei-
den valvomiseksi toimivaltainen lainkäyttö-
tai valvontaelin on todennut oikeudenkäynti-
virheen asian käsittelyssä, kanteluhakemus
voidaan 2 momentin estämättä tehdä kuuden
kuukauden kuluessa tuon ratkaisun antami-
sesta, jos hakemuksen tueksi esitetään erit-
tään painavia syitä.

Purkuhakemuksen määräaika lasketaan rat-
kaisun lainvoimaiseksi tulosta tai siitä, kun
hakija sai tiedon hakemuksen perusteena
olevasta seikasta. Myöhempi ajankohta on
ratkaiseva. Hakemus, joka perustuu 7 §:n
1 momentin 4kohtaan, on kuitenkin tehtävä
ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta laskettavas-
sa määräajassa. Hakemuksen perustuessa
rangaistavaan menettelyyn määräaika laske-
taan aikaisintaan siitä, kun hakemusperustee-
na olevaa menettelyä koskeva ratkaisu sai
lainvoiman.

Riita-asiassa voidaan hakea tuomion pur-
kamista viiden vuoden kuluttua ratkaisun
lainvoimaiseksi tulosta vain, jos hakemuksen
tueksi esitetään erittäin painavia syitä.

Määräaika menetetyin määräajan palautta-
mista tarkoittavan hakemuksen tekemiseksi
on 30 päivää vedotun esteen lakkaamisesta ja
enintään kuusi kuukautta siitä, kun palautet-
tavaksi pyydetty määräaika päättyi.

20 §

Hakemus osoitetaan ja toimitetaan sille
tuomioistuimelle, joka on asiassa toimivaltai-
nen.

Hakemus tehdään kirjallisesti ja siinä on
ilmoitettava:

1) hakija;

2) ratkaisu tai määräaika, jota hakemus koskee;

3) vastapuoli ja tarvittaessa muut asiaan osalliset;

4) vaatimukset;

5) vaatimusten perusteet; ja

6) todisteet, joihin halutaan nojautua ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen.

Vedottaessa 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun seikkaan tai todisteeseen purkuperusteena hakemuksessa on selvitettävä, miksi siihen ei ole vedottu hakemuksen kohteena olevaan ratkaisuun johtaneessa menettelyssä.

Hakemuksessa on ilmoitettava hakijan ja mahdollisuuksien mukaan vastapuolen edustaja tai asiamies tai avustaja ja heidän yhteystietonsa sekä osoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan hakijalle lähettää. Todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava.

Hakemus on hakijan, hänen laillisen edustajansa tai asiamiehensä allekirjoitettava.

Hakemukseen on liitettävä sen kohteena oleva ratkaisu ja asiakirjat, joihin hakemus perustuu.

21 §

Jos hakemus on puutteellinen ja sen täydentäminen on käsittelyn jatkamiseksi tarpeen, hakijaa voidaan kehottaa korjaamaan puute tuomioistuimen määräämässä ajassa. Kehotuksessa on ilmoitettava, mitä täydentämättä jättämisestä 2 momentin mukaan seuraa.

Jollei hakija noudata kehotusta ja hakemus ei kelpaa käsittelyn perustaksi ilman täydennystä, hakemus jätetään tutkimatta.

22 §

Siltä, jonka asemaan ylimääräinen muutoksenhakemus saattaa vaikuttaa, on pyydetävä kirjallinen vastaus hakemukseen asiaa käsittelevän tuomioistuimen määräämässä ajassa.

Asian ratkaisuella tuomioistuimelta, muulta lainkäyttöelimeltä ja muulta taholta on tarvittaessa pyydetävä lausunto tai selvitys hakemuksen johdosta.

Pyydettyessä vastausta, lausuntoa tai selvitystä on annettava tiedoksi hakemus ja siihen

liitetyt asiakirjat.

Jos vastausta, lausuntoa tai selvitystä ei anneta, asia voidaan silti ratkaista.

23 §

Hakemusta täydennettämättä ja vastausta, lausuntoa tai selvitystä pyytämättä jätetään tutkimatta hakemus, jonka tutkimisen edellytys puuttuu, ja hylätään hakemus, joka on selvästi perusteeton.

Vastausta, lausuntoa tai selvitystä ei myöskään pyydetä, jos hakemus voidaan hyväksyä kenenkään aseman heikentymättä.

24 §

Hakemusta käsittelevä tuomioistuin voi kieltää tai keskeyttää hakemuksen tarkoittaman ratkaisun täytäntöönpanon.

Ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin lisäksi, mitä asian käsittelystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa säädetään sen säännönmukaiseen toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Käräjäoikeudessa asia käsitellään kuitenkin hakemusasioiden käsittelyä koskevia 8 luvun säännöksiä soveltuvin osin noudattaen.

Suullinen käsittely toimitetaan tarvittaessa ja tarpeellisessa laajuudessa.

25 §

Kantelu- tai purkuhakemuksen hyväksyessään asiaa käsittelevä tuomioistuin tarpeellista osin poistaa hakemuksen kohteena olevan ratkaisun.

Asia voidaan välittömästi ratkaista uudelleen, jos asianosaisia on kuultu ja asia on selvä. Muuten asia osoitetaan käsiteltäväksi erikseen ja määrätään, missä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa lainkäyttöelimestä ja kenen aloitteesta asia käsitellään.

Määräajan palauttamishakemus hyväksyttyessä asetetaan uusi määräaika, jonka kuluessa asianosaisen on tehtävä toimenpide, jota varten määräaika on palautettu.

Jos asianosainen jättää tekemättä toimenpiteen, joka hänet on määrätty tekemään asian saattamiseksi uudelleen vireille tai sen käsittelyssä muuten, ylimääräisen muutoksenhakemuksen kohteena ollut ratkaisu palautuu noudatettavaksi.

26 §

Muutosta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa annettuun ratkaisuun haetaan samassa järjestyksessä kuin tuomioistuimen säännönmukaisessa lainkäyttötoiminnassaan antamiin ratkaisuihin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Lain 30 luvun säännöksiä sovelletaan asi-

oissa, joissa muutoksenhaun kohteena oleva hovioikeuden ratkaisu annetaan tai julistetaan lain tultua voimaan. Luvun 15 a §:ää sovelletaan myös lain voimaan tullessa vireillä olevissa asioissa, jollei asianosainen ole jo omasta aloitteestaan vastannut muutoksenhakemukseen.

Lain 21 luvun 17 §:n ja 31 luvun säännöksiä sovelletaan ylimääräisissä muutoksenhakuasioissa, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan.

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 9 luvun 9 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 369/1999, uusi 2 momentti seuraavasti:

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

9 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa noudatetaan myös rikosasioiden osal-

ta mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 17 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Lakia sovelletaan ylimääräisissä muutoksenhakuasioissa, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan.

3.

Laki**korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan korkeimmasta oikeudesta annetun lain (74/1918) 7, 7 a ja 13 §, sellaisena kuin niistä ovat 7 § laissa 106/1979 ja 7 a § laeissa 106/1979, 971/1981, 330/1983 ja 268/1995, *muutetaan* 3, 4, 6 ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 14 § laissa 60/1994, 4 § osaksi kumottuna lailla 206/2000 ja 3 §:n 4 kohta laissa 958/2000, sekä *lisätään* lakiin uusi 3 a §, seuraavasti:

3 §

Lainkäyttöasioina korkein oikeus käsittelee:

- 1) asiat, joissa valitetaan hovioikeuden ratkaisusta;
- 2) asiat, joissa sen mukaan kuin erikseen säädetään, valitetaan muun tuomioistuimen tai lainkäyttöelimen ratkaisusta;
- 3) asiat, jotka koskevat ylimääräistä muutoksenhakua, sen mukaan kuin erikseen säädetään;
- 4) syyteasiat, jotka koskevat hovioikeuden presidentin tai sen jäsenen taikka valtakunnansyyttäjän tai apulaisvaltakunnansyyttäjän virkarikoksia; ja
- 5) kysymykset siitä, kuuluuko asia yleisen tuomioistuimen vai erikoistuomioistuimen tai hallintoviranomaisen toimivaltaan.

3 a §

Jos asian tai sen osan ratkaisua harkittaessa osoittautuu, että jaosto on poikkeamassa korkeimman oikeuden aikaisemmin omaksumasta kannasta, asia voidaan siirtää tarpeellisilta osiltaan käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa, jossa on yksitoista jäsentä. Periaatteellisesti merkittävä tai muuten laajakantoinen asia tai sen osa voidaan

muutenkin määrätä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa.

4 §

Muina asioina korkein oikeus

- 1) antaa vahvistettavana olevasta laista perustuslain (731/1999) 77 §:ssä tarkoitetun lausunnon;
- 2) antaa armahdusasiassa perustuslain 105 §:ssä tarkoitetun lausunnon;
- 3) käsittelee sille Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan kuuluvat asiat;
- 4) käsittelee, sen mukaan kuin erikseen säädetään, rikoksenteijän luovuttamista koskevia asioita;
- 5) käsittelee muut sen tehtäviksi erikseen säädetyt oikeudenhoitoa koskevat asiat; ja
- 6) käsittelee oikeushallintoasioita sen mukaan kuin erikseen säädetään.

6 §

Edellä 4 §:n 6 kohdassa tarkoitetut oikeushallintoasiat ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut lainsäädäntöaloitteet käsitellään täysistunnossa.

Muissa 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuissa asioissa korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäse-

nisenä. Korkein oikeus voi kuitenkin päättää, että asia tai sen osa käsitellään täysistunnossa tai muussa laajemmassa kokouksessa.

jäsenet käsittelemästä 3 §:n 5 kohdassa, 4 §:n 5 ja 6 kohdassa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuja sekä korkeinta oikeutta koskevia talous- ja hallintoasioita.

14 §

Korkein oikeus vahvistaa työjärjestyksen itselleen. Työjärjestyksessään korkein oikeus voi vapauttaa 2 §:n 2 momentissa tarkoitetut

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

4.

Laki

hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hovioikeuslain (56/1994) 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 957/2000, seuraavasti:

2 §

Ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeus käsittelee syyteasiat, jotka koskevat sen alaisien käräjäoikeuksien tuomareiden ja siten kuin laissa säädetään myös muiden tuomioistuimien virkamiesten ja yleisten syyttäjien virkarikoksia. Lisäksi hovioikeus käsitte-

lee muut laissa sen ratkaistavaksi säädettyt asiat.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .

Lakia sovelletaan asioissa, jotka tulevat voimaan viikkoa ennen lain tultua voimaan.

5.

Laki**rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 18 § seuraavasti:

18 §

Rangaistusmääräys voidaan tämän pykälän mukaisesti poistaa, jos

1) asian käsittelyssä on tapahtunut oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:ssä tarkoitettu virhe;

2) henkilöä on käsitelty toisena; tai

3) rangaistusmääräys perustuu väärään lain soveltamiseen.

Hakemus rangaistusmääräyksen poistamiseksi on tehtävä asianomaiselle käräjäoikeudelle kuuden kuukauden kuluessa rangaistusmääräyksellä määrätyn sakon tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta tai siitä, kun epäilty on maksanut sakon tai menettämisseuraamuksen. Käräjäoikeus on päätösvaltainen käsittelemään hakemuksen, kun

siinä on lainoppinut jäsen yksin.

Vastaajalle ei voida rangaistusmääräyksen poistamisen jälkeen määrätä tai tuomita poistetussa rangaistusmääräyksessä määrättyä rangaistusta ankarampaa seuraamusta.

Rangaistusmääräyksen purkamista muulla kuin 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaisella perusteella haetaan korkeimmalta oikeudelta ja menetetyt määräajan palauttamista hovioikeudelta oikeudenkäymiskaaren 31 luvun mukaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Lakia sovelletaan asioissa, jotka tulevat vi-
reille lain tultua voimaan.

6.

Laki**kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 278 §:n 1 momentti seuraavasti:

278 §
 Muun kuin 277 §:ssä tarkoitetun virheen korjaamiseksi voidaan hakea muutosta lainvoimaiseen kiinteistötoimitukseen tai siinä noudatettuun menettelyyn korkeimmalta oikeudelta noudattaen muuten, mitä oikeuden-

käymiskaaren 31 luvussa säädetään ylimääräisestä muutoksenhausta riita-asioissa.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 _____ .

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 14 § sekä 31 luvun 2—6, 10 ja 12—14 §, sellaisina kuin ne ovat 31 luvun 2, 3, 6, 10 ja 12—14 § laissa 109/1960 sekä 30 luvun 14 § ja 31 luvun 4 ja 5 § laissa 104/1979,

muutetaan lain 2 luvun 9 §, 30 luvun 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 2 momentti, 15, 20 ja 24 § sekä 31 luvun 18 §, sellaisina kuin ne ovat 31 luvun 18 § laissa 109/1960, 30 luvun 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 2 momentti, 15 ja 20 § sekä 24 §:n 2 momentti laissa 104/1979 sekä 2 luvun 9 § ja 30 luvun 24 §:n 1 momentti laissa 1052/1991,

lisätään lain 21 lukuun uusi 17 § lailla 690/1997 kumotun tilalle, 30 luvun 3 §:ään uudet 3 ja 4 momentti, 13 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, lukuun uusi 15 a § sekä 31 lukuun uusi väliotsikko 18 §:n edelle ja uudet 19—26 §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Päätösvaltaisuudesta**Päätösvaltaisuudesta**

9 §

Korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta on säädetty erikseen.

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen muussa lainkäyttöasiassa kuin valituslupahakemusta käsiteltäessä:

1) viisijäsenisenä

a) käsiteltäessä valitusta asiassa, jossa on myönnetty valituslupa tai jossa valitetaan valituslupaa pyytämättä; ja

b) ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jollei seuraavista kohdista muuta johdu;

2) kolmijäsenisenä ylimääräistä muutok-

senhakua koskevassa asiassa, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimita, jollei 3 kohdasta muuta johdu; sekä

3) yksijäsenisenä

a) turvaamistointa tai täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa;

b) ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jos päätetään vain välitöistä tai korkein oikeus on aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimaan asiaa koskevan hakemuksen eikä siinä esitetä merkityksellistä uutta aineistoa; ja

c) oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevassa erikseen käsiteltävässä asiassa.

Valituslupahakemusta käsiteltäessä korkein oikeus on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valituslupahakemus käsitellään asian laadun mukaan vähintään yhden ja enintään kolmen jäsenen kokoonpanossa. Kaksijäsenisessä jaostossa käsitelty asia on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jolleivät jaoston jäsenet ole ratkaisusta yksimieliset. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 3 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä jaosto.

Asian käsittelyssä jaostossa voi olla päätösvaltaisuuden turvaamiseksi lisjäsen.

Korkeimman oikeuden kokoonpanosta sovelsoikeudenkäyntiasioissa säädetään lisäksi niitä koskevassa lainsäädännössä.

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

17 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa, jossa hakemus pääosin hyväksytään, noudatetaan oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa, mitä edellä 2 §:ssä säädetään.

Jos hakemus pääosin hylätään, sovelletaan hakemuksen kohteena olevan asian laadun mukaan noudatettavia yleisiä säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

30 luku

**Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeim-
paan oikeuteen**

2 §

Sen, joka tahtoo hakea muutosta hovioikeuden tuomioon tai päätökseen sinne valittamalla tai kanteluteitse saatetussa asiassa, on pyydettävä siihen lupa korkeimmalta oikeudelta (*valituslupa*).

30 luku

**Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeim-
paan oikeuteen**

2 §

Hovioikeuden ratkaisusta valittamista varten on pyydettävä korkeimmalta oikeudelta valituslupa, jos valitus koskee hovioikeuden muutoksenhakuasteena ratkaisemaa asiaa.

3 §

Valituslupa voidaan myöntää koskemaan vain osaa hovioikeuden ratkaisua. Kysymys valitusluvan myöntämisestä muulta osalta voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

Valituslupa voidaan myöntää *osittain*. Tällöin *valituslupa voidaan rajoittaa* koskemaan

- 1) osaa hovioikeuden ratkaisusta; tai
- 2) kysymystä, jonka ratkaiseminen on tarpeen oikeuskäytännön ohjaamiseksi tai valituslupaperusteen kannalta muutoin.

Jos valituslupa myönnetään 2 momentin 2 kohdan mukaisesti rajoitettuna, korkein oikeus voi muilta osin perustaa ratkaisunsa valituksen kohteena olevassa ratkaisussa todettuihin seikkoihin.

Jos valituslupa myönnetään osittain, kysymys valitusluvan myöntämisestä muulta osalta voidaan siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

13 §

Määräaika valitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona hovioikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin.

14 §

Valittajan vastapuolella on oikeus kirjallisesti vastata valitukseen. Määräaika vastauksen antamiseen on 14 päivää muutoksenhakuajan päättymispäivästä.

Vastauksen antamista varten vastapuoli saa hovioikeuden kirjaamosta jäljennökset valituskirjelmästä ja siihen liitetyistä asia-

(kumotaan)

14 §

kirjoista.

Viimeistään 1 momentissa mainitun määräjän päättymispäivänä vastapuolen on toimitettava hovioikeuden kirjaamoon korkeimmalle oikeudelle osoitettu kirjallinen vastaus. Sen sisällöstä ja jäljennösten antamisvelvollisuudesta on vastaavasti voimassa, mitä 11 §:ssä on säädetty. Muutoksenhakija saa jäljennökset hovioikeuden kirjaamosta.

15 §

Valitus- tai vastauskirjelmän toimittamisesta suoraan korkeimpaan oikeuteen on vastaavasti voimassa, mitä 8 §:n 1 momentissa on säädetty.

Hovioikeuden tulee lähettää valitus- ja vastauskirjelmä liitteineen korkeimmalle oikeudelle. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko sekä jäljennös hovioikeuden ratkaisusta.

15 §

Valituskirjelmän toimittamisesta suoraan korkeimpaan oikeuteen on vastaavasti voimassa, mitä 8 §:n 1 momentissa on säädetty.

Hovioikeuden tulee lähettää valituskirjelmä liitteineen korkeimmalle oikeudelle. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko sekä jäljennös hovioikeuden ratkaisusta.

15 a §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen korkeimman oikeuden määräämässä ajassa. Kehotuksen yhteydessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Korkein oikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava. Vastauksen antamisessa on noudatettava, mitä 11 §:ssä säädetään.

Vastausta ei pyydetä, jos valitus jätetään heti tutkimatta tai jos se hylätään selvästi perusteettomana.

Muutoksenhakuasian käsittely korkeimmasa oikeudessa

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

Korkein oikeus voi myös määrätä, että asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan

Muutoksenhakuasian käsittely korkeimmasa oikeudessa

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn.

Suullinen käsittely toimitetaan

1) kirjallista aineistoa täydentävänä asi-

kuuleminen toimitetaan muussa tuomioistuimessa.

24 §

Kutsu suulliseen käsittelyyn toimitetaan vastaanottajalle siten kuin 11 luvussa säädetään.

Pyyntö vastauksen tai kirjallisen selityksen toimittamisesta sekä kehoitus lupahakemuksen, valituksen tai vastauksen täydentämiseen saadaan lähettää postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella, jollei muuta tiedoksiantotapaa pidetä tarpeellisena.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

2 §

Jos joku tahtoo kannella tuomiovirheestä, tulee hänen antaa kantelukirjelmä asianomaiseen ylioikeuteen tahi, mikäli kysymys on ylioikeuden tai korkeimman oikeuden tuomiosta, korkeimpaan oikeuteen.

Kantelu on tehtävä, milloin se perustuu 1 §:n 1 tai 4 kohdassa mainittuun seikkaan, kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona tuomio sai lainvoiman. Edellä 1 §:n 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa on sanottu määräaika luettava siitä, kun kantelija sai tuomiosta tiedon.

3 §

Kantelukirjelmässä on ilmoitettava vaatimuksen perusteet sekä ne todisteet, joihin vaatimus nojautuu. Kirjelmään on liitettävä tuomio, josta kannellaan, ja ne kirjalliset todisteet, joihin viitataan.

anosaisten kuulemisena;

2) todistelun vastaanottamiseksi; tai

3) muussa asian selvittämisen edellyttämässä tarkoituksessa ja laajuudessa.

Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

24 §

Tässä luvussa tarkoitettut kehotukset, kutsut ja ilmoitukset annetaan tiedoksi noudattaen, mitä 26 luvun 28 §:ssä (/200) säädetään hovioikeusmenettelystä.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

2 §

(kumotaan, ks. 18 §:n 2 momentin 1 kohta)

(ks. 19 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohta)

3 §

(kumotaan, ks. 20 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta sekä 6 momentti)

4 §	4 §
<i>Jollei kantelukirjelmään ole liitetty tuomiota, josta kannellaan, taikka jos kirjelmä on niin puutteellinen, ettei asiaa voida sen perusteella ratkaista, kantelijaa on kehoitettava korjaamaan puute määräajassa uhalla, että jos hän sen laiminlyö, kantelu jätetään tutkimatta. Kehotus saadaan lähettää postitse kantelijan ilmoittamalla osoitteella.</i>	(kumotaan; ks. 21 §)
<i>Jollei kantelua jätetä tutkimatta tai selvästi perusteettomana hylätä, sen johdosta on vastapuolelta tai muulta, jonka oikeutta kantelu koskee, vaadittava kirjallinen vastaus, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta. Tarvittaessa on vaadittava myös asianomaisen tuomarin lausunto tai selitys.</i>	(ks. 23 §)
<i>Milloin syytä on, voidaan ennen asian lopullista ratkaisemista määrätä, ettei tuomiota toistaiseksi ole pantava täytäntöön tai täytäntöönpanoa jatkettava.</i>	(ks. 24 §:n 1 momentti)
5 §	5 §
<i>Jos havaitaan tarvittavan lisäselvitystä ennen kuin asia voidaan ratkaista, tuomioistuimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin tarpeellisen selvityksen hankkimiseksi. Suullisen käsittelyn toimittamisesta kantelua koskevis- sa asioissa on voimassa, mitä suullisen käsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa on muutoin säädetty.</i>	(kumotaan, ks. 21 §:n 1 momentti ja 24 §:n 3 momentti)
6 §	6 §
<i>Jos havaitaan, että tuomiovirhe on tapahtunut, poistettakoon tuomio kokonaisuudessaan tai tarpeellisilta kohdin ja juttu osoitettakoon, jos se on käsiteltävä uudestaan, siihen oikeuteen, missä tuomiovirhe on tapahtunut. Tällöin on myös määrättävä, minkä ajan kuluessa ja millä tavoin juttu on saatettava uudelleen käsiteltäväksi.</i>	(kumotaan, ks. 25 §:n 1—3 momentti)
10 §	10 §
<i>Tuomion purkamista tarkoittava hakemus riita-asiassa sekä syytetyn vahingoksi rikosasiassa on tehtävä vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hakija sai tiedon hakemuksen perusteena olevasta seikasta, tai, mikäli ha-</i>	(kumotaan, ks. 19 §:n 4 ja 5 momentti)

kemus nojautuu toisen rikolliseen menettelyyn, jona tätä koskeva tuomio sai lainvoiman. Edellä mainittua aikaa ei kuitenkaan ole luettava aikaisemmasta kuin siitä päivästä, jona se tuomio, jonka purkamista haetaan, sai lainvoiman. Milloin hakemus riita-asiassa nojautuu 7 §:n 1 momentin 4 kohdassa mainittuun seikkaan, luetaan aika siitä päivästä, jona tuomio sai lainvoiman.

Riita-asiassa annetun tuomion purkamista alkoon haettako sen jälkeen kun viisi vuotta on kulunut siitä, kun tuomio sai lainvoiman, ellei hakemuksen tueksi esitetä erittäin painavia syitä.

12 §

Tuomion purkamista haetaan korkeimmalta oikeudelta.

Hakemus on tehtävä kirjallisesti, ja siinä on ilmoitettava vaatimuksen perusteet sekä ne todisteet, joihin vaatimus nojautuu. Hakemukseen on liitettävä tuomio, jonka purkamista haetaan, ja ne kirjalliset todisteet, joihin siinä viitataan.

Jos hakemus nojautuu 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun perusteeseen, on hakijan ilmoitettava, minkä vuoksi kysymyksessä olevaan seikkaan tai todisteeseen ei ole vedottu oikeudenkäynnissä.

13 §

*Hakemuksen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava, mitä 4 ja 5 §:ssä on kan-
telun kohdalta säädetty.*

14 §

Jos tuomion purkamista koskevaan hakemukseen suostutaan ja jutun uusi käsittely havaitaan tarpeelliseksi, määrätköön korkein oikeus, minkä ajan kuluessa ja missä tuomioistuimessa sekä millä tavoin juttu on saatettava uudelleen käsiteltäväksi. Korkeimmalla oikeudella on kuitenkin valta välittömästi oikaista tuomiota, milloin asia havaitaan selväksi eikä hakemus koske rikosasiassa annetun tuomion purkamista syy-

12 §

(kumotaan)

(ks. 20 §:n 2 momentin 5 ja 6 kohta sekä 6 momentti)

(ks. 20 §:n 3 momentti)

14 §

(kumotaan)

14 §

(kumotaan, ks. 25 §:n 1 ja 2 momentti)

tetyt vahingoksi.

Jos juttu on asianosaisen toimenpiteestä otettava uudelleen käsiteltäväksi ja tämä laiminlyö, mitä hänelle on siinä suhteessa määrätty, tahi jää saapumatta siihen oikeudenkäyntitilaisuuteen, jossa jutun ensimmäinen käsittely on määrätty tapahtuvaksi, raukeaa purku.

(ks. 25 §:n 4 momentti)

Menettely

18 §

Menetetyn määräajan palauttamista on haettava kirjallisesti korkeimmalta oikeudelta 30 päivän kuluessa 17 §:ssä tarkoitetun esitymisen lakkaamisesta ja viimeistään vuoden kuluessa siitä päivästä, jona määräaika päättyi.

Hakemuksesta ja sen käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä 3, 4 ja 5 §:ssä on kantelun kohdalta säädetty.

18 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa toimivaltainen on se tuomioistuin, jonka ratkaisua hakemus koskee, jos se tarkoittaa

a) rikosasiassa annetun ratkaisun purkamista tai oikaisemista siksi, että henkilöä on käsitelty toisena,

b) poissaolon johdosta määrätyn seuraamuksen poistamista laillisen esteen vuoksi;

c) vapaudenmenetystä vastaavan vähennyksen tekemistä rangaistuksesta; tai

d) rikosasiassa annetun tuomion purkamista 9 a §:n nojalla.

Hovioikeus on toimivaltainen ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa myös, jos asia koskee

1) kantelua käräjäoikeuden ratkaisusta; tai

2) määräajan palauttamista toimenpiteen tekemiseksi käräjäoikeudessa tai muutoksen hakemiseksi sen ratkaisuun.

Muissa kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa toimivaltainen on korkein oikeus.

Toimivaltaisesta tuomioistuimesta kiinteistötoimituksia koskevassa ylimääräisessä muutoksenhaussa säädetään erikseen.

19 §

Määräaika kantelua ja tuomion purkua tarkoittavan hakemuksen tekemiseksi on kuusi kuukautta. Tuomion purkamista 8 §:n tai oikaisemista 11 §:n nojalla voidaan kuitenkin hakea määräajasta riippumatta.

Kanteluhakemuksen määräaika lasketaan

1) ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta, jos

hakemus perustuu 1 §:n 1 tai 4 kohtaan;

2) siitä, kun hakija sai tiedon ratkaisusta, jos hakemus perustuu 1 §:n 2 kohtaan; ja

3) siitä, kun ratkaisun sekavuus ilmeni, jos hakemus perustuu 1 §:n 3 kohtaan.

Jos kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden valvomiseksi toimivaltainen lainkäyttö- tai valvontaelin on todennut oikeudenkäyntivirheen asian käsittelyssä, kanteluhakemus voidaan 2 momentin estämättä tehdä kuuden kuukauden kuluessa tuon ratkaisun antamisesta, jos hakemuksen tueksi esitetään erittäin painavia syitä.

Purkuhakemuksen määräaika lasketaan ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta tai siitä, kun hakija sai tiedon hakemuksen perusteena olevasta seikasta. Myöhempi ajankohta on ratkaiseva. Hakemus, joka perustuu 7 §:n 1 momentin 4 kohtaan, on kuitenkin tehtävä ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta laskettavassa määräajassa. Hakemuksen perustuessa rangaistavaan menettelyyn määräaika lasketaan aikaisintaan siitä, kun hakemusperusteena olevaa menettelyä koskeva ratkaisu sai lainvoiman.

Riita-asiassa voidaan hakea tuomion purkamista viiden vuoden kuluttua ratkaisun lainvoimaiseksi tulosta vain, jos hakemuksen tueksi esitetään erittäin painavia syitä.

Määräaika menetetyn määräajan palauttamista tarkoittavan hakemuksen tekemiseksi on 30 päivää vedotun esteen lakkaamisesta ja enintään kuusi kuukautta siitä, kun palautettavaksi pyydetty määräaika päättyi.

20 §

Hakemus osoitetaan ja toimitetaan sille tuomioistuimelle, joka on asiassa toimivaltainen.

Hakemus tehdään kirjallisesti ja siinä on ilmoitettava:

1) hakija;

2) ratkaisu tai määräaika, jota hakemus koskee;

3) vastapuoli ja tarvittaessa muut asiaan osalliset;

4) vaatimukset;

5) vaatimusten perusteet; ja

6) todisteet, joihin halutaan nojautua ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää

toteen.

Vedottaessa 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun seikkaan tai todisteeseen purkuperusteena hakemuksessa on selvitettävä, miksi siihen ei ole vedottu hakemuksen kohteena olevaan ratkaisuun johtaneessa menettelyssä.

Hakemuksessa on ilmoitettava hakijan ja mahdollisuuksien mukaan vastapuolen edustaja tai asiamies tai avustaja ja heidän yhteystietonsa sekä osoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan hakijalle lähettää. Todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava.

Hakemus on hakijan, hänen laillisen edustajansa tai asiamiehensä allekirjoitettava.

Hakemukseen on liitettävä sen kohteena oleva ratkaisu ja asiakirjat, joihin hakemus perustuu.

21 §

Jos hakemus on puutteellinen ja sen täydentäminen on käsittelyn jatkamiseksi tarpeen, hakijaa voidaan kehottaa korjaamaan puute tuomioistuimen määräämässä ajassa. Kehotuksessa on ilmoitettava, mitä täydentämättä jättämisestä 2 momentin mukaan seuraa.

Jollei hakija noudata kehotusta ja hakemus ei kelpaa käsittelyn perustaksi ilman täydennystä, hakemus jätetään tutkimatta.

22 §

Siltä, jonka asemaan ylimääräinen muutoksenhakemus saattaa vaikuttaa, on pyydetävä kirjallinen vastaus hakemukseen asiaa käsittelevän tuomioistuimen määräämässä ajassa.

Asian ratkaiseelta tuomioistuimelta, muulta lainkäyttöelimeltä ja muulta taholta on tarvittaessa pyydetävä lausunto tai selvitys hakemuksen johdosta.

Pyydetäessä vastausta, lausuntoa tai selvitystä on annettava tiedoksi hakemus ja siihen liitetyt asiakirjat.

Jos vastausta, lausuntoa tai selvitystä ei anneta, asia voidaan silti ratkaista.

23 §

Hakemusta täydennyttämättä ja vastausta, lausuntoa tai selvitystä pyytämättä jätetään tutkimatta hakemus, jonka tutkimisen edellytys puuttuu, ja hylätään hakemus, joka on selvästi perusteeton.

Vastausta, lausuntoa tai selvitystä ei myöskään pyydetä, jos hakemus voidaan hyväksyä kenenkään aseman heikentymättä.

24 §

Hakemusta käsittelevä tuomioistuin voi kieltää tai keskeyttää hakemuksen tarkoitaman ratkaisun täytäntöönpanon.

Ylimääräisen muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin lisäksi, mitä asian käsittelystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa säädetään sen säännönmukaiseen toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Käräjäoikeudessa asia käsitellään kuitenkin hakemusasioiden käsittelyä koskevia 8 luvun säännöksiä soveltuvin osin noudattaen.

Suullinen käsittely toimitetaan tarvittaessa ja tarpeellisessa laajuudessa.

25 §

Kantelu- tai purkuhakemuksen hyväksytään asiaa käsittelevä tuomioistuin tarpeellisilta osin poistaa hakemuksen kohteena olevan ratkaisun.

Asia voidaan välittömästi ratkaista uudelleen, jos asianosaisia on kuultu ja asia on selvä. Muuten asia osoitetaan käsiteltäväksi erikseen ja määrätään, missä toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa lainkäyttöelimestä ja kenen aloitteesta asia käsitellään.

Määräajan palauttamishakemus hyväksyttäessä asetetaan uusi määräaika, jonka kuussa asianosaisen on tehtävä toimenpide, jota varten määräaika on palautettu.

Jos asianosainen jättää tekemättä toimenpiteen, joka hänet on määrätty tekemään asian saattamiseksi uudelleen vireille tai sen käsittelyssä muuten, ylimääräisen muutoksenhakemuksen kohteena ollut ratkaisu palautuu noudatettavaksi.

26 §

Muutosta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa annettuun ratkaisuun haetaan samassa järjestyksessä kuin tuomioistuimen säännömukaisessa lainkäyttötoiminnassaan antamiin ratkaisuihin.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.*

Lain 30 luvun säännöksiä sovelletaan asioissa, joissa muutoksenhaun kohteena oleva hovioikeuden ratkaisu annetaan tai julistetaan lain tultua voimaan. Luvun 15 a §:ää sovelletaan myös lain voimaan tullessa vireillä olevissa asioissa, jollei asianosainen ole jo omasta aloitteestaan vastannut muutoksenhakemukseen.

Lain 21 luvun 17 §:n ja 31 luvun säännöksiä sovelletaan ylimääräisissä muutoksenhakuasioissa, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan.

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 9 luvun 9 §:ään, sellaisena
kuin se on laissa 369/1999, uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 luku

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

Oikeudenkäyntikuluista

9 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa noudatetaan myös rikosasioiden osalta mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 17 §:ssä säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

Lakia sovelletaan ylimääräisissä muutoksenhakuasioissa, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan.

3.

Laki**korkeimmasta oikeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan korkeimmasta oikeudesta annetun lain (74/1918) 7, 7 a ja 13 §, sellaisena kuin niistä ovat 7 § laissa 106/1979 ja 7 a § laeissa 106/1979, 971/1981, 330/1983 ja 268/1995, *muutetaan* 3, 4, 6 ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 14 § laissa 60/1994, 4 § osaksi kumottuna lailla 206/2000 ja 3 §:n 4 kohta laissa 958/2000, sekä *lisätään* lakiin uusi 3 a §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Korkeimman oikeuden on tutkittava ja lopullisesti ratkaistava:

- 1) kaikki oikeudenkäyntijutut, jotka lain tahi erityisten asetusten mukaan on voitu saattaa Suomen senaatin oikeusosaston tutkittaviksi;
- 2) valitukset viranomaisten päätöksistä ja toimista, joista tätä ennen on saanut valittaa senaatin oikeusosastoon;
- 3) valitukset maanjako-oikeuden tuomioista ja päätöksistä;
- 4) syyteasiat, jotka koskevat hovioikeuden presidentin tai sen jäsenen taikka valtakunnansyyttäjän tai apulaisvaltakunnansyyttäjän virkarikoksia; ja
- 5) hakemukset menetetyn ajan takaisin-saamisesta ja lainvoiman saaneen tuomion purkamisesta.

Ehdotus

3 §

Lainkäyttöasioina korkein oikeus käsittelee:

- 1) *asiat, joissa valitetaan hovioikeuden ratkaisusta;*
- 2) *asiat, joissa sen mukaan kuin erikseen säädetään, valitetaan muun tuomioistuimen tai lainkäyttöelimen ratkaisusta;*
- 3) *asiat, jotka koskevat ylimääräistä muutoksenhakua, sen mukaan kuin erikseen säädetään;*
- 4) syyteasiat, jotka koskevat hovioikeuden presidentin tai sen jäsenen taikka valtakunnansyyttäjän tai apulaisvaltakunnansyyttäjän virkarikoksia; ja
- 5) *kysymykset siitä, kuuluuko asia yleisen tuomioistuimen vai erikoistuomioistuimen tai hallintoviranomaisen toimivaltaan.*

3 a §

Jos asian tai sen osan ratkaisua harkittaessa osoittautuu, että jaosto on poikkeamassa korkeimman oikeuden aikaisemmin omaksumasta kannasta, asia voidaan siirtää tarpeellisilta osiltaan käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa, jossa

4 §

Korkeimman oikeuden käsiteltäviä ovat sen lisäksi:

- 2) muut oikeudenhoitoa koskevat asiat, jotka Korkeimmalle oikeudelle ehkä uskotaan;
- 3) kysymykset siitä, onko jokin juttu tahi asia yleisen tuomioistuimen vai erikoistuomioistuimen tai hallintoviranomaisen tutkittava; ja
- 4) lausunnon antaminen armahduksesta.

6 §

Niistä tähän asti Senaatin oikeusosaston käsiteltäviin kuuluneista asioista, jotka siirretään Korkeimpaan hallinto-oikeuteen, on erikseen säädetty.

7 §

Korkeimmassa oikeudessa asiat käsitellään ja ratkaistaan jaostoissa

Täysistunnossa käsitellään oikeushallintoasiat ja kysymykset lainsäädäntöaloitteista sekä, milloin korkein oikeus katsoo sen

4 §

Muina asioina korkein oikeus

- 1) antaa vahvistettavana olevasta laista perustuslain (731/1999) 77 §:ssä tarkoitetun lausunnon;
- 2) antaa armahdusasiassa perustuslain 105 §:ssä tarkoitetun lausunnon;
- 3) käsittelee sille Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan kuuluvat asiat;
- 4) käsittelee, sen mukaan kuin erikseen säädetään, rikoksentehtäjän luovuttamista koskevia asioita;
- 5) käsittelee muut sen tehtäviksi erikseen säädettyt oikeudenhoitoa koskevat asiat; ja
- 6) käsittelee oikeushallintoasioita sen mukaan kuin erikseen säädetään.

6 §

Edellä 4 §:n 6 kohdassa tarkoitetut oikeushallintoasiat ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut lainsäädäntöaloitteet käsitellään täysistunnossa.

Muissa 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuissa asioissa korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Korkein oikeus voi kuitenkin päättää, että asia tai sen osa käsitellään täysistunnossa tai muussa laajemmassa kokouksessa.

7 §

(kumotaan)

tarpeelliseksi, lausunnon antaminen lain-säädäntökysymyksistä. Korkein oikeus voi määrätä muunkin asian tai tietyn siihen kuuluvan kysymyksen käsiteltäväksi täysistunnossa.

7 a §

Korkein oikeus on tuomionvoipa viisijäsenisenä.

Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan jaostossa, jossa on vähintään kaksi ja enintään kolme jäsentä, jollei kysymystä valitusluvan myöntämisestä ole oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa siirretty ratkaistavaksi valituksen käsitteilyn yhteydessä.

Vakuutus oikeuden päätöksistä tehdyt valitukset voidaan käsitellä ja ratkaista kolmijäsenisessä jaostossa. Asia on kuitenkin siirrettävä täysilukuisen jaoston ratkaistavaksi, jolleivät jaoston jäsenet esittelyn jälkeen ole ratkaisusta yksimieliset.

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat voidaan myös käsitellä ja ratkaista kolmijäsenisessä jaostossa, jollei hakemus koske korkeimman oikeuden ratkaisua. Kolmijäsenisessä jaostossa käsitelty ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia on siirrettävä täysilukuisen jaoston ratkaistavaksi, jollei esittelyn tapahduttua päätetä välitoimenpiteestä taikka jollei hakemusta hylätä tai jätetä tutkimatta kolmijäsenisen jaoston yksimielisellä päätöksellä.

Turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskeva asia voidaan ratkaista jaostossa, jossa on vain yksi jäsen.

Tuomionvoivasta jäsenmäärästä sotilas oikeudenkäyntiasioissa on lisäksi voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

Kaksijäsenisessä jaostossa käsitelty asia on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jolleivät jaoston jäsenet ole ratkaisusta yksimieliset.

(kumotaan, ks. oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §)

13 §

Mitä Oikeudenkäymiskaaren 30 luvussa ja erityisissä asetuksissa on säädetty menette-

(kumotaan)

13 §

lystä ylimmässä oikeusasteessa, on noudatettava oikeudenkäynnissä Korkeimmassa oikeudessa.

14 §

Korkein oikeus vahvistaa työjärjestyksen itselleen. Työjärjestyksessään korkein oikeus voi vapauttaa 2 §:n 2 momentissa mainitut jäsenet 4 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitettujen sekä korkeinta oikeutta koskevien talous- ja hallintokysymysten *käsittelmästä*.

14 §

Korkein oikeus vahvistaa työjärjestyksen itselleen. Työjärjestyksessään korkein oikeus voi vapauttaa 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja jäsenet *käsittelmästä* 3 §:n 5 kohdassa, 4 §:n 5 ja 6 kohdassa ja 5 §:n 2 momentissa *tarkoitettuja* sekä korkeinta oikeutta *koskevia* talous- ja hallintoasioita.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

4.

Laki**hovioikeuslain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hovioikeuslain (56/1994) 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 957/2000,
 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeus käsittelee *maanpetosrikosta ja valtiopetosrikosta koskevat asiat sekä* syyteasiat, jotka koskevat sen alaisien kärjäoikeuksien tuomareiden ja siten kuin laissa säädetään myös muiden tuomioistuinlaitoksen virkamiesten ja yleisten syyttäjien virkarikoksia. Lisäksi hovioikeus käsittelee muut laissa sen ratkaistavaksi säädettyt asiat.

Ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeus käsittelee syyteasiat, jotka koskevat sen alaisien kärjäoikeuksien tuomareiden ja siten kuin laissa säädetään myös muiden tuomioistuinlaitoksen virkamiesten ja yleisten syyttäjien virkarikoksia. Lisäksi hovioikeus käsittelee muut laissa sen ratkaistavaksi säädettyt asiat.

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20 .

Lakia sovelletaan asioissa, jotka tulevat vireille lain tultua voimaan.

5.

Laki**rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 18 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

18 §

Sen lisäksi, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:ssä säädetään, rangaistusmääräys voidaan hakemuksesta poistaa myös silloin, kun rangaistusmääräys perustuu väärään lain soveltamiseen. Vastaajalle ei voida rangaistusmääräyksen poistamisen jälkeen määrätä tai tuomita poistetussa rangaistusmääräyksessä määrättyä rangaistusta ankarampaa rangaistusta.

Hakemus on tehtävä asianomaiselle käräjäoikeudelle vuoden kuluessa rangaistusmääräyksellä määrätyn sakon tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta *taikka* siitä, kun epäilty on maksanut sakon tai menettämisseuraamuksen. Käräjäoikeus on päätösvaltainen käsittelemään hakemuksen, kun siinä on lainoppinut jäsen yksin.

Ehdotus

18 §

Rangaistusmääräys voidaan tämän pykälän mukaisesti poistaa, jos

1) asian käsittelyssä on tapahtunut oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:ssä tarkoitettu virhe;

2) henkilöä on käsitelty toisena; tai

3) rangaistusmääräys perustuu väärään lain soveltamiseen.

Hakemus *rangaistusmääräyksen poistamiseksi* on tehtävä asianomaiselle käräjäoikeudelle *kuuden* kuukauden kuluessa rangaistusmääräyksellä määrätyn sakon tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta tai siitä, kun epäilty on maksanut sakon tai menettämisseuraamuksen. Käräjäoikeus on päätösvaltainen käsittelemään hakemuksen, kun siinä on lainoppinut jäsen yksin.

Vastaajalle ei voida rangaistusmääräyksen poistamisen jälkeen määrätä tai tuomita poistetussa rangaistusmääräyksessä määrättyä rangaistusta ankarampaa seuraamusta.

Rangaistusmääräyksen purkamista muulla kuin 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaisella perusteella haetaan korkeimmalta oikeudelta ja menetetyt määräajan palauttamista hovioikeudelta oikeudenkäymiskaaren 31 luvun mukaan.

Voimassa oleva laki

117

Ehdotus

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____ .*

*Lakia sovelletaan asioissa, jotka tulevat
vireille lain tultua voimaan.*

6.

Laki**kiinteistönmuodostamislain 278 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 278 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

278 §

Jos kysymys on muusta kuin 277 §:ssä tarkoitettusta virheestä, sovelletaan lainvoiman saaneessa toimituksessa tehdyn päätöksen muuttamiseen, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetään ylimääräisestä muutoksenhausta riita-asiassa.

Ehdotus

278 §

Muun kuin 277 §:ssä tarkoitettun virheen korjaamiseksi voidaan hakea muutosta lainvoimaiseen kiinteistötoimitukseen tai siinä noudatettuun menettelyyn korkeimmalta oikeudelta noudattaen muuten, mitä oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetään ylimääräisestä muutoksenhausta riita-asioissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

ERIÄVÄ MIELIPIDE/Leena Innanen

Olen eri mieltä toimikunnan enemmistön kanssa siltä osin kuin ehdotuksessa on esitetty mahdollisuutta valituslupa-asian ratkaisemiseen yhden jäsenen toimivaltaisessa kokoonpanossa.

Mielestäni nykyinen voimassa oleva säännös, jonka mukaan valituslupa-asiassa toimivaltainen kokoonpano on vähintään kaksi jäsentä, tulee säilyttää.

Mahdollisuutta ratkaista valituslupa-asia yhden jäsenen kokoonpanossa käsiteltiin viimeksi eduskunnassa vuonna 1994 (hallituksen esitys nro 231/1994). Ehdotus ei tuolloin saavuttanut riittävää kannatusta. Lakivaliokunnassa ja perustuslakivaliokunnassa esitetyt kannanotot ilmenevät nyt käsiteltävänä olevan mietinnön perusteluosasta. Tuolloin katsottiin, että myös selvien valituslupa-asioiden osalta tuli säilyttää kollegiaalinen päätöksenteko (vähintään kaksi jäsentä). Lainsäädännössä ja yhteiskunnassa ei ole tapahtunut edellä mainitun ajankohdan jälkeen sellaisia muutoksia, jotka antaisivat aiheen arvioida edellä esitettyjä perusteita toisella tavoin.

Mietinnön perusteluissa on todettu, että valtaosa valituslupahakemuksista on selviä suuntaan taikka toiseen. Vaikka näin olisikin asiantila korkeimman oikeuden näkökulmasta, on valituslupahakemuksen ratkaisussa aina kysymys kannanotosta yksittäiseen asiaan. Muutoksenhakijan kannalta valitusluparatkaisussa ei ole kysymys vain mielenkiintoa herättävästä prejudikaatista, vaan muutoksenhakijan kannalta on olennaista saada valituksen kohteena olevassa asiassa oikea ratkaisu. Valituslupa-asian päätös ratkaisee samalla muutoksenhakijan valituksen kohtalon. Muutoksenhakijan luottamusta lisää se, että hakija kokee saavansa hakemuksensa aina mahdollisimman asiantuntevasti ja oikealla tavalla ja oikeilla perusteilla ratkaistuksi. Kahden jäsenen kokoonpano mahdollistaa keskustelun ja erilaisten näkemysten esilletulon ja johtaa monipuolisempaan ja yksilön oikeusturvan kannalta oikeampaan lopputulokseen.

Korkein oikeus on pääasiallisesti ennakkopäätöstuomioistuin. Tämän ohella toisaalta tulisi myös tiedostaa edellä mainittu kansalaisnäkökulma. Muutoksenhakijoiden (kansalaisten) näkökulmasta korkein oikeus on tuomioistuin, jolta alemman tuomioistuimen ratkaisuun tyytymätön hakee muutosta ja toivoo saavansa omassa asiassaan oikean ratkaisun.

Vaikka valituslupahakemukset korkeimman oikeuden mielestä ovatkin usein selviä puoleen taikka toiseen, kokevat asianajajat usein korkeimman oikeuden luparatkaisut yllättävinä. Ennustettavuutta ei juuri ole. Yhden jäsenen tekemä valitusluparatkaisu, johon ei sisälly ratkaisuperusteluja, ei riittävästi takaa ratkaisujen yhdenmukaisuutta ja oikeusvarmuutta.

Valituslupa-asiassa ei kysymys ole vähämerkityksellistä, teknisestä ratkaisusta, jossa vain valikoidaan ratkaisumateriaalia korkeimmalle oikeudelle. Valituslupa-asiassa on kysymys tärkeästä korkeimman oikeuden keskiseen rooliin kuuluvasta tuomioistuintoiminnasta.

On arvioitu, että mikäli seulontamenettely tulee sovellettavaksi hovioikeudessa, suuri osa, jopa 30 prosenttia valituksista tulisi hovioikeudessa seulotuiksi pois. Järjestelmä, jossa ensin hovioikeudessa seulottaisiin suuri osa valituksista pois ilman asiaperusteluja ja jossa sen jälkeen korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen niinkään ilman perusteluja ratkaisisi valituslupan, ei tunnu riittävän oikeudenmukaiselta. Oikeusvarmuus lisääntyy, kun valituslupahakemusta seulonnan voimassa ollessa arvioidaan vähintään kahden jäsenen toimivaltaisessa kokoonpanossa.

Toimikunta ehdottaa mietinnössään myös, että korkeimmalla oikeudella olisi entistä väljemmät mahdollisuudet valitusluvan rajaamiseen. Näissä tilanteissa saattaa syntyä vaikeita, monipuolista harkintaa edellyttäviä rajanveto-ongelmia. Eri ratkaisuvaihtoehdot tulevat parhaiten punnituksi kollegiaalisessa kokoonpanossa.

Ehdotuksen mukaan valituslupakokoonpano määräytyisi harkinnanvaraisesti korkeimman oikeuden itse määrittelemien perusteiden, jolloin valituslupa-asia voitaisiin ratkaista asian laadun mukaan vähintään yhden ja enintään kolmen jäsenen kokoonpanossa. Tuomioistuimen kokoonpanon määräytyminen näin harkinnanvaraisin perusteiden ei riittävässä määrin turvaa lainkäytön yhdenmukaisuuden ja tasavertaisuuden toteutumista.

Turussa 12.11.2002

Leena Innanen

Pauliine Koskelo

12.11.2002

ERIÄVÄ LAUSUMA

Muutoksenhakujärjestelmän ja korkeimman oikeuden tehtävien kannalta toimikunnan mietinnössä ovat hyviä ja tärkeitä etenkin seuraavat ehdotukset:

- 1) Valitusluvan varaisissa asioissa:
 - mahdollisuus rajata asiassa myönnettävä valituslupa nykyistä joustavammin ja tarkoituksenmukaisemmin (OK 30 luvun 3 §:n 2 momentti);
 - mahdollisuus ratkaista kysymys valitusluvan myöntämisestä yhden jäsenen kokoonpanossa silloin, kun asian laatu ei edellytä isompaa kokoonpanoa (OK 2 luvun 9 §:n 2 momentti).

- 2) Muissa asioissa:
 - oikaisuluontoisten purkuasioiden siirtäminen pois korkeimman oikeuden toimivallasta asianomaisen tuomioistuimen itsensä käsiteltäviksi (OK 31 luvun 18 §:n 1 momentti);
 - korkeimmassa oikeudessa käsiteltävien ylimääräistä muutoksenhakua koskevien asioiden osalta päätösvaltaista kokoonpanoa koskevien säännösten tarkistaminen niin, että nykyistä laajemmin perusteettomat hakemukset voidaan hylätä tai jättää tutkimatta kolmen jäsenen kokoonpanossa tai, kun kyseessä on toistohakemus, yhden jäsenen kokoonpanossa (OK 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohta ja 3 b kohta);
 - mahdollisuus käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa hakemus, joka koskee tiedon saantia korkeimmassa oikeudessa vireillä olevaan tai olleeseen asiaan liittyvästä oikeudenkäyntiasiakirjasta (OK 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 c kohta).

Valitusluvan rajaamista koskevat ehdotukset parantaisivat korkeimman oikeuden edellytyksiä kohdentaa valituslupa kysymyksiin, joiden tutkiminen ylimmässä oikeusasteessa on korkeimman oikeuden tehtävä ja asianosaisten oikeusturvan tarve huomioon ottaen tähdellistä. Kaikki yllä mainitut ehdotukset edesauttaisivat sitä, että voimavarat voidaan käyttää järkiperaisella tavalla niin, ettei niitä aiheettomasti sitoudu tehtäviin, joissa asian laatu ja oikeusturvatarpeet eivät sitä edellytä.

Tämän ohella ehdotuksissa on merkittävää sen varmistaminen, että ylimääräisen muutoksenhaun määräaika säännökset eivät myöskään kanteluperusteiden osalta estä hakemuksen tutkimista siinä tapauksessa, että asiassa on tapahtunut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tai muun toimivaltaisen kansainvälisen elimen ratkaisulla todettu ihmisoikeusloukkauksen muodostava oikeudenkäyntivirhe, jonka vuoksi asiassa on oikeudellista tarvetta puuttua kansallisen tuomioistuimen ratkaisuun asian käsittelemiseksi uudelleen. Kuten mietinnöstä ilmenee, tuomion purkua koskevien säännösten suhteen vastaavaa ylimääräisen muutoksenhaun määrääjoista johtuvaa ongelmaa ei synny, sillä tapauksissa, joissa toimivaltainen kansainvälinen elin on

todennut tuomioistuimen ratkaisun sisältävän ihmisoikeusloukkauksen, purkuhakemus voidaan, milloin oikeudellista tarvetta siihen, tutkia uuteen seikkaan perustuvana. Riita-asioissa tällainen hakemus on erittäin painavasta syystä tutkittavissa yli viiden vuoden kuluttuakin tuomion lainvoimaiseksi tulemisesta. Rikosasiassa purku syytetyn eduksi ei taas ole lainkaan sidottu määräaikaan.

Ennakkoratkaisumenettely (yleisperustelujen jakso 3.2.3.)

Toimikunta on edellä mainittujen ehdotusten lisäksi käsitellyt muun muassa kysymystä siitä, tulisiko Suomessakin mahdollistaa järjestely, jossa käräjäoikeus voisi vireillä olevaa asiaa käsiteltäessä esittää tietyistä oikeudellisista kysymyksistä ennakkoratkaisupyynnön korkeimmalle oikeudelle saadakseen asiaa varten lain soveltamista koskevan ohjeen ennen sen ratkaisemista. Toimikunta ei ole katsonut aiheelliseksi ehdottaa tällaisen järjestelmän aikaansaamista. Tältä osin katson, että asian selvittäminen on toimikunnassa jäänyt puutteelliseksi, enkä yhdy toimikunnan esittämiin arviointeihin ja johtopäätöksiin.

Keskeisenä perusteluna toimikunnan kannanotolle on esitetty, ettei mainitunlaiselle järjestelylle ole havaittu erityistä käytännön tarvetta.

Ensinnäkin voi todeta, että tämän kaltaisessa asiayhteydessä konkreettiset tarpeet ja potentiaaliset käyttötilanteet eivät helposti tule esiin, kun järjestelmää, jonka kautta ne voisivat kanavoitua, ei ole olemassa. Toiseksi ei ylipäänsä ole kysymys siitä, että ennakkoratkaisun pyytamisestä voisi tai pitäisi tulla usein käytetty menettely. Tällainen järjestelmä voi toimia ja olla hyödyllinen vain hyvin rajoitetuissa tilanteissa. Laaja käytännön tarve ei siten oikea kriteeri harkittaessa sitä, tulisiko tällainen menettely ottaa käyttöön vai ei. Ruotsissa ennakkoratkaisumenettelyä on käytetty vain enintään muutamassa asiassa vuosittain. Ranskassa tällaisessa menettelyssä annettuja ratkaisuja on ollut enemmän, vuositasolla keskimäärin kymmenisen kappaletta. Hyödyllinen ja järkevä voi olla sellainenkin työkalu, jolle käyttöä olisi vain silloin tällöin.

Ennakkoratkaisumenettelyn mahdollistamiselle olisi mielestäni perusteita. Menettely olisi tarkoituksenmukainen sallia tapauksissa, joissa käräjäoikeudessa vireillä olevan asian ratkaisu riippuu selväpiirteisestä laintulkintakysymyksestä, jolla on laajaa yleistä merkitystä ja jossa asian tosiseikasto on siinä määrin selvä ja riidaton, että jo varhaisessa vaiheessa on ilmeistä, että sanottu oikeuskysymys on asiassa ratkaiseva.

Esimerkiksi uuden lainsäädännön soveltamiseen liittyy usein siirtymävaihetta koskevia ongelmia tai muita uusia laintulkintakysymyksiä, joihin kaivataan ratkaisua joutuisasti. Myös muista syistä kuin lainsäädännön uutuuden vuoksi voi toisinaan syntyä tilanteita, joissa tietty lain soveltamista koskeva oikeuskysymys tulee laajalti ajankohtaiseksi ja joissa ratkaisujen viipyminen pitkittää oikeudellista epävarmuutta ja aiheuttaa tarpeettomasti ongelmia. Lisäksi on oikeudenaloja, joilla lain tulkintaa ohjaavaa ja selventävää oikeuskäytäntöä on ylipäänsä niukasti ja enintään satunnaisesti, vaikka käytännön oikeuselämässä olisi tarvetta oikeudellista epävarmuutta poistaviin ennakkoratkaisuihin. Mahdollisuus saada tulkintaratkaisuja jo alioikeusvaiheessa saattaisi edesauttaa oikeuskäytännön muodostumista aloilla, joilla siitä nykyisin on puutetta.

Menettely, jossa alioikeus voisi vireillä olevassa asiassa saada esillä olevaan lain soveltamiskysymykseen ratkaisun suoraan korkeimmalta oikeudelta, mahdollistaisi sen, että asiassa saadaan ratkaisu nopeammin ja vähäisemmin kustannuksin kuin muutoin. Selvyyden saaminen ratkaisevaan oikeuskysymykseen saattaa keventää menettelyä jo alioikeudessa. Esimerkiksi toissijaisten kanneperusteiden tai vaihtoehtoisten syytteiden käsittely voi tulla tarpeettomaksi. Samoin ennakkoratkaisu voi rajoittaa todistelun tarvetta tai ainakin selventää sitä, mihin seikkoihin todistelu tulee kohdentaa.

Koska menettely on tarkoitettu asioihin, joissa esillä oleva keskeinen oikeuskysymys koskee lukuisia käytännössä esiintyviä tilanteita, ratkaisun joutuisampi saaminen vireillä olevassa riita-asiassa vähentäisi oikeustilan epäselvyydestä aiheutuvia ongelmia laajemminkin. Ennakkoratkaisumenettely edesauttaisi näin sitä, että muissa vastaavanlaisissa tilanteissa voitaisiin aikaisemmassa vaiheessa päästä yhteisymmärrykseen joutumatta lainkaan turvautumaan oikeudenkäyntiin.

Ennakkoratkaisumenettely ei myöskään merkitsisi periaatteellista muutosta korkeimman oikeuden tehtävään lainkäytössä. Tällöinkin annettaisiin ratkaisu tiettyyn oikeudelliseen tulkintakysymykseen yksittäisen vireillä olevan asian yhteydessä ja sen käsittelyä varten. Kysymys on vain siitä, missä vaiheessa lainkäyttöjärjestelmässä on kulloinkin tarkoituksenmukaista mahdollistaa ylimmän oikeusasteen myötävaikutus vireillä olevan asian ratkaisemiseen.

Korkeimmassa oikeudessa on parhaillaan vireillä esimerkiksi asia, jossa kysymys on siitä, onko radion tai muun äänentoistolaitteen soittaminen taksissa katsottava sävelteosten julkiseksi esittämiseksi ja tuleeko siitä näin ollen suorittaa tekijänoikeusmaksuja. Esillä on puhdas laintulkintakysymys, jonka merkitys ulottuu tiettyyn elinkeinoalaan ja sävelteosten oikeudenhaltijoihin yleisesti. Asianomaisessa yksittäisessä asiassa vaatimus koskee noin 40 euron kuukausittaista maksua. Kummankin asianosaisen oikeudenkäyntikulut kolmessa oikeusasteessa ovat olleet kymmeniä tuhansia euroja. Ratkaiseva oikeudellinen kysymys on ollut kaikissa oikeusasteissa sama, ja myös vastakkaisten näkemysten tueksi esitetyt perustelut.

Voi kysyä, onko nykymuotoinen menettelyn kulku, jossa yleisesti merkittävä oikeudellinen tulkintakysymys on aina välttämätöntä puida kolmessa oikeusasteessa kaikkine siihen liittyvine kustannuksineen, ainoa asianmukainen tapa ratkaisun saamiseksi. Selvää lienee, että mainitun kaltaiset oikeudelliset tulkintakysymykset kuuluvat vastaisuudessakin lainkäyttöteitse ratkaistaviksi, sillä ei ole järkevästi ajateltavissa lainsäätäjän ryhtyvän eri aloilla tarkkaan ja yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Ennakkoratkaisumenettely ei laajenna tuomioistuinten roolia yleisesti eikä korkeimman oikeuden roolia erityisesti. Kysymys on siitä, voisiko lainkäyttöjärjestelmässä olla tietynlaisia tilanteita varten tavallisesta poikkeava, niihin soveliaampi menettelytapa saada ratkaisu esillä olevaan oikeuskysymykseen.

Järjestely, jossa alioikeudella olisi tietyn edellytyksin mahdollisuus oikeuskysymystä koskevan ennakkoratkaisun pyytämiseen käsiteltävänä olevassa asiassa mutta jossa korkein oikeus valituslupamenettelyn tavoin viime kädessä itse ratkaisisi sen, otetaanko asia siellä tutkittavaksi, turvaisi sen, että ennakkoratkaisu tulisi annettavaksi vain siihen soveltuvissa tapauksissa. Ennakkoratkaisupyynnöksi tulisi voida evätä, jos kysymyksen laatu tai asian tila muutoin on sellainen, että menettelytavan käyttöön ei ole aihetta tai edellytyksiä.

Ennakkoratkaisumenettely ei poistaisi muutoksenhakuoikeutta. Se voisi vain rajoittaa muutoksenhaun tarvetta ja aiheita. Vaikka tietyn, asiassa merkittävän oikeuskysymyksen osalta olisikin saatu jo alioikeusvaiheessa korkeimman oikeuden ratkaisu, oikeusturvatakeet alioikeuden ratkaisun suhteen muutoin säilyisivät ennallaan.

Tähänkään nähden en pidä perusteltuna myöskään toimikunnan enemmistön näkemystä siitä, että oikeusturvavaiheen vuoksi ennakkoratkaisumenettely olisi joka tapauksessa rajoitettava koskemaan vain riita-asioita. Ennakkoratkaisumenettely soveltuisi ylipäänsä vain rajattuihin tilanteisiin ja etenkin rikosasioissa syytetyn aseman huomioon ottaminen aiheuttaisi erityisiä rajoituksia; selvää on esimerkiksi se, että kysymykseen ei voisi tulla syytetyn vapaudenmenetyksajan pitkeyttäminen. Toisinaan myös rikosasioissa voisi kuitenkin olla myös syytetyn edun mukaista, että esimerkiksi tiettyyn, syytteen perustana olevan rikostunnusmerkistön tulkintaa koskevaan ja asiassa olennaiseen kysymykseen olisi saatavissa korkeimman oikeuden ratkaisu mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tämä luonnollisesti edellyttää, että ennakkoratkaisuasiasia olisi käsiteltävissä riittävän joutuisasti.

Ruotsissa ennakkoratkaisumenettely on alusta alkaen valmisteltu ja säädetty koskemaan vain riita-asioita, ja niitäkin ensin vain rajoitetusti. Rikosasioiden osalta kysymys ei ole ollut lainvalmistelun kohteena. Esimerkiksi Ranskassa ennakkoratkaisumenettely, joka vuonna 1991 otettiin käyttöön riita-asioissa, on nyttemmin (vuonna 2001) ulotettu koskemaan myös rikosasioita, jollei syytetty ole vangittuna.

Katson, että ennakkoratkaisumenettelyn mahdollisuus on sellainen lainkäyttöjärjestelmän toimivuuteen liittyvä kysymys, joka ainakin ansaitsee tulla pohdituksi perusteellisemmin kuin toimikunnassa on tapahtunut.

Korkeimman oikeuden lainsäädäntöaloite 14.1.1998 oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannosta eräissä erityistilanteissa (yleisperustelujen jakso 3.2.2.3.4.)

Toimikunta ei ole katsonut tässä vaiheeksi tarpeelliseksi ehdottaa muutoksia lainsäädäntöön. Tältä osin katson, etteivät kaikki merkitykselliset näkökohdat ole saaneet riittävästi huomiota osakseen. Mietinnössä viitataan muun muassa siihen periaatteelliseen ongelmaan, joka liittyy asiassa esitettyjen vaatimusten ja niiden perusteiden tiivistämiseen muun kuin asianosaisen itsensä toimesta. Toisaalta viitataan siihen, että laajojen asiakirjojen tiedoksianto voidaan nähtäväksipidolla. Etenkin silloin, kun asianosaisina on suuri joukko tavallisia ihmisiä, joiden yksilöllinen intressi asiassa saattaa olla suhteellisen pieni, voi kuitenkin kysyä, minkälainen menettely parhaiten palvelee heidän oikeussuojatarpeitaan. Välttämättömyys matkustaa jonnekin tutkimaan suurta määrää vaikeaselkoisia asiakirjoja ei prosessuaalisesta puhdasoppisuudesta huolimatta välttämättä ole asianosaisen todellisen oikeusturvan kannalta hyvä ratkaisu, verrattuna siihen, että asianosainen saisi objektiivisesti kootun selostuksen siitä, mistä oikeastaan on kysymys, voidakseen sen jälkeen harkita, onko syytä perehtyä alkuperäisiin asiakirjoihin ja minkälaisiin toimenpiteisiin asia muutoin antaa aiheita. Mielestäni tämäkin asia olisi ansainnut monipuolisempaa tarkastelua.

Eräiden kansainvälisten asioiden käsittely (yleisperustelujen jakso 3.2.4.)

Toimikunta on lähtenyt siitä, että nykyisenlainen järjestely, jossa toimivalta eräiden kansainvälisten perhe- ja kuljetusoikeudellisten asioiden käsittelemiseen on uskottu alioikeuden sijasta ensimmäisenä asteena hovioikeudelle, ei enää ole ainakaan kaikilta osin perusteltu. Konkreettiset muutosehdotukset on kuitenkin haluttu jättää erillisen valmistelun varaan. Tältä osin pidän tärkeänä korostaa sitä, että olennaista tämän kaltaisissa asioissa on niiden vaatiman erityisasiantuntemuksen turvaaminen ja sen selvittäminen, miten tämä parhaiten onnistuu. Se ei välttämättä edellytä, että asiat nykyisessä laajuudessa käsitellään hovioikeudessa, mutta toisaalta esimerkiksi se mietinnössä viitattu seikka, että eräiden EU-säädösten soveltamisen osalta toimivalta on uskottu käräjäoikeuksille, ei myöskään merkitse, että vastaava järjestely olisi laajemmaltikin sopivin. Huomioon on otettava sovellettavien säännösten sisältö ja soveltamistilanteet. Kyseisissä EU-säädöksissä olennaista on, että perusteet, joilla niiden piiriin kuuluvan ulkomaisen ratkaisun tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta on mahdollista kieltäytyä, ovat erittäin rajoitetut. Muissa yhteyksissä taas ulkomaisten ratkaisujen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevien asioiden edellyttämä oikeudellinen harkinta voi olla huomattavasti mutkikkaampaa ja suurempaa erityisasiantuntemusta vaativaa. Tällaisten erityisluonteisten asioiden toimivaltakysymyksiä harkittaessa tärkeämpää kuin toimivallan sijoittaminen tiettyyn oikeusasteeseen on se, miten varmistetaan kunkin asiaryhmän osalta paras mahdollinen käsittely.

Lainsäädäntöneuvos Iiro Liukkonen

LAUSUMA MUUTOKSENHAKUTOIMIKUNNAN JATKOMIETINTÖÖN

Toimeksiantonsa mukaisesti toimikunnan tuli tarkastella muutoksenhakujärjestelmää ja sen uudistustarpeita laaja-alaisesti. Huomiota tuli yleisesti kiinnittää siihen, mitkä tehtävät kuuluvat millekin oikeusasteelle. Erityisesti käsiteltäväksi kuuluva aihepiiri oli myös ylimääräisen muutoksenhaun perusteiden ja keinojen tarkoituksenmukaisuuden tarkastelu.

Ylimääräisen muutoksenhaun tarkastelussa toimikunta on päätenyt siihen, että ylimääräisen muutoksenhaun kolme erinimistä keinoa, tuomiovirhekantelu, lainvoiman saaneen tuomion purkaminen ja menetetyt määräajan palauttaminen säilytetään kaikki eikä niiden perusteiden sääntelyä tarkisteta.

Oikeusastejärjestystä koskien toimikunta ehdottaa, että selvät virheet voidaan oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 18 §:n 1 momentin mukaan korjata asian ratkaisseessa tuomioistuimessa itsessään. Lisäksi alioikeusvaihetta koskevien menetettyjen määräaikaisten palauttamishakemukset siirtyisivät käsiteltäviksi hovioikeudessa, jonka toimivaltaan jo nyt kuuluu alioikeuden menettelyä koskevien kantelujen ratkaiseminen. Näihin kuten muihinkin toimikunnan tekemiin muutos- ja uudistusehdotuksiin yhdyt.

Esitän nyt tehtyjen ehdotusten lisäksi jatkovalmistelussa harkittavaksi seuraavaa tuomioistuimen toimivallasta ja hakemusperusteista ylimääräisessä muutoksenhaussa.

1. Ylimääräisessä muutoksenhaussa toimivaltainen tuomioistuin

Voimassa olevassa laissa erotellaan tuomioistuimen asteellinen toimivalta sen mukaan, perustuuko hakemus alioikeuden menettelyvirheeseen, jolloin toimivaltainen on hovioikeus, vai ratkaisun sisällön virheellisyyteen, jolloin asia käsitelläänkin korkeimmassa oikeudessa.

Hakemuksissa esiintyy molempia perusteita sekaisin. On myös toisinaan tulkinnanvaraista, onko jokin peruste menettelyyn vai sisältöön vai molempiin liittyvä. Menettelyjen käyttäjien kannalta on vaikeaa, että korjausta asiaan jälkikäteen tavoitteleva ylimääräinen muutoksenhaku näissä asioissa ohjautuu eri oikeusasteisiin perusteilla, jotka eivät käytäntöä yksityiskohdittain tuntematta ole selviä.

Olisikin selvintä, että myös ylimääräisessä muutoksenhaussa noudatetaan yleistä oikeusastejärjestystä kohderatkaisun mukaan. Näin on tilanne myös Ruotsissa.

Erityisesti, kun oikeudenkäymiskaaren 31 luvun ehdotettavan 18 §:n 1 momentin mukaan selvät virheet vastaisuudessa oikaistaisiin asian ratkaisseessa tuomioistuimessa itsessään, olisi epätarkoituksenmukaista pysyttää muiden purkuhakemusten osalta järjestely, että alioikeudenkin ratkaisua koskevat ne tehtäisiin yleinen ylioikeus, hovioikeus sivuuttaen korkeimmalle oikeudelle.

Toimivallan tällainen järjestely ei sovellu luontevasti myöskään korkeimman oikeuden tehtävään. Korkeimman oikeuden kuuluu ensi sijassa huolehtia oikeuskehityksestä ennakkoratkaisuja antamalla. Tähän nähden on epätarkoituksenmukaista, että käsiteltävistä asioista huomattava osa niin kuin nyt olisi ylimääräisiä muutoksenhakemuksia.

Siksi ehdotan harkittavaksi, että ylimääräiset muutoksenhakemukset käsiteltäisiin aina kohderatkaisun antanutta lähinnä ylemmässä oikeusasteessa tai jos sitä ei ole, korkeimmassa oikeudessa. Selvät virheet kuitenkin oikaistaisiin kohdeasian käsitellessä tuomioistuimessa itsessään niin kuin toimikunta ehdottaa säädettäväksi oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 18 §:n 1 momentissa.

Myös muiden lainkäyttöelinten kuin tuomioistuinten ratkaisuja tai menettelyä koskevan ylimääräisen muutoksenhaun ohjaamista hovioikeuteen korkeimman oikeuden asemesta olisi syytä vielä harkita.

2. Ylimääräisen muutoksenhaun perusteet

Perusteet, joilla voidaan ylimääräisesti hakea muutosta, on kirjoitettu lakiin hyvin yksittäistapauksellista ja sellaisena vanhentunutta lainsäädäntötapaa noudattaen. Lakiin on se 1950-luvulle mennessä valmisteltaessa koitettu kirjata jokainen kuviteltavissa oleva tilanne erikseen. Näin pyrittiin säännösten suppeaan soveltamiseen, mikä on sinänsä oikein. Puuttuminen lainvoimaisiksi tullessiin lainkäyttöratkaisuihin voi olla vain poikkeuksellisesti mahdollista.

Voimassa oleva sääntely rakentuu myös sille olettamalle, että pääosa hakemuksista olisi vankoilta perusteilla tehtyjä ja tulevat sellaisina hyväksyttäväksi. Käytännössä kuitenkin tällaiset selvien virheiden korjaamiseksi tehtävät hakemukset ovat jääneet vähemmistöksi. Ylimääräistä muutoksenhakua käyttävät yhä useammin asianosaiset asian aikaisemmassa käsittelyssä torjuttujen vaatimustensa ja näkökantojensa toistamiseksi väittäen samalla, että on käsillä jokin lain yksityiskohtaisista purku- tai kanteluperusteista. Kasuistinen lainsäädäntötekniikka suorastaan kannustaa näihin hakemuksiin. Ei olekaan yllättävää, että huomattava valtaosa hakemuksista hylätään.

Toisaalta silloin, kun selvä virhe on sattunut ja kohderatkaisu poistettava, säännökset juuri suuren yksityiskohtaisuutensa takia johtavat toisinaan siihen, että tilanne ei vaikeuksista sovikaan minkään säännöskohdan alaan. Perusteita joudutaan oikean ratkaisun mahdollistamiseksi tällöin tulkitsemaan ohi ahtaan sanamuodon. Näin voidaan esimerkiksi joutua soveltamaan purkusäännöksiä vaikka tosiasiallisesti korjattavana olisi menettelyvirhe mutta sen korjaamisen määräaika on jo kulunut umpeen.

On havaittavissa, että käytännön tarpeet eivät edellytä voimassa olevaan lakiin sisältyvää tapauksittaista perustevalikoimaa. Ylimääräisen muutoksenhaun perusteet on laissa ilmaistavissa huomattavasti yleisemmin sanamuodoin. Lukuisia nykyisen lain tuntemia erittäin harvoin jos ollenkaan sovellettavia perusteita voidaan sijoittaa laajempiin yhteyksiin erikseen enää nimeltä mainitsematta.

Sääntely siis tulisi ilmaista yleispätevämmiin säännöksiin. Lainsäädäntö on yleisesti muuttunut tähän suuntaan. Laissa vältetään luettelemasta soveltamisalaan kuuluvia

asioita tapauksellisesti. Tarkinkin luettelo voi osoittautua aukolliseksi ja yksityiskohtaiset soveltamisalasäännökset erityisen vaikeatulkintaisiksi.

Kuvatusta lainsäädännöllisestä toimintamallista ei seuraa, että säännöksiä sovellettaisiin löyhästi. Yleisluonteisesti kirjoitetussa laissa voidaan aivan hyvin ilmaista, millä oikeussuojatarpeisiin liittyvillä edellytyksillä lakia sovelletaan ja että edellytyksiä arvioidaan tiukasti. Sen sijaan tapauskohtaiset soveltamisalasäännökset eivät mitenkään erityisesti varmista soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä sen suhteen, miten auliisti asiaa koskevia vaatimuksia hyväksytään tai ei.

Ylimääräisen muutoksenhaun alaan kuuluvien asioiden erottelemisen eri menettelylajeiksi sen mukaan, koskeeko hakemus lähinnä menettelyvirheitä (kantelu) vai pikemmin ratkaisun aineellista sisältöä (purku) on epätarkoituksenmukaista. Jaottelu ei palvele asioiden käsittelyn käytännön järjestämistä ja on yleisölle vaikeasti hahmotettava. Tätä osoittaa se, että useinkin asianosaiset valitsevat hakemukselleen väärän menettelylajin.

Esittämistäni syistä ehdotan jatkovalmistelussa harkittavaksi, että ylimääräisen muutoksenhaun nykyiset kaksi keinoa, tuomiovirhekantelu ja lainvoiman saaneen tuomion purkaminen yhdistetään yhdeksi, sekä menettely- että sisältövirheet kattavaksi lainvoiman saaneen ratkaisun poistamista tarkoittavaksi menettelyksi. Sitä varten käytettävissä olevat perusteet todettaisiin laissa nykyistä yleispätevämmässä ja ajantasaistetussa muodossa. Perusteiden soveltaminen olisi tiukkaa kuten nykyisinkin lainvoimaisiin ratkaisuihin puututtaessa. Edellytettäisiin erityistä syytä hakemuksen hyväksymiseksi.

Lainvoiman saaneita ratkaisuja voitaisiin siten poistaa lähinnä, kun hakija osoittaa, että kohderatkaisu on annettu menettelyssä, joka on laiminlyönyt ihmis- ja perusoikeuksiin kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia, tai että ratkaisu on sisällöllisesti selvästi väärä, oikeusnormin virheellisen soveltamisen tai asian tosiasiapuolesta kohderatkaisussa tehtyjen, todellista asiantilaa vastaamattomien päätelmien vuoksi. Lisäedellytyksenä olisi, että ratkaisusta johtuu haittaa, joka on korjattavissa vain kohderatkaisu poistamalla.

Säännökset voitaisiin kirjoittaa esimerkiksi seuraavasti:

Muutettaisiin oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 § kuulumaan seuraavasti:

Lainvoimainen tuomioistuinratkaisu tai siihen rinnastettava oikeudellinen ratkaisu voidaan poistaa, jos:

- 1) asian käsittelyssä on tapahtunut menettelyvirhe eikä oikeudenmukainen oikeudenkäynti siksi ole toteutunut; tai*
- 2) ratkaisu on oikeudellisessa harkinnassa tai tosiasia-perustan selvittämisessä tapahtuneen virheen vuoksi sisällöllisesti selvästi virheellinen ja tästä johtuu haittaa asianosaiselle tai yleiselle edulle.*

Ratkaisun poistaminen edellyttää lisäksi, että virheen vaikutus ei ole muuten korjautunut.

Kumottaisiin niin kuin toimikunnan ehdotuksenkin mukaan luvun 2 – 6, 10, 12 – 14

sekä lisäksi 7 – 9 ja 16 §.

Luvun 9 a ja 11 §:ään tehtäisiin sanonnalliset muutokset, jotka johtuvat omaksuttavasta uudesta termistöstä ja purku-nimityksestä luopumisesta.

Toimikunnan ehdotuksen 19 ja 25 §:n sanontaa tarkistettaisiin sen vuoksi, että kantelu- ja purku-nimityksistä luovuttaisiin. Hakemuksille voisi eri tilanteissa kuitenkin olla eri määräaikoja niin kuin toimikunnan ehdotuksessa. Näin lainvoimaisen ratkaisun poistaminen olisi mahdollista eri tavoin sen mukaan, miten vakavasta perusteesta on kysymys.

Luonnostelemani 1 §:n perusteluissa voitaisiin todeta erityisesti seuraavaa:

Pykälän 1 momentin 1 kohta kattaisi nykyiset kanteluperusteet. Sitä, onko ratkaisun purkamiseen tarvetta, arvioitaisiin ihmis- ja perusoikeutena vakiintuneen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen valossa, kulloinkin kysymyksessä olevien osatekijöiden osalta. Voimassa olevan 4 kohdan mukaista lisäedellytystä, että oikeudenkäyntivirhe olisi vaikuttanut asian ratkaisuun, ei enää kuitenkaan erikseen mainittaisi, sillä oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta arvioitaessa tämä ei välttämättä ole määräävä peruste. Sen sijaan 2 momentista johtuisi, että ratkaisu poistettaisiin vain, jos virheen vaikutus ei ole muuten korjautunut, esimerkiksi niin, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkauksen ja määrännyt siitä maksettavaksi hyvitystä.

Momentin 2 kohdan mukaan ratkaisu voitaisiin poistaa sisällöllisten virheiden johdosta. Säännös käsittäisi voimassa olevan lain purkuperusteet. Sisältövirhe ylimääräisen muutoksenhaun perusteena edellyttäisi olennaisuutta kahdessa suhteessa.

Virheen tulisi ensinnäkin olla selvä. Pelkkä erimielisyys lainkäyttötoimintaan sisältyvän harkinnan oikeaan osuneisuudesta ei siten johtaisi ratkaisun poistamiseen virheellisenä, vaan tulisi olla ilmeistä, että oikeusnormia on sovellettu sen sisällöstä tai tarkoituksesta poiketen (oikeudellinen virhe) tai tosiseikasto on hahmotettu selvästi todellisuutta vastaamattomasti (tosiasiavirhe).

Oikeudellisina olisi pidettävä lähinnä niitä virheitä, jotka voimassa olevassa oikeudessa ilmaistaan ilmeisesti vääränä lainsoveltamisena. Tosiasiavirheisiin puolestaan kuuluisivat esimerkiksi siitä johtuvat virheet, että todisteet ovat olleet väärinä tai olennaisesti puutteellisia eikä täydellistä todistusaineistoa ole ollut tiedossa tai muuten voitu esittää kohdeasiaa käsiteltäessä. Myös sentyyppinen virhe kuin vapaudenmenetyksen vuoksi rangaistuksesta tehtävän vähennyksen laskeminen todellisuutta vastaamattomasti voisi luontevasti kuulua tämän perusteen alaan.

Voimassa olevassa laissa korostuneessa asemassa olevat perusteet, jotka liittyvät jonkun, tuomarin, asianosaisen tai tämän edustajan tai todistajan rangaistavaan menettelyyn säilyisivät sovellettavina mutta ne tapausittain sovitettaisiin jompaankumpaan ehdotettavan lain mukaiseen perusteeseen, oikeusharkinnan tai tosiasiaperustan virheeseen. Sillä näistä jompaankumpaan rikollinen menettely on johtanut, jos se vaikutti asian ratkaisuun. Asian lopputulokseen suoranaisesti vaikuttamaton rikollinen menettely asian käsittelyssä sitä vastoin voisi olla ylimääräisen muutoksenhaun peruste 1 kohdassa tarkoitettuna menettelyvirheenä.

Virheen selvyuden lisäksi toinen edellytys ratkaisun poistamiselle sisältövirheen johdosta olisi, että virheestä aiheutuu haittaa asianosaiselle tai yleiselle edulle.

Edellytys tarkoittaisi ensinnäkin, että virheen on ollut vaikutettava kohderatkaisun lopputulokseen. Vaikutuksen on oltava haitallinen asianosaiselle tai yleiselle edulle. Jälkimmäinen tarkoittaa lähinnä sitä, että rikosvastuu on jäänyt toteutumatta niillä perusteilla, joiden johdosta tuomio voidaan voimassa olevan lain mukaan purkaa rikosasian vastaajan vahingoksi.

Sisältövirheitäkin koskisi 2 momentin säännös siitä, että ratkaisun poistaminen on toissijaista virheen muihin korjauskeinoihin nähden. Kohdeasian ratkaisu on voinut käydä merkityksettömäksi asianosaisille. Esimerkiksi riita-asiassa oikeudenkäynnissä kysymyksessä ollut oikeus on voinut lakata. Myös voi olla huomionarvoista, että ihmis- ja perusoikeuksien kansainvälinen valvontaelin on todennut Suomea

sitovien aineellisten sopimusmääräysten kuten yksityiselämän suojan loukkauksen kohderatkaisussa ja määrännyt tästä hyvityksen, joka jo korjaa haitan.

